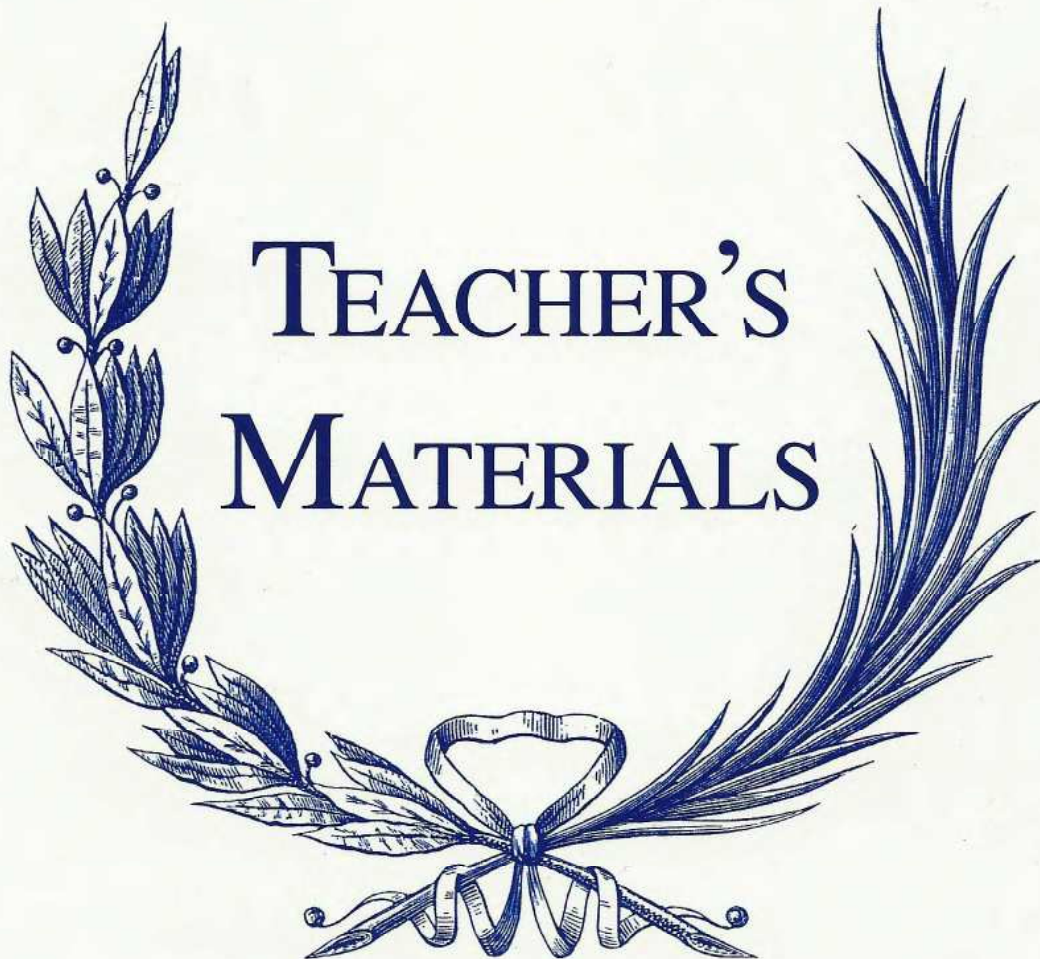

Hans H. Ørberg

LINGVA LATINA

PER SE ILLUSTRATA

LINGVA LATINA

PER SE ILLUSTRATA

TEACHER'S MATERIALS

Focus Publishing
R. Pullins Company
PO Box 369
Newburyport, MA 01950

LINGVA LATINA PER SE ILLUSTRATA

Pars I:

Familia Romana (978-1-58510-201-3); hard cover (978-1-58510-238-5)
Latine Disco: Student's Manual (978-1-58510-050-7)
Grammatica Latina (978-1-58510-223-5)
Exercitia Latina I (978-1-58510-212-9)
Latin-English Vocabulary (978-1-58510-049-1)
Lingva Latina: Familia Romana CD-ROM for PC (87-90696-08-5)
Exercitia Latina I CD-ROM for PC (978-87-90696-10-8)

Pars II:

Roma Aeterna (978-1-58510-233-4); hardcover (978-1-58510-314-0)
Exercitia Latina II (978-1-58510-067-5)
Indices (87-997016-9-3)
Instructions for Part II (978-1-58510-055-2)
Latin-English Vocabulary (978-1-58510-052-1)
Lingva Latina: Roma Aeterna CD-ROM For PC (87-90696-09-3)
Exercitia Latina II CD-ROM for PC (978-87-90696-12-2)

Ancillaries:

CD-ROM for Mac, contains Familia Romana, Roma Aeterna, Exercitia Latina I & II (978-87-90696-13-9)
Caesaris: Commentarii De Bello Gallico (978-1-58510-232-7)
Colloquia Personarum (978-1-58510-156-6)
Menaechmi ex Plauti Comoedia (1-58510-051-X)
P. Vergilii Maronis: Aeneis, Libros I et IV (978-87-90696-17-7)
Petronius: Cena Trimalchionis (87-90696-04-2)
Plautus: Amphitruo (87-997016-7-7)
Sallustius & Cicero: Catilina (87-90696-11-5)
Sermones Romani (97-90696-07-7)

For College Students:

Lingva Latina: A College Companion (978-1-58510-191-7)

For further information on the complete series and new titles, visit www.pullins.com.

Copyright © 2005 Hans Ørberg

ISBN 10: 1-58510-074-9

ISBN 13: 978-1-58510-074-3

Distributed by Focus Publishing / R Pullins Company, PO Box 369, Newburyport, MA 01950 (www.pullins.com) with permission of Domus Latina. All rights reserved. No part of this publication may be produced, stored in a retrieval system, produced on stage or otherwise performed, transmitted by any means, electronic, mechanical, by photocopying, recording, or by any other media or means without prior written permission of the publisher.

12 11 10 9 8 7 6 5 4 3

0909TS

Table of Contents

Lingva Latina Per Se Illustrata

Pars I: Familia Romana.....	3
Pars II: Roma Aeterna.....	41

Answer Key

Pars I	85
Pars II	105

Exercita Latina Solvta

Pars I	129
Pars II	153

LINGVA LATINA PER SE ILLUSTRATA

Advice to the Teacher

Before starting to read a new chapter the students should study the picture heading the chapter or the map facing the first page. Through a brief English discussion the teacher may help them to observe important details and to familiarize themselves with the theme or the setting, without entering upon the actual content of the text. In any case the preliminary discussion in English, if practiced, should not take more than a few minutes.

In the presentation of the text itself only Latin should be used. The object is to accustom the students, from the start, to read and understand the Latin text as Latin without the interference of English, or with a minimum interference of English. Begin by reading the text aloud, making the whole class or (later) individual students echo each sentence. If the reading is done carefully, with correct pronunciation and appropriate accentuation and grouping of words, the students will find to their satisfaction that they can understand the text immediately and will feel no need to translate.

Pronunciation will be taught by encouraging the students to imitate their teacher, who must therefore take great pains to pronounce as correctly and distinctly as possible.

When listening to and repeating the sentences, the students should normally have their books open before them, or have the pages shown on transparencies, so that they can see the written word at the same time.

It is important for the teacher, when first presenting the text, to know exactly what words and what grammatical forms and structures are new to the students. The *self-explanatory* text assures that the meaning of every new word and the function of every new grammatical form can be understood from the context, but a lively presentation, with suggestive intonation and gesturing and with frequent reference to visual aids, will always be a great help to the students. Their spontaneous response will generally be sufficient to show that they have grasped everything, while on the other hand an occasional puzzled look or failure to respond will reveal difficulties. In such cases, and whenever you want to be on the safe side, you can make the meaning clear by repeating one or two sentences with special stress on the word or form in question, or by illustrating the point with further examples or drawings. The same procedure can be used to call students' attention to new grammatical features.

After a passage has been presented in this way, individual students may be asked to take turns to read parts of the passage aloud in a manner that shows understanding through correct phrasing and accentuation. If the passage contains dialogue, parts can be assigned to different students (the teacher or a student can act as narrator). This is one way of checking the students' comprehension of the text. But to make quite sure that the passage has been precisely understood and assimilated, various other procedures must be used.

First of all you can ask simple questions in Latin concerning the content of the passage just studied (detailed questions on each lesson can be found in the volume EXERCITIA LATINA). Some of the questions may be accompanied by the showing of pictures. When answering the questions the students should normally be allowed to keep their books open, so that if necessary they can find the answer in the book (the very fact that they can spot the right answer shows that they understand the meaning of both question and answer).

In the last resort, if you are still in doubt whether a new word or a new grammatical form has been correctly understood by everybody, you may ask one of the students to give an English equivalent. However, if the text is carefully presented with proper emphasis on new features, translation, whether of single words or whole sentences, will generally be felt to be superfluous. Of

course the English translations of Latin words and phrases will often be present in the students' minds, but when reading the text they should be encouraged to concentrate on understanding the Latin directly as it stands instead of searching for English equivalents. The very fact that they are not asked to translate will help them to such direct understanding, which is a prerequisite for obtaining proficiency in reading and insight into the mechanism of the language and its means of expression. (The general comprehension of the text may be checked by asking a student to give an English paraphrase).

Most teachers will find it necessary to explain and discuss points of grammar in English on the lines of the *instructions* given in the Students' Manual LATINE DISCO. When this is practiced, the formulation of rules should preferably be left to the students themselves after they have seen several examples of the grammatical forms functioning in context.

As a further help to observe and learn the grammatical system, each chapter is followed by a grammar section, GRAMMATICA LATINA, which contains systematically arranged examples of the new points of grammar with the relevant Latin grammatical terms. Since the teacher will probably already have called attention to most of these points, the study of this section need not take up much time.

The chapters of LINGVA LATINA are so long that they will have to be divided into several lessons. The division into lessons (*lēctiōnēs*) shown in the margin by roman numerals (I, II, III), and followed in EXERCITIA LATINA, is intended as a guide for the teacher, but more than one period will be needed for some of the lessons. However, in the interest of promoting the reading skill the teacher should not make the readings too short.

The three PENSEA at the end of each chapter constitute the final test of the students' comprehension of the material taught in the chapter. After studying both the main text and the GRAMMATICA LATINA section, the students are required to copy the PENSEA (as homework or in class), filling in grammatical endings in PENSVM A, and new words in PENSVM B (special PENSEA forms with blanks to be filled in are provided). The questions in PENSVM C should be answered with complete sentences, but if this has already been done orally in class, written answers need not be given. If these exercises are done satisfactorily (with at least some 80 per cent of the answers correct), this is the best guarantee that the whole chapter, with its new grammar and vocabulary, has been understood and assimilated by the students. Whenever reinforcement of certain points is needed, the more detailed exercises in EXERCITIA LATINA can be used. (Keys to the PENSEA and EXERCITIA are available for teachers who want them.)

In spite of careful reviewing students will, as they progress in their reading, come across some words whose meaning they have forgotten. In most cases the teacher can help a student out by giving an example of the word used in an easy context which clarifies the meaning; but the students can also find out the meaning for themselves by consulting the INDEX VOCABVLORVM at the end of the volume. The teacher should show the students, when they have read one or two chapters, how they can use the reference to chapter and line to find the passage where the word occurs for the first time in a context which will generally be sufficient to make the meaning clear. (This effort is more rewarding than looking up the word in the *Latin-English Vocabulary*). In a similar way the treatment of grammatical points can be retraced by means of the INDEX GRAMMATICVS (pp. 326-327).

Hans H. Orberg

Nōmen:.....

LINGVA LATINA PER SE ILLUSTRATA PARS I: FAMILIA ROMANA

CAPITVLVM I

PENSVM A

Nīlus fluvi_____ est. Nīlus et Rhēnus fluvi_____. Crēta īnsul_____. Crēta et Rhodus īnsul_____ sunt. Brundisium oppid_____ est. Brundisium et Tūsculum oppid_____.

Rhēnus fluvi_____ magn_____ est. Tiberis est fluvi_____ parv_____. Rhēnus et Dānuvius nōn fluvi_____ parv_____, sed fluvi_____ magn_____ sunt. Sardinia īnsul_____ magn_____ est. Melita īnsul_____ parv_____ est. Sardinia et Sicilia nōn īnsul_____ parv_____, sed īnsul_____ magn_____ sunt. Brundisium nōn oppid_____ parv_____, sed oppid_____ magn_____ est. Tūsculum et Delphī nōn oppid_____ magn_____, sed oppid_____ parv_____ sunt.

Crēta īnsul_____ Graec_____ est. Lesbos et Chios et Naxos sunt īnsul_____ Graec_____. In Graeciā mult_____ īnsul_____ sunt. In Galliā sunt mult_____ fluvi_____. In Italiā mult_____ oppid_____ sunt. In Arabiā sunt pauc_____ fluvi_____ et pauc_____ oppid_____.

A et B litter_____ Latīn_____ sunt. C quoque litter_____ Latīn_____ est. *Mulī* et *pauci* vocābul_____ Latīn_____ sunt. *Ubi* quoque vocābul_____ Latīn_____ est. I et II number_____ Rōmān_____ sunt. III quoque numer_____ Rōmān_____ est.

PENSVM B

Sicilia_____ est. Italia īnsula_____ est. Rhēnus_____ est. Brundisium_____ est. Sicilia et Sardinia_____ magnae sunt. Melita īnsula_____ est. Britannia nōn_____ parva, sed_____ est. Brundisium nōn_____, sed_____ magnum est. Est_____ Brundisium in Graeciā? Brundisium_____ est in Graeciā, _____ in Italiā. _____ est Sparta? Sparta est in Graeciā. Sparta oppidum_____ est. Delphī_____ oppidum Graecum est. Euboea, Naxos, Lesbos, Chios_____ Graecae sunt. In Graeciā sunt_____ īnsulae.

Quid est III? III_____ est. _____ est A? A littera est. A, B, C_____ Latīnae sunt. _____ x littera Latīna est? x_____ littera_____, sed littera_____ est. *Insula*_____ Latīnum est.

PENSVM C

1. Ubi est Rōma?
2. Estne Sparta in Italiā?
3. Ubi est Italia?
4. Ubi sunt Syria et Arabia?
5. Estne Aegyptus in Asiā?
6. Ubi sunt Sparta et Delphī?
7. Ubi est Brundisium?
8. Quid est Brundisium?
9. Num Crēta oppidum est?

10. Estne Britannia īnsula parva?
11. Quid est Tiberis?
12. Quid est D?
13. Num x littera Latīna est?
14. Estne II magnus numerus?

Nōmen:.....

CAPITVLVM II

PENSVM A

Mārcus fili___ Iūliū est. Iūlia fili___ Iūliū est. Iūlius est vir Rōmān___. Aemilia fēmin___ Rōmān___ est. Iūlius domin___, Aemilia domin___ est. Mēdus serv___ Graec___ est, Dēlia est ancill___ Graec___. Sparta oppid___ Graec___ est.

Iūlius pater Mārc___ est. Mārcus est filius Iūli___ et Aemili___. Mēdus servus Iūli___ est: Iūlius est dominus serv___. Iūlius dominus Mēd___ et Dāv___ est: Iūlius dominus serv___ est. Numerus serv___ magnus est. Dēlia est ancilla Aemili___: Aemilia domina ancill___ est. Aemilia domina Dēli___ et Syr___ est: Aemilia domina ancill___ est. In familiā Iūli___ est magnus numerus serv___ et ancill___. Aemilia māter Mārc___ et Quīnt___ et Iūli___ est. Mārcus, Quīntus Iūliaque sunt liberī Iūli___ et Aemili___. Numerus liber___ est trēs. Numerus serv___ est centum.

In pāginā primā capitul___ secund___ multa vocābula nova sunt. Numerus capitul___ nōn parvus est.

PENSVM B

Mārcus___ Rōmānus est. Iūlius___ Rōmānus est. Aemilia est___ Romāna. Iūlius est___ Mārci et Quīnti et Iūliae. In___ Iūlii sunt trēs___: duo___ et ūna___.___ liberōrum est Aemilia.

___ est Dāvus? Dāvus est___ Iūlii. Iūlius___ Dāvī est. ___ est Syra? Syra___ Aemiliae est. Aemilia est___ Syrae.

Cornēlius: “___ servī sunt in familiā tuā?” Iūlius: “In familiā___ sunt___ [C] servī.”
Cornēlius: “Familia___ magna est!”

‘LINGVA LATINA’ est titulus___ tuī Latīnī.

PENSVM C

1. Quis est Quīntus?
2. Quī sunt Mēdus et Dāvus?
3. Mārcusne quoque servus Iūlii est?
4. Cuius filia est Iūlia?
5. Quot liberī sunt in familiā Iūlii?
6. Quot servī in familiā sunt?
7. Num Syra domina est?
8. Quae est domina ancillārum?
9. Estne Cornēlius vir Graecus?
10. Num *puella* vocābulum masculinum est?

Nōmen:.....

CAPITVLVM III

PENSVM A

Cūr Mārc ____ Iūliam pulsāt? Mārcus Iūli ____ pulsāt, quia Iūli ____ cantat. Iūli ____ plōr ____, quia Mārcus e ____ pulsāt. Iūlia: “Mamma! Mārcus ____ pulsāt.” Aemilia puell ____ aud ____ et ven ____ . Māter Quīnt ____ videt et e ____ interrog ____ : “Quis mē voc ____ ?” Quīnt ____ respond ____ : “Iūlia ____ vocat.”

Iūlius dorm ____ . Quīntus Iūli ____ voc ____ : “Pater!” Mārcus rīd ____, quia Iūli ____ nōn venit. Aemilia Mārc ____ verber ____ . Iūlius ven ____, quia Mārc ____ plōrat. Iūlius Aemili ____ et Mārc ____ et Quīnt ____ et Iūli ____ videt. Iūlius: “Puer quī parv ____ puell ____ pulsāt improbus ets.” Iūlius puer ____ improb ____ verberat. Quem Iūli ____ verberat? Puer qu ____ Iūlius verberat est Mārcus. Mārcus plōr ____ . Puer qu ____ plōrat laet ____ nōn est. Puella qu ____ cantat laet ____ est.

PENSVM B

Puella ____ : “Lalla.” Puella ____ cantat est Iūlia. Iūlia ____ est. Puer improbus puellam ____ . Puella ____ : “Uhuhū! Puer ____ : “Hahahae!” Puer ____ rīdet est Mārcus. Iūlia Aemiliam ____ : “Mamma!” Aemilia ____, et Quīntum ____ : “Cūr Iūlia plōrat?” Quīntus ____ : “Iūlia plōrat, ____ Mārcus eam pulsāt.” Aemilia: “Mārcus puer ____ nōn est, puer ____ est! Ubi est pater?” Aemilia Iūlium nōn ____ . Quīntus: “Pater nōn ____ est.” Quīntus Iūlium ____ : “Pater!” Iūlius Quīntum nōn ____ . ____ Iūlius Quīntum nōn audit? Iūlius eum nōn audit, quia ____ . Mārcus plōrat, ____ Aemilia eum verberat. Iūlius Mārcum audit; ____ Iūlius nōn dormit. ____ Aemilia verberat? Aemilia Mārcum ____ . Puer ____ Aemilia verberat improbus est. Iūlia laeta nōn est ____ rīdet.

PENSVM C

1. Quis Iūliam pulsāt?
2. Cūr Iūlia plōrat?
3. Quīntusne quoque Iūliam pulsāt?
4. Quem Quīntus pulsāt?
5. Cūr Aemilia venit?
6. Quis Iūlium vocat?
7. Cūr Iūlius Quīntum nōn audit?
8. Quem audit Iūlius?
9. Cūr Mārcus plōrat?
10. Rīdetne Iūlia?
11. Num Mārcus accūsātīvus est?
12. Num Iūliam nōminātīvus est?
13. Quid est dormit?

Nōmen:.....

CAPITVLVM IV

PENSVM A

Mēdus ad _____. Dāvus ab _____. Iūlius imper _____. “Voc _____ Dāvum, Mēd _____!” Mēdus Dāvum voc _____: “Dāv _____! Ven _____!” Dāvus ven _____ neque Iūlium vid _____. Mēdus: “Salūt _____ dominum!” Dāvus dominum salūt _____: “Salvē, domin _____! Quid est?” Dominus: “Tac _____, serv _____! Nummī meī ubi sunt?” Servus tac _____ neque respond _____. Iūlius: “Respond _____!” Dāvus: “Interrog _____ Mēdum!” Iūlius Mēdum interrog _____: “Ubi est pecūnia mea, Mēd _____?” Mēdus: “Dāvus pecūniam tuam hab _____.” Iūlius: “Pōn _____ sacculum tuum in mēnsā, Dāv _____!” Dāvus pār _____: sacculum suum in mēnsā pōn _____. Dāvus: “Vid _____, domin _____: sacculus meus vacuus est.” Iūlius: “Sūm _____ sacculum tuum et discēd _____, bon _____ serv _____!” Dāvus sacculum suum sūm _____ et discēd _____.

PENSVM B

In sacculō Iūlii _____ est. Iūlius pecūniam suam _____: “Ūnus, duo, trēs, _____, _____, sex, _____, _____, _____, _____.” In _____ nōn centum, sed _____ decem nummī sunt.

Dāvus dominum _____: “Salvē, domine!” Iūlius _____: “Pōne sacculum tuum in _____!” Dāvus sacculum _____ in mēnsā _____. Sacculus Dāvī _____ est, in sacculō _____ [: Dāvī] _____ pecūnia est. Dāvus sacculum suum _____ et discēdit.

Iūlius: “Mēde! Venī!” Mēdus nōn venit, quia _____ [: Mēdus] pecūniam Iūlii _____. Iūlius baculum, _____ in mēnsā est, sūmit et _____.

Dominus imperat, bonus servus _____.

PENSVM C

1. Quot nummī sunt in sacculō Iūlii?
2. Adestne Dāvus in scaenā primā?
3. Quis Dāvum vocat?
4. Suntne nummī Iūlii in sacculō Dāvī?
5. Quid Iūlius pōnit in sacculō Dāvī?
6. Quot nummī iam in sacculō Iūlii sunt?
7. Estne vacuus sacculus Mēdī?
8. Cūr Mēdus discēdit?
9. Quem Iūlius vocat?
10. Cūr Mēdus Iūlium nōn audit?

CAPITVLVM V

PENSVM A

Iūlius et Aemilia in villā habitant cum liberis et servis. Dominus multos servos et multas ancillas habet.

Aemilia in peristylō est cum Mārce et Quīnte et Iūliā. Iulia multas rosas in horto videt et ab Aemilia discit. Iam Aemilia puellam non videt, neque puerum eam videt. Aemilia: "Mārce et Quīnte! Vocem Iuliam!" Pueri Iuliam vocant: "Iulia! Veni!" et Iulia puerum vocat: "Mārce et Quīnte! Veni!" Iulia pueros non audit, sed pueri Iuliam audiunt. Iulia: "Cūr pueri non veniunt?" Iulia ex horto venit cum vna rosa pulchra. Iulia: "Vides rosas meas, mater! Vides, pueri!" Mārcus: "Rosae pulchrae sunt, puella sine rosa pulchra non est!" Iulia cum una rosa discit. Pueri ridet. Aemilia: "Tacet, pueri! Sumus rosa et discit!" Pueri rosam sumus et discit; in atrio aqua sumus ex impluvio et rosas in aqua ponunt.

PENSVM B

Iūlius in magnā domo. Aemilia cum Iulio habitat. Iulius Aemiliam, quia Aemilia bona et femina est.

Aemilia in peristylō est liberis suis, sed viro suo. Iulia Aemiliam discit; iam puella in horto est. Iulia rosas et horto venit cum vna. Puella laeta est: rosae eam.

Ubi est impluvium? In impluvio est. In atrio nulla sunt.

PENSVM C

1. Num Iulius solus in villā habitat?
2. Quot filios et quot filias habent Iulius et Aemilia?
3. Ubi est impluvium?
4. Ubi dormiunt servi?
5. Adestne Iulius in peristylō cum Aemilia?
6. Ubi est Iulius?
7. Estne Aemilia sola in peristylō?
8. Quid agit Iulia in horto?
9. Cūr pueri Iuliam rident?

Nōmen:.....

CAPITVLVM VI

PENSVM A

Iūlius ab oppid_____ Tūsculō ad vill_____ su_____ it. Villa eius prope Tūscul_____ est. Iūlius in lecticā est inter Urs_____ et Dāv_____. Dominus ā servīs port_____. Ursus et Dāvus nōn saccōs port_____, sacc_____ ā Syrō et Lēandrō port_____. Saccus quem Lēander port_____ nōn tam parvus est quam saccus quī ā Syr_____ port_____.

Mēdus nōn est apud domin_____, nam servus malus dominum tim_____. Dominus ā serv_____ mal_____ tim_____. Dominus serv_____ mal_____ voc_____ neque ab eō aud_____. Serv_____ mal_____ ā domin_____ voc_____ neque eum aud_____.

Quō it Mēdus? Rōm_____ it. Unde venit? Mēdus Tūscul_____ venit. Ante Mēd_____ est Rōma, Tūsculum post e_____ est. Cornēlius nōn Tūsculō Rōmam, sed Rōm_____ Tūscul_____ it, nam is Tūscul_____ habitat. Cornēlius nōn ambulat, sed equ_____ veh_____.

Lȳdia, amīca Mēdī, Rōm_____ habitat. Iam Mēdus Rōm_____ apud Lȳdi_____ est. Mēdus amīc_____ su_____ salūt_____ et ab amīc_____ su_____ salūt_____, nam Lȳdia Mēd_____ am_____ et ab e_____ am_____.

PENSVM B

Ōstia nōn _____ ā Rōmā, sed _____ Rōmam est. _____ venit Iūlius? Tūsculō venit et _____ villam it. Duo servī eum _____. Syrus et Lēander, quī _____ lecticam ambulant, duōs _____ portant. Saccus Syrī nōn _____ magnus est _____ saccus quī _____ Lēandrō portātur, _____ Syrus nōn tam _____ est quam Lēander.

Mēdus _____ dominum nōn est, nam Mēdus dominum irātum _____. Mēdus servus _____ [= improbus] est; _____ Mēdus et Iūlius nōn _____, sed inimīcī sunt. Via Latīna, quae est _____ Rōmam et Capuam, nōn tam _____ est quam _____ Appia. _____ ambulat Mēdus? Is Rōmam ambulat, _____ amīca eius Rōmae habitat. Cornēlius _____ [= sed C.] Rōmā Tūsculum _____. Tūsculum est ante eum, _____ eum est Rōma. Cornēlius equō _____, is nōn _____. Iūlius et Cornēlius ad villās suās _____.

PENSVM C

1. Ambulatne Iūlius?
2. Quī Iūlium portant?
3. Quid portant Syrus et Lēander?
4. Unde venit Iūlius et quō it?
5. Quō it Mēdus?
6. Etiamne Cornēlius Tūsculō Rōmam it?
7. Ubi habitat Cornēlius?
8. Cūr Mēdus laetus est?
9. Quae est Lȳdia?
10. Quid habet Mēdus in sacculō suō?
11. Suntne amīcī Iūlius et Mēdus?
12. Num *portat* verbum passivum est?

CAPITVLVM VII

PENSVM A

Iūlius Mārc___, fili___ su___, mālum dat. Iūlius Mārc___ et Quīnt___, fili___ su___, māla dat. Iūlius etiam serv___ su___, Syr___ et Lēandr___, māla dat.

C___ Aemilia ōsculum dat? Aemilia vir___ su___ Iūli___ ōsculum dat. Iūlius Aemili___ ōsculum dat. Iūlius Iūli___, fili___ su___, mālum dat, neque solum Iūliae, sed etiam Syr___ et Dēli___, ancill___ su___, Iūlia mā___ su___ ōsculum dat!

PENSVM B

Iūlius ad villam_____. Ōstiārius ōstium_____ et post eum_____.

Sacci nōn vacuī, sed_____ sunt. Iūlius: "Vidēte, puerī: _____ saccus plēnus_____ est. Ecce mālum tuum, Mārce." Iūlius Mārcō mālum_____. Iūlius filiīs nōn_____ māla, sed etiam pira dat. Iam puerī___ māla___ pira habent, sed servī_____ māla_____ pira habent. Dominus servōs ad___ vocat et___ quoque māla et___ dat.

Aemilia ad Iūlium_____ et eī_____ dat. Iūlia abest. Puerī nōn ambulant, sed_____ in hortum. _____ [: in hortō] Iūlia nōn est, ea in cubiculō suō est. Iūlia nōn ridet, sed_____ : in _____ eius sunt_____. Dēlia: "In ātriō pater tuus tē_____, Iūlia." Iūlia___ [= ex] cubiculō_____, ad Iūlium currit et___ [: Iūliō] ōsculum dat. Iūlia rosam ante Iūlium_____. Iūlia: "Nōne _____ rosa_____ [= pulchra] est?"

PENSVM C

1. Quem puerī exspectant?
2. Venitne Iūlius Rōmā?
3. Quis ōstium aperit et claudit?
4. Quid inest in saccīs?
5. Cui Iūlius mālum primum dat?
6. Cui Aemilia ōsculum dat?
7. Estne Iūlia in hortō?
8. Quō it Dēlia?
9. Estne Iūlia sōla in cubiculō suō?
10. Ridetne Iūlia?
11. Quō Iūlia currit?
12. Quid Iūlius dat filiae suae?

Nōmen:.....

CAPITVLVM VIII

PENSVM A

Qu___ est Albīnus? Est tabernārius qu___ ōrnāmenta vēndit. Qu___ ōrnāmenta? Ōrnāmenta qu___ Albīnus vēndit sunt gemmae et margarītae. Qu___ emit Mēdus? Ōrnāmentum emit. Qu___ ōrnāmentum? Ōrnāmentum qu___ Mēdus emit est ānulus c___ pretium est HS C. Digitus in qu___ ānulus pōnitur est digitus quārtus.

H___ servus Mēdus, ill___ Dāvus est. Lȳdia h___ servum amat, nōn ill___. Lȳdia amīca h___ servī est, nōn ill___. Lȳdia h___ servō ōsculum dat, nōn ill___. Lȳdia ab h___ servō amātur, nōn ab ill___.

H___ oppidum est Tūsculum, ill___ est Brundisium. Cornēlius in h___ oppidō habitat, nōn in ill___. Viae h___ oppidī parvae sunt.

PENSVM B

Gemmae et margarītae _____ pulchra sunt. Aemilia multa ōrnāmenta ā Iūliō _____. Aemilia _____ in collō et ānulum in _____ habet. Multae fēminae ante tabernam Albīnī _____ et ōrnāmenta eius aspiciunt. Virī ōrnāmenta _____ et fēminīs dant. _____ gemmātus centum sēstertiīs _____. _____ ānuli est centum sēstertiī, sed Mēdus _____ [XC] tantum habet. Albīnus: "Nōnāgintā nōn _____ est!" Mēdus: "Accipe nōnāgintā sēstertiōs _____ nūllōs!" Ānulus ad digitum medium nōn _____: digitus medius _____ magnus est. Sed ānulus convenit ad digitum _____ [IV], quī nōn _____ est quantus digitus _____. Lȳdia laeta digitum suum _____ et cum Mēdō ā tabernā _____. Lȳdia Mēdō viam _____.

PENSVM C

1. Quid Albīnus vēndit?
2. Ā quō Aemilia ōrnāmenta accipit?
3. Ambulatne Mēdus cum dominō suō?
4. Ubi Mēdus et Lȳdia cōnsistunt?
5. Cūr Mēdus margarītās nōn emit?
6. Cūr Lȳdia nūllum ānulum habet?
7. Estne vacuus sacculus Mēdī?
8. Quot sēstertiīs cōnstat ānulus gemmātus?
9. Ad quem digitum ānulus convenit?

CAPITVLVM IX

PENSVM A

In Italiā sunt multī pāstōr____. Numerus pāstōr____ magnus est. Pāstor lūlī ūnum can____ et multās ov____ habet. Pastor est dominus can____ et ov____. Can____ et ov____ pāstōr____ amant. Cibus ov____ est herba, cibus pāstōr____ est pān____. Pāstor pān____ ēst.

In coll____ ūna arbor est. Pāstor cum can____ et ov____ ad arbor____ it. Iam pāstor in umbrā arbor____ iacet. Arbor pāstōr____ et can____ et ov____ umbram dat, sed ov____ nigra in sōl____ iacet. Nullae nūb____ ante sōl____ sunt. In silvā multae arbor____ sunt, sub arbor____ umbra est. Ov____ nigra ā pāstōr____ cēterisque ov____ discēdit. Canis ov____ videt.

PENSVM B

Pāstor et centum _____ in _____ sunt. Pāstor ovibus aquam et _____ dat. Cibus ovium est _____, cibus pāstōris est _____. Pāstor pānem _____. Ovēs herbam _____ et aquam _____ ē _____.

Sōl _____, nulla _____ in caelō _____ hunc campum videtur. In colle ūna _____ est, in _____ multae arborēs sunt. _____ arboribus umbra est. Pāstor ovēs suās ad arborem _____. _____ pāstor in _____ arboris iacet, ovis nigra cēterās ovēs _____ et silvam _____. In terrā sunt _____ lupī; lupus _____ nōn procul abest. Lupus in silvā cibum _____, dum pāstor et _____ ovem quaerunt.

PENSVM C

1. Num pāstor sōlus in campō est?
2. Quot ovēs habet pāstor?
3. Ā quō canis cibum accipit?
4. Suntne montēs prope pāstōrem?
5. Ubi sunt vallēs?
6. Quid est collis?
7. Quō it pāstor?
8. Cūr pāstor umbram petit?
9. Quō it ovis nigra?
10. Quid ovis in terrā videt?
11. Cūr lupus ovem nigram nōn ēst?

Nōmen:.....

CAPITVLVM X

PENSVM A

Av___ in āer___ volant. Pisc___ in aquā natant. Iūlia neque vol___ neque nat___ potest. Homō duōs ped___ habet, itaque homō ambul___ potest. Homō mortuus sē mov___ nōn potest. Spīr___ necesse est hominī, nam sine animā nēmō vīv___ potest. Cum homō spīrat, anima in pulmōn___ intrat et ex pulmōn___ exit. Homō quī spīrat mortuus es___ nōn potest. Homin___ deōs vid___ nōn possunt. Deī ab homin___ vid___ nōn possunt. Nēmō piscēs numer___ potest. Piscēs numer___ nōn possunt. Sine pecūniā cibus em___ nōn potest.

Puerī Iūliam can___ audiunt. Mārcus Quīntum ad terram cad___ videt. Iūlius Mārcum clām___ audit. Puerī saccum ā Iūliō in mēnsā pōn___ et aper___ vident.

PENSVM B

Leō et aquila___ sunt. Virī et fēminae___ sunt. Mercurius nōn homō, sed___ est. In aquā sunt___ . In āere sunt___ . Quid agunt piscēs et avēs? Piscēs in aquā___ , avēs in āere___ . Avis duās___ habet, itaque avis volāre___ . Avis quae volat ālās___ . Cum homō ambulat,___ moventur. Cum homō___ , anima in___ intrat. Homō quī spīrat___ est, quī nōn spīrat___ est. Nam sine animā___ vivere potest. Spīrāre hominī___ est.

Iūlia___ [= cantat]. Iūlia___ pulchram habet. Puerī___ quaerunt. Nīdī sunt inter___ et folia arborum. In nīdīs avium sunt___ aut pullī. Avēs nōn pullōs vīvōs, sed ōva___ . Quīntus in arborem___ et IV___ videt in nīdō. Rāmus quī nīdum___ tenuis est. Rāmus tenuis puerum___ sustinēre nōn potest: Quīntus ad terram___ . Mārcus eum cadere videt et___ est.

PENSVM C

1. Num Neptūnus homō est?
2. Quis est Mercurius?
3. Quid agunt mercātōrēs?
4. Num necesse est margarītās habēre?
5. Quid est ōceanus Atlanticus?
6. Cūr aquila ā parvīs avibus timētur?
7. Ubi sunt nīdī avium?
8. Quid est in nīdīs?
9. Quae bēstiae ōva pariunt?
10. Quid agunt puerī in hortō?
11. Cūr rāmus Quīntum sustinēre nōn potest?

CAPITVLVM XI

PENSVM A

Membra corpor _____ hūmānī sunt duo brachia et duo crūr _____. In corpor _____ hūmānō ūn _____ caput est, nōn duo capit _____. In capit _____ sunt duae aur _____ et ūn _____ ōs. In ōr _____ sunt dent _____. In pector _____ ūn _____ cor et duo pulmōn _____ sunt.

Medicus Quīnt _____ super lectum iac _____ videt; medicus puer _____ dorm _____ videt. Medicus: "Quīnt _____ dorm _____." Medicus 'Quīnt _____ dorm _____' dīcit. Medicus puer _____ linguam ostend _____ iubet, et 'lingu _____ eius rubr _____ es _____' dīcit. Puer dīcit 'ped _____ et caput dol _____.' Medicus Aemili _____ pōculum ten _____ iubet. Syra Quīnt _____ spīr _____ nōn aud _____, itaque Syra e _____ mortu _____ es _____ putat. Sed Quīnt _____ vīv _____. Māter fili _____ vīv _____ gaudet. Necesse est puer _____ aegr _____ dorm _____.

PENSVM B

_____ hūmānum habet quattuor _____: duo _____ et duo _____. In brachiīs duae _____ sunt, in crūrībus duo _____. Super collum est _____. In capite sunt duo oculī, duae _____, ūnus nāsus, ūnum _____. In ōre sunt dentēs et _____. Sub collō est _____. In pectore sunt pulmōnēs et _____. In corde et in vēnīs _____ est. Sanguis per _____ ad cor _____.

Aemilia apud lectum Quīntī _____, Syra apud lectum _____. Quīntus nōn _____, sed aeger est. Syrus medicum ex oppidō _____. Medicus digitum ad pedem puerī _____: medicus pedem eius _____. Quīntus, quī digitum medicī in pede _____: "Ei! Pēs _____!"

PENSVM C

1. Quae sunt membra corporis hūmānī?
2. Ubi est cerebrum?
3. Quid est in pectore?
4. Ubi est venter?
5. Cūr Quīntus cibum sūmere nōn potest?
6. Estne Quīntus sōlus in cubiculō suō?
7. Unde medicus arcessitur?
8. Quid videt medicus in ōre Quīntī?
9. Quid Quīntus in brachiō sentit?
10. Cūr Syra Quīntum mortuū esse putat?

Nōmen:.....

CAPITVLVM XII

PENSVM A

Pīlum ē man_____ iacitur, sagitta ex arc____. In exercit_____ Rōmānīs multī Gallī militānt, quī arc____ ferunt. Equitāt_____ sine met_____ impet_____ in hostēs facit, neque hostēs impet_____ equitāt_____ sustinēre possunt. Mille pass_____ sunt quīnque mīlia pedum. Via Latīna CL [150: centum quīnquāgintā] mīlia pass_____ long_____ est.

Rāmus tenu_____ puerum crass_____ sustinēre nōn potest, nam puer crass_____ grav_____ est. Unum mālum grav_____ nōn est, nec duo māla grav_____ sunt, sed saccus plēn_____ mālōrum grav_____ est. Lēander saccum magn_____ et grav_____ portat. In saccō grav_____ sunt māla. Servi saccōs grav_____ portant. In saccīs grav_____ sunt māla et pira.

Saccus Lēandri grav_____ est quam Syri, nam māla grav_____ sunt quam pira. Via Appia long_____ est quam via Latīna. Via Appia et via Aurēlia long_____ sunt quam via Latīna. Quīntus crass_____ est quam Mārcus. Lēander saccum grav_____ quam Syrus portat; in saccō grav_____ māla sunt.

Hoc pīlum long_____ et grav_____ est quam illud. Haec pīla long_____ et grav_____ sunt quam illa.

PENSVM B

Mārcus _____ Quīnti est. Quīntus unum frātrē et unam _____ habet. 'Iūlia' _____ sorōris est. Frāter Aemiliae est _____ liberōrum. Quīntus: "Ubi est avunculus noster?" Iūlius: "Avunculus _____ est in Germāniā."

Prōvincia est _____ imperiū Rōmānī. Rhēnus Germāniā ab imperiō Rōmānō _____; Rhēnus _____ imperiū est. In Germāniā multī _____ Rōmānī sunt, quī contrā Germānōs _____; Germānī enim _____ Rōmānōrum sunt. Militēs Rōmānī scūta et _____ et pīla _____. Militēs in _____ habitant. Circum castra est _____ et _____, quod x pedēs _____ est. Militēs patriam ab hostibus _____.

PENSVM C

1. Num Mārcus cognōmen est?
2. Quot frātrēs habet Aemilia?
3. Quid agit Aemilius in Germāniā?
4. Quae arma pedes Rōmānus fert?
5. Quam longum est pīlum Aemiliī?
6. Ubi habitant militēs Rōmānī?
7. Quī sunt Germānī et Gallī?
8. Estne Germānia prōvincia Rōmāna?
9. Quod flūmen Germāniā ā Galliā dīvidit?
10. Cūr hostēs castra expugnāre nōn possunt?
11. Num mīles fortis ab hoste fugit?
12. Cūr hasta procul iaci nōn potest?

Nōmen:.....

CAPITVLVM XIII

PENSVM A

Hōrae di___ sunt XII. Hōra sexta di___ dividit in duās partēs: ante merīdi___ et post merīdi___. Sex hōrae sunt dīmidia pars di___. Mēnsis Iūnius XXX di___ habet: numerus di___ est XXX. Novus annus incipit ab eō di___ quī dīcitur kalendae Iānuāriae.

Iūlius mēnsis annī calid___ est; Iānuārius est mēnsis annī frīgid___. Mēnsis annī brev___ est Februārius. Padus est flūmen Italiae long___ et lāt___. Sōl stēlla clār___ est.

PENSVM B

Iānuārius___ primus est. December est mēnsis___ ac___. Tempore antiquō September mensis septimus___, nam___ [= illō tempore] mēnsis primus erat Mārtius. Nunc September mēnsis___ est. Diēs est tempus ā___ ad___. Māne est___ diēi, vesper___ diēi est et initium___. Diēs in XII___ dividitur. Nocte___ et___ lūcent, neque eae tam___ sunt quam sōl. Sōl lūnam___ suā___. Ea lūnae pars quae sōle nōn illustrātur___ est.

Vēr et___, aestās et___ sunt quattuor___ annī. ___ ā mēse Iūniō___. Hieme nōn solum___, sed etiam___ dē nūbibus cadit: montēs et campī nive___. Aqua nōn tam___ est quam nix.

PENSVM C

1. Quot sunt mēnsēs annī?
2. Ā quō Iānuārius nōmen habet?
3. Quam longus est mēnsis Aprīlis?
4. Ā quō mēnsis Iūlius nōmen habet?
5. Cūr mēnsis decimus Octōber nōminātur?
6. Cūr lūna nōn tam clāra est quam sōl?
7. Quī diēs annī brevissimus est?
8. Quī diēs aequinoctia dīcuntur?
9. Quod tempus annī calidissimum est?
10. Quandō nix dē nūbibus cadit?
11. Quid est imber?
12. Ā quō diē incipit novus annus?

Nōmen:.....

CAPITVLVM XIV

PENSVM A

Puer dorm_____ nihil audit. Dāvus puerum dorm_____ excitat: in aurem puerī dorm_____ clāmat: “Mārce!” Mārcus oculōs aper_____ servum apud lectum st_____ videt. Servus puerō frīg_____ vestimenta dat. Parentēs filium intr_____ salūtant et ā filiō intr_____ salūtantur. Filius discēd_____ “Valē!” inquit.

Corpus val_____ nōn dolet. Medicus caput dol_____ sārāre nōn potest. Piscēs sunt animālia nat_____.

PENSVM B

Puerī in lectis _____ [= iacent]. _____ puer dormit, alter _____; alter _____, alter aegrōtat. _____ puer aegrōtat, Mārcusne _____ Quīntus? Quīntus aegrōtat.

Servus puerum dormientem _____ et eī aquam _____. Mārcus ē lectō _____ et primum manūs _____, _____ faciem. Puer vestimenta ā servō _____, et primum tunicam _____, deinde _____. Iam puer _____ nōn est. Virō _____ [= togam gerentī] brachium _____ nūdum est. Dāvus Mārcum sēcum venīre iubet: “Venī _____!”

Mārcus Mēdum, qui cum eō ire _____, nōn videt. Mēdus librōs et cēterās _____ Mārci portāre solet, Mārcus ipse _____ portāre solet _____ mālum. “Hodiē” _____ Iūlius “Mēdus _____ ire nōn potest.” Mārcus sōlus abīt librum et _____ et stīlum _____ ferēs.

PENSVM C

1. Quīntusne bene dormit?
2. Uter puer aegrōtat?
3. Estne clausa fenestra Mārci?
4. Uter ē duōbus puerīs gallum canentem audit?
5. Quōmodo servus Mārcum excitat?
6. Tōtumne corpus lavat Mārcus?
7. Cūr Mārcus frīget?
8. Quid Mārcus ā servō poscit?
9. Utrum brachium togā operitur?
10. Utrā manū mīles scūtum gerit?
11. Quās rēs Mārcus sēcum fert?

CAPITVLVM XV

PENSVM A

Mārcus ad lūdum ven____ nec iānuam puls____. Magister: “Cūr tū iānuam nōn puls____, cum ad lūdum ven____?” Mārcus: “Ego iānuam nōn puls____, cum ad lūdum ven____, quod nec Sextus nec Titus id facit. Audīte, Sexte et Tite: vōs iānuam nōn puls____ cum ad lūdum ven____!” Sextus et Titus: “Nōs iānuam puls____, cum ad lūdum ven____!” Magister: “Tacēte! Aperīte librōs!” Titus: “Ego librum nōn hab____.” Magister: “Cūr librum nōn hab____, Tite?” Titus: “Librum nōn hab____, quod Mārcus meum librum hab____!” Mārcus: “Sed vōs meās rēs hab____!” Titus et Sextus: “Nōs rēs tuās nōn hab____!”

Magister discipulōs dormīre vidēns exclāmat: “Ō puerī! Dorm____! Ego recit____, vōs nōn aud____!” Mārcus: “Ego tē recitāre aud____. Nōn dorm____.” Titus et Sextus: “Nec nōs dorm____. Tē recitāre aud____. Bene recit____, magister.” Magister: “Ego bene recit____, at vōs male recit____! Malī discipulī es____!” Discipulī: “Vērūm nōn dīc____, magister. Bonī discipulī s____: in lūdō nec clām____ nec rid____, et tē aud____!”

PENSVM B

Māne puerī in____ eunt. Puerī quī in lūdum eunt____ sunt. Quī lūdum habet____ est. Mārcus magistrum metuit, nam Diodōrus magister____ est quī puerōs improbōs____ verberat.

Intrat magister. Sextus dē____ surgit. Cēterī discipulī____ adsunt. Magister____: “Ō, discipulōs improbōs!” Sextus: “Num ego improbus____?” Magister: “____ discipulus improbus nōn es, ____ [= sed] cēterī discipulī improbi sunt!”

Post Sextum venit Titus,____ [= deinde] Mārcus. Mārcus____ [= ostium] nōn pulsāt,____ lūdum intrat, nec magistrum salūtat. Magister: “Discipulus improbus____, Mārce!____ ad mē venī!” Magister____ Mārcī verberat. Tergum est____ pars corporis. Magister puerum verberāre____. Mārcus ad sellam suam____ neque____. Magister: “____ [= cūr] nōn cōnsīdis?” Mārcus: “Sedēre nōn____, quod pars tergī____ mihi dolet!”

PENSVM C

1. Quō puerī māne eunt?
2. Quis est Diodōrus?
3. Cūr puerī magistrum metuunt?
4. Quis discipulus prīmus ad lūdum advenit?
5. Quid facit Titus antequam lūdum intrat?
6. Cūr Titus librum suum nōn habet?
7. Quis est discipulus improbissimus?
8. Cūr Quīntus in lūdum ire nōn potest?
9. Cūr magister recitāre dēsinit?
10. Tūne magister/magistra an discipulus/discipula es?
11. Num tū iānuam pulsās antequam cubiculum tuum intrās?

CAPITVLVM XVI

PENSVM A

Nautae, quī Neptūnum ver _____, tempestātem opper _____ . Mēdus et Lȳdia ex Italiā proficisc _____ . Lȳdia Mēdum in puppim ascendentem sequ _____ . Dum nauta loqu _____ , Mēdus occidentem intu _____ , unde nūbēs ātrae ori _____ . Simul tempestās or _____ . Mercātor trīstis mercēs suās in mare lāb _____ videt; nēmō eum cōnsōl _____ potest.

Quī ab amicīs proficisc _____ laet _____ nōn potest.

PENSVM B

Brundisium est oppidum _____ (in _____ maritimā situm) quod magnum _____ habet. Portus est _____ quō _____ ad terram adire possunt.

Cum nullus _____ flat, mare _____ est. _____ est magnus ventus quī mare _____ et altōs _____ facit. Gubernātor est _____ quī in _____ nāvis sedēns nāvem _____ . Partēs caeli sunt _____ et _____ , _____ et meridiēs. Oriēns est ea caeli pars unde sōl _____ , occidēns est ea pars quō sōl _____ .

Mēdus et Lȳdia nāvem _____ atque ex Italiā _____ . Ventus _____ est, nāvis plēnis _____ ex portū _____ [= exit]; sed in altō mari tempestās _____ : magnus ventus _____ incipit, tōtum mare turbidum _____ . Nautae aquam ē nāve _____ et _____ in mare iaciunt. Mēdus Neptūnum _____ : "Ō Neptūne! _____ mē!" Nāvis fluctibus _____ nec _____ [= sed nōn] mergitur.

PENSVM C

1. Quae nāvēs Rōmam adire possunt?
2. Quid est 'ōstium' flūminis?
3. Num Tiberis in mare Superum influit?
4. Quandō nāvēs ē portū ēgrediuntur?
5. Ubi sedet gubernātor et quid agit?
6. Quae sunt quattuor partēs caeli?
7. Quās rēs Mēdus et Lȳdia sēcum ferunt?
8. Quō Mēdus cum amicā suā ire vult?
9. Cūr trīstis est Lȳdia?
10. Quem deum invocant nautae?
11. Cūr mercēs in mare iaciuntur?
12. Num nāvis eōrum mergitur?

CAPITVLVM XVII

PENSVM A

Mārcus ā magistrō nōn laud_____, sed reprehend_____. Mārcus: "Cūr ego semper reprehend_____, numquam laud____? Titus et Sextus semper laud_____, numquam reprehend_____." Magister: "Tū nōn laud_____, sed reprehend_____, quia prāvē respondēs." Mārcus: "Sed ego semper interrog____!" Sextus: "Tū nōn semper interrog____; nōs saepe interrog____ nec prāvē respondēmus: itaque ā magistrō laud_____, nōn reprehend_____." Mārcus: "At facile est id quod vōs interrog_____: itaque rēctē respondētis ac laud_____!" Titus: "Nōs magistrum ver_____. Nōne tū eum ver_____?" Mārcus: "Ego magistrum nōn ver_____. Cūr vōs eum ver_____?"

PENSVM B

Discipulus est puer quī_____. Vir quī puerōs_____ magister est. Magister est vir_____ quī multās rēs_____ quās puerī_____. Sextus nec stultus nec piger, sed_____ atque_____ est. Magister interrogat, discipulus quī respondēre potest manum_____. Nōn_____ respondēre antequam magister interrogat. Magister: "_____ numerōs ā decem_____ ad centum!"_____ puer manum tollit, primum Sextus, deinde Titus,_____ Mārcus. Sextus numerōs dicit: "XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXX, XL, L, LX, LXX, LXXX, XC, C." Sextus bonus discipulus est, quī semper_____ respondet; itaque magister eum_____. Mārcus, quī semper_____ respondet, ā magistrō_____: "_____ [x semper] rēctē respondēs, Mārce! Cūr nōn_____ antequam respondēs?" Mārcus: "Cūr Titum nōn interrogās? Is nōn tam_____ interrogātur quam ego." Magister: "Iam eum interrogō: quot sunt XXI et LXVIII?" Titus: "LXXXVII? an LXXXVIII?" Titus nōn_____, sed_____ est ac magistrō_____ incertum dat. Sextus vērō rēctē respondet,_____ difficile est id quod interrogātur. Quod Mārcus interrogātur nōn difficile, sed_____ est.

Ūnus_____ est IV sēstertiū, ūnus sēstertius IV_____.

PENSVM C

1. Quid puerī discunt in lūdō?
2. Cūr Sextus ā magistrō laudātur?
3. Cūr Mārcus reprehenditur?
4. Estne facile id quod Titus interrogātur?
5. Cūr Titus nōn statim respondet?
6. Uter rēctē respondet, Titusne an Sextus?
7. Quot sunt ūndetrīgintā et novem?
8. Trēs sēstertiū quot sunt assēs?
9. Quot dēnārii sunt octōgintā sēstertiū?
10. Num facilēs sunt numerī Rōmānī?
11. Tūne ā magistrō tuō laudāris?

CAPITVLVM XVIII

PENSVM A

Sextus rēct___ respondet, Mārcus prāv___ respondet et sevēr___ reprehenditur. Nēmō rēct___ aut pulchr___ scribit quam Sextus; is rēctissim___ et pulcherrim___ scribit. Lūna plēna clār___ lūcet, sed sōl clār___ lūcet quam lūna et cēterae stēllae; sōl clārissim___ lūcet.

Hostēs nōn tam fort___ pugnant quam Rōmānī. Militēs nostrī fort___ pugnant quam hostēs. Nostrī fortissim___ pugnant. Mārcus nimis lev___ scribit. Magister brev___ scribit 'Mārcum improbum esse'.

PENSVM B

Ex XXIII litterīs Latīnīs VI___ sunt: A E I O V Y, cēterae sunt _____. Cōnsonāns semper cum vōcālī _____. K, Y, Z litterae ___ sunt in _____ Latīnā, in linguā Graecā _____. Vocābula *ōstium* et *iānuā* _____ rem significant; *lingua* duās rēs _____ significat. Magister librōs Latīnōs et Graecōs _____ potest.

Discipulī hanc _____ in tabulīs suis _____: *Homō oculōs et nāsum habet*. Magister tabulam _____ puerī aspicit, et Sextī et Titī et Mārcī. In tabulā Mārcī IV litterae _____. Magister litterās quae dēsunt _____; _____ [= eō modō] magister menda Mārcī _____. Tum Mārcus scribit _____ [= hōc modō]: *HOMO HOCVLOS*... Magister: "Ō Mārce! Hīc nōn _____, immō _____ littera H!" Mārcus stilum vertēns H litteram _____. Tum magister calamum et _____ sūmit et _____ ad patrem Mārcī scribit.

Cēra est _____ mollis. Ferrum est māteria _____.

PENSVM C

1. Quot sunt litterae Latīnae?
2. Estne D vōcālīs an cōnsonāns?
3. Quot syllabās habet vocābulum *apis*?
4. Quōmodo parvus discipulus legit?
5. Quis discipulus rēctissimē scribit?
6. Quālēs sunt litterae quās Titus scribit?
7. Quālis discipulus est Mārcus?
8. Cūr Mārcus nōn *HOMO*, sed *OMO* scribit?
9. Quotiēs Mārcus litteram H scribit?
10. Stilōne in tabulā scribit magister?
11. Quid magister scribit?
12. Estne facilis grammatica Latīna?
13. Tūne rēctius scribis quam Mārcus?

CAPITVLVM XIX

PENSVM A

Ante X annōs Iūlius apud parentēs suōs habit____ nec uxōrem hab____. Iūlius et Aemilia Rōmae habit____. Iūlius Aemiliam am____ nec ab eā am____. Ea numquam Iūlium salūt____ cum eum vid____, quamquam ipse ab eō salūt____. Aemilia epistulās Iulii nōn leg____ nec dōna eius accipi____, sed omnia remitt____.

Iūlius: "Tunc ego tē am____ nec ā tē am____, nam tū alium virum am____ nec ab eō am____. Ego miser er____ et tū misera er____. Tunc apud parentēs nostrōs habit____. Tū et parentēs tuī in parvā domō habit____. Vōs ā mē salūt____, quamquam pauperēs er____."

PENSVM B

Iūlius, quī____ Aemiliae est,____ suam nec____ aliam fēminam amat. Quīntus____ quam Mārcus et____ quam Iūlia est.____ peristylī XVI altīs____ sustinētur. Inter columnās III____ stant. Iūnō,____ [= uxor] Iovis,____ mātṛōnārum est. Nēmō deōrum____ marītus est quam Iuppiter. Inter omnēs deōs Iuppiter____ marītus est.

Ante X annōs Aemilia nōn mātṛōna, sed____ erat. Tunc Iūlius____ XXII annōrum erat. Pater Iulii vir____ [= pecūniōsus] erat. Quī nōn dīves, sed____ est, in parvā____ habitat. Rōmae multī hominēs habitant,____ quam in ūllā aliā urbe. Rōma est urbs____ imperiī Rōmānī.

PENSVM C

1. Quae est coniūnx Iovis?
2. Num Iuppiter bonus marītus est?
3. Cuius filius est Cupīdō?
4. Estne Quīntus māior quam Mārcus?
5. Ubi parentēs Iulii habitābant?
6. Cūr Iūlius tunc miser erat?
7. Cūr Aemilia Iūlium nōn amābat?
8. Num Iūlius Aemiliam propter pecūniam amābat?
9. Cūr Aemilia nunc beāta est?
10. Hodiēne Aemilia minus pulchra est quam tunc?

CAPITVLVM XX

PENSVM A

Mox novus infāns in cūnīs Aemiliae er____. Aemilia rūsus infāntem hab____. Tum quattuor liberī in familiā er____. Iūlius et Aemilia quattuor liberōs hab____. Aemilia infāntem suum am____. Iūlius et Aemilia infāntem suum acquē am____. Annō post infāns prīma verba disc____ et primōs gradūs faci____. Infāns ambulāns ā parentibus laud____.

Aemilia: "Ego infāntem meum bene cūr____: semper apud eum man____, numquam ab eō discēd____." Iūlius: "Certē bona māter er____, Aemilia: infāntem tuum ipsa cūr____ nec eum apud nūtricem relinque____." Aemilia: "Etiam nocte apud infāntem er____, semper cum eō dorm____. Nōs et infāns in eōdem cubiculō dorm____." Iūlius: "Nōn dormiēmus, sed vigil____! Nam certē ab infānte vāgiente excit____!" Aemilia: "Ego excit____, tū bene dorm____ nec excit____!"

PENSVM B

Parvulus puer quī in ____ iacet ____ appellātur. Infāns quī cibō ____ magnā vōce ____.

Nōn pānis, sed ____ cibus infantium est. Nūtrix est ____ [= fēmina] quae nōn suum, sed ____ infāntem ____.

Multae mātres infāntēs suōs ipsae alere ____.

Marītus et uxor iam nōn dē tempore praeteritō _____, sed dē tempore _____.

Aemilia: "Cūr tū filiū habēre _____, Iulī? Ego alteram filiā habēre _____, plurēs quam duōs filiōs _____ [= nōn volō]. Vōs virī filiōs tantum _____! Filiōs _____ diligitis quam filiās!"

Iūlius _____ [= tacet]. Aemilia irāta _____ adversus ostium facit, sed Iūlius: "_____ hic apud mē!" inquit, "_____ discēdere!" Aemilia manet ac loquī _____: "Bona māter apud infāntem suum manēre _____, hoc mātris _____ est. Nēmō enim infāntem melius _____ potest quam māter ipsa."

PENSVM C

1. Ubi parvulus infāns cubat?
2. Quid facit infāns quī cibō caret?
3. Quid est cibus infantium parvulōrum?
4. Num omnēs infāntēs ā mātribus suīs aluntur?
5. Quae sunt prīma verba infāntis?
6. Quandō Aemilia novum infāntem habēbit?
7. Cūr Aemilia ā marītō suō discēdere vult?
8. Cūr Iūlius in aliō cubiculō dormire vult?
9. Quid Aemilia officium mātris esse dicit?
10. Cūr Syra et Iūlia in hortō nōn manent?
11. Cūr Iūlia sorōrem habēre nōn vult?

CAPITVLVM XXI

PENSVM A

Mārcus ūmidus est, quod per imbrem ambul_____, ac sordidus, quod humī iac_____. Discipulī ūmidī sunt, quod per imbrem ambul_____, ac sordidī, quod humī iac_____.

Mārcus: “Ā Sextō puls_____ sum.” Iūlius: “Nōne tū Sextum puls_____?” Mārcus: “Primum Sextus mē puls_____, tum ego illum puls_____. Ego et Titus Sextum puls_____.” Iūlius: “Quid? Vōs duo ūnum puls_____? Et cūr sordida est vestis tua? Humīne iac_____?” Mārcus: “Humī iac_____: Sextus mē ten_____.”

Aemilia: “Quid magister vōs doc_____ hodiē?” Mārcus: “Magister aliquid recit_____, sed ego initium tantum aud_____.” Aemilia: “Cūr nōn omnia aud_____?” Iūlius: “Mārcus in lūdō dorm_____!” Aemilia: “Audīsne? Pater dicit ‘tē in lūdō dorm_____.’ Tūne vērē dorm_____?” Mārcus: “Certē dorm_____, māter. Omnēs dorm_____! Sed paulō post magister laud_____ litterās meās.” Mārcus mātři litterās quās Sextus scrips_____ ostendit. Aemilia: “Tūne ipse hoc scrips_____?” Mārcus: “Ipse scrips_____. Cēleri pueri prāvē scrips_____.”

PENSVM B

Hodiē māne Mārcus_____ erat, vestīmenta eius tam_____ erant quam nix. Nunc nōn modo_____ [= vestīmenta] eius, sed etiam faciēs et manūs et_____ sordida sunt, atque_____ [= sanguis] ei dē nāsō fluit. Nam Sextus, quī tam_____ est quam bōs, Mārcum pulsāvit sine_____ (ut ait Marcus). Mārcus, quī_____ iacuit, tam sordidus est quam_____. Difficile est eum_____.

In cubiculō suō Mārcus lavātur et vestem_____. _____ [= dum haec aguntur] Aemilia ātrium intrat et vestīgia puerī_____. Aemilia: “Quid hoc est? _____ pedibus sordidīs in _____ mundō ambulāvit!” Mārcus, _____ vestem mūtāvit, in ātrium redit. Puer mātři _____ [= parvam tabulam] Sextī ostendit et ‘sē ipsum eās litterās _____’ dicit. Id quod Mārcus dicit nōn vērū, sed _____ est; Mārcus _____, sed Aemilia filiō suō_____. Iūlius vērō dē verbīs eius _____; Mārcus patrem suum _____ nōn potest.

PENSVM C

1. Cūr Mārcus rediēns ūmidus et sordidus est?
2. Ā quō pulsātus est?
3. Cūr Mārcus sōlus Sextum vincere nōn potest?
4. Quōmodo Mārcus sē excūsāre cōnātur?
5. Quid agit Mārcus in cubiculō suō?
6. Quid Aemilia in solō cōspicit?
7. Quid tum Iūlius dicit uxōri?
8. Quid Mārcus parentibus suis ostendit?
9. Quis litterās quae in eā tabulā sunt scripsit?
10. Cūr Iūlius filium suum nōn laudat?

Nōmen:.....

CAPITVLVM XXII

PENSVM A

Hōrā nōnā erus ambulā _____ ire solet. Tabellārii nōn mittuntur pecūniam postulā _____. Hostēs castra expugnā _____ veniunt. Multī barbarī Rōmam veniunt habitā _____.

Syra: “Verba medicī difficilia sunt audī _____.” Ea rēs est fac _____ facilis. Nōmen barbarum difficile dic _____ est.

Verba: terrēre, _____ isse, _____ um; claudere, _____ isse, _____ um; dicere, _____ isse, _____ um; solvere, _____ isse, _____ um; emere, _____ isse, _____ um; rumpere, _____ isse, _____ um; aperīre, _____ isse, _____ um; vincīre, _____ isse, _____ um; pellere, _____ isse, _____ um; scindere, _____ isse, _____ um; venīre, _____ isse; posse, _____ isse.

PENSVM B

Iānuā cōnstat ē duābus _____, quae in _____ vertuntur. Ōstiarius vel _____ dīcitur servus quī hominēs in villam _____. Canis eius prope tam _____ quam lūpus est; itaque necesse est eum catēnā _____ [<ferrum] _____. Ānulus Lȳdiae nōn ex ferrō, sed ex _____ factus est. Servus quī epistulās fert _____ dīcitur, nam _____ epistulae in tabellis scrībēbantur.

Tabellārius _____ iānuam stat. Iānitor, quī _____ iānuam sedet, tabellārium dē cane ferōcī _____: “Cavē! Canis tē _____!” In solō intrā _____ scrīptum est ‘_____ canem’ infrā _____ canis. “Nec haec _____ nec canis vērū mē _____” inquit tabellārius, ac propius ad canem _____. Canis catēnam _____ et vestem eius dentibus _____. Tabellārius neque _____ neque _____ audet. Iānitor: “_____ prōcēdis? Ego tē intrāre _____!” Sīc iānitor hominem territum _____. Ille alterum gradum facit, sed canis eum ex ōstiō _____. Tlēpolemus tōtō corpore _____ ex ōstiō _____. _____ [= postrēmō] iānitor canem vincit.

PENSVM C

1. Quid est iānitōris officium?
2. Cūr necesse est canem eius vincīre?
3. Ex quā māteriā cōnstat iānuā?
4. Vulcānus quis est?
5. Quid in solō intrā limen vidētur?
6. Quid tabellārius sēcūm fert?
7. Unde venit Tlēpolemus et quem quaerit?
8. Quōmodo iānitor ē somnō excitātur?
9. Quid agit Iūlius post merīdiem?
10. Cūr canis saliēns catēnā nōn retinētur?
11. Quid facit iānitor antequam tabellārius intrat?

Nōmen:.....

CAPITVLVM XXIII

PENSVM A

Mārcus: "Posthāc bonus puer fu_____ sum et vōbīs pāri_____ sum." Mārcus prōmittit 'sē bonum puerum fu_____ esse et sē parentibus pāri_____ esse.' Aemilia putat Mārcum ā Iūliō verberā _____ irī, sed Iūlius 'sē epistolam scrip_____ esse' dicit.

Verba: dūcere, _____ isse, _____ um; legere, _____ isse, _____ um; mittere, _____ isse, _____ um; includere, in _____ isse, in _____ um; facere, _____ isse, _____ um; ferre, _____ isse, _____ um; afferre, at _____ isse, al _____ um; trādere, trā _____ isse, trā _____ um; perdere, per _____ isse; ostendere, _____ isse; fugere, _____ isse.

PENSVM B

Iānitor dominō epistolam _____ [= dat]. Iūlius _____ rumpit; iam signum _____ nōn est. Mārcus _____ et tremēns _____ patris legentis aspicit. Epistula magistrī omnem rem _____ facit. Iūlius: "Sexti est haec tabula; num hoc _____ audēs?" Puer nihil negat, sed omnia _____. Iūlius: "Indignum est _____ tuum. Nōne tē _____ facti tui?" Mārcus, quī paulō ante _____ timōrem pallēbat, iam _____ ob _____. Mārcus: "_____ semper bonus puer erō, hoc vōbīs _____!"

Hodiē Mēdus Mārcum ad Iūdum _____ nōn potuit, nam _____ domō fugit; itaque Mārcus sine _____ ambulāvit. Magister pecūniam quam Iūlius ei _____ postulat. Iūlius: "Magistrō pecūniam _____ nōlō, neque enim is mercēdem _____. Pecūniam meam _____ nōlō."

PENSVM C

1. Ā quō epistula missa est?
2. Quōmodo Iūlius epistolam aperit?
3. Quid magister scripsit dē Mārcō?
4. Cuius nōmen in tabulā inscriptum est?
5. Quam ob rem rubet Mārcus?
6. Negatne Mārcus sē malum discipulum fuisse?
7. Quid Mārcus parentibus prōmittit?
8. Quō Dāvus puerum dūcit?
9. Quārē Iūlius surgit?
10. Quid Iūlius magistrō respondēbit?
11. Cūr mercēdem solvere nōn vult?

Nōmen:.....

CAPITVLVM XXIV

PENSVM A

Mārcus rediēns sordidus erat quod humi iac_____ et cruentus quod Sextus eum puls_____. Pueri in viā pugn_____. Tergum Mārcō dolēbat quod magister eum verber_____. Mārcus ā magistrō verber_____ quod in lūdō dorm_____ nec magistrum recitantem aud_____. Mārcus: “Magister mē verberāvit quod in lūdō dorm_____ nec eum recitantem aud_____, sed mē laudāvit quod bene comput_____ et scrīps_____.”

Verba: lavāre, _____ isse, _____ um; vidēre, _____ isse, _____ um; mordēre, _____ isse, _____ um; mordēre, _____ isse, _____ um; dare, _____ isse, _____ um; reprehendere, re _____ isse, re _____ um; frangere, _____ isse, _____ um; cognōscere, _____ isse, _____ um; nōscere, _____ isse; lūdere, _____ isse; cadere, _____ isse; ire, _____ isse; cupere, _____ isse; velle, _____ isse; patī, _____ um esse; loquī, _____ um esse; fatērī, _____ um esse.

PENSVM B

Puer _____ [= aeger] dormire nōn potest sive in _____ dextrō iacet sive in _____ [= sinistrō]. Itaque surgere cōnātur, sed in lectō _____, nam pēs _____ [= rursus] dolēre incipit. Mārcus clāmat et forem valdē _____ [= pulsat], ita puer inclūsus forem _____ cōnātur. Quīntus clāmōrem et _____ audit et Syram vocat; quae _____ accurrit. Puer dicit ‘pedem _____ dolēre’: “Pēs mihi dolet, ob _____ dormire nōn possum. Fortasse _____ crūris frāctum est.” Syra: “Nōlī _____!” Quīntus: “Nōn fleō, _____ [= quamquam] dolōrem gravem _____.”

PENSVM C

1. Cūr Quīntus mīrātur pedēs suōs aspiciēns?
2. Quam ob rem pēs eius aegrōtat?
3. Estne frāctum os crūris?
4. Quārē Mārcus forem frangere cōnātur?
5. Quid Syra Quīntō nārrat dē Mārcō?
6. Cūr Mārcus rediēns cruentus erat?
7. Quārē Mēdus ē villā fugit?
8. Quid Syra dē cane iānitōris putat?
9. Cūr canis Quīntum dīligit?
10. Cūr Iūlius Mārcum nōn verberāvit?

CAPITVLVM XXV

PENSVM A

Mēdus (ad Lydiam): “In Graeciam ibō. Comit_____ mē! Proficisc_____ mēcum! Hoc mihi pollic_____! Oblivisc_____ Rōmae! Oscul_____ mē!”

Mēdus (ad nautās): “Iam proficisc_____, nautae! Ventus secundus est: intu_____ caelum! Laet_____!”

Verba: trahere, _____ isse, _____ um; petere, _____ isse, _____ um; quaerere, _____ isse, _____ um; occidere, _____ isse, _____ um; relinquere, re _____ isse, re _____ um; interficere, inter- _____ isse, inter _____ um; cōstituere, cōn _____ isse, cōn _____ um; dēserere, _____ isse, _____ um; cōspicere, cōn _____ isse, cōn _____ um; incipere, _____ isse, _____ um; reddere, red _____ isse, red- _____ um; reperire, _____ isse, _____ um; iubere, _____ isse, _____ um; gerere, _____ isse, _____ um; iacere, _____ isse, _____ um; regere, _____ isse, _____ um; cōscendere, cōn _____ isse; accēdere, ac _____ isse; proficisci, pro _____ um esse; sequi, _____ um esse; oblivisci, ob _____ um esse.

PENSVM B

Quīntus _____ dē lupō et _____ audire nōn vult nec fābulam dē Achille, quī Hectorem _____ et corpus eius mortuum post _____ suum circum _____ [= mūrōs] Trōiae _____.

Labyrinthus est magnum _____ unde nēmō exire potest, etsi iānua _____. Thēseus, quī patrem Mīnōtaurī, _____ album, iam necāverat, Mīnōtaurum ipsum quoque _____ [= interficere] _____. Antequam Thēseus, ad pugnam _____, labyrinthum intrāvit, Ariadna, filia _____, ei _____ longum dedit. Ita Ariadna Thēseō _____ tulit, nam ille filum sequēns _____ labyrinthī repperit. Post _____ Mīnōtaurī Thēseus cum Ariadnā Naxum nāvigāvit atque _____ [= illic] eam _____ [= reliquit]. Ariadna ab altō _____ prōspiciēbat, sed _____ [= mox] nāvis Thēseī ē _____ eius abiit. Puella misera in _____ dēscendit, ubi _____ et _____ currēns capillum scindēbat, ut faciunt eae quae _____. Thēseus post _____ patris multōs annōs Athēnās _____.

PENSVM C

1. Quid fēcit Achillēs?
2. Quid fēcit Rōmulus?
3. Quālem fābulam Quīntus audire cupit?
4. Ubi habitābat Mīnōtaurus?
5. Quid est labyrinthus?
6. Quid Mīnōtaurus edēbat?
7. Cūr tot Athēniēnsēs ad eum mittēbantur?
8. Quis Athēniēnsēs ā Mīnōtaurō servāvit?
9. Quōmodo Thēseus exitum labyrinthī repperit?
10. Sōlusne Thēseus ē Crētā profectus est?
11. Ubi Thēseus Ariadnam reliquit?
12. Ā quō mare Aegaeum nōmen habet?

Nōmen:.....

CAPITVLVM XXVI

PENSVM A

Nāvēs necessāriae sunt ad nāvig____. Iūlia dēlectātur in hortō ambul____ et flōrēs carp____. Mēdus cōsiliū fugi____ excōgitāvit; Lȳdia eum iūvit in fugi____. Paulum satis est ad beātē vīv____.

Verba: iungere, _____ isse, _____ um; figere, _____ isse, _____ um; mergere, _____ isse, _____ um; ūrere, _____ isse, _____ um; movēre, _____ isse, _____ um; capere, _____ isse, _____ um; invenīre, in _____ isse, in- _____ um; cōsidere, cōn _____ isse; iuvāre, _____ isse; accidere, _____ isse.

PENSVM B

Daedalus exitum labyrinthi _____ [= reperire] nōn poterat nec _____ [= ūllus homō] eum in fugiendō _____ poterat. _____ igitur aliae viae clausae erant, vir _____ [= audēns] per āera _____ cōstituit. _____ patris filium dēlectāvit. Tum Daedalus ālās cōnfēcit ex _____ quās cērā iūnxit et in lacertis _____. Postquam hoc _____ perfēcit, Daedalus filium suum _____ volandī docuit: “ _____ mē! Movē ālās _____ hōc modō! Ars volandī _____ [= nōn] difficilis est. Sed antequam hinc _____, hoc tē moneō: nōlī volāre in _____ āere prope mare nec in _____ āere prope sōlem. Iam sequere mē! _____ nostrum relinquimus, _____ sumus!”

Icarus in summum caelum ascendens nōn solum Graeciam, _____ [= sed] etiam Asiam ac _____ tōtum _____ terrarum dēspiciēbat. Tum vērō id quod pater timuerat _____ [= factum est]: _____ sōlis propinquī cēram _____ atque pennās _____.

Ecce fābula mirābilis dē puerō _____ quī _____ quaerēns mortem invēnit.

PENSVM C

1. Quis Daedalum in labyrinthum inclūdī iussit?
2. Quōmodo Daedalus effugere cōstituit?
3. Cūr hominēs volāre nōn possunt?
4. Ex quibus rēbus Daedalus ālās cōnfēcit?
5. Cūr ālae Icarum sustinēre nōn poterant?
6. Quid pater et filius volantēs vidērunt?
7. Estne Peloponnēsus magna īnsula?
8. Quārē Icarus in summum caelum ascendit?
9. Quid tum puerō accidit?
10. Ubi corpus puerī inventum est?
11. Num haec fābula dēlectandī causā modo nārrātur?

Nōmen:.....

CAPITVLVM XXVII

PENSVM A

Iūlius colōnō imperat ut mercēdem solv _____. Ille dominum ōrat ut patientiam habe ____: "Nōli postulāre ut tantam pecūniam statim solv _____!" Dominus colōnō imperat ut tace _____ et surg _____, tum "Prīmum cūrā" inquit "ut uxor et liberī tuī vale _____, tum vērō cūrā ut agrōs bene col _____ et mercēdem solv _____!" Dominus colōnōs monet ut labōr _____ nēve quiēsc _____. "Moneō vōs ut labōr _____ nēve quiēsc _____"

Māter filiam monet ut cauta s ____: "Moneō tē ut cauta s _____!" Fābula nōs monet nē temerārīi s _____.

Verba: spargere, _____ isse, _____ um; rapere, _____ isse, _____ um; negligere, _____ isse, _____ um; dēsinere, _____ isse; quiēscere, _____ isse; crēscere, _____ isse; poscere, _____ isse; prōdesse, _____ isse.

PENSVM B

Mēse Augustō _____ metitur, deinde _____ arantur et novum frūmentum _____. Agricola quī _____ post arātrum ambulat duōs bovēs _____ [= ante] sē agēns; arātrum est _____ quō agrī arantur. Agricola quī serit nullō instrūmentō _____ et sēmen manū _____. Quī _____ falce utitur. Agricola est vir cuius _____ est agrōs _____. Ex Aegyptō, quae terra _____ est, magna _____ frūmentī in Italiam _____. Frūgēs vīnēarum sunt _____ ex quibus _____ efficitur. _____ sōlis vīnēis _____, _____ [x calor] vīnēis _____.

Iūlius in _____ suō Albānō nōn labōrat, sed _____. _____ quiētum et _____ [= pulchrum] eum dēlectat. Colōnus aliēnōs agrōs _____ dominō absentī colit.

Pāstor est vir quī pecus _____ et cūrat. _____ pecoris magnum negōtium est, nōn _____, ut pigrī pāstōrēs _____ [= cēsent]. Pāstōrēs nōn tam industriē _____ quam agricolae. Pāstōris officium est cūrāre _____ ovēs aberrent _____ [= et nē] ā lupō rapiantur.

PENSVM C

1. Quid est negōtium agricolae?
2. Quandō frūmentum metitur?
3. Num arātor ipse arātrum trahit?
4. Quid est pābulum pecoris?
5. Unde frūmentum in Italiam invehitur?
6. Quae regiō Āfricae fertilissima est?
7. Cūr necesse est agrōs rigāre?
8. Quae sunt frūgēs vīnēarum?
9. Num Iūlius ipse in agrīs labōrat?
10. Omnēsne colōnī mercēdem solvērunt?
11. Quot sēstertiōs colōnus Iūliō dēbet?
12. Num uxor colōnī officium suum neglegit?
13. Quid est officium pāstōris?
14. Estne Iūlius dominus inhūmānus?

Nōmen:.....

CAPITVLVM XXVIII

PENSVM A

Servus dominum ōrābat nē sē verberā_____, sed dominus imperāvit ut tacē_____ et surg_____, tum aliīs servīs imperāvit ut eum prehēd_____ et tenē_____.

Mēdus ā dominō fugit, ut amīcam suam vidē_____ et semper cum eā es_____. Mēdus: “Ā dominō fugī, ut amīcam meam vidē_____ et semper cum eā es_____.”

Mīnōs imperāvit ut Daedalus et Īcarus in labyrinthum inclūd_____. Īcarus: “Quis imperāvit ut nōs inclūd_____?” Daedalus: “Mīnōs imperāvit ut ego inclūd_____ et ut tū mēcum inclūd_____.”

Verba: dividere, _____ isse, _____ um; ēicere, ē_____ isse, ē_____ um; prōmere, _____ isse, _____ um; vīvere, _____ isse; discere, _____ isse; persuādere, per_____ isse; surgere, _____ isse.

PENSVM B

Lȳdia Rōmae vīvere _____ quam in Graeciā, sed Mēdus multīs prōmissīs eī _____ ut sēcum proficiscerētur. In Italiā Mēdus dominō sevērō _____.

Nāvis nōndum extrā _____ est. Multa perīcula nautīs _____. _____ maritimī nāvēs persequuntur; nūllum mare _____ est ā praedōnibus.

Hominēs mortālēs nascuntur et _____, diī vērō _____ sunt. Nullus deus Rōmānus hominem mortuum ab Īnferīs _____ [= excitāre] potest, nē Iuppiter quidem tantam _____ habet, etsī ille deus māximus _____ [= existimātur]. Trēs diī universum _____ inter sē divīsērunt.

Chrīstus in oppidō Bethlehem _____ est. Ille verbīs sōlīs efficiēbat ut hominēs _____ vidērent, _____ audirent, _____ loquerentur, _____ ambulārent.

PENSVM C

1. Fretum Siculum quid est?
2. Ubi nātus est Chrīstus?
3. Quid laīrus Chrīstum rogāvit?
4. Quae perīcula nautīs impendent?
5. Cūr nautae praedōnēs maritimōs metuunt?
6. Quālī dominō Mēdus in Italiā serviēbat?
7. Quārē Mēdus ā dominō suō fugit?
8. Num Lȳdia laetō animō Rōmā profecta est?
9. Quōmodo Mēdus eī persuāsīt ut sēcum venīret?
10. Cūr Mēdus nescit quid respondeat?
11. Quem Mēdus accēdere videt?
12. Tūne in Graeciā vīvere māvīs quam in patriā tuā?

CAPITVLVM XXIX

PENSVM A

Magister puerōs monet _____ pulchrē scrib _____ Sextus tam pulchrē scribit _____ magister eum laud _____. Magister ipse calamum sūmit, _____ litterās scrib _____.

Daedalus ālās cōnfēcit _____ ē labyrinthō ēvol _____. Icarus tam altē volāvit _____ sōlī appropinqu _____, quam-quam pater eum monuerat _____ temerārius es _____.

Herī Quīntus arborem ascendit, _____ nīdum quaer _____, etsī pater eum monuerat _____ cautus es _____. Medicus Quīntō imperāvit _____ oculōs claud _____, _____ cultrum medicī vid _____. Quīntus tam pallidus erat _____ Syra eum mortuum esse put _____.

Sōl ita lūcēbat _____ pāstor umbram pet _____, _____ in sōle ambul _____.

Tantus atque tālis deus est Iuppiter _____ Optimus Māximus appell _____.

Verba: vehere, _____ isse, _____ um; pōnere, _____ isse, _____ um; āmittere, ā _____ isse, ā _____ um; allicere, _____ isse, _____ um; ēripere, ē _____ isse, ē _____ um; secāre, _____ isse, _____ um; suādēre, _____ isse; dēsilire, dē _____ isse; canere, _____ isse; crēdere, _____ isse; cōnfītērī, cōn _____ um esse; lābī, _____ um esse.

PENSVM B

Orpheus, fidicen _____, tam pulchrē canēbat ut ferae _____ [= prope venīrent] ac fluvīi _____ cōsisterent. Etiam ad _____ dēscendit, ut _____ [= illinc] uxōrem suam _____ Nēmō tam _____ est ut Orpheum ignōret.

Arīōn quoque omnibus _____ est. Cum ille magnās _____ sēcum in nāve habēret, nautae pauperēs hominī divitī _____ cumque necāre cōstituērunt. Arīōn, cum _____ suam in periculō esse sentīret, pecūniam nautis _____ [= dedit] eōsque ōrāvit ut sibi _____. Precibus _____ nautae eī permīsērunt ut ante mortem _____ caneret. Hōc factō Arīōn in mare _____; sed delphīnus eum in _____ sedentem ad litus vēxit. Ita ille servātus est, cum iam salutem _____. Nautae, cum Arīōnem _____ [= in cōspectum venīre] vidērent, _____ [= statim] _____ suum cōfessī sunt.

PENSVM C

1. Quōmodo mercātōrēs lucrum faciunt?
2. Cūr mercātor Rōmānus trīstis est?
3. Quārē mercēs ēiectae sunt?
4. Quid mercātor deōs precātur?
5. Quārē ad Inferōs dēscendit Orpheus?
6. Num nautae Arīōnem gladiīs interfēcērunt?
7. Quōmodo Arīōn servātus est?
8. Quid nōs monet haec fābula?
9. Cūr Polycratēs ānulum suum abiēcīt?
10. Ubi ānulus eius inventus est?

Nōmen:.....

CAPITVLVM XXX

PENSVM A

Syra: "Iam dormī, Quīnte! Cum bene dormīv_____, valēbis." Quīntus: "Nōn dormiam antequam tū mihi fābulam nārrāv_____. Cum fābulam audīv_____, bene dormiam. Cum bene dormīv_____, brevī sānus erō, nisi medicus mē necāv_____!"

Patria salva erit sī milītēs nostrī fortiter pugnāv_____. Dux: "Nisi vōs fortiter pugnāv_____, milītēs, hostēs castra nostra expugnābunt." Milītēs: "Num quid nōbīs dabitur, sī fortiter pugnāv_____,?"

Verba: induere, _____ isse, _____ um; ēligere, ē _____ isse, ē _____ um; coquere, _____ isse, _____ um; sternere, _____ isse, _____ um; fundere, _____ isse, _____ um; miscēre, _____ isse, _____ um; exhaustire, ex _____ isse, ex _____ um; revertī, re _____ isse/ re _____ um esse; ūtī, _____ um esse.

PENSVM B

Iūlius Cornēlius et Orontem, amicōs et _____ suōs, cum uxōribus ad _____ vocāvit. Cum hospītēs veniunt, Iūlius in _____ lavātur. Aemilia eōs _____ iubet [= salūtat] et marītum suum _____ excusat. Cornēlius ad villam suam reversus ōtiō _____. Orontēs, quī ex longō _____ revertit, vītā rūsticā nōn _____, sed _____ esse cēset. Hospītēs in ātriō exspectant, dum cibus _____. Servus quī in _____ cibum coquit, _____ appellātur. In _____ sunt trēs lectī: lectus summus, medius, _____; in singulis lectīs _____ aut _____ aut ternī _____ accubant. Rōmānī in lectīs cubantēs _____.

Tandem puer 'cēnam parātam esse' _____. In mēnsā sunt _____ et pōcula ex _____ facta. Cibus omnibus _____, māximē autem _____ laudātur. _____ [= servī] vīnum in pōcula _____. Orontēs vīnum merum _____ [= bibit], cēterī convīvae aquam vīnō _____.

Sine cibō homō _____ vīvere potest, sine aquā _____ tantum. _____ mala rēs est, sed multō pēior est _____. Ex malis minimum _____ oportet.

PENSVM C

1. Quī sunt Cornēlius et Orontēs?
2. Ubi est Iūlius cum hospītēs adveniunt?
3. Quid est balneum?
4. Nōne iūcunda est vīta rūstica?
5. Quid est cocī negōtium?
6. Num Rōmānī in sellis sedentēs cēnant?
7. Quot lectī sunt in tricliniō?
8. Quot convīvae in singulis lectīs accubant?
9. Ex quā māteriā pōcula et vāsa facta sunt?
10. Tūne vīnum aquā calidā mixtum bibis?

CAPITVLVM XXXI

PENSVM A

In hīs exemplis syllabae quae dēsunt add_____ sunt:

Mercēs ad diem solv_____ est. Quī fūrtum fēcit pūni_____ est. Quidquid dux imperāvit militibus faci_____ est. Quid magis opt_____ est quam vīta beāta? E malīs minimum elig_____ est. In periculīs dēspēr_____ nōn est. Pater dīcit ‘fīlium pūni_____ esse, nōn laud_____’.

Verba: tangere, _____ isse, _____ um; accipere, ac- _____ isse, ac _____ um; auferre, _____ isse, _____ um; statuere, _____ isse, _____ um; intellegere, _____ isse, _____ um; bibere, _____ isse; audēre, _____ um esse.

In exemplis quae sequuntur vocābula add_____ sunt.

PENSVM B

Herī Mēdus ā dominō _____ aliquantum pecūniae sēcum _____. Mēdus dominum suum nōn amat, sed _____. Iūlius, quī eum Rōmae _____ [= occultārī] putat, magnum _____ dabit eī quī eum invēnerit _____ [= antequam] Italiā relīquerit. Iūlius dīcit ‘mulierēs nimis _____ esse ac facile virīs nēquissimīs _____.’ _____ dominus imperāvit servō faciendum est. Solō, vir _____, Athēniēnsibus _____ optimās scrīpsit. Patrem suum necāre _____ inhūmānum est. Iūlius nōndum _____ est ut Nestor, sed adhūc _____ ut Paris ille quī Helenam ā marītō _____. “_____ amat valeat!” cantat Orontēs, quī _____ est quod _____ [= nimis multum] vīnī pōtāvit.

PENSVM C

1. Quis fuit Midās?
2. Quamobrem Midās fame et sitī cruciābātur?
3. Cūr Iūlius illam fābulam audire nōn vult?
4. Ubi Cornēlius servum Iūlii vīdit?
5. Quantum pecūniae Mēdus sēcum abstulit?
6. Estne Mēdus adhūc Rōmae?
7. Quid faciet Iūlius sī Mēdum invēnerit?
8. Quōmodo hominēs ā maleficiis dēterrentur?
9. Quā fēminam Paris abdūxit?
10. Quī hominēs ad bēstiās mittuntur?
11. Cūr Orontēs pedibus stāre nōn potest?

CAPITVLVM XXXII

PENSVM A

Dominus dubitat num pāstor ovēs bene cūrāv____. Dominus: "Dīc mihi, pāstor, utrum in campō dormīv____ an vigilāv____." Pāstor: "Mīror cūr mē interrogēs utrum dormīv____ an vigilāv____. Semper officium meum faciō." Dominus: "Ergō dīc mihi cūr herī ovis ē grege aberrāv____ ac paene ā lupō capta s____." Pāstor mīratur unde dominus hoc audīv____.

Iūlius servōs interrogat num Mēdum vīd____. Servi: "Nescīmus quō fūg____, ut tibi dīximus. Cūr nōs interrogās num eum vīd____?" Iūlius: "Id interrogō, quia dubitō vērūne dīx____!"

Verba: vincere, _____ isse, _____ um; agere, _____ isse, _____ um; flectere, _____ isse, _____ um; offerre, ob- _____ isse, ob _____ um; redimere, red _____ isse, red- _____ um; tollere, _____ isse, _____ um; adesse, _____ isse.

PENSVM B

Priusquam Pompēius, dux _____ [= optimus], _____ Rōmānae praepositus est, _____ [= omnia] maria _____ erant praedōnibus, quī Rōmānōs ita _____ ut etiam portūs Italiae oppugnārent. Tanta erat _____ praedōnum ut nēmō iis _____ posset. Nēmō sine metū mortis aut _____ nāvīgābat. _____ [= complūrēs] īnsulae ab _____ relinquēbantur. Rōmae frūmentum tam _____ erat ut multī pauperēs fame (= _____ cibī) perīrent.

Pirātae, quī _____ [= aliquō tempore] Caesarem cēperant, XX talenta _____ [= sīve] D milia sēstertium ab eō postulāverunt, sed Caesar, vir _____, L talenta iis _____. Tantō pretiō Caesar _____ est.

Omnēs amīcī prō beneficiīs _____ agunt, sed paucī postea _____ referre volunt. Vēra _____ rāra est. Difficile est beneficiōrum _____. Fortēs fortuna _____.

PENSVM C

1. Cūr Pompēius classī Rōmānae praepositus est?
2. Cūr amīcī nostrī ab alterā nāve fugiunt?
3. Utrum ventus secundus an adversus est?
4. Quantum gubernātor pirātis offerre potest?
5. Num ipse tantum pecūniae possidet?
6. Quādo vērū amīcus cognōscitur?
7. Quōmodo Mēdus servus factus est?
8. Cūr Mēdus adhūc nihil nārrāvit dē eā rē?
9. Suntne praedōnēs quī eōs persequuntur?
10. Cūr Mēdus etiamnunc perterritus est?
11. Quō nāvēs longae cursum flectunt?

CAPITVLVM XXXIII

PENSVM A

Magister epistolam ad Iulium scripsit, cum Mārcus in lūdō dormīv_____ nec magistrō pārū_____. Sī Mārcus bonus discipulus fu_____, magister eum laudāv_____ nec epistolam scrips_____.

Mārcus: “Herī in cubiculō inclūsus sum, cum pater epistolam tuam lēg_____. Nisi tū eam epistolam scrips_____, ā patre laudātus es_____.” Magister: “Epistolam scripsī cum in lūdō dormīv_____ nec mihi pārū_____. Sī industrius fu_____, tē laudāv_____ nec epistolam scrips_____.” Mārcus: “Etiam sī industrius fu_____ et tibi pārū_____, mē nōn laudāv_____!”

Clēmēs es_____, domine! Patientiam habē_____! Servōs probōs laudā_____, sed improbōs pūnī_____!

Industriū es_____, servi! Cum dominus loquitur, tacē_____ et audī_____! Semper officium faci_____!

Verba: instruere, in_____isse, in_____um; cōgere, co_____isse, co_____um; caedere, _____isse, _____um; convertere, con_____isse, con_____um; percutere, per_____isse, per_____um; prōcurrere, prō_____isse; dēsistere, dē_____isse; prōgredi, prō_____um esse.

PENSVM B

Ūna _____ cōstat ex V vel VI milibus hominum, quī in X _____ dīviduntur. Exercitus prōcēdēs _____ dīcitur. Exercitus ad _____ [= pugnam] instrūctus _____ appellātur. Post victōriam dux ā militibus ‘_____’ nōminātur. Sī militēs fortiter pugnāvērunt, _____ eōrum ab imperātōre laudātur. Officium militis est sanguinem _____ prō patriā.

Aemilius, quī in capitulō XII _____ est, ūnā cum Valeriō, adulescente eiusdem _____, in Germāniā _____ meruit. Tabellārius pūblicus XV _____ [= circiter] diēbus Rōmā in Germāniā _____ [= celeriter ire] potest. Difficile est Alpēs _____. Militēs Rōmānī _____ Dānuvium sunt, hostēs sunt _____ Dānuvium.

PENSVM C

1. Quae arma gerunt auxilia?
2. Quid est signum legiōnis?
3. Quōmodo militēs in aciem instruuntur?
4. Ad quod studium pater Aemilium hortābātur?
5. Quō Aemilius adulēscēs missus est?
6. Cūr Aemilius epistolās legēs permovētur?
7. Quamobrem ipse paucās epistolās scripsit?
8. Quī nūntius nocte in castra allātus est?
9. Cūr hostēs castra Rōmāna nōn expugnāvērunt?
10. Num Tibullus vītā militārem laudat?

Nōmen:.....

CAPITVLVM XXXIV

PENSVM A

Hī versūs in syllabās brevēs et longās et in pedēs dividendi sunt notīs appositīs:

Scribere mē quereris, Vēlōx, epigrammata longa.

— u u | — u u | — — | — u u | — u u | — u

Ipse nī hīl scrībis: tū brevi ōra facis!

— u u | — — | — || — u u | — u u | —

Dās numquam, semper prōmittis, Galla, rogantī.

Sī semper fallis, iam rogo, Galla, negā!

Quem recitās meus est, ō Fidentine, libellus.

Sed male cum recitās, incipit esse tuus!

Bella's, nōvimus, et puella, vērum'st,

— — | — u u | — u | — u | — —

et dīves, quis enim potest negāre?

Sed cum tē nimium, Fabulla, laudās,

nec dīves neque bella nec puella's!

PENSVM B

Dum gladiātōrēs _____ [= pugnant], _____ dēlectātī manibus _____. Fēminīs nōn _____ gladiātōrēs spectāre.

Ovidius in _____ sedēns ōrābat ut vinceret ille cui amīca eius _____. Hoc nārrātur in _____ [= initīo] carminis. Cum poēta _____ [= fortunam] Priamī canere vellet, puella in _____ eius sēdit eīque mīlle _____ dedit. Ovidius _____ mulierum bene nōverat.

Lucernis _____, Iūlius recitat carmen _____ [= pulchrum] dē _____ Lesbiae mortuō: “_____, ō Venerēs...!” Versibus _____ [= postrēmīs] dēmōnstrātur _____ [= causa] dōlōris. Catullus Lesbiam uxōrem _____ cupiēbat, at illa Catullō _____ nōluit. _____ poētae inter amōrem et _____ dīvidēbātur.

PENSVM C

1. Quid Rōmānī in amphitheātrō spectant?
2. Quid Fabia in theātrō spectāvit?
3. Quis fuit Ovidius?
4. Quārē Ovidius in circum vēnerat?
5. Quae carmina recitat Iūlius?
6. Cūr ocellī Lesbiae turgidī rubēbant?
7. Cūr poēta Lesbiam et amābat et ōderat?
8. Num sacculus Catullī plēnus erat nummōrum?
9. Quid scrīpsit Mārtiālis?

10. Cūr librōs suōs nōn mīsit Pontiliānō?
11. Tūne Cinnam bonum poētam fuisse putās?
12. Cūr Laecāniae dentēs niveī erant?
13. Ex quibus syllabīs cōstat pēs dactylus?
14. Ex quibus pedibus cōstat hexameter?

Nōmen:.....

CAPITVLVM XXXV

PENSVM A

Dēclīnā haec vocābula:

[1] *āla*, nōmen fēminīnum I dēclīnātiōnis:

Singulāris: nōm. *haec āl*____, acc. *h*____ *āl*____, gen. *h*____ *āl*____, dat. *h*____ *l*____, abl. *h*____ *āl*____.

Plūrālis: nōm. *h*____ *āl*____, acc. *h*____ *āl*____, gen. *h*____ *āl*____, dat. *h*____ *āl*____, abl. *h*____ *āl*____.

[2] *pēs*, nōmen masculīnum III dēclīnātiōnis:

Singulāris: nōm. *h*____ *pēs*, acc. *h*____ *ped*____, gen. *h*____ *ped*____, dat. *h*____ *ped*____, abl. *h*____ *ped*____.

Plūrālis: nōm. *h*____ *ped*____, acc. *h*____ *ped*____, gen. *h*____ *ped*____, dat. *h*____ *ped*____, abl. *h*____ *ped*____.

[3] *ōrāre*, verbum āctīvum I coniugātiōnis (pers. I sing.):

Indicātīvus: praes. *ōr*____, imperf. *ōr*____, fut. *ōr*____, perf. *ōrāv*____, plūsquamperf. *ōrāv*____, fut. perf. *ōrāv*____.

Coniūctīvus: praes. *ōr*____, imperf. *ōr*____, perf. *ōrāv*____, plūsquamperf. *ōrāv*____.

[4] *dicere*, verbum āctīvum III coniugātiōnis (pers. I sing.):

Indicātīvus: praes. *dic*____, imperf. *dic*____, fut. *dic*____, perf. *dix*____, plūsquamperf. *dix*____, fut. perf. *dix*____.

Coniūctīvus: praes. *dic*____, imperf. *dic*____, perf. *dix*____, plūsquamperf. *dix*____.

Verba: laedere, _____isse, _____um; plaudere, _____isse, _____um; parere, _____isse, _____um; retinēre, re _____isse, re _____um; accendere, _____isse, _____um; dēmere, _____isse, _____um; adicere, ad _____isse, ad _____um; sedēre, _____isse; nūbere, _____isse; sapere, _____isse.

PENSVM B

Nōmen est pars _____ quae corpus aut rem significat. *Aemilia* et *Iulia* nōmina _____ sunt, *māter* et *filia* sunt nōmina _____. _____ nōminum sunt nōminātīvus, genetīvus, cēt. Gradūs _____ sunt trēs: _____, comparātīvus, superlātīvus. Adiectīva quae comparantur _____ aut quantitātem significant. *Amāre* est verbum prīmae _____. Interiectiō mentis _____, ut laetitiam vel dolōrem, significat. _____ est affectus eius quī irātus est. Frātrēs geminī tam _____ sunt quam ōva.

Synōnyma (vocābula quae idem ferē significant): plānum facere et _____, fortasse et _____, ideō et _____, citrā et _____, ecce et _____.

Contrāria (vocābula quae rēs contrāriās significant): commūnis et _____, addere et _____.

PENSVM C

1. Quae sunt partēs ōrātiōnis?
2. Estne *discipulus* nōmen proprium?

3. Cāsūs nōminum quī sunt?
4. Quī sunt gradūs comparātiōnis?
5. Prōnōmen quid est?
6. Quot sunt coniugātiōnēs verbōrum?
7. Num *intus* et *forīs* adverbia temporis sunt?
8. Cui cāsui iungitur *inter* praepositīō?
9. Quae praepositīōnēs ablātīvō iunguntur?
10. Quibus cāsibus iungitur *in* praepositīō?
11. Interiectiō quid significat?

Nōmen:.....

LINGVA LATINA PER SE ILLUSTRATA PARS II: ROMA AETERNA

CAPITVLVM XXXVI

PENSVM A

Dē cāsū genetīvō

Urbs Rōma, quae caput orb____ terr____ vocātur, in ripā Tiber____ flūmin____ sita est XVI mīlia pass____ ā mari.

In Capitoliō est magnus numerus templ____, qu____ clārissimum est templum Iov____ Optim____ Maxim____. In cellā h____ templ____ simulacrum de____ sedent____ positum est.

Vesta est dea foc____ ac r____ domestic____, in c____ aede nullum de____ simulacrum inest. Atrium Vest____ est domus virgin____ Vestāl____. Rēgia est domus pontific____ māxim____, summ____ sacerdot____ popul____ Rōmān____.

C. Octaviānus adulēscēns XIX ann____ dux exercit____ fuit; postquam necem Caesar____ ultus est, monumentum victōri____ su____ aedificāvit: templum Mārt____ Ultōr____.

Colossus est statua Sōl____ Rhod____ locāta; eōdem nōmine vocābātur statua Nerōn____ quae Rōm____ in vestibulō dom____ aure____ stābat. In hortīs ill____ tyrann____ erat multitudō omn____ gener____ pecud____ ac fer____.

Titus, filius Vespasiān____ princip____, post expugnātiōnem Hierosolym____, urb____ Iūdæōrum nōbilissim____, triumphāvit. In templō Pāc____ servantur rēs sacrae Iūdæe____, in iīs tubae et candēlabrum magn____ preti____. Iūdæi eās rēs magn____ aestimant, etiam plūr____ quam Rōmānī. Novus imperātor triumph____ cupidus est.

Domitiānus, quī mult____ sceler____ accūsābātur, prae metū mort____ dormire nōn poterat. Māximū Hadriān____ opus est templum Vener____ et Rōm____ sive Urb____ Aetern____.

Rōmulus rēx bell____ studiōsus erat, neque eum pudēbat cas____ su____ pauper____.

PENSVM B

Cum rēx Tarquinius Rōmā____ esset, duo____ populō Rōmānō____ [= praepositi] sunt. Cōsul Rōmānus____ [= templum] Iovis____. Domitiānus illam aedem____ [= igne] absūptam____ [= refecit]. Tēctum aurō____, columnae ē____ factae sunt. In templō Iūnōnis Monētae, quod____ [= positum] est in summā____, nummī efficiuntur ex aurō et argentō et____. Arx____ [= validis] mūrīs mūnītur. In aede Vestae, quae fōrmam____ habet, ignis aeternus____ quī numquam____. In campō Mārtiō est____ Pācis, ubi sacerdotēs et Vestālēs anniversārium____ faciunt. Augustus templum Mārtis____ aedificāvit postquam necem Caesaris____ est. Hadriānus____ Aelium in Tiberī fēcit.

Titus Iūdæōs____ [= vicit] et rēs sacrās, ut____ argenteās et____ aureum, iīs____. In summā____ viā____ populusque Rōmānus Divō Titō arcum____ [= cōsecrāvit].

____ est ōrdō columnārum tēctus. Mausōlēum dicitur____ [= magnum]____ in quō ossa servantur. Aqua Appia est aquae____ veterrimus, quī in urbem____ est ab Appiō Claudiō.____ est aedificium quō senātus convenit.____ est parva domus pauper;____ domus rēgis est.____ sunt bēstiae quibus agricola ūtitur.

Locus _____ est quō multī conveniunt. Is cui mēns sāna nōn est _____ esse dīcitur. Aedificium quod stāre nōn potest _____. Cicerō est _____ Rōmānus _____ [= clārissimus].

Synōnyma: imāgō et _____; māter et _____; dīvus et _____; clārus et _____; internus et _____; superesse et _____; operīre et _____; prōicere et _____; sacrāre et _____; aedificāre et _____; accidere et _____; ūrere et _____; accendere et _____; deō prōmittere et _____; glōriōsē dicere et _____; intrāre et _____; eōdem locō et _____.

Contrāria: puppis et _____; discordia et _____; plēbēi et _____; bona valētūdō et _____; exstruere et _____; dare et _____.

PENSVM C

1. Num hominēs pauperēs in Palātiō habitant?
2. Quis templum Iovis Capitōlinī aedificāvit?
3. Templumne Iovis ā rēge dēdicātum est?
4. Quid facit imperātor post triumphum?
5. Quid significat ignis Vestae?
6. Quid est negōtium sacerdotum?
7. Quot senātōrēs in senātū Rōmānō sunt?
8. Quis fuit M. Tullius Cicerō?
9. Ubi C. Iūlius Caesar necātus est?
10. Cūr Caesar Dīvus Iūlius appellātur?
11. Ubi templum Dīvi Iulii aedificātum est?
12. Quārē Augustus Mārtē 'Ultōrem' appellābat?
13. Quandō Augustus lānūm clausit?
14. Quamobrem Nerō urbem incendisse putābātur?
15. Cūr domus Nerōnis 'aurea' vocābātur?
16. Quid aedificātum est in locō domūs aureae?
17. Quam gentem Titus in oriente superāvit?
18. Ubi mausōlēum Hadriānī situm est?

CAPITVLVM XXXVII

PENSVM A

Dē cāsū dativō

Aedēs Castoris sacrāta est di___ Castor___ et Pollūc___, Iovis fili___ gemin___, quī saepius Rōmān___ auxili___ vēnērunt. Octāviānus de___ Mārt___ templum vōvit.

Rēx Faunus Euandr___, Mercuriū fili___, arva dedit. Rēg___ Latīn___ ūna filia erat, Lāvīnia, iam mātūra vir___, Lāvīni___ nōn licuit rēg___ Turn___ nūbere.

Trōiānī equum ligneum Minerv___, de___ Trōiān___ benign___, sacrātum esse putābant, sed sacerdōs, c___ nōmen erat Lāocoōn, i___ suāsit nē Graec___ cōnfiderent. Cassandra fātum Trōiae civ___ su___ praedixit, nec vērō Trōiānī e___ crēdiderunt, sed somn___ sē dedērunt.

Aenēās iuven___ Trōiān___ suasit ut host___ Graec___ resisterent: “Ūna salūs vict___: nūllam spērāre salūtem!” Graeci, qu___ diū favēre vidēbantur, nēmin___ parcēbant.

Venus fili___ sē ostendit et e___ imperāvit, ut patr___ et uxōr___ et fili___ auxilium ferret. Ille māt___ su___ pārui, neque quisquam e___ redeunt___ nocuit. Anchīsēs urb___ capt___ superesse nōluit, sed Aenēās “Sī t___ certum est” inquit “Trōi___ peritūr___ tē addere, patet iānua mort___, Date m___ arma! Reddite mē Dana___!” Tandem patr___ su___ sen___, c___ virēs deerant ad fugiendum, persuāsit ut ex urbe portāretur, nec id onus fili___ grave fuit. Aenēās fugiēns nōn s___, sed patr___ ac fili___ timēbat. Umbra Creūsae vir___ mirant___ occurrit et “Nōn t___ licet” inquit “mē tēcum dūcere. Diū navigandum est t___, sed in Hesperīā nova patria t___ et soci___ tu___ parāta est.”

PENSVM B

Rēx Faunus _____ [= olim] Euandrō, quī _____ [= fugiēns] in Italiam vēnerat, _____ colenda dedit. Post Faunum Latīnus _____ accēpit; cuius filius in primā _____ mortuus est. Latīnō rēgnante pāx _____ [< diū] fuit.

Graeci nōn vī, sed _____ Trōiam intrāverunt: equum ligneum _____ [= cōnfēcērunt] et armātis complēverunt. Trōiānī, quī Graecōs in patriam suam _____ esse putābant, castra dēserta _____ et _____ equī mirābantur. Lāocoōn equum ligneum, ut dōnum _____, hastā laesit, sed hasta in firmō _____ [= lignō] stetit nec ad milītēs _____ [= latentēs] _____. Dum Lāocoōn taurum _____, duo _____ eum _____ [= celeriter rapiunt] et corpus eius _____ [= complectuntur], neque ille sē _____ potest. Trōiānī, novō _____ perturbāti, _____ [= simul clāmant] ‘equum dōnum esse Minervae, deae Trōiānis _____.’ Equus in urbem trahitur _____, dum templa velut _____ diē _____ [= foliis] ōmantur. Equō _____ [= apertō] Graeci per fūnem _____ ad terram lābuntur. Aenēās in somnō Hectorem _____ [= vulnerātum] vīdit, quī sordidam _____ et _____ [= capillōs] cruentōs gerēbat et Aenēae suāsit ut ex urbe _____ [= ārdentī] fugeret. Hōc _____ perturbātus Aenēās _____ [= sine mente] arma capit et iuvenēs ad pugnam _____. Iī _____ gladiis per hostēs _____ [= eunt]. Cassandra, quae fātum _____ poterat, crīnibus _____ ā templō trahēbātur oculōs ad caelum _____ [= tollēns], nam _____ manūs _____ tenēbantur. Trōiānī hanc _____ ferre nōn poterant et _____ [= ex omnibus partibus] in mediōs hostēs _____ [= sē praecipitābant]. Ad _____ [= domum] Priamī ācerrimē pugnābātur. Trōiānī altās _____ et _____ domōrum destruebant et laterēs _____ que in hostēs _____ [= iaciēbant]. Fractis cardinibus forēs _____ [= collābuntur]. Rēx Priamus manibus _____ [= invalidis] arma capit, sed Hecuba “Iam nōn tēlis _____” inquit, “sed auxiliō deōrum. Hūc tandem _____!” Cum Polītēs cōram patre _____ [= obtruncātus] esset, Priamus _____ [= pilum] in Pyrrhum coniēcit, quod _____ [= frūstrā] in _____ eius _____. Pyrrhus

_____ [= capillum] rēgisprehendēns ēnsem in latere eius _____. Hoc vidēns Aenēās _____ perfūsus est. Anchīsēs filium et _____ in fugā comitārī _____ [= nōluit]. Tum _____ [= lūx] in capite lūlī apparuit atque simul cum hōc _____ māximus _____ [= strepitus] caelestis auditus est. Aenēās patrem ex urbe portāvit nec hoc _____ filiō grave fuit.

In convīviō _____ [= servī] cum dominīs nōn _____ [= accumbunt]. In manū senis gladius _____ est. Quī invocat deōs _____ [< caelum], manūs ad caelum _____ [= extendit]. Caelō serēnō nōn _____ [= tonitrus fit]. Manibus cruentis _____ tangere _____ nōn est. Nihil ēvenit sine _____ [= voluntāte] deōrum. Quae lūget ululāre aut _____ solet; ululātū et _____ [= gemere] significātur _____.

Synōnima: filius et _____; scelestus et _____; summus et _____; timidus et _____; fertilis et _____; splendēre et _____; extinguere et _____; ubi et _____.

Contrāria: dextra et _____; servīre et _____.

PENSVVM C

1. Aborīginēs quī fuērunt?
2. Quis fuit Latīnus?
3. Quōmodo Graecī in urbem Trōīam penetrāvērunt?
4. Quid fēcit Lāocoōn et quid eī accidit?
5. Cuius filius erat Aenēās?
6. Quid Aenēās in somnō vīdit?
7. Ubi rēx Priamus interfectus est?
8. Cūr Aenēae redeuntī nēmō nocuit?
9. Num Anchīsēs statim filium comitātus est?
10. Cum quibus Aenēās ex urbe aufūgit?
11. Quārē Creūsa marītum sequī nōn potuit?
12. Quid Aenēās in urbem reversus vīdit?
13. Quid Creūsa Aenēae abeuntī prōmīsīt?
14. Quō sociī Aenēae convēnērunt?

CAPITVLVM XXXVIII

PENSVM A

Dē cāsū ablātivō

Graeci, cum Trōiam v__ capere nōn possent, dol__ ūsī sunt: equum ligneum milit__ armāt__ complēverunt et in litor__ reliquerunt. Mult__ spectant__ Lāocoōn omn__ vir__ equum hast__ percussit. Paul__ post duo anguēs rēct__ vi__ eum petunt. Part__ mūrōrum dēstrūct__ equus host__ plēnus magn__ labōr__ in urbem trahitur fin__. Velut fēst__ di__ templa frond__ ōrnantur. Equ__ patefact__ militēs exeunt; occīs__ urbis cūstōd__ sociōs suōs recipiunt in urbem quae dēfēnsōr__ carēbat. Interim Trōiānī sine cūr__ dormiebant, in i__ Aenēās, Anchīs__ et Vener__ de__ nātus. Ille clāmōr__ et strepit__ ē somn__ excitātus est.

Cum Priamus gladi__ cingeretur, Hecuba, quae vir__ prudentior erat, “Iam nōn tēl__ egēmus” inquit, “sed auxili__ deōrum!” Dūcent__ Vener__ Aenēās salvus domum rediit e__ dem vi__ qu__ dom__ exierat. Anchīsēs loc__ sē movēre nōluit et “Ipse” inquit “mē__ man__ moriar. Nōlite me__ caus__ hīc morārī!”

Prim__ aestāt__ Trōiānī duc__ Aenē__ ex Asi__ profectī sunt. In medi__ mar__ Aegae__ est insula nōmin__ Dēlos, quae Trōiānōs tūt__ port__ recēpit. Dēl__ relict__ in Crētā vērērunt. Ibi Trōiānī foed__ pestilenti__ afficiēbantur et agrī sōl__ flagrant__ torrēbantur.

Aedēs Iovis Capitōlinī mult__ magnificentior est cēter__ omn__; ea summ__ de__ digna est. In templum Iovis Statōris senātus e__ di__ convēnit qu__ Cicerō, ōratiōn__ clārissim__ habit__, Catilinā Rōm__ expulit. Pāc__ terr__ mar__ que fact__ lānus clauditur.

Polycratēs tant__ fēlicitāt__ et tant__ glōri__ erat ut dī eī invidērent.

PENSVM B

In Crētā Trōiānī foedā__ afficiēbantur atque agrī sōle___. Penātēs__ [= nocte] visī sunt ante lectum Aenēae__, quī Trōiānīs et__ eōrum novam terram prōmiserunt. Ergō ex insulā__ cōstituērunt et rūsus in altum__ sunt. Ibi__ [= subitus] sōlem occultāvit ita ut diem noctemque__ nōn possent ac nāvēs trēs diēs__ que noctēs caecae errārent, in insulās Strophadēs__ sunt.

In Ēpirō Aenēās fāmā__ [= vix crēdendam] audīvit: Helenū parte Ēpirī__ esse et Andromachēn, Hecubae uxōrem dūxisse. Andromachē in__ [= silvā sacrā] dis Mānibus__. Helenus laetus Trōiānōs__ [= recognōvit] eōsque ad convīvium__ [= vocāvit].

Charybdis nāvēs in__ [= vorāginem] mergit, et Scylla__ [x fōrmōsa] nāvēs in__ periculōsōs trahit. __ [= melius est] tōtā Siciliā__ quam illa mōnstra__. __ [= ut primum] Italia in cōspectum vēnit, Anchīsēs__ vīnō implēvit et deōs maris__ [= potestātem habentēs] invocāvit. Trōiānī in terrā Graecōrum__ [< mora] nōlēbant.

Ex Aetnā__ flammaeque surgunt atque saxa__ que__. In ōrā Cyclōpum vir Graecus accessit cum__ [= lacrimīs] precibusque: “Hinc in quās__ terrās abdūcite mē!” Anchīsēs virō__ [= ōrantī] manū dedit. Mōnstrum horrendum erat Polyphēmus, quī in__ obscurō habitābat et carne hūmānā__. Cum ille accēderet, Trōiānī fūnēs nāvium__ [= secuērunt] et__ [= celeriter] aufūgērunt. Polyphēmus clāmōrem__ [< horrēre] sustulit, quō penitus resonuit mōns__.

In Siciliā Aenēās ossa__ [= patris] suī__. Tum ex Siciliā atque ā__ patris__ est [= discessit].

Fōrma litterae C est linea _____. Onus grave magnum _____ habet. _____ est parvus flūctus. Chāonia est pars Ēpīrī _____. _____ est bōs iuvenis. Saxa flūctibus pulsāta fragōrem _____.

Synōnima: (summum) mare et _____; avis et _____; turgidus et _____; pavidus et _____; (urbem) cōstituere et _____; relinquere et _____; arbitrārī et _____; tam valdē et _____; scīlicet et _____; ego (ipse) et _____.

Contrāria: occāsus et _____; (nāvem) dēducere et _____; propinquus et _____; noctū et _____.

PENSVM C

1. Quid Trōiānī profugī sub monte Idā fēcērunt?
2. Quōmodo rēx Thrāciae aurō Priamī potītus est?
3. Quid deus Apollō Trōiānīs pollicitus est?
4. Cūr Trōiānī in Crētā manēre nōn potuērunt?
5. Cūr Palinūrus rēctum cursum tenēre nōn potuit?
6. Quae insulae in mari Ioniō sitae sunt?
7. Quid fēcit Aenēās in insulā Leucadiā?
8. Ubi Aenēās Andromachēn invēnit?
9. Quid Andromachē Aenēae nārrāvit?
10. Cūr Aenēās per fretum Siculum nāvigāre nōluit?
11. Quid Andromachē Ascaniō dōnāvit?
12. Cūr Trōiānī Italiā reliquērunt?
13. Quid accidit in ōrā Cyclōpum?
14. Num Polyphēmus Trōiānōs fugientēs vīdit?
15. Ubi pater Anchīsēs sepultus est?

CAPITVLVM XXXIX

PENSVM A

Dē cāsū accūsātivō

Trōiānī mult___ iam ann___ per omn___ mar___ errābant. Neptūnus, ut class___ disiect___ vidit, fluct___ sēdāvit, nūb___ collēct___ dispulit sōl___ que redūxit. Aenēas Itali___ nov___ patri___ quaerēns in Āfric___ dēlātus est. Venus fili___ su___ certiōr___ fēcit ‘soci___ salv___ esse class___ que in tūt___ loc___ āct___.’ Aenē___ paenitēbat Creūs___ uxōr___ Trōiae reliquisse. Aenēas: “Heu m___ miser___! Numquam dom___ redibō!” Venus Cupīdin___ prō Ascaniō ad Didōn___ ire iussit. Ille, ubi Aenē___ complexus est, rēgin___ petīvit; quae puer___ ōsculāta est et in gremi___ accēpit.

Multae viae Rōm___ fēerunt. Circus Māximus trecent___ pass___ longus est. Pompēius Iūli___, fili___ Iūlii Caesaris, uxōr___ dūxit. Senātus C. Octāviān___ ‘August___’ nōmināvit. Augustus urb___ Rōm___ in XIV regiōn___ dīvisit. Nerva ann___ tantum et IV mēns___ imperāvit. Nerō, qu___ populus tyrann___ appellābat, dom___ aure___ aedificāvit. Rōmul___ rēg___ nōn pudēbat in casā habitāre. Rōmānī Brūt___ cōnsul___ fēcērunt.

Graeci Rōmān___ litter___ et art___ poētic___ docuērunt.

PENSVM B

Iūnō Irāta erat ob___ Paridis, quī Venerem deam pulcherrimam esse___ [= cēnsuerat]; eius rei___ [= reminiscēns] Trōiānōs ab Italiā___ [= prohibēbat]. Tempestās classē Aenēae___, sed Neptūnus, cum vidēret___ [= mare]___ [= ventis rapidis] turbārī, mōtōs fluctūs___ et nūbēs___ . In litore Aenēas septem___ occīdit; hanc___ sociis dēspērantibus dīvisit, dum ipse laetō vultū spem___ . Posterō diē, dum nova loca___, Venus ei___ iit arcum sagittāsque___ [= gerēns] Diānae deae___, quae in silvis___ solet.

Pygmalion, rēx___ [x pius] et avārus, cum Syhaeum___ [= occultē] necāvisset, scelus diū___ et Didōnem viduam falsā spē___ . Sed ei in somnis apparuit vir mortuus, quī pectus vulnerātum___ [< nūdus] et rēgis___ occultōs mōnstrāvit. Didō nāvēs aurō___ [< onus] et in Āfricā fugit, nec postea eam___ ex patriā fugisse.

Dēspiciēns ex colle quī Karthāginī___ Aenēas vidit cīvēs quī magnā___ [< industrius] novārum aedium___ locābant. Didō rēgina magnā___ comitāta___ [= prōcessit] et in altō___ cōnsēdit. Quae cum Aenēam cōram aspiceret, primum___, tum sic___ est [= loquī coepit]: “Tūne ille Aenēas quem Anchīsēs et Venus___?”

In rēgiā convīvium___ [= parātur]:___ [= lecti] Tyriā___ sternuntur, ministri mēnsās___ onerant. Lucernae dē tēctō___ et multae___ ārdent. Aenēas omnibus___ [= attentis] nārrābat dē___ [= dolō] Graecōrum et dē___ [< errāre] suis. Postquam___ patri factum memorāvit,___ tandem atque___ sē dedit.

Karthāginiēnsēs, hominēs___ [= bellī studiōsi], saepe cum Rōmānis___ [< bella gesserunt]. Tridēns est___ Neptūni. ___ est bēstia quae immolātur, ut___ [= porcus], ovis, taurus. Nūbēs quae terram operit___ dīcitur. Trōiānī, sī in Italiā ire nōn possunt, in Siciliā___ ire cupiunt.

Synōnyma: gurgēs et___; saxum et___; pulchritūdō et___; glōria et___; Notus et___; stēlla et___; frequēns et___; nesciēns et___; fēlix et___; pulsāre et___

_____ et _____; circumgere et _____ natāre et _____; ambulāre et _____; accūsāre et _____;
subīre et _____; ascendere et _____; auxilium ferre et _____; dēlēre et _____; cōnārī et _____.
Contrāria: altum et _____; Auster et _____; acūtus et _____; spargere et _____;
abdūcere et _____; dispellere et _____; subitō et _____.

PENSVM C

1. Ubi sita est Karthāgō?
2. Quae est Iūnō?
3. Cūr Iūnō Trōiānōs ōderat?
4. Quid est Aeolī officium?
5. Quid fēcit Neptūnus cum mare turbārī sentīret?
6. Quō Trōiānī tempestāte dēlātī sunt?
7. Quid Aenēās sociīs suis partītus est?
8. Quōmodo sociī virēs restituērunt?
9. Quae dea in silvā Aenēae obviam iit?
10. Cūr Aenēās mātrem suam primō nōn agnōvit?
11. Quid Venus filiō suō nārrāvit?
12. Quid vidit Aenēās ex colle dēspiciēns?
13. Cūr nēmō Aenēam Karthāginem intrantem vidit?
14. Quae imāginēs in novō templō pictae erant?
15. Quid Ilioneus ā Didōne petīvit?
16. Num urbs Trōia Dīdōnī ignōta erat?
17. Quōmodo Dīdō Aenēam et sociōs eius recēpit?
18. Quod cōsiliū Venus excōgitāvit?
19. Quid Cupīdō effēcit in gremiō Dīdōnis sedēns?
20. Quid Dīdō Aenēam hortāta est?

CAPITVLVM XL

PENSVM A

Dē cāsū vocātīvō

Aemilia: “Ō Iul __, m __ optim __ marīt __!”

Mārtialis:

“Semper pauper eris, sī pauper es, Aemiliān __!”

Catullus:

“Cēnābis bene, m __ Fabull __, apud mē.”

Hector: “Heu, fuge, nāt __ deā!”

Hecuba: “Ō miserrim __ coniūnx!”

Anchīsēs: “Fuge, m __ fil __!”

Aenēās: “Venī mēcūm, Achāt __, m __ amīc __!”

Achātēs: “Quid nunc sentīs, Aenē __?”

Dīdō:

“Perfid __ hospes!” “Dabis, improb __, poenās!”

Cōsul (in senātū): “Quid cēnēs, Mārc __ Tull __? et

tū, Lūc __ Cornēl __?”

Spectātōr __, plaudite!

PENSVM B

Dīdō: “__ [= utinam] prius Iuppiter mē __ percutiat quam virī amōrī __ [x resistō]!”

Anna: “Ō soror mea __ [= cāra]! Etiamne __ [= grātō] amōrī repugnābis?” Ita animum sorōris amōre __ [= incendit]. Tempa adeunt ut ā dīs __ petant, nec vērō sacrificia mulierem __ [= āmentem] iuvant. Poenīs et Trōiānīs vēnantibus, tonāre incipit; __ [= sequitur] imber __ mixtus, et Dīdō et Aenēās in eandem __ dēveniunt. __ [= statim] Fāma nārrat ‘eōs in māximō __ vivere turpī __ [= cupiditāte] captōs!’

Mercurius Iovis __ [= imperia] ad Aenēam dēfert: “Quid __ [= parās]? Nōlī hīc morārī! Italiā pete!” Haec locūtus deus ex oculīs eius __. Aenēās imperiō divīnō __ [= stupefactus] __, tum Trōiānōs prīncipēs __ iisque __ [= imperāvit] ut classem clam ōrnārent.

At rēgīna, quae dolum __, Aenēam appellat: “Spērāsne, __ hospes, tē tantum __ [x fās] __ posse et __ tempore [= hieme] clam hīc __ [= excēdere]?” Per __ [= coniugium] nostrum tē ōrō: __ meī!” Ita supplex __. Aenēās: “Numquam tē uxōrem dūxī aut __ tibi prōmīsī. Dēsine __ tuīs et mē et tē incendere! Nōn meā __ Italiā petō.” Dīdō dicta eius nōn __, sed medium sermōnem __ et virum __ [= dubiē morantem] relinquit. __ [= ancillae] eam collāpsam __.

Iam rēgīna morī cupit: __ eam vitāe. Annam ōrat ut __ ērigat et super rogum arma et __ [= vestimenta] et __ [= imāginem] Aenēae impōnat. Dīdō, cum classem abire vidēret, Furiās __ [< ulcīscī] invocāvit. Tum rogum cōnscendit, torō __ atque ēnsem ē __ ēdūxit.

Officiū Rōmānōrum est “parcere __ et __ superbōs.”

Synōnyma: palliū et __; stēlla et __; āra et __; lectus et __; pīlū et __; virtūs et __; vigilāns et __; moriēns et __; praecipitāns et __; recipere et __; āmēns esse et __; perficere et __ et __; properāre et __; ēlūdere et __.

PENSVM C

1. Quid Dīdō Annae sorōrī fassa est?
2. Cūr Dīdō amōrī repugnābat?
3. Quid Anna sorōrī suae suāsīt?
4. Quid fāma nārrābat dē Dīdōne et Aenēā?
5. Quis Aenēam ex Āfricā excēdere iussit?
6. Cūr Aenēās classem clam ōrnāvit?
7. Quōmodo Dīdō cōnsilium Aenēae cognōvit?
8. Quid Aenēās rēgīnae implōrantī respondit?
9. Num Dīdō dicta eius refellit?
10. Quid Dīdō Annam facere iussit?
11. Quae rēs super rogum impositae sunt?
12. Quae fuērunt precēs Dīdōnis extrēmae?
13. Quid vidit Aenēās ē nāve respiciēs?
14. Cūr plēraeque fēminae in Siciliā relictae sunt?
15. Quō Sibylla Aenēam dūxit?

Nōmen:.....

CAPITVLVM XLI

PENSVM A

Dē generibus verbōrum

Verte hās sententiās in genus alterum, āctivum aut passivum:

[Pater filium laudat:] Fīlius ā patr_____ laud_____.

[Tyrannus ferōx ab omnibus metuitur:]

Omnēs.....

[Alta moenia urbem Trōiam cingēbant:]

.....

[Trōia ā Graecīs capta et incēnsa est:]

.....

[Graecī equum ligneum fabricāvērunt:]

.....

[Cum pars moenium ā Trōiānīs dēstrūcta esset, equus ille in urbem tractus est:]

.....

[Terribile incendium urbem absūmpsit:]

.....

[Creūsa ā marītō quaerēbātur nec inventa est:]

.....

[Karthāginiēnsēs Aenēam cernere nōn poterant, quod nūbēs eum cēlābat:]

.....

[Puerī ā Faustulō inventī et domum lātī sunt:]

.....

[Gemini praedam pāstōribus dīvidēbant:]

.....

[Fluvium Tiberim ōlim Albulam vocābant:]

.....

[Arx ab hostibus numquam expugnābitur:]

.....

[Magister tē laudat, mē reprehendit:]

.....

PENSVM B

Post _____ Aenēae rēx Latīnus, cum _____ suās in aciem ēdūxisset, inter _____ [= prīncipēs] prōcessit ducemque advenārum ad colloquium _____. Ut nōmen Aenēae audīvit, _____ virī gentisque admīrātus Trōiānōs in _____ [< socius] recēpit et Aenēae filiam suam in _____ dedit. Rēx Turnus, cui Lāvīnia _____ fuerat, Aenēae Latīnōque bellum _____. Proeliō victus Turnus rēbus suis _____ [x cōnfidēs] ad Etrūscōs cōnfūgit. Post proelium Latīnīs _____ Aenēās _____ [= nūllō locō] appāruit. Cum Ascanius nōndum ad _____ aetātem pervēnisset, Lāvīnia inter _____ eius rēgnāvit, nec Etrūscī nec ūllī aliī _____ inter rēgnum _____ [< mulier] bellum facere ausī sunt.

Rēx Proca Numitōrem et Amūlium _____ [= genuit] atque Numitōrī rēgnū _____ [= vetus] _____ [= reliquit]. Amūlius frātrē pepulit, frātris filiā Vestālem lēgit: ita eī perpetuā _____ spem _____ [< parere] adēmit. At Vestālis, vī _____, geminōs peperit, quī _____ rēgis expositi sunt; sed pāstor _____ puerilem audivit et puerōs invēnit cum _____, quae tam _____ fuit ut eōs lacte suō _____ et linguā _____. Ita ā _____ [< crudēlis] rēgis pueri servātī sunt.

Rōmulus et Remus, ut prīmum _____, per _____ vēnābantur et in _____ praedam ferentēs impetūs faciēbant. Latrōnēs Remum captum Numitōrī _____ [= tradidērunt], quī cum eum in _____ habēret, nepōtē suū esse _____ [= crēdere incipiēbat]. Amūliō occisō Numitor, _____ advocātō, mala _____ [= maleficia] frātris ostendit et 'sē caedis _____ esse' dīxit.

Remus, cum in Aventinō _____, sex _____ vīdit; hōc _____ nūntiātō, _____ numerus [: XII] Rōmulō sē ostendit; is igitur urbem condidit, quae ā nōmine _____ 'Rōma' appellāta est. Remus vērō, cum hoc _____ ferret, novōs mūrōs _____ et ā Rōmulō _____ [= interfectus] est.

Cācus _____ Herculis _____ [= percussus] occidit, cum bovēs in spēluncā _____ [= cēlāvisset]. Bove _____ [= ēgregiā] immolātā _____ [= sacrificium] Herculi factum est _____ Graecō.

Ōceanus mare _____ [= sine fine] est. Facile est mūnera _____ [= offerendō] animōs populī sibi _____. Ante proelium imperātor auspiciīs deōs _____. Difficile est inter geminōs _____ facere. Qui _____ bibere cupit.

Synōnima: liberī et _____; vīrēs et _____; pecus māius et _____; pater patris et _____; frāter patris et _____; piger et _____; ūmidus et _____; turbāre et _____; auxilium ferre et _____ ferre; trepidus esse et _____.

Contrāria: muliebris et _____; āmittere et _____; cōfidere et _____; cōsōlārī et _____; ubique et _____; vērē et _____.

PENSVM C

1. Unde Aenēās in Italiam vēnit?
2. Num Aenēās rēgem Latīnum proeliō vicit?
3. Cūr Turnus Aenēae Latīnōque bellum intulit?
4. Cūr neuter exercitus latus ex proeliō abiit?
5. Quōmodo Aenēās animōs Aborigīnum sibi conciliāvit?
6. Quō rēx Turnus victus cōfūgit?
7. Quam urbem condidit Ascanius?
8. Quod cognōmen rēgibus Albānīs fuit?
9. Quōmodo Amūlius rēgnō Albānō potitus est?
10. Quē Rēa Silvia patrem geminōrum esse dīxit?
11. Quōmodo gemelli expositi servātī sunt?
12. Cūr Numitor Remum nepōtē suū esse sūspiciābātur?
13. Quid Rōmulus et Remus fēcērunt cum sē nepōtēs rēgis esse cognōvissent?
14. Ubi Rōmulus urbem condidit?
15. Cūr frātrē suū occidit?
16. Quōmodo Herculēs bovēs abditās repperit?
17. Quō ritū Rōmulus sacra Herculi fēcīt?

CAPITVLVM XLII

PENSVM A

Dē modis verbōrum

Magister discipulōs tac_____ et aud_____ iubet: "Tac_____, discipulī, et aud_____!" Mārcus nōn tac_____ nec aud_____; magister eum monet ut tac_____ et aud_____: "Tac_____, Mārce, et aud____! Quot sunt bis sēna (2 x 6)?" Magister interrog_____ quot s_____ bis sēna, ac Mārcō imperat ut surg_____ et respond_____: "Surg_____ et respond_____, Mārce, sed cav_____ nē prāvē respond_____!" Mārcus nōn surg_____ nec respond_____. Magister: "Aud_____, Mārce: iubeō tē surg_____ et respond_____." Mārcus: "Nesciō quid respond_____." Magister iubet eum digitīs comput_____: "Digitīs comput____! Cūrā ut rēctē comput____!" Mārcus: "Interrog_____ aliōs! Nōlī semper mē interrog_____!" Mārcus magistrum monet ut aliōs interrog_____.

Cicerō cōsul Catilinam ex urbe ēgred_____ et proficisc_____ iussit: "Ēgred_____ ex urbe! Patent portae: proficisc_____!" Cōsul ōrātiōne suā effēcit ut Catilina ex urbe ēgred_____ et in Etrūriam proficisc_____.

Latinus ab Aenēā quaesīvit 'quis es_____ et quid quaer_____': "Tū quis_____ et quid quaer_____?" Ille respondit 'sē es_____ Aenēam Trōiānum novamque sēdem quaer_____': "Ego _____ Aenēas Trōiānus; novam sēdem quaer_____."

PENSVM B

Rōmulus rēx XII _____ sūmpsit, quī _____ imperiū, _____ et _____, gererent, et C senātōrēs _____ [= lēgit]. Gentēs _____ [= finitimae] Rōmānōs _____ [= contemnēbant] nec _____ Rōmānam benignē audīvērunt. Id Rōmulus _____ passus est, sed _____ suam dissimulāns finitimōs ad _____ [= lūdōs] vocāvit. In mediō _____ [< plaudere] iuvenēs Rōmānī _____ [= clāmāntēs] _____ virginibusque manūs _____, ut nārrat Ovidius in 'Arte _____'. Parentēs virginum terrōre _____ [= percussī] _____ [= aufugiunt]. Rōmulus _____ verbīs animōs virginum _____ cōnābātur, sed parentēs civēs suōs contrā Rōmānōs _____. Dum alii _____ [= tempus idōneum] exspectant, Caenīnēsēs in finēs Rōmānōrum _____, sed Rōmulus _____ [= statim] eōs _____ [= in fugam vertit] et ipse rēgem eōrum occidit et _____; _____ rēgis in Capitoliō ad _____ sacram dēposuit et finēs templō Iovis _____. Mulierēs ōrābant ut parentibus licēret Rōmam _____; quod facile _____.

Tarpēia nōn _____ [= sine poenā] arcem hostibus _____. Rōmulus Iovem ōrāvit ut fugam Rōmānōrum _____. Tum mulierēs sē inter aciēs intulērunt patrēs virōsque ōrantēs 'nē sanguine _____ [= infandō] sē _____!' Movet rēs _____ multitudinem _____ ducēs [= et m. et d.]. Sabīnī _____ [= virīs filiārum] et Rōmānī _____ suis dextrās dant ac ducēs ad _____ faciendum _____ [= prōcēdunt]. Unam _____ ex duābus faciunt et rēgnum _____; nōn modo commūne, sed etiam _____ rēgnum eōrum fuit. Rōmulus rēx trēs _____ equitum _____. Ita equitātū Rōmānō auctō cum finitimīs, quī agrōs Rōmānōs _____ [= populābantur], _____ [= pugnāvit] eōsque vīcit. Haec ā Rōmulō domī _____ que gesta sunt. Cum _____ militum habēret, subitō _____ [= ortā] procellā _____ [= ad caelum] raptus est. Proculus Iūlius affīrmāvit 'Rōmulum dē caelō _____ sibi _____ fuisse.'

Post breve _____ populus Numam, quamquam _____ erat, rēgem creāvit et patrēs auctōrēs factī sunt: ergō nōn _____ [= populus], sed patrēs _____ quis Rōmae rēgnāret. Tum _____, capite _____ et _____ (id est baculum _____) tenēs, Iovem precātus est _____ [= ut] signa certa _____; ita Numa _____ [= auspiciīs missīs] rēx _____ est.

Numa rēs _____ [< ūtī] instituit: annum in XII mēnsēs _____ et diēs _____ et _____ fēcit; _____ Diālem creāvit ac Vestālēs, Vestae sacerdōtēs _____ [= semper praesentēs], quās virginitate _____ fēcit; nec quae _____ virgō Vestālis fieri poterat, sed nōbilissimae tantum. Cum igitur finitimī nefās putārent cīvitātem sāctam _____, pāx per multōs annōs _____ est.

Iānus clausus pācem esse _____. Quī _____ [= valdē] maeret crīnēs et vestem _____ [= scindit] et ocellōs lacrimīs _____. Prō pecūniā mūtūā _____ dandum est. _____ [< nox] tempore nauta sīdera in caelō _____ [= animadvertit].

Synōnyma: honōs et _____; templum et aedēs et _____; rēs mirābilis et _____; rūsticus et _____; tardus et _____; fēlix et _____; grātus et _____; iterum facere et _____; taedēre et _____; validus fieri et _____; oppugnāre et _____; aliquantum temporis et _____; dēnuō et dē _____.

Contrāria: victōria et _____; aequus et _____; bellicōsus et _____; internus et _____; concurrere et _____; ērumpere et _____; āvertere et _____; recumbere et _____.

PENSVM C

1. Quae sunt insignia imperiī?
2. Quōmodo Rōmulus cīvitātem auxit?
3. Cūr novus populus uxōribus carēbat?
4. Quārē Rōmulus finitimōs ad lūdōs vocāvit?
5. Quō rēx victor spolia opīma tulit?
6. Quōmodo Sabīnī arcem Rōmānam cēpērunt?
7. Quārē scūta sua in puellam coniēcērunt?
8. Quid fēcit Rōmulus cum Rōmānī fugerent?
9. Quam ob rem pāx facta est cum Sabīnīs?
10. Cūr Rōmulus Veiōs expugnāre nōn potuit?
11. Quid accidit cum rēx cōntiōnem militum habēret?
12. Num militēs rēgem in caelum rapī vidērunt?
13. Quid Proculus lūlius nārrāvit?
14. Quōmodo novus rēx creātus est?
15. Uter rēx ferōcior fuit, Rōmulusne an Numa?
16. Quōmodo Numa populum bellicōsum temperāvit?

CAPITVLVM XLIII

PENSVM A

Dē adiectivis

Italiae incolae prim agricolae industri fuerunt. Ill tempus beāt 'aetās aure' dicitur. Dum Latīnus in pāce diūturn regnat, Trōia, urbs opulent, ab exercitū Graec capta est. Graecī audāc ingent equum ligne militibus armāt complēverunt. Lāocoōn dē summ arce decurrēns cīvēs su monuit rē hostibus Graec cōfiderent, atque omn viribus hastam ingent in latus equī dūr mīsit, sed illa in firm rōbre stetit nec in partem interior ad milites occult penetrāvit. Brev tempore duo anguēs māxim per mare tranquill ad litus propinqu natāverunt et corpus eius medi amplexi sunt. Priamus mult gentium rēx superb fuit.

Prim luce Didō sorōri su "Quāl hospes" inquit "domum nostr intrāvit, quam nōbil, quam fort! Agnōscō veter vestigia flammae!"

Rōmulus ante diem ūndecim kalendās Māi in colle Palātīn nov urbem condidit. Gentēs finitim cīvēs Rōmān spernēbant. Cum iuvenēs Rōmān virginēs Sabīn rapuissent, magn et ācr certāmen ortum est.

Senātus Rōmān cōstat ex sescent senātōribus, quī summ potestātem in rē public habent. Pontifex māxim est summ sacerdos quī cēter omn sacerdotibus Rōmān praefectus est.

Templum Iovis Optim Māxim magnificent est quā cēter omn templa Rōmān; ex omn templis Rōmān id magnificent est.

Nūll fēmina mortāl pulchr fuit quā Helena; ea pulcher fuit omni fēminarum mortāl.

PENSVM B

Tullus, rēx [= ingeniō] ferōx, Numae fuit. Cum Albānī Rōmānōs rēs dīmīsissent, Tullus iis bellum. Cupidō imperiī duos populōs [= ab eōdem ortōs] ad arma [= incitābat]. Etrūscī ambōs exercitūs spectābant, ut pugnā fessōs [= oppugnārent].

Cum duo Rōmānī [= morientēs] concidissent, ūnus ferrō fuit; is aliquantum aufūgit ac trēs Albānōs magnīs sequentēs occīdit. cum soror Horātīi suum mortuum [= iterum iterumque] appellāret cum [= lamentātiōne], Horātius eam verbis et gladiō! Itaque accūsātus est, et duumvirī, quī tantum neglegere nōn potuerunt, eum; sed Horātius ad populum. In eō iūdiciō pater eius 'filiam iure caesam esse'; tum populus Horātium, neque enim [< liberāre] urbis verberātum et arbore infēlicī vidēre voluit.

Tullus simul cum hostibus et cum [<prōdere] et [<perfidus] sociōrum dīmīcāvit, nam [x iussū] eius Albānī ex proeliō abiērunt. Hostibus victis, rēx Mettium poenā [= crūdēli] affēcit: corpus eius ad duās quadrīgās [= vinctum] in [= contrāriās] partēs est. Deinde Alba [= dēstrūcta] est et Albānī Rōmam sunt. Ita Rōma [< ruere] Albae crēvit, numerus cīvium [< duplex] est et x equitum exercitū Rōmānō additae sunt.

Bellum est quod inter cīvēs geritur. Duumvirī sunt sevērissimī. Quī sine est ā iūdice absolvitur. dicitur quī centuriae praefectus est.

Synonyma: servitūs et _____; pallium militis et _____; fūnis et _____; plēbs et _____; cīvēs et _____; metus deōrum et _____; flēns et _____; miserandus et _____; senex fieri et _____; oppōnere et _____; ōrnāre et _____; cingere et _____; laniāre et _____; errāre et _____; lūx fit et _____; ab utrāque parte et _____; nūllō modō et _____; paulātīm et _____; ubīque et _____; esset et _____.

Contrāria: pulchritūdō et _____; libēns et _____; fōrmōsus et _____; placēre et _____; clam et _____.

PENSVM C

1. Quis fuit avus Tullī Hostīlii?
2. Quamobrem Tullus Albānis bellum indīxit?
3. Ubi Albānī castra collocāvērunt?
4. Num Rōmānī et Albānī aciē pugnāvērunt?
5. Quōmodo Horātius sōlus trēs Albānōs vīcit?
6. Quid tum factum est ante portam Capēnam?
7. Horātiusne condemnātus ac pūnītus est?
8. Quid est 'pōmērium'?
9. Quōmodo Mettius sociōs suōs Rōmānōs prōdidit?
10. Quid fēcit Tullus postquam hostēs fūdīt?
11. Quōmodo duplicātus est cīvium numerus?
12. Quamdiū Alba Longa stetit?
13. Quid Tullus Hostīlius aedificāvit?
14. Quandō Tullus deōs colere coepit?
15. Quōmodo ille rēx periit?

CAPITVLVM XLIV

PENSVM A

Dē adverbīs

Tullus lēgātōs Albānōs bland___ ac benign___ recēpit. Rēx Albānus lēgātīs Rōmānīs superb___ ac ferōc___ respondit. Horātīi et Cūriātīi nōn tūmid___, sed fort___ pugnāvērunt. Duo Horātīi cit___ (celer___) occīsī sunt, trēs Cūriātīi vulnerātī, duo magis aut min___ grav___, tertius lev___ . Subit___ Horātīus, quī fēlic___ incolumis erat, fugere coepit. Albānī nōn aeque___ vėlōc___ sequī potuērunt: quī levissim___ vulnerātus erat, vėlōcissim___ currēbat et continu___ occīsus est, cum long___ abesset ā cēteris; quī gravissim___ vulnerātus erat, postrēm___ occīsus est. Cert___ Horātīus fort___ ac prūdent___ pugnāvit quam cēterī: is omnium fortissim___ ac prūdentissim___ pugnāvit; sed postquam ita glōriōs___ patriam servāvit, sorōrem suam, quae Cūriātium flēbil___ nōmināverat, crūdēl___ interfēcit!

Posteā Tullus ēgregi___ cum hostibus pugnāvit, etsī Albānī sociōs Rōmānōs turp___ (foed___) dēseruerant. Tullus ducem Albānum sevēr___ atque atrōc___ pūnīvit. Nēmō Rōmānus hostem sevēr___ aut atrōc___ pūnīvit quam Tullus.

Numa iūst___ et prūdent___ rēgnāvit deōsque dīligent___ coluit. Rōmulus et Tatius commūn___ rēgnāvērunt, nec Rōmulus mortem Tatīi molest___ (aegr___) tulit.

Malus dīscipulus, quī mal___ ac prāv___ scribit, rār___ laudātur; bonus discipulus, quī b___ ac rēct___ scribit nōn solum Graec___, sed etiam Latīn___, frequent___ laudātur.

PENSVM B

Ancus iūs___ scripsit quō bellum indicitur. Latīnīs bellum indictum est, postquam lēgātus deōs___ est populum Latīnum adversus populum Rōmānum___ [= male fēcisse] et plērīque senātōrēs___ [= in eandem sententiam iērunt]. Latīnīs victīs, Ancus ingentem praedam Rōmam___; nec vērō Medulliam expugnāre potuit propter firmās___ [< mūnīre]. Iāniculō adiectō urbem___ [= ampliōrem fēcit].

Patre mortuō, Lucumō, vir___ [= impiger], omnium bonōrum___ factus est. Cum Etrūscī eum spernerent ut___ ortum, uxor Tanaquil, quae virum___ [= decorātum] vidēre cupīvit, eī persuāsīt ut Rōmam___ cum omnibus___ [= fortūnīs] suis. Aquila eī___ abstulit et___ [= dīvīnē] in capite reposuit. Hoc___ Tanaquil, quae rerum caelestium___ erat, laeta accēpit. Rōmae L. Tarquinius, quem dīvitiae___ faciēbant, cīvēs sibi conciliābat___ [= benignē] invītandō.

Equitātū auctō rēx Tarquinius cum Sabīnīs___ . Eō proeliō___ fuit glōria equitum, quī ab lateribus___ ac Sabīnōs fūdērunt. Haec___ [= ferē] est fōrmula___ : “Dēditisne vōs, urbem, agrōs,___, ___ [= fāna], dīvīna hūmānaque omnia in populi Rōmānī___?” “Dēdimus.”

Servius Tullius, quī___ [= ancillā] nātus esse dīcitur, magnā cūrā___ [= docēbātur]. In vestibulō rēgiae duo pāstōrēs___ simulant; vocātī ad rēgem alter rem ex___ ōrdītur, alter secūrim in caput rēgis___ . Rēgīna,___ [= testibus] ēiectīs, Servium___ [= celeriter]___ [= arcessīvit]. Populō nūntiat ‘rēgem nōn mortuum, sed___ esse subitō___; interim Servium rēgis officiīs___ esse.’ Ita cēlātā morte opēs Servīi___ [< firmus]. Servius rēx populum ex___ [< cēnsēre] in V classēs___ [= discīpsit]; singulae classēs ex___ et___ cōstant. Quamquam Servius magnō___ [< cōsentire] populi rēx___ [< lēx] dēclārātus erat, L. Tarquinius rēgnum___ nōn dēstitit; Tullia,

quācum _____ [< nūbere] iūctus erat, eum _____ [= incitābat]. Postrēmō senātum per _____ in Cūriam coēgit ibique turpissimīs _____ Serviō _____ ōrsus est. Huic ōrātiōnī Servius _____ cum _____ [< favēre] suīs, sed Tarquinius eum _____ atque per gradūs _____! Tullia currum suum per corpus patris _____ [= cruentum] ēgisse fertur, neque id ā cēterō scelere _____.

Māne hominēs ē somnō _____. Senēs māiōrēs _____ sunt quam iuvenēs. Mōtus membrōrum vinculis _____. _____ est miles captus. Discordia cīvilis _____ dīcitur. Hominēs ferās _____ nōn possunt. Quī sōlus esse vult, locum _____ petit. Caput ārdēns glōriam futūram _____ putābātur. Fabius Pictor est rērum gestārum _____ antīquus. Servius cum prīmōribus Latīnōrum _____ [< hospes] iūctus erat.

_____ est _____ [= currus] quod duās _____ habet; bēstia quae currum vehit _____ dīcitur.

Synōnyma: uxor filiū et _____; dolus malus et _____; insānia et _____; clam factus et _____; idōneus et _____; illūstris et _____; rēgius et _____; acerbus et _____; ēlūdere et _____; quōmodo et quō _____.

Contrāria: vetustās et _____; iuventūs et _____; ēgredi et _____; pūblicē et _____.

PENSVM C

1. Quōmodo fētīālis bellum indicēbat? ...
2. Quārē carcerem aedificāre necesse fuit?
3. Cūr Lucumō domī honōrem adipīscī nōn poterat?
4. Quī rēgēs peregrīnī Rōmae rēgnāverunt?
5. Quot equitēs tum in exercitū Rōmānō erant?
6. Quibus condiciōnibus pāx cum Sabīnīs facta est?
7. Quāle prōdigium in rēgiā vīsum est?
8. Quid caput Serviī ārdēns portendere putābātur?
9. Quōmodo rēx Tarquinius occīsus est?
10. Quārē Tanaquil mortem rēgis cēlāvit?
11. Quōs collēs Servius urbī Rōmae adiēcīt?
12. Quālēs erant filiae Serviī?
13. Quōmodo Servius rēgnō pulsus est?

CAPITVLVM XLV

PENSVM A

Dē prōnōminibus

Qu___ fuit rēx ill___ ferōx qu___ Rōmā exāctus est? Tarquinius fuit, qu___ Rōmānī ‘Superbum’ appellāvērunt. Is enim e___ cīvēs qu___ timēbat aut qu___ dīvitias cupiēbat necāvit. Ill___ tempore nēm___ Rōmae tūtus erat. Cum Lucretia, uxor c___ dam Collātīnī, ā filiō ill___ rēgis stuprāta esset, Brūtus, c___ frāter ab e___ dem rēge necātus erat, h___ modō iūrāvit: “Per h___ sanguinem iūrō: m___ qu___ cumque vī possim L. Tarquinium exsecūtūrum nec ill___ nec ali___ qu___ quam rēgnāre Rōmae passūrum!” Tum rēgem ips___ et līberōs e___ exēgit.

Ōrāculum ill___ Delphicum, c___ ips___ deus Apollō praeest, clārius est quam ūll___ ali___ ōrāculum neque rēx Tarquinius ūll___ ali___ ōrāculo credēbat.

Sextus qu___ dam nūntium ad rēgem mīsīt, nec vērō rēx h___ nūntiō cōfidēbat. Sextus ab e___ quaesivit: “Qu___ rēx t___ respondit cum t___ recēpisset?” Nūntius: “In hortum exiit m___ sequente nec qu___ quam m___ respondit.” Nūntius dīxit ‘rēgem n___ s___ respondisse.’

Rōmulō mortuō patrēs inter s___ certābant qu___ e___ Rōmae rēgnāret. Omnibus placēbat aliqu___ caput cīvītātis esse, nec vērō qu___ quam alter___ concēdere volēbat. E___ tempore Numa Curibus habitābat; e___ populus Rōmānus rēgem creāvit, ac patrēs, cum nēmin___ ill___ virō praeferre audērent, e___ rēgnū trādiderunt. Tum augur h___ verba locūtus est: “Iuppiter pater, sī est fās h___ Numam Pompiliū, c___ e___ caput teneō, rēgem Rōmae esse, utī t___ signa certa dēclārēs inter e___ finēs qu___ fēcī!”

PENSVM B

Tarquinius Superbus primōrēs suspectōs et _____ [x dilēctōs] occīdit aut in _____ ēgit; ita senātōrum numerō _____ [= minūtō], senātus _____ potestātis [= sine potestāte] erat, et rēx ipse per sē rem publicam _____.

Cum Turnus _____ in rēgem Rōmānum iactāvisset, rēx allātō falsō crīmīne virum _____ [= sine culpā] oppressit: gladiōs multōs ad eum _____ [= cōferri] iussit, quibus inventis _____ [x dubia] rēs vīsa est.

Rēx praedam largiendō animōs cīvium _____ [= mītigāre] studēbat, quī sē _____ [= operāriōs] prō _____ factōs esse _____ [= indignum putābant]; sed cum Ardeam vī capere nōn posset, urbem _____ coepit. Ibi cum dē uxōribus _____ facta esset, Collātīnus dīxit ‘Lucretiam suam _____ esse’; iuvenēs Rōmam properāvērunt, ubi uxōrēs suās in _____ [= cēnā] et luxū tempus _____ invēnērunt; Lucretia vērō nocte _____ inter ancillās labōrābat. Postquam Sextus Tarquinius Lucretiam _____ [= violāvit], Brūtus per sanguinem Lucretiae _____ ‘sē rēgem cum coniuge et _____ [= stirpe] Rōmā _____ esse.’ Ōrātiōne habitā dē vī ac _____ Sex. Tarquiniū, dē _____ Lucretiae nefandō, dē _____ [< saevus] rēgis nōn _____ [= ferendā] ac dē plēbis _____ [< miser], Brūtus haud _____ [x facile] Rōmānis persuāsīt ut imperium rēgī _____.

Hostis _____ [= audāx et superbus] semper parātus est ad _____ [= bellum renovandum]. Cohors cōstat ex III _____. _____ est locus ubi fātum dīvinitus praedicatur _____. Vir _____ [< honor] nōn _____ [= dēlinquit].

Synōnima: potentia et _____; iuventūs et _____; pudicitia et _____; culpa et _____; peccātum et _____; fūnus et _____; iactūra et _____; fidus et _____; vacuus et _____; tuērī et _____; interrogāre et _____; cōgitāre et _____; trucidāre et _____; properāre et _____;

fluere et _____; premere et _____; cōsentīre cum aliquō et _____ alicui; in eundem locum et _____; profectō et _____; ūllō locō et _____; apud et _____; suā sponte et _____.

Contrāria: stultitia et _____; decus et _____; amīcitia et _____; coāctus et _____; pudicus et _____.

PENSVM C

1. Cūr ultimus rēx 'Superbus' appellābatur?
2. Quid Tarquinius Latīnīs indixit?
3. Num Latīnī rēgem patienter exspectābant?
4. Quōmodo Tarquinius Turnum suspectum fēcit?
5. Quārē Sextus Tarquinius Gabiōs trānsfūgit?
6. Quid Tarquinius nūntiō filiī respondit?
7. Quōmodo Gabiī rēgī Rōmānō traditī sunt?
8. Quod portentum in rēgiā vīsum est?
9. Quōs Tarquinius Delphōs ad ōrāculum mīsīt?
10. Quārē Brūtus stultitiā simulābat?
11. Cūr Brūtus terram ōsculātus est?
12. Quam ob rem Tarquinius Ardeam oppugnāvit?
13. Aerāriumne plēnum erat pecūniae?
14. Quōmodo iuvenēs rēgiī in castrīs tempus terēbant?
15. Quō iuvenēs rēgiī ex castrīs profectī sunt?
16. Quōmodo uxōrēs eōrum tempus terēbant?
17. Quae fuit uxor castissima?
18. Cūr Lucretia sē ipsa interfēcīt?
19. Quid Brūtus per sanguinem Lucretiae iūrāvit?
20. Quī primī cōsulēs fuērunt?

Nōmen:.....

CAPITVLVM XLVI

PENSVM A

Dē numeris

Līvius scripsit _____ [CXLII] librōs 'Ab urbe conditā', quōrum _____ [XXXV] tantum cōservātī sunt, _____ et _____ [CVII] periērunt.

Tarquinius, _____ [VII] rēx Rōmānus, ā Brūtō expulsus est annō ab urbe conditā _____ [CCXLIV], et prō _____ [I] rēge _____ [II] cōsulēs creātī sunt. Ex eō tempore quotannis _____ [II...] cōsulēs creābantur.

Annō ab urbe conditā _____ [CCCCXC] bellum Pūnicum _____ [I] ortum est. Annō _____ [XXIII] eius bellī Poenī proeliō nāvālī dēvictī sunt: _____ [LXIII] nāvēs eōrum captae sunt, _____ [CXXV] dēmersae, _____ [XXXII] milia hostium capta, _____ [XIII] milia occīsa; ex classe Rōmānā _____ [XII] nāvēs dēmersae. Pugnātum est ante diem _____ [VI] idūs Mārtiās, id est diē _____ [x] mēnsis Mārtii.

Legiōnēs Rōmānae in _____ [X...] cohortēs dividuntur, cohortēs in _____ [III...] manipulōs, manipuli in _____ [II...] centuriās. In _____ [I...] legiōnibus sunt _____ [IV...] vel _____ [V...] milia hominum, quibus _____ [VI...] tribūnī militum praefectī sunt.

_____ bīna [2x2] sunt _____ [3x6] sunt _____ [4x5] sunt _____ [5x10] sunt _____.

PENSVM B

Tarquinius Collātinus, L. Brūtī _____, cum omni _____ suō Rōmā migrāvit. Brūtus et Arrūnus _____ sē occidērunt. Coriolānus ad quīntum _____ ab urbe prōcessit, sed mātīs et uxōis flētū superātus _____ sē recēpit. Cincinnātus, quī agrum IV _____ possidēbat, ab arātrō dictātor factus est (_____ est dignitās māior quam _____); ergō _____ dētersō togam _____ accēpit. M.Valeriō adversus Gallum prōcēdentī _____ super braccium sēdit atque oculōs Galli ālis et _____ verberāvit. Ap. Claudius _____ [< cēnsēre] viam Appiam strāvit. Samnitēs Rōmānōs victōs sub _____ misērunt.

Pyrrhus captīvōs Rōmānōs _____ [= magnō honōre] _____, sed senātus eōs _____ habērī iussit. Fabricius medicum, quī sē Pyrrhum _____ occisūrum prōmiserat, _____ [= dīmisit]; rēx cum hoc _____ [= cognōvisset], _____ [< honestus] Fabriciū valdē admīrātus est.

Cōsulēs Rōmānī Poenōs proeliō _____ vicērunt, sed cum _____ classe redeuntēs _____ passī sunt; nec tamen animī Rōmānōrum hāc _____ infractī sunt. Bellō Pūnicō _____ [= peractō], rēx Hierō ducenta milia _____ tritici populō Rōmānō _____ [= praebuilt].

_____ est novus miles. Pānis albus ex _____ efficitur.

Synōnyma: III annī et _____; IV annī et _____; ferōx et _____; immēsus et _____; magnus et _____; cōspicius et _____; senēscere et _____; ulcisci et _____; pārere et _____; condemnāre et _____; fallere et _____.

Contrāria: prōgredi et _____; cessāre et _____.

PENSVM C

1. Quid ēgit Tarquinius Rōmā expulsus?
2. Quōmodo perīit L. Brūtus?

3. Quid trecentis Fabiis accidit?
4. Ubi senatores Cincinnatum invenerunt?
5. Cur decemviris potestas sublata est?
6. Totamne urbem Romam Galli occupaverunt?
7. Quomodo Manlius 'Torquatus' cognomen accepit?
8. Quid Ap. Claudius Caecus censor fecit?
9. A quibus Romani sub iugum missi sunt?
10. Cur Pyrrhus Romanos admirabatur?
11. Quid medicus Pyrrhi promisit?
12. Quid egit Regulus postquam Romam missus est?
13. Ubi Carthaginenses devicti sunt?
14. Quando lanus iterum clausus est?
15. Quis spolia optima tertia cepit?

CAPITVLVM XLVII

PENSVM A

Dē modis verbōrum et participiis

Porsenna, rēx Etrūscōrum, cum lāniculum _____ [capere], virtūte Horātii Coclitis _____ [prohibēre] est nē Tiberim _____ [trānsire]. Quī, cum aliis _____ [imperāre] ut pontem _____ [rescindere], ipse prō ponte _____ [stāre] sōlus Etrūscōs _____ [sustinēre], et ponte _____ [rumpere] in flūmen sē _____ [mittere] ut ad suōs _____ [natāre]. Ob hoc factum statua ei in Comitio _____ [pōnere] est.

Cum Porsenna rēx urbem _____ [obsidēre], C. Mūcius senātum _____ [adire] et patribus _____ [pollicērī] est 'sē rēgem _____ [occidēre] esse'. Cum ad hostēs _____ [trāsfugere] et in castra rēgis _____ [intrāre], ut prōmissum _____ [solvere], alium virum prō rēge _____ [occidēre]. Ā cūstōdibus _____ [apprehendere] et ad rēgem _____ [trahere] dextram ignī _____ [impōnere] _____ [exūrere]; ita manum _____ [pūnīre] quae(: cum) in caede _____ [peccāre]. Hāc virī cōstantiā rēx ita _____ [permovēre] est ut Mūcium _____ [liberāre] et lēgātōs Rōmam _____ [mittere] quī (: ut) pācem _____ [compōnere]. Patrēs Mūciō virtūtis causā trāns Tiberim agrum _____ [dare].

PENSVM B

In hōc _____ A. Gellius collēgit ea quae _____ ex librīs _____ [= chronicis] dē temporibus quibus _____ Graeci Rōmānique illūstrēs.

Ad annum _____ [= CCLX] a.u.c. Aeschylus Athēnis _____ scribere coepit et _____ [= nōbilitātus] est; eōdem tempore Coriolānus, ā tribūnis plēbīs _____ [= male tractātus], ad Volscōs ā Rōmānis _____. M. Mānlius Gallōs in _____ [< obsidēre] Capitoliū obrēpentēs _____, sed postea rēgnum affectāvisse _____ est.

Alexander in Asiam _____ est [= trānsiit] et _____ [= māiōre] parte Orientis subactā mortem _____.

Cēnsōrēs ad nōmen P. Cornēlii Rūfini _____ apposuerunt et causam _____ 'quod argentī facti X pondō _____ habēret'. Annō _____ [DXIX] a.u.c. Sp. Carvilius Rūga prīmus Rōmae _____ cum uxōre fēcit. Lūcilius aliōs poētās _____ in _____ suis.

Anus, postquam trēs librōs _____ [= deussit], rēgem _____ est 'num reliquōs eōdem pretiō _____ [= emere] vellet?' Rēx, quī prīmō 'anum _____ [= furere]' dixerat, iam _____ [< cōstāns] et _____ [< cōfidēns] eius admirābātur.

'Mehercule' est _____ per Herculem.

Synōnima: diūturnus et _____; vēndere et _____; certē et sine _____.

Contrāria: cōmicus et _____; fertilis et _____; sapere et _____; cautē et _____.

PENSVM C

1. Ā quō incipit A. Gellius?
2. Cūr nōn ab Homērō incipit?
3. Quandō Solō lēgēs Athēniēnsibus scripsit?
4. Quid Tarquiniō Superbō rēgnante factum est Athēnis?

5. Quō duce Persae ad Marathōnem victi sunt?
6. Ubi Athēniēnsēs classem Persarum vicērunt?
7. Quot tabulās lēgum decemvirī scrīpsērunt?
8. Quōmodo Sōcratēs mortem obiit?
9. Cūr M. Mānlius capitis damnātus est?
10. Platō et Aristotelēs quī fuērunt?
11. Quō Alexander trānsgressus est et quid ēgit?
12. Cūr P. Cornēlius Rūfinus senātū mōtus est?
13. Quid scrīpsit Menander?
14. Quis Rōmae primus divortium fēcit et quārē?
15. Plautus quis fuit et quandō flōruit?

CAPITVLVM XLVIII

PENSVM A

Supplenda sunt themata quae dēsunt:

tegere ____ isse ____ um; cingere ____ isse ____ um; cōnfligere cōn ____ isse cōn- ____ um;
 exstinguere ex ____ isse ex ____ um; stringere ____ isse ____ um; pingere ____ isse ____ um;
 ērigere ē ____ isse ē ____ um; augēre ____ isse ____ um; dēstruere dē ____ isse dē ____ um;
 laedere ____ isse ____ um; invādere in ____ isse in ____ um; elūdere ē ____ isse ____ um;
 sentīre ____ isse ____ um; suādere ____ isse; excēdere ex ____ isse; haerēre ____ isse;
 haurire ____ isse ____ um; manēre ____ isse; opprimere op ____ isse op ____ um;
 dētergēre dē ____ isse dē ____ um; reficere re ____ isse re ____ um; adicere ad ____ isse ad ____ um;
 recipere re ____ isse re ____ um; adimere ad ____ isse ad ____ um; gignere ____ isse ____ um;
 accumbere ac ____ isse ac- ____ um; pallēscere ____ isse; sonāre ____ isse; domāre ____ isse ____ um;
 increpāre in ____ isse; cōnsciscere cōn ____ isse cōn ____ um; inquirere in ____ isse in ____ um;
 sepelire ____ isse ____ um; colligere col ____ isse col ____ um; exigere ex ____ isse ex ____ um;
 cōgere co ____ isse co ____ um; fundere ____ isse ____ um; relinquere re ____ isse re ____ um;
 contingere con- ____ isse con ____ um; incendere in ____ issein- ____ um; tribuere ____ isse ____ um;
 concurrere con ____ isse con ____ um; pandere ____ isse ____ um; comperīre com ____ isse; com ____ um;
 expellere ex ____ isse ex ____ um; resistere re ____ isse; parere ____ isse ____ um;
 fallere ____ isse ____ um; ēdere ē ____ isse ē- ____ um; dēlere ____ isse ____ um;
 complēre com- ____ isse com ____ um; dēcernere dē ____ isse dē- ____ um; crēscere ____ isse;
 colere ____ isse ____ um; cōnsulere cōn ____ isse cōn ____ um; corripere cor ____ isse cor ____ um;
 torrēre ____ isse ____ um; fungī ____ um; patī ____ um; ēgredi ē- ____ um; complectī com ____ um;
 oriri ____ um; experiri ex ____ um; ulcisci ____ um; adipisci ad ____ um; rēri ____ um.

PENSVM B

Hannibal puer, cum patrī _____ ut sē dūceret in Hispāniam, iūre iurandō _____ est 'sē semper hostem fore Rōmānis'. Patre mortuō Hannibal _____ [= vix adhuc] pūbēs in Hispāniam missus est, ut militiae _____ et in locum patris _____. Omnium _____ [< assentire] dux dēclārātus prīmum aliās gentēs domuit, tum Saguntum _____ [= obsidēre] coepit. Iam mūrī _____ feriēbantur, sed _____ [= cīvēs oppidi] fortiter _____ hostēsque _____ [= remōvērunt]. Per paucōs diēs obsidiō magis quam _____ fuit, nec vērō ab _____ [< apparāre] mūnitiōnum cessāvērunt. Pugnā renovātā, mūrī et turrēs _____ sunt et cum fragōre ingentī _____; utrimque prōcursum est, Poenōs spēs, Saguntīnōs _____ incitābat; oppidānis minuēbātur _____ [< exspectāre] opis, cum tam procul Rōma, _____ spēs, esset. Audītis pācis condiciōnibus, prīmōrēs in ignem _____ [= sē] ipsī praecipitāvērunt; inde cum pavor tōtam urbem _____ ac mūrī sine _____ cūstōdiisque _____ [< solēre] essent, Poenī per ruīnam mūrī impetū factō urbem _____ temporis cēpērunt.

Post _____ Saguntī tantus _____ [< maerēre] et metus dē _____ rērum Rōmānōs cēpit ut trepidārent magis quam _____. Māximīs cōpiis _____, bellum Poenīs indictum est. Vēre Hannibal exercitum ex _____ ēdūxit atque Alpēs _____ [= trānsiit]. Post _____ [< trānsire] _____ [= magnī labōris] Rōmānōs _____ [< equis] proeliō vicit. Ad Trasumennum Hannibal, equitibus ad _____ [= angustias] locātīs et levī

_____ post montēs circumductā, Rōmānōs _____ [= circumdedit] antequam aciem instruere et arma _____ possent. Rōmae cum turba _____ [= quaereret] ‘quae _____ [= repentina] clādēs allāta esset?’ M. Pompōnius _____ “Pugnā magnā” inquit “victi sumus.” Duae mātēs, cum praeter spem filiōs _____ [= salvōs] vīdissent, gaudiō _____ sunt [= expirāverunt]. Fabiō Māximō dictātōrī mandātum est ut praesidia certīs locīs _____ et pontēs _____. Fabius novīs cōsulibus suāsit ut proelium _____, quia sciēbat Hannibalem, ducem _____, aliter vinci _____ [= nōn posse]. Sed ob _____ Varrōnis cōsulis proeliō commissō, Rōmānī _____ [= temere] in medium irruentēs inclūsī et victi sunt. Alter cōsul, quī primō proeliō _____ ictus erat, postrēmō tēlis _____ est. _____ [< reliquus] exercitūs Canusium perfūgērunt.

Māgō in senātū Carthāginiēnsī dīxit ‘prō victōriis dīs _____ [= grātias] agendās esse et _____ [< supplēre], pecūniam, _____ Hannibali mittendum’; sed Hannō eī _____ et Hannibalem _____ est [= incūsāvit].

Hannibal revocātus dīxit ‘sē _____ atque invidiā senātūs Carthāginiēnsis victum esse’, et sic Hannōnem _____ [= reprehendit]: “Nec hāc _____ [= foeditate] _____ [< redire] meī tam P. Scipiō _____ quam Hannō...”

Carthāginiēnsibus dēvictīs _____ in trēs mēnsēs datae sunt. Pāx facta est hīs lēgibus: ut _____ fugitīvōsque et captīvōs redderent; nāvēs longās praeter X _____ trāderent; X milia talentum argentī et C _____ darent.

Quod senātus dēcrēvit senātūs _____ dīcitur. _____ est quī cōsul fuit, quī praetor fuit _____. _____ est magistrātus quī viās, aedēs, lūdōs cūrat. Novī cōsulēs dē prōvinciis _____ [< sors]. Eques properāns equō _____ _____. Difficile est longitūdinem flūminis _____.

Synōnyma: hostia et _____; virga et _____; mūnitiō et _____; stīpes et _____; memorandus et _____; dēnsus et _____; errāns et _____; lūgubris et _____; tolerandus et _____; operam dare et _____; indūcere et _____; ēminēre et _____; dēfungī et _____; cēnāre et _____; dēterrere et _____; explōrāre et _____; nēquāquam et _____; sine periculō et _____; nec adhūc et _____; scīlicet et _____; num quis et _____; aliō locō et _____.

Contrāria: virtūs et _____; somnus et _____; invītus et _____; remōvēre et _____; sequī et _____.

PENSVM C

1. Quid Hannibal puer iūrāvit?
2. Cur Rōmānī Poenīs bellum indixērunt?
3. Quōs montēs Hannibal trāscendit ut in Italiam pervenīret?
4. Quid factum est ad lacum Trasumennum?
5. Quōmodo Rōmānī nūntium clādis accēpērunt?
6. Quōmodo Q. Fabius Māximus Hannibali resistēbat?
7. Ubi Paulus et Varrō cum Hannibale cōflīxērunt?
8. Cūr peditēs Rōmānī, quī Gallōs Hispānōsque impulerant, Āfris resistere nōn potuērunt?
9. Uter cōsul eō proeliō occisus est?
10. Quot equitēs cōsulem fugientem secūtī sunt?

11. Num Hannibal inde exercitum dūxit Rōmam?
12. Quis nūntium victōriae Carthāginem tulit?
13. Quid Māgō ā senātū Carthaginēnsī petīvit?
14. Num omnis senātus Māgōnī assentiēbat?
15. Quis primum Hannibalem vīcit in Italia?
16. Cūr Masinissa Sophonisbae uxōrī venēnum mīsit?
17. Quandō Hannibal ex Italiā revocātus est?
18. Ā quō Hannibal victus est in Āfricā?
19. Quid Hannibal in senātū Carthāginiēnsī fassus est?
20. Quibus condiciōnibus pāx composita est?
21. Quō cognōmine nōbilitātus est Scīpiō?

CAPITVLVM XLIX

PENSVM A

Dē praepositionibus

Annō ab urb _____ condit _____ CCLXI, post rēg _____ exāct _____ XVII, Coriolī oppidum Volscōrum captum est ā Cn. Mārci _____, quī cum milit _____ dēlect _____ per patent _____ port _____ irrūpit et propter h _____ fact _____ Coriolānus vocātus est. Ille vērō, etsī bene prō patri _____ pugnāverat, ā cīv _____ in exsili _____ pulsus ad ips _____ Volsc _____ cōnfūgit eōsque contrā Rōmān _____ concitāvit. Exercitum adversus patri _____ dūxit et castra posuit prope Rōm _____ iūxtā vi _____ Appi _____. Lēgātī ad e _____ Rōm _____ (ex urb _____ Rōm _____) dē pāc _____ missī sine respōns _____ revertērunt. Postrēmō māter et uxor eius, quae Rōm _____ relictæ erant, cum duōbus parv _____ fili _____ ad castr _____ vērērunt. Coriolānus, cum mātrem suam inter uxōr _____ et fili _____ stantem cōspexisset, intrā vāll _____ eōs recēpit. Ob amōr _____ ergā mātrem _____ et coniug _____ et liber _____ su _____ Coriolānus iram in patri _____ oblitus est; nēmō praeter mulier _____ animum virī frangere potuit.

Contrāria: ex urb _____ et _____ urb _____; ā vill _____ et _____ vill _____; cum equ _____ et _____ equ _____; ante templ _____ et _____ templ _____; contrā patri _____ et _____ patri _____; extrā moen _____ et _____ moen _____; procul _____ oppid _____ et _____ oppid _____; suprā cael _____ et _____ cael _____; citrā fluvi _____ et _____ fluvi _____; super terr _____ et _____ terr _____.

PENSVM B

In librō suō dē _____ ducibus Cornēlius Nepōs dicit 'populum Rōmānum cēterās _____ fortitudīne _____.'

Hannibal, _____ [= postquam] expugnāvit Saguntum, cīvitatē _____ [< foedus], Alpēs, quae Galliam ab Italiā _____, trānsiit et identidem cum Rōmānīs manum _____ eōsque _____ [= devicit]. Nihilō _____ ā Scipiōne victus est, cum patriae _____ [= opēs] exhaustae essent. Domī Hannibal novīs _____ pecūniā comparāvit, quae Rōmānīs _____ [= solvenda] erat. Cum dēposceretur, in Syriam profūgit, atque bona eius _____ sunt. Inde in Crētā vēnit, ut _____ [= reputāret] quid ageret. Crētēnsibus avāris sic _____ dedit; _____ fictilēs _____ complēvit, summīs aurō opertīs, et aurum suum in statuās _____ [= aereās] abdidit. Tum ad Prūsiam vēnit, quī _____ [= dissentiebat] ā rēge Eumene et saepe cum eō _____ erat et marī et terrā; sed _____ Eumenēs _____ [= validior] erat. Hannibal eum dolō vicit, cum venenātās _____ in vāsa _____ abditās in nāvēs eius coniēcisset. Nec tum solum, sed saepe _____ Hannibal _____ [= hostēs] pepulit. Dēnique ā Rōmānīs circumventus venenum, quod semper sēcum ferre _____ [= solēbat], sūmpsit, nē _____ Rōmānōrum periret.

Senātōrēs 'patrēs _____' vocantur. _____ est quod hērēdi lēgātur. Infāns quī nōndum ambulāre didicit manibus et genibus _____. Stēllae _____ sunt [= numerārī nōn possunt]. Ovidius est poēta _____ et urbānus.

Synōnyma: mors et _____; damnum et _____; duo diēs et _____; imperium et _____; mōs et _____; magister et _____; antīquus et _____; negāre et _____; egēre et _____; insidiās parāre et _____; ēvenīre et _____ venīre; adimere et _____; pererrāre et _____; forte et _____; haud paulum et _____.

Contrāria: fidēs et _____; ōtiōsus et _____; fīrmāre et _____.

PENSVM C

1. Quam ob rem Hannibal victus est?
2. Quō Hannibal ex patriā profūgit?
3. Quā poenā Poenī eum profugum affēcērunt?
4. Quid Hannibal regī Antiochō suādēbat?
5. Num Antiochus cōnsiliīs eius pārui?
6. Quārē Hannibal ē Syriā in Crētā vēnit?
7. Quōmodo pecuniam suam ā Crētēnsibus cōservāvit?
8. Quō Hannibal ē Crētā sē contulit?
9. Quōcum rēx Prūsiās bellum gerēbat?
10. Quōmodo Hannibal classem Eumenis pepulit?
11. Quōmodo Rōmānī Hannibalem in Bīthyniā repperērunt?
12. Num Prūsiās Hannibalem Rōmānīs dēdidit?
13. Quāle erat castellum Hannibalis?
14. Quōmodo Hannibal comperit sē ā Rōmānīs petī?
15. Num Hannibal vīvus captus est ā Flāmininō?
16. Quem Hannibal māximum imperātōrem dūcēbat?

CAPITVLVM L

PENSVM A

Verte ōrātiōnem rēctam in obliquam:

Augustus: "Marmoream relinquo urbem quam latericiam accēpi." Augustus glōriātus est 'Marmoream _____ relinquo _____ urbem quam latericiam accēpi _____'.

Nerō: "Postquam domum mihi aedificāvi, quasi homō tandem habitāre coepi!" Nerō dixit '_____, postquam domum _____ aedificāv _____, quasi hom _____ tandem habitāre coep _____'.

Horātius pater: "Ego filiam meam iūre caesam iūdicō, quod hostium mortem lūgēbat." Horātius pater prōclāmāvit '____ filiam _____ iūre caesam iūdic _____, quod hostium mortem lūg _____'.

Tarquinius: "Ego nōn rem novam petō, quia duo iam rēgēs peregrinī Rōmae rēgnāverunt." Tarquinius negāvit '____ rem novam pet _____, quia duo iam rēgēs peregrinī Rōmae rēgnāv _____'.

Tullia: "Nōn mihi dēfuit vir cum quō tacita serviēbam." Tullia dicēbat 'nōn _____ dēfu _____ vir _____ cum quō tacita serv _____'.

Tarpēia: "Mercēdem postulō id quod in sinistris manibus habētis." Tarpēia mercēdem ā Sabīnis postulāverat 'id quod in sinistris manibus hab _____'.

Hamilcar: "Tē in castra mēcum dūcam, Hannibal, sī mihi fidem quam postulō dederis." Hamilcar filiō prōmīsīt '____ eum in castra _____ cum duct _____, sī _____ fidem quam postul _____ ded _____'.

Macedonēs: "Quodcumque senātus cēnsuerit, id rēx faciet." Macedonēs prōmīsērunt 'quodcumque senātus cēnsu _____, id rēg _____ fact _____'.

PENSVM B

Philippō victō, in V diēs _____ dēcrētae sunt. X lēgātī mōre _____ in Graeciam missī sunt. Isthmiis praecō in mediam _____ prōcessit atque 'liberōs esse Graecōs' _____. Alii aliōs _____ [= mirantēs] intuebantur, tum plausus ortus est. Flāminīnus in _____ [= conciliō] dixit 'sē exercitum suum ē Graeciā _____ esse'; cūctī eum '_____, 'liberātōrem' que _____. Exercitū in Italiam _____ imperātor _____ [= III diēs] triumphāvit. Antiochus, postquam hiemem in convīviis et vīnum sequentibus _____ trādūxit, intrā saltum Thermopylārum, quī Graeciam _____ [= dīvidit], sē recēpit, et castra duplici vāllō fossāque _____. Aetōlis imperāvit ut _____ montium _____ [= occupārent], nē quās _____ Rōmānī invenirent ad trānsitum. Cōsul Acilius castra posuit prope _____ calidārum aquārum; propter angustias aciem _____ fronte instrūxit. Eō proeliō Rōmānī recessissent, _____ [= nisi] Catō, dēiectis Aetōlis, _____ vēnisset. Antiochō victō Acilius Hēraclēam, quae sita est in _____ Oetae montis, _____ est [= inspexit]. Post oppugnātiōnem XXIV diērum Rōmānī integrōs mūrōs _____ trāscendērunt. L. Scīpiō, cum Antiochum in Asiā vīcisset, _____ accūsātus est, sed tribūnus plēbis prō eō _____.

Perseus, quī nōn _____ rēgnō suō finitimōs oppugnāverat, victus Samothracam cōfūgit et omnium animōs ā sē _____. Cum Cn. Octāvius Macedonibus _____ libertātemque prōmīsisset, _____ [< trānsire] omnium facta est. Rēx cum tribus _____ fugae ad portum pervēnit nec _____ quō ad Cotym veherētur invēnit. Postquam in templō _____, sē Rōmānīs dēdidit et in nāvem _____ impositus est. Cōsul rēgī praetōrium _____ [= intrantī] dextram _____ eumque in _____ intrōdūxit. Perseus est _____ [= exemplum] _____ [< mūtāre] sortis hūmānae.

_____ est locus quō mercatōrēs conveniunt ut _____ faciant. Victōria est prosperus bellī _____ [= exitus]. _____ est signum rei futūrae. Iuppiter est _____ [= cūstōs] arcis Capitōlinae. Tullus, Numae _____, rēx fuit ācer et _____ [< vis]. Paulus ex magnā _____ [= stirpe] duōs filiōs in _____ dedit.

Synōnima: perfuga et _____; fidēs et _____; vectigal et _____; fidēs et _____; vectigal et _____; thēsaurus et _____; oblītus et _____; valdē cupere et _____; continuum facere et _____; amplificāre et _____; dēmittere et _____; properē et _____; tantum et _____; aliter et _____; inter vulgus et _____.

Contrāria: clāmor et _____; insula et _____; nocturnus et _____; nōbilis et _____; accēdere et _____; continuāre et _____; retrō et _____.

PENSVM C

1. Quis rēgem Philippum dēvicit?
2. Post victōriam quid Isthmiīs prōnūtiātum est?
3. Quōmodo Graeci gaudium suum ostendērunt?
4. Quid Flāminius in triumphō trānstulit?
5. Quid rēx Antiochus Chalcide ēgit?
6. Ubi M'. Acilius cum Antiochō congressus est?
7. Cūr Aetoli rēgi subsidio nōn vērunt?
8. Quōmodo Rōmāni mūrōs Hēracleae transcendērunt?
9. Cūr L. Cornēlius Scipiō 'Asiaticus' nōminātus est?
10. Quis successor rēgis Philippī fuit?
11. Ubi et ā quō duce victus est Perseus?
12. Quō Perseus victus cōnfūgit?
13. Quōmodo victōria Aemiliū Pauli Rōmam nūtiāta est?
14. Quōmodo populus Rōmānus dis grātiās ēgit?
15. Cūr Paulus lēgātōs ^{Persei} Rōmānos sine respōnsō dimisit?
16. Cūr Perseus Rōmānis sē dēdidit?
17. Quōmodo Paulus Perseum victum recēpit?
18. Quid fēcit Paulus ante adventum decem lēgātōrum?
19. Quae mala fortūna fēlicitātem Pauli turbāvit?
20. Quādo rēgnum Macedoniae māximum fuit?

CAPITVLVM LI

PENSVM A

Supplenda sunt verba composita:

ab- + agere > _____; ab- + ferre > _____; ab- + tulisse > _____; ad- + currere > _____; ad- + lātum > _____; ad- + pellere > _____; con- + cadere > _____; con- + loquī > _____; con- + pōnere > _____; con- + regere > _____; con- + orīrī > _____; dē- + scandere > _____; dē- + salire > _____; dis- + fluere > _____; dis- + regere > _____; ex- + ferre > _____; ē- + iacere > _____; in- + ruere > _____; in- + premere > _____; in- + lātum > _____; ob- + pōnere > _____; ob- + caedere > _____; re- + statuere > _____; per- + facere > _____; prō- + gradi > _____; prō- + ire > _____; re- + agere > _____; re- + quaerere > _____; sub- + tenēre > _____; trāns- + dare > _____.

Supplenda sunt verba simplicia:

accipere < ad- + _____; contingere < con- + _____; ēdere < ē- + _____; prōicere < prō- + _____; colligere < con- + _____; inquirere < in- + _____; inclūdere < in- + _____.

PENSVM B

Catō, quamquam aliās prōmptus erat ad _____, Scīpiōnem laudāvit. Multī ad Andrisum _____ [= conveniēbant], quī fābulam _____ 'sē esse Perseī filium ex _____ nātum.' Masinissa in summā _____ [= senectūte] mortuus est. Corinthus, urbs _____ [= dīvitissima], diruta est ā L. Mummiō, virō _____ [x cupidō]. Mancīnus dignitātī populi Rōmānī _____ imposuit: pācem fēcit _____ [= turpem], quam senātus _____ esse vetuit. Viriāthus, ex _____ [< vēnārī] dux factus, ā _____ interfectus est et ā militibus suis multum _____. Scīpiō exercitum _____ [= luxū] corruptum ad veterem disciplinam restituit: multa _____ ē castris eiēcit et militēs _____ [VII] _____ portāre coēgit.

Ti. Gracchus, cum lēgem _____ [< ager] _____ [= tulisset], ab _____ occīsus est ictus _____ subselliī. Scīpiō, dum _____ agrō dīvidendō creātis _____ [= resistit], dēcessit, sed dē morte eius nūlla _____ ācta est. C. Gracchus, quī ōrātor _____ fuit quam frāter, lēgem _____ [< frūmentum] tulit et complūrēs _____ dēdūxit. Post _____ [< tribūnus] suum _____ [< seditiō] is quoque occīsus est. Ti. et C. Gracchus plēbem in libertātem _____ cōnāti sunt, sed nōbilitās, quae factiōne magis _____ [= valēbat], _____ [< agere] eōrum obviam iit.

Fontēs calidārum aquārum corporī _____ sunt. Servus quī dēliquit sub _____ verberātur. Quī modum nōn excēdit _____ est; quī paulō contentus est _____ esse dīcitur.

Synōnyma: indignatiō et _____; nimia cōpia et _____; terror et _____; licentia et _____; distāns et _____; peregrīnus et _____; patefacere et _____; passim spargere et _____; praeferre et _____; passim spargere et _____; praeferre et _____; quilibet et _____.

Contrāria: cōnsensus et _____; rudis et _____; salūber et _____; ratus et _____; insōns et _____; pūrgāre et _____.

PENSVM C

1. Quid Gulussa Rōmam nūtiāvit?
2. Quid Catō in senātū suādēbat?
3. Quid fierī placuit antequam bellum indicerētur?
4. Cūr Carthāginiēnsēs dēditione factā rebellāvērunt?
5. Quam fābulam finxit Andriscus?
6. Quibus Masinissa rēgnum suum reliquit?
7. Quamobrem Catō Scīpiōnem laudāvit?
8. Quis imperātor Carthāginem expugnāvit?
9. Num uxor Hasdrubalis Rōmānis sē dēdidit?
10. Cūr Corinthus ā Rōmānis diruta est?
11. Quid L. Mummius in triumphō tulit?
12. Quis fuit Viriāthus?
13. Cūr senātus pācem quam Mancīnus cum Numantīnīs fēcerat ratam esse vetuit?
14. Cūr bellum Numantinum trahēbātur?
15. Quārē Scīpiō iūmenta vēnīre iussit?
16. Quid Scīpiō ēgit XIV annō post Carthāginem dēlētā?
17. Quās lēgēs Ti. Gracchus prōmulgāvit?
18. Num Ti. Gracchus iterum tribūnus creātus est?
19. Quandō Scīpiō mortuus inventus est?
20. Quamobrem suspecta fuit uxor eius?
21. Ā quō C. Gracchus occīsus est?

CAPITVLVM LII

PENSVM A

Supplenda sunt verba facta ex his nōminibus:

- (1) numerus > _____; laus > _____; cūra > _____; verbera > _____; mīles > _____; arma > _____; nūntius > _____; dōnum > _____; labor > _____; vulnus > _____; nex > _____; rēgnum > _____; locus > _____; onus > _____; līber > _____; probus > _____; nūdus > _____; fīrmus > _____; aequus > _____; novus > _____; re _____; prāvus > dē _____; bellum > _____; socius > _____; honōs > _____, nota > _____; sacer > _____;
- (2) comes > _____; minae > _____; glōria > _____; dominus > _____; mora > _____; testis > _____; praeda > _____; merx > _____; crīmen > _____; mīrus > _____; miser > _____; indignus > _____; vagus > _____;
- (3) servus > _____; sitis > _____; vestis > _____; cūstōs > _____; lēnis > _____; rudis > ē _____.
- (4) sors > _____; mēns > _____; blandus > _____.

PENSVM B

Micipsa, _____ [= etsi] nātūram lugurthae _____ [= violentam] et _____ [= cupidam] imperiū timēbat, tamen eum _____ et hērēdem fēcit. Rēx moriēns lugurtham _____ est ut amīcōs dīvitīs _____ [= praeferret] et frātrēs eius monuit ut lugurtham colerent atque _____. Micipsā mortuō, _____ [= rēgis filiū] tempus ad _____ pecūniae cōstituērunt; ibi milītēs lugurthae Hiempsalem locō _____ [= occultō] latentem occidērunt. Fāma tantī sceleris per Āfricā brevī _____ est. Adherbal, cum rēgnum suum armīs _____ nōn posset, Rōmam contendit et senātum orāvit ut sibi _____. lugurtha vērō _____ [< largiri] effēcit ut senātōrēs virtutem eius laudibus _____, scelus et _____ [= turpe factum] omitterent. Ergō potentiā _____ [= cōfidēs] ex _____ finēs Adherbalis invāsīt. Is victus Cirtā profūgit, quae virtūte Italicōrum _____ [= dēfendebātur]; dēditione factā, Adherbal _____ [= statim] necātus est cum Numidīs et _____ [= mercātōribus] Rōmānis.

Calpurnius, rēgis pecūniā _____ [= corruptus], pācem _____ [= ignōminiōsam] cum lugurthā fēcit. Cum rēx Rōmam _____ [= arcessitus] esset, ut dēlicta Scaurī aliōrumque patefaceret, _____ [= amīcō] suō Bomilcarī imperāvit ut _____ parāret quī Massīvā necārent; ūnus vērō dēprehēsus _____ profitētur et Bomilcar _____ fit. lugurtha Rōmā ēgressus "Ō, urbem _____" inquit "et _____ peritūram sī _____ invēnerit!" _____ est aetās inter pueritiā et iuventūtem. Victor ab hostibus victīs _____ solet ut obsidēs dentur. Quī _____ [= sonum] magnum ac molestum facit, _____ dīcitur. Quī multa incipit, rārō _____ suum _____ [= perficere] _____ [= potest]. Nihil meā _____ quid aliī dē mē loquantur!

Synōnima: V annī et _____; casa et _____; inopia et _____; vetus vulnus et _____; ars et _____; asperitās et _____; explōrātor et _____; pulcher et _____; modicus et _____; fessus et _____; equō vehī et _____; explōrāre et _____; adnītī et _____; cūctārī et _____; magnā cum cūrā et _____; celerrimē et _____; nimis et _____.

Contrāria: stultitia et _____; fortitūdō et _____; validus et _____; convalēscere et _____.

PENSVM C

1. Quōs filiōs Micipsa genuit?
2. Cūr Micipsa Iugurtham adoptāvit?
3. Quibus artibus Iugurtha adulēscēns sē exercēbat?
4. Quārē Micipsa Iugurtham in Hispāniam misit?
5. Quālem Iugurtha sē praeiuit bellō Numantīnō?
6. Quid Micipsa moribundus filiōs suōs monuit?
7. Patre mortuō, dē quibus rēbus rēgulī disseruerunt?
8. Quōmodo Hiempsal interfectus est?
9. Quid fecit Adherbal post necem frātris?
10. Quōmodo Iugurtha in grātiā nōbilitātis vēnit?
11. Quid senātus dēcrevit cum lēgātōs audīvisset?
12. Divīsō rēgnō Numidiae, quid factum est?
13. Quid fecit Adherbal Cirtae inclūsus?
14. Num Iugurtha Cirtam armis expugnāvit?
15. Quārē Iugurtha Rōmam arcessitus est?
16. Cūr rēx in cōtiōne interrogātus nōn respondit?
17. Quis fuit Massīva et quid eī accidit?
18. Cūr Iugurtha Rōmam 'urbem vērālem' appellāvit?
19. Quālis imperātor fuit Q. Caecilius Metellus?
20. Cūr Rōmānī nōbilēs C. Mariū contemnēbant?
21. Quōs novōs milītēs Marius cōscripsit?
22. Quī rēx Iugurtham adiuvābat?
23. Num Bocchus socius fidus fuit?
24. Quōmodo Iugurtha in potestātem Marii vēnit?
25. Utrī Sallustius favere tibi vidētur, nōbilitāti an plēbi?

CAPITVLVM LIII

PENSVM A

Supplenda sunt nōmina adiectīva:

- (1) fōrma > _____; pecūnia > _____; perīculum > _____; glōria > _____; ōtium > _____; iocus > _____; studium > _____; perniciēs > _____; flāgitium > _____; numerus > _____;
- (2) mors > _____; rēx > _____; hospes > _____; nātūra > _____; triumphus > _____; Vesta > _____;
- (3) cōsul > _____; salūs > _____; vulgus > _____; singulī > _____;
- (4) legiō > _____; frūmentum > _____; necesse > _____;
- (5) puer > _____; servus > _____; cīvis > _____; vir > _____; iuuenis > _____;
- (6) nauta > _____; modus > _____; ūnus > _____; poēta > _____; pīrāta > _____; Italia > _____;
- (7) pater > _____; mercātor > _____; gladiātor > _____; rēx > _____; uxor > _____; praetor > _____; noxa > _____; Mārs > _____;
- (8) ferrum > _____; argentum > _____; aes > _____; lignum > _____; marmor > _____; purpur > _____; lapis > _____; nix > _____;
- (9) gemma > _____; arma > _____; aurum > _____; ferrum > _____; āla > _____; aes > _____; rōstra > _____; venēnum > _____; scelus > _____; foedus > _____; fortūna > _____;
- (10) urbs > _____; Trōia > _____; Tūsculum > _____; Alba > _____;
- (11) vīcus > _____; repēns > _____; Tiberis > _____; Latium > _____;
- (12) circus > _____; Cannae > _____; Carthāgō > _____.

PENSVM B

Annō _____ ūndēquīnquāgēsīmō [DCXLIX] a. u. c. Rōmānī ingentī _____
 [= strāge] victī sunt ā Cimbrīs et Teutonibus, quōrum cōpia _____ [= sine fine] erat. Bellum
 gestum cum sociīs, quī libertātem sibi _____ volēbant, bellum _____ dicitur. Marius
 Rōmam ingressus multōs _____ et domum Sullae _____. Spartacus _____
 [< numerus] exercitum _____ [= collēgit] ac variō _____ cum Rōmānīs pugnāvit.
 Cicerō adulēscēns ōrātōrēs _____ [= ēloquentēs] audiēbat neque ūllus diēs ab
 _____ ōrātōriīs vacuus erat. Cum multārum causārum _____ fuisset, Rōmā
 profectus est ut ōrātiōnī _____ [= ārdentī] _____. Rhodī sē ad Molōnem _____
 [= magistrum dicendī] _____. _____ [= II annīs] post revertit ōrātor mūtātus: nōn ācer et
 _____ [= redundāns], sed remissus et _____ [= placidus]. Duo ōrātōrēs tum _____,
 Cotta et Hortēnsius. Post _____ Siciliensem _____ [= ars ōrātōria] Cicerōnis
 _____ esse vidēbātur. In *Brūtō* Cicerō nārrat dē _____ suā iuvenīli: sermōnī eius

_____ est ut industriam et _____ [< assiduus] eius _____ [= plānē videāmus].

Synōnima: cōgitātiō et _____; laus et _____; licentia et _____; fōrma et _____; dives et _____; iuvenālis et _____; accūrātus et _____; morārī et _____; exercēre et _____; ēlūcubrāre et nocte _____; praecipuē et _____.

Contrāria: vigor et _____ (corporis); remissiō et _____;

PENSVM C

1. Quid ēgit Marius post bellum Iugurthinum?
2. Unde Cimbrī et Teutonēs vēnerunt?
3. Quī imperātōrēs dē Cimbrīs triumphāvērunt?
4. Quamdiū bellum sociāle prōtractum est?
5. Quis bellō sociālī finem imposuit?
6. Quid Mithridātēs Ephesī imperāvit?
7. Cūr Sulla pācem cum Mithridate fecit?
8. Quid Sullā absente factum est Rōmae?
9. Ubi Sulla Mariānōs vicit?
10. Quae nova bella exārsērunt cum Sulla rem pūblicam composuisset?
11. Quid Nīcomēde mortuō factum est in Asiā?
12. Unde ortum est bellum servīle?
13. Quās civitatēs Lūcullus expugnāvit?
14. Ad quem Mithridātēs victus cōnfūgit?
15. Cūr Mithridātēs bellum renovāvit?
16. Num Lūcullus cum Mithridate dēbellāvit?
17. Quōmodo Metellus cognōmen 'Crētici' adeptus est?
18. Cui bellum pīrāticum mandātum est?
19. Quis lēgem Mānīliam suāsīt?
20. Quandō nātus est M. Tullius Cicerō?
21. Quibus magistrīs Cicerō adulēscēns operam dabat?
22. Quandō Cicerō causās agere coepit?
23. Quārē in Graeciam et Asiam profectus est?
24. Ubi Cicerō quaestūrā gessit?

CAPITVLVM LIV

PENSVM A

Supplenda sunt nōmina ē verbis facta:

(1) nāvigāre > _____; oppugnāre > _____; mūnīre > _____; dividere > _____;
exspectāre > _____; cōgitāre > _____; admīrārī > _____; largīrī > _____;
meditārī > _____; dēdere > _____; cōnfītērī > _____; excurrere > _____;
colligere > _____; cognōscere > _____;

(2) exīre > _____; dūcere > _____; cadere > _____; rīdēre > _____; cōnspicere > _____;
gemere > _____; lūgēre > _____; flēre > _____; ūtī > _____; discēdere > _____;
> _____; parere > _____; vāgīre > _____; apparāre > _____; trānsire > _____;
adīre > _____; redīre > _____; plaudere > _____; sentīre > _____; convenīre > _____;

(3) imperāre > _____; aedificāre > _____; studēre > _____; incendere > _____;
> _____; sacrificāre > _____; colloquī > _____; indicāre > _____;
dēsīderāre > _____;

(4) fīrmāre > _____; supplēre > _____; vestīre > _____; mūnīre > _____;
> _____; impedīre > _____; arguere > _____; (-ē- > -u-) monēre > _____;
> _____; docēre > _____;

(5) dolēre > _____; pudēre > _____; terrēre > _____; horrēre > _____; ārdēre > _____;
> _____; pavēre > _____; vigēre > _____; favēre > _____; clāmāre > _____;
maerēre > _____; splendēre > _____; furere > _____; calēre > _____; decēre > _____;
> _____; errāre > _____;

(6) liberāre > _____ [= quī liberat]; gubernāre > _____; imperāre > _____; condere > _____;
> _____; ulciscī > _____; cēnsēre > _____; explōrāre > _____; adhortārī > _____;
> _____; docēre > _____; servāre > _____; prōdere > _____; emere > _____;
succēdere > _____; regere > _____; largīrī > _____; favēre > _____;

(7) mīrārī > _____; memorāre > _____; terrēre > _____; crēdere > in _____;
> _____; sānāre > in _____; numerāre > in _____;

(8) frīgēre > _____; calēre > _____; valēre > _____; pallēre > _____; turbāre > _____;
> _____; cupere > _____; rapere > _____; splendēre > _____; pavēre > _____;
> _____; tumēre > _____; avēre > _____;

(9) capere > _____; vocāre > _____; dare > _____; agere > _____; patī > _____.

PENSVM B

Cicerō Lūcullō magnam laudem _____ [= tribuit]. Is oppida in quibus erant _____
[= domūs] rēgis et aliās urbēs _____ [= plūrimās] cēpit. Ut Mēdēa in fugā membra frātris
_____ [= dispersisse] dicitur, sic Mithridātēs fugiēns divitiās quas in suum rēgnum _____
[= contulerat] reliquit, quārum _____ [< colligere] Rōmānōs _____. Tigrānēs
_____ permōtus rēgem _____ [= perculsum] ērēxit et perditum _____
[= cōnfirmāvit].

Mercatōrēs quī in Asiā _____ magnōs _____ faciunt. Asia enim prōvincia tam _____ [= opulenta] est ut _____ agrōrum et varietate _____ [= frūgum] aliīs prōvinciīs _____. Multae mercēs ex Asiā _____. Equitēs Rōmānī quī vectīgālīa exercent _____; appellantur. Hieme mare nōn est _____ ad nāvigandum. _____ rei militāris imperātōrī necessāria est. Nēmō tam _____ est ut locum _____ [= sacrum] polluat.

Synōnima: lābēs et _____; clēmētia et _____; sententia et _____; querēlla et _____; insōns et _____; horribilis et _____; prōvocāre et _____; arbitrārī et _____; sānāre et _____; reminiscī et _____; obsequī et _____; valdē cupere et _____; irātus fierī et _____; vetus fierī et _____.

Contrāria: quæstus et _____; commodum et _____; solitus et _____; grātus et _____; forte et _____.

PENSVM C

1. Quæ rēs agēbantur in bellō Mithridaticō?
2. Dē quā rē Cicerō primum dicit?
3. Quamobrem Mithridatēs poenam merēbat?
4. Quī imperātōrēs dē Mithridate iam triumphāverant?
5. Quibus Rōmānī propter sociōs bellum intulērunt?
6. Cūr vectīgālīa Asiae māiōra sunt quam cēterārum prōvinciārum?
7. Quī vectīgālīa exercent in prōvinciīs Rōmānis?
8. Quid ēgit Lūcullus initiō bellī Mithridaticī?
9. Quās rēs Cicerō silentiō praeterit?
10. Cūr haud difficile est imperātōrem dēligere?
11. Quās rēs in summō imperātōre inesse oportet?
12. Quōmodo Pompēius scientiam rei militāris adeptus erat?
13. Quibus bellīs Pompēius interfuerat?
14. Quid imperātōrēs in prōvinciīs facere cōsuēverunt?
15. Cūr Cicerō timidē et pauca dicit dē felicitate?

CAPITVLVM LV

PENSVM A

Supplenda sunt nōmina fēminina facta ex adiectivis:

(1) miser > _____; īnsānus > _____; superbus > _____; perfidus > _____; audāx > _____; patiēns > _____; potēns > _____; cōnstāns > _____; diligēns > _____; concors > _____; [plūrālia:] reliquus > _____; dīves > _____; angustus > _____;

(2) tristis > _____; amīcus > _____; stultus > _____; maestus > _____; saevus > _____; iustus > _____; avārus > _____; pudicus > _____; malus > _____;

(3) foedus > _____; dignus > _____; hūmānus > _____; fēlix > _____; novus > _____; paucī > _____; crūdēlis > _____; gravis > _____; celebrer > _____; utilis > _____; [-tās] liber > _____;

(4) longus > _____; altus > _____; pulcher > _____; multī > _____; fortis > _____; sōlus > _____; clārus > _____; amplus > _____; firmus > _____ [= firmitās].

PENSVM B

Tūberō, cum _____ Latīnis Scīpiōnem ōtiōsum _____ esset, dē rēbus caelestibus cum eō _____ coepit. Laelius, quī tālēs _____ nihil ad vītā hūmānam _____ putābat, 'māiōra _____ [= quaerenda] esse' dīxit.

In rēgnō, _____ iustō, populus _____ libertātis nōn est. Saepe _____ [= exoritur] ex rēge tyrannus, quī _____ [= ferocitate] taeterrimās _____ [= ferās] superat, nec enim eī cum hominibus ūlla iūris _____ [< communis] est. Cīvītās _____ est in quā populus dominātur. Oppidum est _____ tēctōrum dēlūbris et foris _____.

Rōmulus Sabīnōs in cīvitatē _____ et sacra eōrum cum Rōmānis _____; cūriās nōminibus Sabīnārum _____ [= nōmināvit]. Sōle _____ Rōmulus nōn _____ [= apparuit]. Post eius _____ [= mortem] populus novum rēgem _____ nōn dēstitit. Rōmulus deō Mārte _____ [= genitus] erat.

Quī iam adolēvit _____ esse dicitur. Quī oppidum oppugnat mūrōs arietibus _____ cōnātur. Hieme sōl nōn tam _____ occidit quam aestāte: aestāte sōl _____ occidit quam hieme. Vītā _____ [= aeternam] nēmō mortālis _____ [= adipisci] potest.

Synōnyma: globus et _____; cūnae et _____; ritus et _____; firmus et _____; pēior et _____; pessimus et _____; explorāre et _____; probāre et _____; sustinēre et _____; polluere et _____; pūnīre et _____; paulisper et _____.

Contrāria: opācus et _____; permulti et _____; cōsentire et _____; illūstrāre et _____; mātūrē et _____; prīdiē et _____.

PENSVM C

1. Quādo amīcī ad Scīpiōnem convēnerunt?
2. Eratne Scīpiō occupātus eō diē?
3. Quod prōdigium in caelō vīsum erat?

4. Dē quibus rēbus fuit prīma disputātiō?
5. Quōmodo Archimēdēs mōtūs astrōrum dēclārāvit?
6. Cūr Laelius dē rēbus caelestibus disputāre nōluit?
7. Quid tum Laelius Scīpiōnem rogāvit?
8. Quae sunt tria rērum pūblicārum genera?
9. Quod genus Scīpiō optimum esse putābat?
10. Unde incipit Scīpiō dē rē pūblicā Rōmānā disputāns?
11. Quibus rēbus Rōmulus rem pūblicam firmāvit?
12. Quōmodo Numa populum ferōcem mītigāvit?
13. Cuius rēgis vitiō rēs pūblica Rōmāna ā bonā in dēterrimam conversa est?
14. Quem Cicerō tyrannō immānī oppōnit?

Nōmen:.....

CAPITVLVM LVI

PENSVM A

(1) *Supplenda sunt verba incohātiva:*

patēre > _____; stupēre > ob _____; lūcēre > il _____; ārdēre > ex _____;
valēre > con _____; pavēre > ex _____; timēre > per _____; horrēre > co _____;
rigēre > ob _____; tremere > con _____; gemere > in _____; fervere > dē _____;
[-a- > -i-] tacēre > con _____.

(2) *Hi versūs dividendī sunt in syllabās brevēs et longās notis appositīs:*

sīve pcr Syrtēs ite r aestuōsās

xxxxxxxxxxxxxxxxxx

sīve factūrus per inhospitālem

Caucasum vel quae loca fābulōsus lambit Hydasps.

PENSVM B

_____ [= terra], quae in mediō mundī locō _____ manet, VIII sphaerīs cingitur. In sphaerā summā stēllae _____ sunt; eī _____ sunt VII, quārum infima est lūnae. Infra lūnam nihil est nisi mortāle et _____. Sphaerārum incitissimā _____ magnus sonitus efficitur, sed aurēs hūmānae tam _____ sunt ut eum audire nequeant. Item aurēs eōrum quī Catadūpa _____ propter magnitudinem sonitūs _____.

Terra quīnque _____ redimīta esse vidētur, quōrum duo extrēmi nive et _____ obrigēscunt, medius sōlis _____ ārdentibus torrētur. Duo sunt _____, alter septentriōnālis, alter _____, cuius incolae Rōmānis adversī aut _____ stant.

Quī rem horribilem videt _____. _____ est amor deōrum, patriae, parentum. Annus aetātis LVI Scīpiōnī _____ fuit. Dī immortalēs _____ sempiternō fruuntur. Ponte ruptō Horātius Tiberim _____. _____ [8x] septēna sunt LVI. _____ [.] est nota minima. Necesse est membrum aegrum cultro _____. Sagitta ē _____ prōmitur.

Synōnima: splendor et _____; celsissimus et _____; ruber et _____; siccus et _____ et _____; solvere et _____; movēre et _____; celerius et _____; quamdiū et _____; infra et _____; ex aliō locō et _____.

Contrāria: ultimus et _____; austrālis et _____; hibernus et _____.

PENSVM C

1. Quōmodo Masinissa Scīpiōnem Aemiliānum accēpit?
2. Dē quibus rēbus Masinissa et Scīpiō collocūtī sunt?
3. Quem Scīpiō eā nocte in somnīs vidit?
4. Ubi Scīpiō Āfricānus māior apparuit?
5. Quid nepōtī suō praedixit?
6. Quid eī narrāvit dē patriae cōservatōribus?
7. Quid Scīpiō ab avō suō quaesivit?

8. Quem vīdit Scīpiō praeter avum suum?
9. Quid Aemilius Paulus filium suum monuit?
10. Ex orbe lacteō quanta vidēbātur terra?
11. Quot sphaerae terram cingunt?
12. Quōmodo efficitur cantus sphaerārum?
13. Cūr sphaera caelestis sonum acūtum efficit?
14. Cūr hominēs cantum sphaerārum nōn audiunt?
15. Quārē hominēs in terrīs glōriam aeternam assequī nōn possunt?

Answer Key

Pars I: Familia Romana

LINGVA LATINA PER SE ILLUSTRATA
PARS I: FAMILIA ROMANA

CAPITVLVM I

PENSVM A

Nīlus fluvius est. Nīlus et Rhēnus fluvii sunt. Crēta insula est. Crēta et Rhodus insulae sunt. Brundisium oppidum est. Brundisium et Tūsculum oppida sunt.

Rhēnus fluvius magnus est. Tiberis est fluvius parvus. Rhēnus et Dāruvius nōn fluvii parvi, sed fluvii magni sunt. Sardinia insula magna est. Melita insula parva est. Sardinia et Sicilia nōn insulae parvae, sed insulae magnae sunt. Brundisium nōn oppidum parvum, sed oppidum magnum est. Tūsculum et Delphi nōn oppida magna, sed oppida parva sunt.

Crēta insula Graeca est. Lesbos et Chios et Naxos sunt insulae Graecae. In Graeciā multae insulae sunt. In Galliā sunt multi fluvii. In Italiā multa oppida sunt. In Arabiā sunt pauci fluvii et pauca oppida.

A et B litterae Latinae sunt. C quoque littera Latīna est. Multi et pauci vocabula Latīna sunt. Ubi quoque vocabulum Latīnum est. I et II numeri Rōmāni sunt. III quoque numerus Rōmānus est.

PENSVM B

Sicilia insula est. Italia insula nōn est. Rhēnus fluvius est. Brundisium oppidum est. Sicilia et Sardinia insulae magnae sunt. Melita insula parva est. Britannia nōn insula parva, sed insula magna est. Brundisium nōn oppidum parvum, sed oppidum magnum est. Estne Brundisium in Graeciā? Brundisium nōn est in Graeciā, sed in Italiā. Ubi est Sparta? Sparta est in Graeciā. Sparta oppidum Graecum est. Delphi quoque oppidum Graecum est. Euboea, Naxos, Lesbos, Chios insulae Graecae sunt. In Graeciā sunt multae insulae.

Quid est III? III numerus est. Quid est A? A littera est. A, B, C litterae Latinae sunt. Num Γ littera Latīna est? Γ nōn littera Latīna, sed littera Graeca est. Insula vocabulum Latīnum est.

PENSVM C

1. Ubi est Rōma? Rōma in Italiā est
2. Estne Sparta in Italiā? Sparta in Italiā nōn est.
3. Ubi est Italia? Italia est in Eurōpā.
4. Ubi sunt Syria et Arabia? Syria et Arabia in Asiā sunt.
5. Estne Aegyptus in Asiā? Aegyptus in Asiā nōn est.
6. Ubi sunt Sparta et Delphi? In Graeciā sunt.
7. Ubi est Brundisium? Brundisium est in Italiā.
8. Quid est Brundisium? Brundisium oppidum est.
9. Num Crēta oppidum est? Crēta oppidum nōn est.
10. Estne Britannia insula parva? Britannia nōn insula parva, sed insula magna est.
11. Quid est Tiberis? Tiberis fluvius est.
12. Quid est D? D littera Latīna est.
13. Num Δ littera Latīna est? Δ nōn est littera Latīna, sed littera Graeca.

14. Estne II magnus numerus? II nōn magnus numerus, sed parvus numerus est.

CAPITVLVM II

PENSVM A

Mārcus filius Iūlii est. Iūlia filia Iūlii est. Iūlius est vir Rōmānus. Aemilia femina Rōmāna est. Iūlius dominus, Aemilia domina est. Mēdus servus Graecus est, Dēlia est ancilla Graeca. Sparta oppidum Graecum est.

Iūlius pater Mārci est. Mārcus est filius Iūlii et Aemiliae. Mēdus servus Iūlii est: Iūlius est dominus servi. Iūlius dominus Mēdi et Dāvi est: Iūlius dominus servorum est. Numerus servorum magnus est. Dēlia est ancilla Aemiliae: Aemilia domina ancillae est. Aemilia domina Dēliae et Syrae est: Aemilia domina ancillae est. In familiā Iūlii est magnus numerus servorum et ancillarum. Aemilia māter Mārci et Quīnti et Iūliae est. Mārcus, Quīntus Iūliaque sunt liberi Iūlii et Aemiliae. Numerus liberorum est trēs. Numerus servorum est centum.

In pāginā primā capituli secundī multa vocabula nova sunt. Numerus capitulorum nōn parvus est.

PENSVM B

Mārcus puer Rōmānus est. Iūlius vir Rōmānus est. Aemilia est femina Rōmāna. Iūlius est pater Mārci et Quīnti et Iūliae. In familiā Iūlii sunt trēs liberi: duo filii et ūna filia. Māter liberorum est Aemilia.

Quis est Dāvus? Dāvus est servus Iūlii. Iūlius dominus Dāvi est. Quae est Syra? Syra ancilla Aemiliae est. Aemilia est domina Syrae.

Cornēlius: "Quot servi sunt in familiā tuā?" Iūlius: "In familiā meā sunt centum [C] servi." Cornēlius: "Familia tua magna est!"

'LINGVA LATINA' est titulus libri tui Latīni.

PENSVM C

1. Quis est Quīntus? Quīntus est filius Iūlii.
2. Quī sunt Mēdus et Dāvus? Mēdus est Dāvus servi Iūlii sunt.
3. Mārcus quoque servus Iūlii est? Mārcus nōn servus, sed filius Iūlii est.
4. Cuius filia est Iūlia? Iūlia est filia Iūlii.
5. Quot liberi sunt in familiā Iūlii? In familiā Iūlii trēs liberi sunt.
6. Quot servi in familiā sunt? Centum servi sunt in familiā.
7. Num Syra domina est? Syra domina nōn est, sed ancilla.
8. Quae est domina ancillarum? Domina ancillarum est Aemilia.
9. Estne Cornēlius vir Graecus? Cornēlius vir Graecus nōn est.
10. Num puella vocabulum masculinum est? Puella vocabulum femininum est, nōn masculinum.

CAPITVLVM III

PENSVM A

Cūr Mārcus Iūliam pulsāt? Mārcus Iūliam pulsāt, quia Iūlia cantat. Iūlia plōrat, quia Mārcus eam pulsāt. Iūlia: “Mamma! Mārcus mē pulsāt.” Aemilia puellam audit et venit. Māter Quīntum videt et eum interrogat: “Quis mē vocat?” Quīntus respondet: “Iūlia iē vocat.”

Iūlius dormit. Quīntus Iūlium vocat: “Pater!” Mārcus ridet, quia Iūlius nōn venit. Aemilia Mārcum verberat. Iūlius venit, quia Mārcus plōrat. Iūlius Aemiliam et Mārcum et Quīntum et Iūliam videt. Iūlius: “Puer qui parvam puellam pulsāt improbus est.” Iūlius puerum improbum verberat. Quem Iūlius verberat? Puer quem Iūlius verberat est Mārcus. Mārcus plōrat. Puer qui plōrat laetus nōn est. Puella quae cantat laeta est.

PENSVM B

Puella cantat: “Lalla.” Puella quae cantat est Iūlia. Iūlia laeta est. Puer improbus puellam pulsāt. Puella plōrat: “Uhuhū!” Puer ridet: “Hahahae!” Puer qui ridet est Mārcus. Iūlia Aemiliam vocat: “Mamma!” Aemilia venit, et Quīntum interrogat: “Cūr Iūlia plōrat?” Quīntus respondet: “Iūlia plōrat, quia Mārcus eam pulsāt.” Aemilia: “Mārcus puer probus nōn est, puer improbus est! Ubi est pater?” Aemilia Iūlium nōn videt. Quīntus: “Pater nōn hīc est.” Quīntus Iūlium vocat: “Pater!” Iūlius Quīntum nōn audit. Cūr Iūlius Quīntum nōn audit? Iūlius eum nōn audit, quia dormit. Mārcus plōrat, quia Aemilia eum verberat. Iūlius Mārcum audit; iam Iūlius nōn dormit. Quem Aemilia verberat? Aemilia Mārcum verberat. Puer quem Aemilia verberat improbus est. Iūlia laeta nōn est neque ridet.

PENSVM C

1. Quis Iūliam pulsāt? Mārcus Iūliam pulsāt.
2. Cūr Iūlia plōrat? Iūlia plōrat quia Mārcus eam pulsāt.
3. Quīntusne quoque Iūliam pulsāt? Quīntus nōn Iūliam pulsāt.
4. Quem Quīntus pulsāt? Quīntus Mārcum pulsāt.
5. Cūr Aemilia venit? Aemilia venit quia Iūlia eam vocat.
6. Quis Iūlium vocat? Quīntus Iūlium vocat.
7. Cūr Iūlius Quīntum nōn audit? Iūlius eum nōn audit, quia dormit.
8. Quem audit Iūlius? Iūlius Mārcum audit.
9. Cūr Mārcus plōrat? Mārcus plōrat, quia Aemilia eum verberat.
10. Ridetne Iūlia? Nōn ridet.
11. Num Mārcus accūsātīvus est? Mārcus nōn accūsātīvus, sed nōminātīvus est.
12. Num Iūliam nōminātīvus est? Iūliam nōn nōminātīvus, sed accūsātīvus est.
13. Quid est dormit? Dormit est verbum.

CAPITVLVM IV

PENSVM A

Mēdus adest. Dāvus abest. Iūlius imperat: “Vocā Dāvum, Mēde!” Mēdus Dāvum vocat: “Dāve! Veni!” Dāvus venit neque Iūlium videt. Mēdus: “Salūtā dominum!” Dāvus dominum salutat: “Salvē, domine! Quid est?” Dominus: “Tacē, serve! Nummī mei ubi sunt?” Servus tacet neque respondet. Iūlius: “Respondē!” Dāvus: “Interrogā Mēdum!” Iūlius Mēdum interrogat: “Ubi est pecūnia mea, Mēde?” Mēdus: “Dāvus pecūniam tuam habet.” Iūlius: “Pōne sacculum tuum in mēnsā, Dāve!” Dāvus paret: sacculum suum in mēnsā pōnit. Dāvus: “Vidē, dominē: sacculus meus vacuus est.” Iūlius: “Sūme sacculum tuum et discēde, bone serve!” Dāvus sacculum suum sūmit et discēdit.

PENSVM B

In sacculō Iūlii pecūnia est. Iūlius pecūniam suam numerat: “Unus, duo, trēs, quattuor, quinque, sex, septem, octō, novem, decem.” In sacculō nōn centum, sed tantum decem nummī sunt.

Dāvus dominum salutat: “Salvē, domine!” Iūlius imperat: “Pōne sacculum tuum in mēnsā!” Dāvus sacculum suum in mēnsā pōnit. Sacculus Dāvī vacuus est, in sacculō eius [: Dāvī] nulla pecūnia est. Dāvus sacculum suum sūmit et discēdit.

Iūlius: “Mēde! Veni!” Mēdus nōn venit, quia is [: Mēdus] pecūniam Iūlii habet. Iūlius baculum, quod in mēnsā est, sūmit et discēdit.

Dominus imperat, bonus servus paret.

PENSVM C

1. Quot nummī sunt in sacculō Iūlii? In sacculō eius sunt decem nummī.
2. Adestne Dāvus in scaenā primā? In scaenā primā Dāvus nōn adest, sed abest.
3. Quis Dāvum vocat? Mēdus Dāvum vocat.
4. Suntne nummī Iūlii in sacculō Dāvī? Nummī Iūlii nōn sunt in sacculō Dāvī.
5. Quid Iūlius pōnit in sacculō Dāvī? Iūlius unum nummum in sacculō Dāvī pōnit.
6. Quot nummī iam in sacculō Iūlii sunt? Iam novem nummī sunt in sacculō Iūlii.
7. Estne vacuus sacculus Mēdi? Nōn est, in sacculō Mēdi sunt nummī Iūlii.
8. Cūr Mēdus discēdit? Mēdus discēdit, quia is pecūniam Iūlii in sacculō suō habet.
9. Quem Iūlius vocat? Iūlius Mēdum vocat.
10. Cūr Mēdus Iūlium nōn audit? Mēdus eum nōn audit, quia abest.

CAPITVLVM V

PENSVM A

Iūlius et Aemilia in villā habitant cum liberis et servis. Dominus multos servos et multas ancillas habet.

Aemilia in peristylō est cum Mārce et Quintō et Iūliā. Iūlia multas rosas in hortō videt et ab Aemiliā discēdit. Iam Aemilia puellam nōn videt, neque pueri eam vident. Aemilia: "Mārce et Quinte! Vocate Iūliam!" Pueri Iūliam vocant: "Iūlia! Veni!" et Iūlia pueros vocat: "Mārce et Quinte! Venite!" Iūlia pueros nōn audit, sed pueri Iūliam audiunt. Iūlia: "Cūr pueri nōn veniunt?" Iūlia ex hortō venit cum v rosīs pulchris. Iūlia: "Vidē rosas meas, māter! Videte, pueri!" Mārcus: "Rosae pulchrae sunt, puella sine rosīs pulchra nōn est!" Iūlia cum unā rosā discēdit. Pueri rident. Aemilia: "Tace, pueri! Sūmite rosas et discēdite!" Pueri rosas sūmunt et discēdunt; in ātriō aquam sūmunt ex impluviō et rosas in aquā pōnunt.

PENSVM B

Iūlius in magnā villā habitat. Aemilia cum eā [: Iūliō] habitat. Iūlius Aemiliam amat, quia ea [: Aemilia] bona et pulchra fēmina est.

Aemilia in peristylō est cum liberis suis, sed sine virō suō. Iūlia ab Aemiliā discēdit; iam puella in hortō est. Iūlia rosas carpit et ex hortō venit cum v rosīs. Puella laeta est: rosae eam delectant.

Ubi est impluvium? Id [: impluvium] est in ātriō. In impluviō aqua est. In ātriō nullae fenestrae sunt.

PENSVM C

1. Num Iūlius sōlus in villā habitat? Iūlius nōn sōlus, sed cum familiā suā in villā habitat.
2. Quot filiōs et quot filiās habent Iūlius et Aemilia? Iūlius et Aemilia duos filiōs et unam filiam habent.
3. Ubi est impluvium? Impluvium est in ātriō.
4. Ubi dormiunt servi? Multi servi in unō cubiculō dormiunt.
5. Adestne Iūlius in peristylō cum Aemiliā? Iūlius abest.
6. Ubi est Iūlius? Iūlius in oppidō Tūsculō est.
7. Estne Aemilia sōla in peristylō? Sōla nōn est, liberi cum eā sunt.
8. Quid agit Iūlia in hortō? Iūlia rosas carpit et pueros vocat.
9. Cūr pueri Iūliam rident? Pueri Iūliam rident, quia improbi sunt. / Quia Iūlia puella pulchra nōn est.

CAPITVLVM VI

PENSVM A

Iūlius ab oppidō Tūsculō ad villam suam it. Villa eius prope Tūsculum est. Iūlius in lecticā est inter Ursum et Dāvum. Dominus ā servis portatur. Ursus et Dāvus nōn

saccos portant, saccī ā Syrō et Lēandrō portantur.

Saccus quem Lēander portat nōn tam parvus est quam saccus quī ā Syrō portatur.

Mēdus nōn est apud dominum, nam servus malus dominum timet. Dominus ā servō malō timetur.

Dominus servum malum vocat neque ab eō auditur. Servus malus ā dominō vocatur neque eum audit.

Quō it Mēdus? Rōmam it. Unde venit? Mēdus Tūsculō venit. Ante Mēdum est Rōma, Tūsculum post eum est. Cornēlius nōn Tūsculō Rōmam, sed Rōmā Tūsculum it, nam is Tūsculī habitat. Cornēlius nōn ambulat, sed equō vehitur.

Lȳdia, amīca Mēdi, Rōmae habitat. Iam Mēdus Rōmae apud Lȳdiam est. Mēdus amīcam suam salutat et ab amīcā suā salutatur, nam Lȳdia Mēdum amat et ab eō amatur.

PENSVM B

Ōstia nōn procul ā Rōmā, sed prope Rōmam est. Unde venit Iūlius? Tūsculō venit et ad villam it. Duo servi eum portant. Syrus et Lēander, quī post lecticam ambulant, duos saccos portant. Saccus Syrī nōn tam magnus est quam saccus quī ā Lēandrō portatur, itaque Syrus nōn tam fessus est quam Lēander.

Mēdus apud dominum nōn est, nam Mēdus dominum iratum timet. Mēdus servus malus [= improbus] est; itaque Mēdus et Iūlius nōn amīci, sed inimīci sunt. Via Latīna, quae est inter Rōmam et Capuam, nōn tam longa est quam via Appia. Quō ambulat Mēdus? Is Rōmam ambulat, nam amīca eius Rōmae habitat. Cornēlius autem [= sed C.] Rōmā Tūsculum it. Tūsculum est ante eum, post eum est Rōma. Cornēlius equō vehitur, is nōn ambulat. Iūlius et Cornēlius ad villas suas eunt.

PENSVM C

1. Ambulatne Iūlius? Nōn ambulat, lecticā vehitur.
2. Quī Iūlium portant? Dāvus et Ursus Iūlium portant.
3. Quid portant Syrus et Lēander? Syrus et Lēander saccos portant.
4. Unde venit Iūlius et quō it? Iūlius Tūsculō venit et ad villam suam it.
5. Quō it Mēdus? Mēdus Rōmam it.
6. Etiamne Cornēlius Tūsculō Rōmam it? Cornēlius nōn Tūsculō Rōmam, sed Rōmā Tūsculum it.
7. Ubi habitat Cornēlius? Cornēlius Tūsculī habitat.
8. Cūr Mēdus laetus est? Mēdus laetus est, quia Rōmae amīcam habet.
9. Quae est Lȳdia? Lȳdia est amīca Mēdi.
10. Quid habet Mēdus in sacculō suō? In sacculō suō Mēdus nummōs dominī habet.
11. Suntne amīci Iūlius et Mēdus? Iūlius et Mēdus nōn amīci, sed inimīci sunt.
12. Num portat verbum passivum est? Portat nōn est verbum passivum, sed activum.

CAPITVLVM VII

PENSVM A

Iūlius Mārcō, filiō suō, mālum dat. Iūlius Mārcō et Quīntō, filiis suis, māla dat. Iūlius etiam serviis suis, Syrō et Lēandrō, māla dat.

Cui Aemilia osculum dat? Aemilia virō suō Iūliō osculum dat. Iūlius Aemiliae osculum dat. Iūlius Iūliae, filiae suae, mālum dat, neque solum Iūliae, sed etiam Syrae et Dēliae, ancillis suis. Iūlia mālō suō osculum dat!

PENSVM B

Iūlius ad villam advenit. Ōstiārius ōstium aperit et post eum claudit.

Sacci nōn vacuī, sed plēni sunt. Iūlius: "Vidēte, pueri: *Hic* saccus plēnus mālōrum est. Ecce mālum tuum, Mārce." Iūlius Mārcō mālum dat. Iūlius filiis nōn solum māla, sed etiam pira dat. Iam pueri et māla et pira habent, sed servi neque māla neque pira habent. Dominus servōs ad sē vocat et iis quoque māla et pira dat.

Aemilia ad Iūlium adit et ei osculum dat. Iūlia abest. Pueri nōn ambulant, sed currunt in hortum. Illic [: in hortō] Iūlia nōn est, ea in cubiculō suō est. Iūlia nōn ridet, sed lacrimat: in oculis eius sunt lacrimae. Dēlia: "In atrio pater tuus tē expectat, Iūlia." Iūlia ē [= ex] cubiculō exit, ad Iūlium currit et ei [: Iūliō] osculum dat. Iūlia rosam ante Iūlium tenet. Iūlia: "Nōne haec rosa fōrmōsa [= pulchra] est?"

PENSVM C

1. Quem pueri expectant? Pueri Iūlium expectant.
2. Venitne Iūlius Rōmā? Iūlius nōn Rōmā, sed Tūsculō venit.
3. Quis ōstium aperit et claudit? Ōstiārius ōstium aperit et claudit.
4. Quid inest in saccis? In saccis māla et pira insunt.
5. Cui Iūlius mālum primum dat? Iūlius Mārcō mālum primum dat.
6. Cui Aemilia osculum dat? Aemilia virō suō osculum dat.
7. Estne Iūlia in hortō? Iūlia nōn in hortō, sed in cubiculō suō est.
8. Quō it Dēlia? Dēlia in cubiculum Iūliae it.
9. Estne Iūlia sōla in cubiculō suō? Iūlia nōn sōla est illic, Syra apud eam est.
10. Ridetne Iūlia? Iūlia nōn ridet, sed lacrimat.
11. Quō Iūlia currit? Iūlia in atrium currit.
12. Quid Iūlius dat filiae suae? Iūlius filiae suae mālum et pirum dat.

CAPITVLVM VIII

PENSVM A

Quis est Albīnus? Est tabernārius qui ōrnāmenta vēndit. Quae ōrnāmenta? Ōrnāmenta quae Albīnus vēndit sunt gemmae et margaritae. Quid emit Mēdus? Ōrnāmentum emit. Quod ōrnāmentum? Ōrnāmentum quod Mēdus emit est ānulus cuius pretium est HS C. Digitus in quō ānulus pōnitur est digitus quārtus.

Hic servus Mēdus, ille Dāvus est. Lȳdia hunc servum amat, nōn illum. Lȳdia amica huius servi est, nōn illius. Lȳdia huic servō osculum dat, nōn illi. Lȳdia ab hōc servō amātur, nōn ab illō.

Hoc oppidum est Tūsculum, illud est Brundisium. Cornēlius in hōc oppidō habitat, nōn in illō. Viae huius oppidi parvae sunt.

PENSVM B

Gemmae et margaritae ōrnāmenta pulchra sunt. Aemilia multa ōrnāmenta ā Iūliō accipit. Aemilia margaritās in collō et ānulum in digitō habet. Multae fēminae ante tabernam Albīni cōsistunt et ōrnāmenta eius aspiciunt. Viri ōrnāmenta emunt et fēminis dant. Ānulus gemmātus centum sēstertiis cōnstat. Pretium ānuli est centum sēstertiis, sed Mēdus nōnāgintā [XC] tantum habet. Albīnus: "Nōnāgintā nōn satis est!" Mēdus: "Accipe nōnāgintā sēstertiōs aut nullōs!" Ānulus ad digitum medium nōn convenit: digitus medius nimis magnus est. Sed ānulus convenit ad digitum quārtum [IV], qui nōn tantus est quantus digitus medius. Lȳdia laeta digitum suum aspicit et cum Mēdō ā tabernā abit. Lȳdia Mēdō viam mōnstrat.

PENSVM C

1. Quid Albīnus vēndit? Albīnus ōrnāmenta vēndit.
2. Ā quō Aemilia ōrnāmenta accipit? Aemilia ōrnāmenta accipit ā virō suō.
3. Ambulatne Mēdus cum dominō suō? Mēdus nōn cum dominō suō, sed cum amicā suā ambulat.
4. Ubi Mēdus et Lȳdia cōsistunt? Mēdus et Lȳdia ante tabernam Albīni cōsistunt.
5. Cūr Mēdus margaritās nōn emit? Quia Lȳdia multās margaritās habet.
6. Cūr Lȳdia nullum ānulum habet? Nullum ānulum habet, quia pecūniōsa nōn est.
7. Estne vacuus sacculus Mēdi? Vacuus nōn est, in sacculō eius sunt nōnāgintā sēstertiis.
8. Quot sēstertiis cōnstat ānulus gemmātus? Ānulus gemmātus cōnstat centum sēstertiis.
9. Ad quem digitum ānulus convenit? Ānulus ad digitum quārtum convenit.

CAPITVLVM IX

PENSVM A

In Italiā sunt multi pāstōrēs. Numerus pāstōrum magnus est. Pāstor Iūlii unum canem et multās ovēs habet. Pastor est dominus canis et ovium. Canis et ovēs pāstōrem amant. Cibus ovium est herba, cibus pāstōris est pānis. Pāstor pānem ēst.

In colle ūna arbor est. Pāstor cum cane et ovibus ad arborem it. Iam pāstor in umbrā arboris iacet. Arbor pāstori et canī et ovibus umbram dat, sed ovis nigra in sōle iacet. Nullae nūbēs ante sōlem sunt. In silvā multae arborēs sunt, sub arboribus umbra est. Ovis nigra ā pāstōre cēterisque ovibus discēdit. Canis ovem videt.

PENSVM B

Pāstor et centum ovēs in campō sunt. Pāstor ovibus aquam et cibum dat. Cibus ovium est herba, cibus pāstōris est pānis. Pāstor pānem ēst. Ovēs herbam edunt et aquam bibunt ē rivō.

Sōl lūcet, nulla nūbēs in caelō suprā hunc campum videtur. In colle ūna arbor est, in silvā multae arborēs sunt. Sub arboribus umbra est. Pāstor ovēs suās ad arborem dūcit. Dum pāstor in umbrā arboris iacet, ovis nigra cēterās ovēs relinquit et silvam petit. In terrā sunt vestigia lupī; lupus ipse nōn procul abest. Lupus in silvā cibum quaerit, dum pāstor et canis ovem quaerunt.

PENSVM C

1. Num pāstor sōlus in campō est? Pāstor nōn sōlus est, canis et ovēs apud eum sunt.
2. Quot ovēs habet pāstor? Pāstor centum ovēs habet.
3. Ā quō canis cibum accipit? Canis cibum accipit ā pāstōre.
4. Suntne montēs prope pāstōrem? Montēs nōn prope pāstōrem, sed procul ā pāstōre sunt.
5. Ubi sunt vallēs? Vallēs sunt inter montēs.
6. Quid est collis? Collis est parvus mōns.
7. Quō it pāstor? Pāstor ad arborem it.
8. Cūr pāstor umbram petit? Umbram petit, quia sōl lūcet.
9. Quō it ovis nigra? Ovis nigra in silvam it.
10. Quid ovis in terrā videt? Ovis vestigia lupī videt in terrā.
11. Cūr lupus ovem nigram nōn ēst? Quia canis accurrit et lupum petit.

CAPITVLVM X

PENSVM A

Avēs in aere volant. Piscēs in aquā natant. Iūlia neque volāre neque natāre potest. Homō duōs pedēs habet, itaque homō ambulāre potest. Homō mortuus sē movēre nōn potest. Spīrāre necesse est hominī, nam sine animā nēmō vīvere potest. Cum homō spīrat, anima in pulmōnēs intrat et ex pulmōnibus exit. Homō quī spīrat mortuus esse nōn potest. Hominēs deōs vidēre nōn possunt. Deī ab hominibus vidēri nōn possunt. Nēmō piscēs numerāre potest. Piscēs numerārī nōn possunt. Sine pecūniā cibus emī nōn potest.

Puerī Iūliam canere audiunt. Mārcus Quīntum ad terram cadere videt. Iūlius Mārcum clāmāre audit. Puerī saccum ā Iūliō in mēnsā pōnī et aperīri vident.

PENSVM B

Leō et aquila bēstiae sunt. Virī et fēminae hominēs sunt. Mercurius nōn homō, sed deus est. In aquā sunt piscēs. In aere sunt avēs. Quid agunt piscēs et avēs? Piscēs in aquā natant, avēs in aere volant. Avis duās alās habet, itaque avis volāre potest. Avis quae volat alās movet. Cum homō ambulat, pedēs moventur. Cum homō spīrat, anima in pulmōnēs intrat. Homō quī spīrat vivus est, quī nōn spīrat mortuus est. Nam sine animā nēmō vīvere potest. Spīrāre hominī necesse est.

Iūlia canit [= cantat]. Iūlia vōcem pulchram habet. Puerī nidōs quaerunt. Nīdī sunt inter rāmōs et folia arborum. In nīdīs avium sunt ova aut pullī. Avēs nōn pullōs vīvōs, sed ova pariunt. Quīntus in arborem ascendit et iv pullōs videt in nīdō. Rāmus quī nīdum sustinet tenuis est. Rāmus tenuis puerum crassum sustinere nōn potest: Quīntus ad terram cadit. Mārcus eum cadere videt et perterritus est.

PENSVM C

1. Num Neptūnus homō est? Nōn homō, sed deus est Neptūnus.
2. Quis est Mercurius? Mercurius est deus mercātōrum et nūntius deōrum
3. Quid agunt mercātōrēs? Mercātōrēs emunt et vēndunt.
4. Num necesse est margarītās habēre? Id necesse nōn est.
5. Quid est oceanus Atlanticus? Oceanus est magnum mare.
6. Cūr aquila ā parvīs avibus timetur? Quia aquila parvās avēs capere vult.
7. Ubi sunt nīdī avium? In arboribus sunt.
8. Quid est in nīdīs? In nīdīs sunt ova aut pullī.
9. Quae bēstiae ova pariunt? Avēs ova pariunt.
10. Quid agunt puerī in hortō? Puerī nidōs quaerunt.
11. Cūr rāmus Quīntum sustinere nōn potest? Quia Quīntus puer crassus est.

CAPITVLVM XI

PENSVM A

Membra corporis hūmānī sunt duo brachia et duo crūra. In corpore hūmānō unum caput est, nōn duo capita. In capite sunt duae aurēs et unum ōs. In ōre sunt dentēs. In pectore unum cor et duo pulmōnēs sunt.

Medicus Quintum super lectum iacere videt; medicus puerum dormire videt. Medicus: “Quintus dormit.” Medicus ‘Quintum dormire’ dicit. Medicus puerum linguam ostendere iubet, et ‘linguam eius rubram esse’ dicit. Puer dicit ‘pedem et caput dolere.’ Medicus Aemiliam pōcūm tenere iubet. Syra Quintum spirare nōn audit, itaque Syra eum mortuum esse putat. Sed Quintus vivit. Māter filium vivere gaudet. Necesse est puerum aegrum dormire.

PENSVM B

Corpus hūmānum habet quattuor membra: duo brachia et duo crūra. In brachiis duae manūs sunt, in crūribus duo pedēs. Super collum est caput. In capite sunt duo oculi, duae aurēs, unus nāsus, unum ōs. In ōre sunt dentēs et lingua. Sub collō est pectus. In pectore sunt pulmōnēs et cor. In corde et in vēnīs sanguis est. Sanguis per vēnās ad cor fluit.

Aemilia apud lectum Quinti sedet, Syra apud lectum stat. Quintus nōn sānus, sed aeger est. Syrus medicum ex oppidō arcessit. Medicus digitum ad pedem pueri appōnit: medicus pedem eius tangit. Quintus, qui digitum medicī in pede sentit: “Ei! Pēs dolet!”

PENSVM C

1. Quae sunt membra corporis hūmānī? Sunt brachia et crūra.
2. Ubi est cerebrum? Cerebrum est post frontem.
3. Quid est in pectore? In pectore sunt pulmōnēs et cor.
4. Ubi est venter? Venter est infrā pulmōnēs.
5. Cūr Quintus cibum sūmere nōn potest? Quia aeger est.
6. Estne Quintus sōlus in cubiculō suō? Sōlus nōn est, nam Aemilia et Syra apud eum sunt.
7. Unde medicus arcessitur? Medicus Tūsculō arcessitur.
8. Quid videt medicus in ōre Quinti? Medicus dentem nigrum in ōre Quinti videt.
9. Quid Quintus in brachiō sentit? Quintus cultrum medicī sentit.
10. Cūr Syra Quintum mortuum esse putat? Quia eum spirare nōn audit.

CAPITVLVM XII

PENSVM A

Pīlū ē manū iacitur, sagitta ex arcū. In exercitiis Rōmānīs multī Gallī militant, quī arcūs ferunt. Equitātus sine metū impetum in hostēs facit, neque hostēs impetum equitātus sustinere possunt. Mille passūs sunt

quīnque milia pedum. Via Latīna CL [150: centum quīnquāgintā] milia passuum longa est.

Rāmus tenuis puerum crassum sustinere nōn potest, nam puer crassus gravis est. Unum mālū grave nōn est, nec duo mālā gravia sunt, sed saccus plenus mālōrum gravis est. Lēander saccum magnum et gravem portat. In sacco gravi sunt mālā. Servi saccōs graves portant. In saccis gravibus sunt mālā et pira.

Saccus Lēandri gravior est quam Syrī, nam mālā graviōra sunt quam pira. Via Appia longior est quam via Latīna. Via Appia et via Aurēlia longiōrēs sunt quam via Latīna. Quintus crassior est quam Mārcus. Lēander saccum graviōrem quam Syrus portat; in sacco graviōre mālā sunt.

Hoc pīlū longius et gravior est quam illud. Haec pīla longiōra et graviōra sunt quam illa.

PENSVM B

Mārcus frāter Quinti est. Quintus unum frātre et unam sorōrem habet. ‘Tūlia’ nōmen sorōris est. Frāter Aemiliae est avunculus liberōrum. Quintus: “Ubi est avunculus noster?” Iūlius: “Avunculus yester est in Germāniā.”

Prōvincia est pars imperiī Rōmānī. Rhēnus Germāniā ab imperiō Rōmānō dividit; Rhēnus finis imperiī est. In Germāniā multī militēs Rōmānī sunt, quī contrā Germānōs pugnant; Germānī enim hostēs Rōmānōrum sunt. Militēs Rōmānī scūta et gladiōs et pīla ferunt. Militēs in castris habitant. Circum castra est fossa et vallum, quod x pedēs altum est. Militēs patriam ab hostibus dēfendunt.

PENSVM C

1. Num Mārcus cognōmen est? Mārcus nōn cognōmen, sed praenōmen est.
2. Quot frātrēs habet Aemilia? Unum frātre habet.
3. Quid agit Aemilius in Germāniā? Aemilius in Germānia militat.
4. Quae arma pedes Rōmānus fert? Pedes Rōmānus scūtum et gladium et pīlū fert.
5. Quam longum est pīlū Aemiliī? Pīlū eius sex pedēs longum est.
6. Ubi habitant militēs Rōmānī? Militēs in castris habitant.
7. Quī sunt Germānī et Gallī? Germānī et Gallī sunt quī Germāniā et Galliā incolunt.
8. Estne Germānia prōvincia Rōmāna? Nōn est.
9. Quod flūmen Germāniā ā Galliā dividit? Flūmen Rhēnus Germāniā ā Galliā dividit.
10. Cūr hostēs castra expugnare nōn possunt? Quia Rōmānī castra bene dēfendunt.
11. Num mīles fortis ab hoste fugit? Mīles fortis nōn fugit, sed impetum in hostēs facit.
12. Cūr hasta procul iaci nōn potest? Quia nimis gravis est.

CAPITVLVM XIII

PENSVM A

Hōrae diē sunt XII. Hōra sexta diē dividit in duās partēs: ante meridiē et post meridiē. Sex hōrae sunt dimidia pars diē. Mēnsis Iūnius XXX diēs habet: numerus diērum est XXX. Novus annus incipit ab eō diē qui dicitur kalendae Iānuāriae.

Iūlius mēnsis annī calidissimus est; Iānuārius est mēnsis annī frigidissimus. Mēnsis annī brevissimus est Februārius. Padus est flūmen Italiae longissimum et lātissimum. Sōl stēlla clārissima est.

PENSVM B

Iānuārius mēnsis primus est. December est mēnsis duodecimus ac postrēmus. Tempore antiquō September mēnsis septimus erat, nam tunc [= illō tempore] mēnsis primus erat Mārtius. Nunc September mēnsis nōnus est. Diēs est tempus ā māne ad vesperum. Māne est initium diēi, vesper finis diēi est et initium noctis. Diēs in XII hōrās dividitur. Nocte lūna et stēllae lūcent, neque eae tam clārae sunt quam sōl. Sōl lūnam lūce suā illūstrat. Ea lūnae pars quae sōle nōn illūstrātur obscura est.

Vēr et autumnus, aestās et hiems sunt quattuor tempora annī. Aestās ā mēse Iūniō incipit. Hieme nōn solum imber, sed etiam nix dē nūbibus cadit: montēs et campī nive operiuntur. Aqua nōn tam frigida est quam nix.

PENSVM C

1. Quot sunt mēnsēs annī? Mēnsēs annī sunt duodecim.
2. Ā quō Iānuārius nōmen habet? Ā deō Iānō.
3. Quam longus est mēnsis Aprīlis? Aprīlis trīgintā diēs longus est.
4. Ā quō mēnsis Iūlius nōmen habet? Mēnsis Iūlius nōminātur ā Iūliō Caesare.
5. Cūr mēnsis decimus Octōber nōminātur? Quia tempore antiquō mēnsis octāvus erat.
6. Cūr lūna nōn tam clāra est quam sōl? Quod lūna suam lūcem nōn habet, sed sōle illūstrātur.
7. Quī diēs annī brevissimus est? Diēs annī brevissimus est a. d. VIII kal. Iān.
8. Quī diēs aequinoctia dīcuntur? A. d. VIII kal. Apr. et a. d. VIII kal. Oct.
9. Quod tempus annī calidissimum est? Aestās est tempus annī calidissimum.
10. Quandō nix dē nūbibus cadit? Hieme nix dē nūbibus cadit.
11. Quid est imber? Imber est aqua quae dē nūbibus cadit.
12. Ā quō diē incipit novus annus? Novus annus incipit ā kalendis Iānuāriis.

CAPITVLVM XIV

PENSVM A

Puer dormiēns nihil audit. Dāvus puerum dormientem excitat: in aurem pueri dormientis clāmat: “Mārce!” Mārcus oculōs aperiēns servum apud lectum stantem videt. Servus puerō frīgētī vestimenta dat. Parentēs filium intrantem salūtant et ā filiō intrante salūtantur. Fīlius discēdēns “Valē!” inquit.

Corpus valēns nōn dolet. Medicus caput dolēns sārāre nōn potest. Piscēs sunt animālia natantia.

PENSVM B

Puerī in lectīs cubant [= iacent]. Alter puer dormit, alter vigilat; alter valet, alter aegrōtat. Uter puer aegrōtat, Mārcusne an Quīntus? Quīntus aegrōtat.

Servus puerum dormientem excitat et ei aquam affert. Mārcus ē lectō surgit et primum manūs lavat, deinde faciem. Puer vestimenta ā servō poscit, et primum tunicam induit, deinde togam. Iam puer nūdus nōn est. Virō togātō [= togam gerentī] brachium dextrum nūdum est. Dāvus Mārcum sēcūm venīre iubet: “Venī mēcūm!”

Mārcus Mēdum, quī cum eō ire solet, nōn videt. Mēdus librōs et cēterās rēs Mārci portāre solet, Mārcus ipse nihil portāre solet praeter mālum. “Hodiē” inquit Iūlius “Mēdus tēcūm ire nōn potest.” Mārcus sōlus abīt librum et tabulam et stilum sēcūm ferēns.

PENSVM C

1. Quīntusne bene dormit? Quīntus dormire nōn potest.
2. Uter puer aegrōtat? Quīntus aegrōtat.
3. Estne clausa fenestra Mārci? Fenestra eius aperta est.
4. Uter ē duōbus puerīs gallum canentem audit? Quīntus, quī vigilat, gallum canentem audit.
5. Quōmodo servus Mārcum excitat? Dāvus in aurem pueri dormientis clāmat: “Māne est!”
6. Tōtūrne corpus lavat Mārcus? Nōn tōtūm corpus, sed tantum manūs et caput lavat.
7. Cūr Mārcus frīget? Quod nūdus est.
8. Quid Mārcus ā servō poscit? Vestimenta sua poscit.
9. Utrum brachium togā operītur? Brachium sinistrum togā operītur.
10. Utrā manū mīles scūtum gerit? Mīles scūtum gerit manū sinistrā.
11. Quās rēs Mārcus sēcūm fert? Mārcus librum, tabulam stilumque sēcūm fert.

CAPITVLVM XV

PENSVM A

Mārcus ad lūdum venit nec iānuam pulsat. Magister: "Cūr tū iānuam nōn pulsas, cum ad lūdum veniis?" Mārcus: "Ego iānuam nōn pulso, cum ad lūdum venio, quod nec Sextus nec Titus id facit. Audite, Sexte et Tite: vōs iānuam nōn pulsatis cum ad lūdum veniitis!" Sextus et Titus: "Nōs iānuam pulsamus, cum ad lūdum veniimus!" Magister: "Tacete! Aperite librōs!" Titus: "Ego librum nōn habeo." Magister: "Cūr librum nōn habes, Tite?" Titus: "Librum nōn habeo, quod Mārcus meum librum habet!" Mārcus: "Sed vōs meās rēs habetis!" Titus et Sextus: "Nōs rēs tuās nōn habemus!" Magister discipulōs dormire vidēns exclāmat: "O pueri! Dormiitis! Ego recito, vōs nōn aud*itis*!" Mārcus: "Ego tē recitāre aud*io*. Nōn dormio." Titus et Sextus: "Nec nōs dormimus. Tē recitāre aud*imus*. Bene recitas, magister." Magister: "Ego bene recito, at vōs male recitatis! Malī discipulī estis!" Discipulī: "Vērum nōn dīcis, magister. Bonī discipulī sumus: in lūdō nec clāmamus nec rīdemus, et tē aud*imus*."

PENSVM B

Māne puerī in lūdum eunt. Puerī quī in lūdum eunt discipulī sunt. Quī lūdum habet magister est. Mārcus magistrum metuit, nam Diodōrus magister severus est quī puerōs improbōs virgā verberat.

Intrat magister. Sextus dē sellā surgit. Cēterī discipulī nōndum adsunt. Magister exclāmat: "O, discipulōs improbōs!" Sextus: "Num ego improbus sum?" Magister: "Tū discipulus improbus nōn es, at [= sed] cēterī discipulī improbi sunt!"

Post Sextum venit Titus, tum [= deinde] Mārcus. Mārcus iānuam [= ostium] nōn pulsat, antequam lūdum intrat, nec magistrum salūtat. Magister: "Discipulus improbus es, Mārcē! Statim ad mē veni!" Magister tergum Mārci verberat. Tergum est posterior pars corporis. Magister puerum verberāre dēsinit. Mārcus ad sellam suam redit neque cōnsidit. Magister: "Quid [= cūr] nōn cōnsidis?" Mārcus: "Sedere nōn possum, quod pars tergi inferior mihi dolet!"

PENSVM C

1. Quō puerī māne eunt? In lūdum eunt.
2. Quis est Diodōrus? Magister est.
3. Cūr puerī magistrum metuunt? Quia severus est.
4. Quis discipulus primus ad lūdum advenit? Sextus primus advenit.
5. Quid facit Titus antequam lūdum intrat? Iānuam pulsat.
6. Cūr Titus librum suum nōn habet? Quod Mārcus librum eius habet.
7. Quis est discipulus improbissimus? Mārcus discipulus improbissimus est.
8. Cūr Quintus in lūdum ire nōn potest? Quia aegrōtat.
9. Cūr magister recitāre dēsinit? Quia discipulī dormiunt.

10. Tūne magister/magistra an discipulus/discipula es?

Ego nōn magister/-tra, sed discipulus/-a sum.

11. Num tū iānuam pulsās antequam cubiculum tuum intrās? Iānuam meam nōn pulsō antequam intrō.

CAPITVLVM XVI

PENSVM A

Nautae, quī Neptūnum verentur, tempestātem opperiantur. Mēdus et Lȳdia ex Italiā proficiscuntur. Lȳdia Mēdum in puppim ascendentem sequitur. Dum nauta loquitur, Mēdus occidentem intuetur, unde nūbēs ātrae oriuntur. Simul tempestās oritur. Mercātor tristis mercēs suās in mare lābī videt; nēmō eum cōnsolārī potest. Quī ab amicis proficiscitur laetārī nōn potest.

PENSVM B

Brundisium est oppidum maritimum (in orā maritimā situm) quod magnum portum habet. Portus est locus quō nāvēs ad terram adire possunt.

Cum nullus ventus flat, mare tranquillum est. Tempestās est magnus ventus quī mare turbat et altōs fluctūs facit. Gubernātor est nauta quī in puppi nāvis sedens nāvem gubernat. Partēs caelī sunt oriens et occidens, septentrionēs et meridiēs. Oriens est ea caelī pars unde sōl oritur, occidens est ea pars quō sōl occidit.

Mēdus et Lȳdia nāvem cōnscendunt atque ex Italiā proficiscuntur. Ventus secundus est, nāvis plēnis vēlis ex portū egreditur [= exit]; sed in altō mari tempestās oritur: magnus ventus flāre incipit, tōtum mare turbidum fit. Nautae aquam ē nāve hauriunt et mercēs in mare iaciunt. Mēdus Neptūnum invocat: "O Neptūne! Servā mē!" Nāvis fluctibus iactatur nec vērō [= sed] nōn] mergitur.

PENSVM C

1. Quae nāvēs Rōmam adire possunt? Parvae tantum nāvēs Rōmam adire possunt.
2. Quid est 'ostium' flūminis? Est locus quō flūmen in mare influit.
3. Num Tiberis in mare Superum influit? Tiberis nōn in mare Superum, sed in mare Inferum influit.
4. Quandō nāvēs ē portū egrediuntur? Ventō secundō nāvēs ē portū egrediuntur.
5. Ubi sedet gubernātor et quid agit? Gubernātor in puppi sedens nāvem gubernat.
6. Quae sunt quattuor partēs caelī? Sunt oriens et occidens, meridiēs et septentrionēs.
7. Quās rēs Mēdus et Lȳdia sēcum ferunt? Omnēs rēs suās sēcum ferunt.
8. Quō Mēdus cum amicā suā ire vult? In Graeciam.
9. Cūr tristis est Lȳdia? Quod amicās suās relinquit.
10. Quem deum invocant nautae? Deum Neptūnum.
11. Cūr mercēs in mare iaciuntur? Quod nāvis nimis gravis est.
12. Num nāvis eōrum mergitur? Nāvis servatur, nōn mergitur.

CAPITVLVM XVII

PENSVM A

Mārcus ā magistrō nōn laudātur, sed reprehenditur. Mārcus: "Cūr ego semper reprehendor, numquam laudor? Titus et Sextus semper laudantur, numquam reprehenduntur." Magister: "Tū nōn laudāris, sed reprehenderis, quia prāvē respondēs." Mārcus: "Sed ego semper interrogor!" Sextus: "Tū nōn semper interrogāris; nōs saepe interrogāmur nec prāvē respondemus: itaque ā magistrō laudāmur, nōn reprehendimur." Mārcus: "At facile est id quod vōs interrogāmini: itaque rēctē respondētis ac laudāmini!" Titus: "Nōs magistrum verēmur. Nōne tū eum verēris?" Mārcus: "Ego magistrum nōn vereor. Cūr vōs eum verēmini?"

PENSVM B

Discipulus est puer quī discit. Vir quī puerōs docet magister est. Magister est vir doctus quī multās rēs scit quās puerī nesciunt. Sextus nec stultus nec piger, sed prudēns atque industrius est. Magister interrogat, discipulus quī respondere potest manum tollit. Nōn oportet respondere antequam magister interrogat. Magister: "Dic numerōs ā decem usque ad centum!" Quisque puer manum tollit, primum Sextus, deinde Titus, postrēmō Mārcus. Sextus numerōs dicit: "XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXX, XL, L, LX, LXX, LXXX, XC, C." Sextus bonus discipulus est, quī semper rēctē respondet; itaque magister eum laudat. Mārcus, quī semper prāvē respondet, ā magistrō reprehenditur: "Numquam rēctē respondēs, Mārce! Cūr nōn cogitās antequam respondēs?" Mārcus: "Cūr Titum nōn interrogās? Is nōn tam saepe interrogātur quam ego." Magister: "Iam eum interrogō: quot sunt XXI et LXVIII?" Titus: "LXXXVII? an LXXXVIII?" Titus nōn certus, sed incertus est ac magistrō respōsum incertum dat. Sextus vērō rēctē respondet, quamquam difficile est id quod interrogātur. Quod Mārcus interrogātur nōn difficile, sed facile est.

Unus dēnārius est IV sēstertiū, ūnus sēstertius IV assēs.

PENSVM C

1. Quid puerī discunt in lūdō? Puerī litterās et numerōs discunt.
2. Cūr Sextus ā magistrō laudātur? Quia semper rēctē respondet.
3. Cūr Mārcus reprehenditur? Quia prāvē respondet.
4. Estne facile id quod Titus interrogātur? Nōn facile, sed difficile est.
5. Cūr Titus nōn statim respondet? Quia XLVIII numerus difficilis est.
6. Uter rēctē respondet, Titusne an Sextus? Sextus est discipulus quī rēctē respondet.
7. Quot sunt ūndetrīgintā et novem? Sunt duodēquadrāgintā.
8. Trēs sēstertiū quot sunt assēs? Trēs sēstertiū sunt duodecim assēs.
9. Quot dēnārii sunt octōgintā sēstertiū? Octōgintā sēstertiū sunt vigintī dēnārii.

10. Num facilēs sunt numerī Rōmānī? Nōn facilēs, sed difficilēs sunt numerī Rōmānī.

11. Tūne ā magistrō tuō laudāris? Ā magistrō laudor.

CAPITVLVM XVIII

PENSVM A

Sextus rēctē respondet, Mārcus prāvē respondet et sevērē reprehenditur. Nēmō rēctius aut pulchrius scribit quam Sextus; is rēctissimē et pulcherrimē scribit. Lūna plēna clārē lūcet, sed sōl clārius lūcet quam lūna et cēterae stēllae; sōl clārissimē lūcet.

Hostēs nōn tam fortiter pugnant quam Rōmānī. Militēs nostrī fortius pugnant quam hostēs. Nostrī fortissimē pugnant. Mārcus nimis leviter scribit. Magister breviter scribit 'Mārcum improbum esse'.

PENSVM B

Ex XXIII litterīs Latīnīs VI vōcālēs sunt: A E I O V Y; cēterae sunt cōnsonantēs. Cōnsonāns semper cum vōcālī iungitur. K, Y, Z litterae rārae sunt in linguā Latīnā, in linguā Graecā frequentēs. Vocābula ostium et iānuā eandem rem significant; lingua duās rēs variās significat. Magister librōs Latīnōs et Graecōs legere potest.

Discipulī hanc sententiā in tabulis suis scribunt: *Homō oculōs et nāsum habet.* Magister tabulam cuiusque puerī aspiciit, et Sexti et Titi et Mārci. In tabulā Mārci IV litterae dēsunt. Magister litterās quae dēsunt addit; ita [= eō modō] magister menda Mārci corrigit. Tum Mārcus scribit sic [= hōc modō]: *HOMO HOCVLOS...* Magister: "Ō Mārce! Hic nōn deest, immō superest littera H!" Mārcus stilum vertēns H litteram delet. Tum magister calamum et chartam sūmit et epistulam ad patrem Mārci scribit.

Cēra est māteria mollis. Ferrum est māteria dūra.

PENSVM C

1. Quot litterae Latīnae? Sunt vigintī trēs.
2. Estne D vōcālīs an cōnsonāns? D cōnsonāns est.
3. Quot syllabās habet vocābulum apis? Hoc vocābulum duās syllabās habet.
4. Quōmodo parvus discipulus legit? Parvus discipulus quamque syllabam cuiusque vocābuli legit.
5. Quis discipulus rēctissimē scribit? Sextus est discipulus quī rēctissimē scribit.
6. Quālēs sunt litterae quās Titus scribit? Litterae Titi tam foedae sunt quam Mārci.
7. Quālis discipulus est Mārcus? Est discipulus piger.
8. Cūr Mārcus nōn HOMO, sed OMO scribit? Quia semper 'omō' dicit.
9. Quotiēs Mārcus litteram H scribit? Deciēs.
10. Stilōne in tabulā scribit magister? Magister calamō in chartā scribit.
11. Quid magister scribit? Epistulam ad patrem Mārci.
12. Estne facilis grammatica Latīna? Difficilis est.
13. Tūne rēctius scribis quam Mārcus? Certē rēctius scribō quam ille!

CAPITVLVM XIX

PENSVM A

Ante x annōs Iūlius apud parentēs suōs habitābat nec uxōrem habēbat. Iūlius et Aemilia Rōmae habitābant. Iūlius Aemiliam amābat nec ab eā amābatur. Ea numquam Iūlium salūtābat cum eum vidēbat, quamquam ipsa ab eō salūtābatur. Aemilia epistulās Iūlii nōn legēbat nec dōna eius accipiēbat, sed omnia remittēbat.

Iūlius: "Tunc ego tē amābam nec ā tē amābar, nam tū alium virum amābās nec ab eō amābāris. Ego miser eram et tū misera erās. Tunc apud parentēs nostrōs habitābamus. Tū et parentēs tuī in parvā domō habitābātis. Vōs ā mē salūtābāmini, quamquam pauperēs erātis."

PENSVM B

Iūlius, quī marītus Aemiliae est, uxōrem suam nec ūllam aliam fēminam amat. Quīntus minor quam Mārcus et māior quam Iūlia est.

Tectum peristylī xvi altīs columnīs sustinētur. Inter columnās iii signa stant. Iūnō, coniūnx [= uxor] Iovis, dea mātṛōnārum est. Nēmō deōrum pēior marītus est quam Iuppiter. Inter omnēs deōs Iuppiter pessimus marītus est.

Ante x annōs Aemilia nōn mātṛōna, sed virgō erat. Tunc Iūlius adulēscēns xxii annōrum erat. Pater Iūlii vir dives [= pecūniōsus] erat. Quī nōn dives, sed pauper est, in parvā domō habitat. Rōmae multī hominēs habitant, plūrēs quam in ūllā aliā urbe. Rōma est urbs māxima imperiī Rōmāni.

PENSVM C

1. Quae est coniūnx Iovis? Iūnō coniūnx est Iovis.
2. Num Iuppiter bonus marītus est? Immō malus marītus est Iuppiter.
3. Cuius filiū est Cupidō? Est filiū Veneris et Mārtis.
4. Estne Quīntus māior quam Mārcus? Quīntus minor est quam Mārcus.
5. Ubi parentēs Iūlii habitābant? Parentēs Iūlii Rōmae habitābant.
6. Cūr Iūlius tunc miser erat? Quia Aemiliam amābat neque ab eā amābatur.
7. Cūr Aemilia Iūlium nōn amābat? Quia alium virum amābat.
8. Num Iūlius Aemiliam propter pecūniam amābat? Nōn ita, nam Aemilia virgō pauper erat.
9. Cūr Aemilia nunc beāta est? Quia bonum maritum habet.
10. Hodiēne Aemilia minus pulchra est quam tunc? Aemilia hodiē tam pulchra est quam tunc erat.

CAPITVLVM XX

PENSVM A

Mox novus infāns in cūnīs Aemiliae erit. Aemilia rūsus infāntem habēbit. Tum quattuor liberī in familiā erunt. Iūlius et Aemilia quattuor liberōs habēbunt. Aemilia infāntem suum amābit. Iūlius et Aemilia

infāntem suum aequē amābunt. Annō post infāns prīma verba discet et primōs gradūs faciet. Infāns ambulāns ā parentibus laudābitur.

Aemilia: "Ego infāntem meum bene cūrābō: semper apud eum manēbō, numquam ab eō discēdam." Iūlius: "Certē bona māter eris, Aemilia: infāntem tuum ipsa cūrābis nec eum apud nūtrīcem relinquēs." Aemilia: "Etiam nocte apud infāntem erō, semper cum eō dormiam. Nōs et infāns in eōdem cubiculō dormiēmus." Iūlius: "Nōn dormiēmus, sed vigilābimus! Nam certē ab infānte vāgiente excitābimur!" Aemilia: "Ego excitābor, tū bene dormiēs nec excitāberis!"

PENSVM B

Parvulus puer quī in cūnīs iacet infāns appellātur. Infāns quī cibō caret magnā vōce vāgit. Nōn pānis, sed lac cibus infāntium est. Nūtrix est mulier [= fēmina] quae nōn suum, sed aliēnum infāntem alit. Multae mātṛēs infāntēs suōs ipsae alere nōlunt.

Marītus et uxor iam nōn dē tempore praeteritō colloquuntur, sed dē tempore futūrō. Aemilia: "Cūr tū filiū habēre vīs, Iūli? Ego alteram filiā habēre volō, plūrēs quam duōs filiōs nōlō [= nōn volō]. Vōs virī filiōs tantum vultis! Filiōs magis diligitis quam filiās!" Iūlius silet [= tacet]. Aemilia irāta gradum adversus ostium facit, sed Iūlius: "Manē hic apud mē!" inquit, "Nōlī discēdere!" Aemilia manet ac loquī pergit: "Bona māter apud infāntem suum manēre debet, hoc mātṛis officium est. Nēmō enim infāntem melius cūrāre potest quam māter ipsa."

PENSVM C

1. Ubi parvulus infāns cubat? In cūnīs cubat infāns.
2. Quid facit infāns quī cibō caret? Infāns quī cibō caret magnā vōce vāgit.
3. Quid est cibus infāntium parvulōrum? Parvuli infāntēs lacte vivunt.
4. Num omnēs infāntēs ā mātṛibus suis aluntur? Multae mātṛēs infāntēs suōs alere nōlunt.
5. Quae sunt prīma verba infāntis? Prīma verba infāntis sunt 'mamma' et 'tata.'
6. Quandō Aemilia novum infāntem habēbit? Post paucōs mēnsēs.
7. Cūr Aemilia ā marītō suō discēdere vult? Quia Iūlius dicit 'sē in aliō cubiculō dormire velle.'
8. Cūr Iūlius in aliō cubiculō dormire vult? Quia ab infānte vāgiente excitārī nōn vult.
9. Quid Aemilia officium mātṛis esse dicit? Dicit 'officium mātṛis esse infāntem suum cūrāre et alere.'
10. Cūr Syra et Iūlia in hortō nōn manent? Quia caelum nūbibus atrīs operitur.
11. Cūr Iūlia sorōrem habēre nōn vult? Quia parentēs novam filiā magis amābunt quam Iūliam.

CAPITVLVM XXI

PENSVM A

Mārcus ūmidus est, quod per imbrem ambulāvit, ac sordidus, quod humi iacuit. Discipulī ūmidī sunt, quod per imbrem ambulāverunt, ac sordidī, quod humi iacuerunt.

Mārcus: "Ā Sextō pulsātus sum." Iūlius: "Nōne tū Sextum pulsāvistī?" Mārcus: "Primum Sextus mē pulsāvit, tum ego illum pulsāvi. Ego et Titus Sextum pulsāvimus." Iūlius: "Quid? Vōs duo ūnum pulsāvistis? Et cūr sordida est vestis tua? Humine iaculistī?" Mārcus: "Humi iacui: Sextus mē tenuit."

Aemilia: "Quid magister vōs docuit hodiē?" Mārcus: "Magister aliquid recitāvit, sed ego initium tantum audīvi." Aemilia: "Cūr nōn omnia audīvistī?" Iūlius: "Mārcus in lūdō dormīvit!" Aemilia: "Audīsne? Pater dicit 'tē in lūdō dormīvisse'. Tūne vērē dormīvistī?" Mārcus: "Certē dormīvi, māter. Omnēs dormīvimus! Sed paulō post magister laudāvit litterās meās." Mārcus mātři litterās quās Sextus scripsit ostendit. Aemilia: "Tūne ipse hoc scripsistī?" Mārcus: "Ipse scripsit. Ceterī puerī prāvē scripserunt."

PENSVM B

Hodiē māne Mārcus mundus erat, vestimenta eius tam candida erant quam nix. Nunc nōn modo vestis [= vestimenta] eius, sed etiam faciēs et manūs et genua sordida sunt, atque crur [= sanguis] ei dē nāsō fluit. Nam Sextus, quī tam validus est quam bōs, Mārcum pulsāvit sine causā (ut ait Mārcus). Mārcus, quī humī iacuit, tam sordidus est quam porcus. Difficile est eum cognoscere.

In cubiculō suō Mārcus lavātur et vestem mūtāt. Interim [= dum haec aguntur] Aemilia ātrium intrat et vestigia puerī cōspicit. Aemilia: "Quid hoc est? Aliquis pedibus sordidīs in solō mundō ambulāvit!" Mārcus, postquam vestem mūtāvit, in ātrium redit. Puer mātři tabellam [= parvam tabulam] Sexti ostendit et 'sē ipsum eās litterās scripsisse' dicit. Id quod Mārcus dicit nōn vērū, sed falsum est; Mārcus mentitur, sed Aemilia filiō suō crēdit. Iūlius vērō dē verbis eius dubitāt; Mārcus patrem suum fallere nōn potest.

PENSVM C

1. Cūr Mārcus rediēs ūmidus et sordidus est? Quia per imbrem ambulāvit et humi iacuit.
2. Ā quō pulsātus est? Ā Sextō pulsātus est.
3. Cūr Mārcus sōlus Sextum vincere nōn potest? Quia Sextus validior est.
4. Quōmodo Mārcus sē excūsare cōnātur? Dicit 'sē et Titum cum puerō māiōre pugnāvisse.'
5. Quid agit Mārcus in cubiculō suō? Vestem mūtāt.
6. Quid Aemilia in solō cōspicit? Vestigia Mārci.
7. Quid tum Iūlius dicit uxōrī? Iūlius 'porcum intrāvisse' dicit.
8. Quid Mārcus parentibus suis ostendit? Mārcus parentibus suis tabellam ostendit.
9. Quis litterās quae in eā tabulā sunt scripsit? Sextus eās litterās scripsit.

10. Cūr Iūlius filium suum nōn laudat? Iūlius filiō suō nōn crēdit.

CAPITVLVM XXII

PENSVM A

Hōrā nōnā erus ambulātum ire solet. Tabellārii nōn mittuntur pecūniam postulātum. Hostēs castra expugnātum veniunt. Multī barbari Rōmam veniunt habitātum.

Syra: "Verba medicī difficilia sunt audītū." Ea rēs est faciū facilis. Nōmen barbarum difficile dictū est.

Verba: terrere, terrūisse, territum; claudere, clausisse, clausum; dicere, dixisse, dictum; solvere, solvisse, solūtum; rumpere, rūpisse, ruptum; aperire, aperuisse, apertum; vincire, vīnxisse, vinctum; pellere, pepulisse, pulsum; scindere, scidisse, scissum; venire, vēnisse; posse, potuisse.

PENSVM B

Iānuā cōstat ē duābus foribus, quae in cardinibus vertuntur. Ōstiārius vel iānitor dicitur servus quī hominēs in villam admittit. Canis eius prope tam ferōx quam lūpus est; itaque necesse est eum catēnā ferreā [< ferrum] vincire. Ānulus Lydiae nōn ex ferrō, sed ex aurō factus est. Servus quī epistulās fert tabellārius dicitur, nam anteā epistulae in tabellis scribēbantur.

Tabellārius extrā iānuam stat. Iānitor, quī intrā iānuam sedet, tabellārium dē cane ferōcī monet: "Cavē! Canis tē mordēbit!" In solō intrā limen scriptum est 'Cavē canem' infā imāginem canis. "Nec haec imāgō nec canis vērū mē terret" inquit tabellārius, ac propius ad canem accēdit. Canis catēnam rumpit et vestem eius dentibus prehendit. Tabellārius neque prōcedere neque recedere audeat. Iānitor: "Quin prōcēdis? Ego tē intrāre sinō!" Sic iānitor hominem territum dēridet. Ille alterum gradum facit, sed canis eum ex ōstiō pellit. Tlēpolemus tōtō corpore tremēns ex ōstiō cēdit. Tandem [= postrēmō] iānitor canem vincit.

PENSVM C

1. Quid est iānitōris officium? Iānitōris officium est villam cūstōdire.
2. Cūr necesse est canem eius vincire? Quia canis ferōx est.
3. Ex quā materiā cōstat iānuā? Iānuā ē lignō cōstat.
4. Vulcānus quis est? Vulcānus est deus fabrōrum.
5. Quid in solō intrā limen vidētur? Intrā limen vidētur imāgō canis.
6. Quid tabellārius sēcum fert? Tabellārius epistulās fert.
7. Unde venit Tlēpolemus et quem quaerit? Tūscolū venit et Iūlium, patrem Mārci, quaerit.
8. Quōmodo iānitor ē somnō excitātus? Cane latrante excitātus iānitor.
9. Quid agit Iūlius post merīdiem? Post merīdiem Iūlius dormitum it.

10. Cūr canis saliēns catēnā nōn retinētur? Quia catēna rumpitur.
11. Quid facit iānitor antequam tabellārius intrat? Canem vincit.

CAPITVLVM XXIII

PENSVM A

Mārcus: "Posthāc bonus puer futūrus sum et vōbīs pāritūrus sum." Mārcus prōmittit 'sē bonum puerum futūrum esse et sē parentibus pāritūrum esse.' Aemilia putat Mārcum ā Iūliō verberātum iri, sed Iūlius 'sē epistulam scriptūrum esse' dicit.

Verba: dūcere, dūxisse, ductum; legere, lēgis, lēctum; mittere, mīsisse, missum; inclūdere, inclūsisse, inclūsum; facere, fēcisse, factum; ferre, tulisse, lātum; afferre, attulisse, allātum; trādere, trādidisse, trādītum; perdere, perdidisse; ostendere, ostendisse; fugere, fūgis.

PENSVM B

Iānitor dominō epistulam trādīt [= dat]. Iūlius signum rumpit; iam signum integrum nōn est. Mārcus pallidus et tremēns vultum patris legentis aspiciit. Epistula magistri omnem rem plānam facit. Iūlius: "Sexti est haec tabula; num hoc negāre audēs?" Puer nihil negat, sed omnia fatētur. Iūlius: "Indignum est factum tuum. Nōne tē pudet facti tui?" Mārcus, quī paulō ante ob timōrem pallēbat, iam rubet ob puḍōrem. Mārcus: "Posthāc semper bonus puer erō, hoc vōbīs prōmittō!"

Hodiē Mēdus Mārcum ad lūdum comitārī nōn potuit, nam herī domō fūgit; itaque Mārcus sine comite ambulāvit. Magister pecūniā quam Iūlius eī dēbet postulat. Iūlius: "Magistrō pecūniā solvere nōlō, neque enim is mercēdem meret. Pecūniā meam perdere nōlō."

PENSVM C

1. Ā quō epistula missa est? Ā magistrō Diodorō.
2. Quōmodo Iūlius epistulam aperit? Signum rumpit.
3. Quid magister scripsit dē Mārcō? Magister 'Mārcum discipulum improbum esse' scripsit.
4. Cuius nōmen in tabulā inscriptum est? Nōmen Sexti inscriptum est in tabulā.
5. Quam ob rem rubet Mārcus? Mārcus rubet ob puḍōrem: quia eum pudet facti sui.
6. Negatne Mārcus sē malum discipulum fuisse? Puer 'sē malum puerum fuisse' fatētur.
7. Quid Mārcus parentibus prōmittit? Prōmittit 'sē posthāc bonum puerum futūrum esse.'
8. Quō Dāvus puerum dūcit? Dāvus eum in cubiculum eius dūcit.
9. Quārē Iūlius surgit? Epistulam scriptūrus est.
10. Quid Iūlius magistrō respondēbit? Respondēbit 'sē mercēdemolvere nōlle.'
11. Cūr mercēdemolvere nōn vult? Quia magister mercēdem nōn meruit.

CAPITVLVM XXIV

PENSVM A

Mārcus rediēns sordidus erat quod humī iacuerat et cruentus quod Sextus eum pulsāverat. Puerī in viā pugnāverant. Tergum Mārcō dolēbat quod magister eum verberāverat. Mārcus ā magistrō verberātus erat quod in lūdō dormīverat nec magistrum recitantem audīverat. Mārcus: "Magister mē verberāvit quod in lūdō dormīveram nec eum recitantem audīveram, sed mē laudāvit quod bene computāveram et scripseram."

Verba: lavāre, lāvisse, lātum; vidēre, vidisse, vīsum; mordēre, momordisse, morsum; dare, dedisse, datum; reprehendere, reprehendisse, reprehensum; frangere, frēgis, fractum; cognōscere, cognōvisse, cognitum; nōscere, nōvisse; lūdere, lūsisse; cadere, cecidisse; ire, īsisse; cupere, cupīvisse; velle, voluisse; loquī, locūtum esse; fatērī, fassum esse.

PENSVM B

Puer aegrōtus [= aeger] dormīre nōn potest sive in latere dextrō iacet sive in laevō [= sinistrō]. Itaque surgere cōnātur, sed in lectō recumbit, nam pēs dēnuō [= rursus] dolēre incipit. Mārcus clāmat et forem valdē percutit [= pulsat], ita puer inclūsus forem frangere cōnātur. Quīntus clāmōrem et strepitum audit et Syram vocat; quae continuō accurrit. Puer dicit 'pedem sibi dolēre': "Pēs mihi dolet, ob dolōrem dormīre nōn possum. Fortasse os crūris frāctum est." Syra: "Nōlī flēre!" Quīntus: "Nōn fleō, etsi [= quamquam] dolōrem gravem patior."

PENSVM C

1. Cūr Quīntus mirātur pedēs suōs aspiciēns? Quia pēs dexter māior est quam pēs sinister.
2. Quam ob rem pēs eius aegrōtat? Quia dē arbore cecidit.
3. Estne frāctum os crūris? Os eius integrum est.
4. Quārē Mārcus forem frangere cōnātur? Ita Mārcus ē cubiculō exire cōnātur.
5. Quid Syra Quīntō nārrat dē Mārcō? Syra nārrat 'Quīntum in cubiculō inclūsum esse.'
6. Cūr Mārcus rediēns cruentus erat? Quia ā Sextō pulsātus erat.
7. Quārē Mēdus ē villā fūgit? Quod amicam suam vidēre cupīvit.
8. Quid Syra dē cane iānitōris putat? Syra canem lupō ferōciōrem esse putat.
9. Cūr canis Quīntum dīligit? Quia puer cani multa ossa dedit et saepe cum eō lūsit.
10. Cūr Iūlius Mārcum nōn verberāvit? Quia Mārcus iam bis verberātus erat ā magistrō.

CAPITVLVM XXV

PENSVM A

Mēdus (ad Lȳdiam): "In Graeciam ībō. Comitāre mē!
Proficiscere mēcum! Hoc mihi pollicere! Obliviscere
Rōmae! Ōsculāre mē!"

Mēdus (ad nautās): "Iam proficiscimini, nautae!
Ventus secundus est: intuemini caelum! Laetamini!"

Verba: trahere, trāxisse, tractum; petere, petivisse,
petitum; quaerere, quaesivisse, quaesitum; occidere,
occidisse, occisum; relinquere, reliquisse, relictum; inter-
ficere, interfecisse, interfectum; cōstituere, cōstituisse,
cōstitutum; dēserere, dēservisse, dēsertum; cōspicere,
cōspexisse, cōspectum; incipere, coepisse, coeptum;
reddere, reddidisse, redditum; reperire, repperisse, re-
peritum; iubere, iussisse, iussum; gerere, gessisse, gestum;
iacere, iēcisse, iactum; regere, rēxisse, rēctum; cōnsce-
dere, cōnscedisse; accēdere, accessisse; proficisci, pro-
fecum esse; sequi, secutum esse; oblivisci, oblitum esse.

PENSVM B

Quīntus fābulam dē lupō et agnō audire nōn vult nec
fābulam dē Achille, quī Hectorem interfecit et corpus
eius mortuum post currum suum circum moenia
[= mūrōs] Trōiae trāxit.

Labyrinthus est magnum aedificium unde nēmō exire
potest, etsi iānuā patet. Thēseus, quī patrem Mīnōtaurū,
taurum album, iam necāverat, Mīnōtaurum ipsum
quoque necāre [= interficere] cōstituit. Antequam
Thēseus, ad pugnam parātus, labyrinthum intrāvit,
Ariadna, filia rēgis, ei filum longum dedit. Ita Ariadna
Thēseō auxilium tulit, nam ille filum sequēns exitum
labyrinthi repperit. Post necem Mīnōtaurū Thēseus cum
Ariadnā Naxum nāvigāvit atque ibi [= illic] eam dē-
servit [= reliquit]. Ariadna ab altō saxō prōspiciēbat,
sed brevi [= mox] nāvis Thēseī ē cōspectū eius abiit.
Puella misera in litus dēscendit, ubi hūc et illūc currēns
capillum scindēbat, ut faciunt eae quae maerent. Thē-
seus post mortem patris multōs annōs Athēnās rēxit.

PENSVM C

1. Quid fēcit Achillēs? Achillēs Hectorem interfecit.
2. Quid fēcit Rōmulus? Rōmulus primōs mūrōs
Rōmānōs aedificāvit.
3. Quālem fābulam Quīntus audire cupit? Fābulam dē
mōnstrō ferōcī audire cupit.
4. Ubi habitābat Mīnōtaurus? In magnō labyrinthō.
5. Quid est labyrinthus? Labyrinthus est aedificium
unde difficile est exire.
6. Quid Mīnōtaurus edēbat? Hominēs edēbat.
7. Cūr tot Athēniēnsēs ad eum mittēbantur? Quia filius
Mīnōis ab Athēniēnsibus necātus erat.
8. Quis Athēniēnsēs ā Mīnōtaurō servāvit? Thēseus
Mīnōtaurum occidit et civēs suōs servāvit.
9. Quōmodo Thēseus exitum labyrinthi repperit?
Thēseus filum Ariadnae secutus est.
10. Sōlusne Thēseus ē Crētā profectus est? Thēseus nōn
sōlus, sed cum Ariadnā profectus est.

11. Ubi Thēseus Ariadnam reliquit? Naxi eam reliquit.
12. Ā quō mare Aegaeum nōmen habet? Ā rēge Aegeō.

CAPITVLVM XXVI

PENSVM A

Nāvēs necessāriae sunt ad nāvigandum. Iūlia dēlectātur
in hortō ambulandō et flōrēs carpendō. Mēdus cōnsi-
lium fugiendī excōgitāvit; Lȳdia eum iūvit in fugiendō.
Paulum satis est ad beatē vīvendum.

Verba: iungere, iūnxisse, iunctum; figere, fixisse,
fixum; mergere, mersisse, mersum; ūrere, ussisse,
ustum; movēre, mōvisse, mōtum; capere, cēpisse,
captum; invenire, invēnisse, inventum; cōnsidere, cōn-
sēdisse; iuvāre, iūvisse; accidere, accidisse.

PENSVM B

Daedalus exitum labyrinthi invenire [= reperire] nōn
poterat nec quisquam [= ūllus homō] eum in fugiendō
iuvāre poterat. Quoniam igitur aliae viae clausae erant,
vir audāx [= audēns] per āera effugere cōstituit. Cōn-
silium patris filium dēlectāvit. Tum Daedalus ālās cōn-
fēcit ex pennīs quās cērā iūnxit et in lacertis fixit. Post-
quam hoc opus perfēcit, Daedalus filium suum artem
volandī docuit: "Imitāre mē! Movē ālās sūrsūm deor-
sum hōc modō! Ars volandī haud [= nōn] difficilis est.
Sed antequam hinc evolāmus, hoc tē moneō: nōlī
volāre in infimō āere prope mare nec in summō āere
prope sōlem. Iam sequere mē! Carcere nostrum
relinquimus, liberī sumus!"

Icarus in summum caelum ascendēns nōn sōlum Grae-
ciam, vērū [= sed] etiam Asiam ac paene tōtum orbem
terrārum dēspiciēbat. Tum vērō id quod pater timuerat
accidit [= factum est]: ignis sōlis propinquū cērā
mollivit atque pennās ussit.

Ecce fābula mirābilis dē puērō temerāriō quī liber-
tātem quaerēns mortem invēnit.

PENSVM C

1. Quis Daedalum in labyrinthum inclūdī iussit? Rēx
Mīnōs eum inclūdī iussit.
2. Quōmodo Daedalus effugere cōstituit? Daedalus
per āera effugere cōstituit.
3. Cūr hominēs volāre nōn possunt? Quia ālis carent.
4. Ex quibus rēbus Daedalus ālās cōnfēcit? Ex pennīs
et cērā ālās cōnfēcit.
5. Cūr ālae Icarum sustinēre nōn poterant? Quia ālās
hūc illūc mōvit, nōn sūrsūm deorsum.
6. Quid pater et filius volantēs vidērunt? Multās
insulās Graecās vidērunt.
7. Estne Peloponnēsus magna insula? Nōn insula, sed
paeninsula est Peloponnēsus.
8. Quārē Icarus in summum caelum ascendit? Icarus
sōlem prope aspicere cupivit.
9. Quid tum puērō accidit? In mare cecidit.
10. Ubi corpus puērī inventum est? In insulā Icaria.
11. Num haec fābula dēlectandī causā modo nārrātur?
Fābula dē Icarō etiam monendī causā nārrātur.

CAPITVLVM XXVII

PENSVM A

Iūlius colōnō imperat ut mercēdem solvat. Ille dominum orat ut patientiam habeat: “Nōlī postulāre ut tantam pecūniam statim solvam.” Dominus colōnō imperat ut taceat et surgat, tum “Primum cūrā” inquit “ut uxor et liberī tuī valeant, tum vērō cūrā ut agrōs bene colās et mercēdem solvās.” Dominus colōnōs monet ut labōrent nēve quiescant: “Moneō vōs ut labōrētis nēve quiescātis.”

Māter filiam monet ut cauta sit: “Moneō tē ut cauta sis.” Fābula nōs monet nē temerārii simus.

Verba: spargere, sparsisse, sparsum; rapere, rapi-isse, raptum; neglegere, neglēxisse, neglēctum; dēsinere, dēsīsisse; quiescere, quīēvisse; crēscere, crēvisse; poscere, poposcisse; prōdesse, prōfuisse.

PENSVM B

Mēse Augustō frumentum metitur, deinde agri arantur et novum frumentum seritur. Agricola quī arat post arātrum ambulat duōs bovēs prae [= ante] sē agēns; arātrum est instrūmentum quō agri arantur. Agricola quī serit nūllō instrūmentō ūtitur et sēmen manū spargit. Quī metit falce ūtitur. Agricola est vir cuius negōtium est agrōs colere. Ex Aegyptō, quae terra fertilis est, magna cōpia frumentī in Italiam invehitur.

Frūgēs vineārum sunt ūvae ex quibus vinum efficitur. Calor sōlis vineīs prōdest, frigus [↔ calor] vineīs nocet.

Iūlius in praediō suō Albānō nōn labōrat, sed quiescit. Rūs quiētum et amoenum [= pulchrum] eum dēlectat. Colōnus aliēnōs agrōs prō dominō absentī colit.

Pāstor est vir quī pecus pascit et cūrat. Cūra pecoris magnum negōtium est, nōn otium, ut pigri pāstōrēs existimant [= cēsent]. Pāstōrēs nōn tam industriē labōrant quam agricolae. Pāstōris officium est cūrāre nē ovēs aberrent nēve [= et nē] ā lupō rapiantur.

PENSVM C

1. Quid est negōtium agricolae? Negōtium agricolae est agrōs colere.
2. Quāndō frumentum metitur? Mēse Augustō metitur.
3. Num arātor ipse arātrum trahit? Nōn arātor ipse, sed bovēs arātrum trahunt.
4. Quid est pābulum pecoris? Pābulum pecoris est herba.
5. Unde frumentum in Italiam invehitur? Ex Āfricā invehitur frumentum.
6. Quae regiō Āfricae fertilissima est? Aegyptus est regiō Āfricae fertilissima.
7. Cūr necesse est agrōs rigāre? Quia solum nimis siccum est.
8. Quae sunt frūgēs vineārum? Frūgēs vineārum sunt ūvae.
9. Num Iūlius ipse in agrīs labōrat? Iūliō necesse nōn est in agrīs labōrare.
10. Omnēsne colōnī mercēdem solvērunt? Unus colōnus mercēdem nōndum solvit.
11. Quot sēstertiōs colōnus Iūliō dēbet? Octingentiōs.

12. Num uxor colōnī officium suum negligit? Uxor eius officium suum nōn negligit: gravida est.
13. Quid est officium pāstōris? Officium eius est ovēs pascere.
14. Estne Iūlius dominus inhūmānus? Iūlius dominus sevērus est, nec vērō inhūmānus.

CAPITVLVM XXVIII

PENSVM A

Servus dominum orābat nē sē verberāret, sed dominus imperāvit ut tacēret et surgeret, tum aliis servīs imperāvit ut eum prehenderent et tenērent.

Mēdus ā dominō fugit, ut amicam suam vidēret et semper cum eā esset. Mēdus: “Ā dominō fugi, ut amicam meam vidērem et semper cum eā essem.”

Mīnōs imperāvit ut Daedalus et Icarus in labyrinthum inclūderentur. Icarus: “Quis imperāvit ut nōs inclūderemur?” Daedalus: “Mīnōs imperāvit ut ego inclūderer et ut tū mēcum inclūdereris.”

Verba: dīvidere, dīvisisse, dīvisum; ēicere, ēiēcisse, ēiectum; prōmere, prōmpsisse, prōmptum; vīvere, vīxisse; discere, didicisse; persuādere, persuāsisse; surgere, surrēxisse.

PENSVM B

Lýdia Rōmae vīvere māvult quam in Graeciā, sed Mēdus multis prōmissis eī persuāsit ut sēcum proficisceretur. In Italiā Mēdus dominō sevērō serviēbat.

Nāvis nōndum extrā periculum est. Multa pericula nautis impendent. Praedōnēs maritimī nāvēs persequuntur; nūllum mare tūtum est ā praedōnibus.

Hominēs mortālēs nascuntur et moriuntur, dii vērō immortālēs sunt. Nūllus deus Rōmānus hominem mortuum ab Inferīs suscitāre [= excitāre] potest, nē Iuppiter quidem tantam potestātem habet, etsi ille deus māximus habetur [= existimātur]. Trēs dii ūniversum mundum inter sē dīvisērunt.

Christus in oppidō Bethlehem nātus est. Ille verbīs sōlis efficiēbat ut hominēs caeci vidērent, sardi audirent, muti loquerentur, claudi ambulārent.

PENSVM C

1. Fretum Siculum quid est? Est fretum angustum, quod Siciliam ab Italiā disiungit.
2. Ubi nātus est Christus? In oppidō Bethlehem.
3. Quid Iāirus Christum rogāvit? Christum rogāvit, ut filiam suam mortuam suscītaret.
4. Quae pericula nautīs impendent? Tempestātēs, saxa, praedōnēs sunt pericula quae nautīs impendent.
5. Cūr nautae praedōnēs maritimōs metuunt? Praedōnēs nāvēs persequuntur, ut mercēs et pecūniam rapiant.
6. Quālī dominō Mēdus in Italiā serviēbat? Mēdus dominō sevērō serviēbat.
7. Quārē Mēdus ā dominō suō fugit? Quia in patriam suam reverti cupiuit cum amicā suā.
8. Num Lýdia laetō animō Rōmā profecta est? Lýdia tristī animō profecta est, quia amicās suas reliquit.

9. Quōmodo Mēdus eī persuāsīt ut sēcum venīret? Mēdus eī dōnō pulcherrimō persuāsīt.
10. Cūr Mēdus nescit quid respondeat? Quia pecūniā domini suī anulū ēmit.
11. Quem Mēdus accēdere videt? Mercātōrem videt.
12. Tūne in Graeciā vivere māvīs quam in patriā tuā? Mālō in patriā meā vivere.

CAPITVLVM XXIX

PENSVM A

Magister puerōs monet ut pulchrē scribant. Sextus tam pulchrē scribit ut magister eum laudet. Magister ipse calamum sūmit, ut litterās scribat.

Daedalus ālās cōnfecit ut ē labyrinthō ēvolāret. Icarus tam altē volāvit ut sōlī appropinquāret, quamquam pater eum monuerat nē temerārius esset.

Herī Quīntus arborem ascendit, ut nidum quaereret, etsī pater eum monuerat ut cautus esset. Medicus Quīntō imperāvit ut oculōs clauderet, nē cultrum medicī vidēret. Quīntus tam pallidus erat ut Syra eum mortuum esse putāret.

Sōl ita lūcēbat ut pāstor umbram peteret, nē in sōle ambulāret.

Tantus atque tālis deus est Iuppiter ut Optimus Māximus appellētur.

Verba: vehere, vēxisse, vectum; pōnere, posuisse, positum; āmittere, āmisisse, āmissum; allicere, allēxisse, allectum; ēripere, ēripuisse, ēreptum; secāre, secuisse, sectum; suādēre, suādisse; dēsīlire, dēsīluisse; canere, cecīnisse; crēdere, crēdidisse; cōnfītērī, cōnfessum esse; lābī, lāpsum esse.

PENSVM B

Orpheus, fidicen nōbilis, tam pulchrē canēbat ut ferae appropinquārent [= prope venīrent] ac fluvīi cōsisterent. Etiam ad Inferōs dēscendit, ut inde [= illinc] uxōrem suam redūceret. Nēmō tam ignārus est ut Orpheum ignōret.

Arīōn quoque omnibus nōtus est. Cum ille magnās divitiās sēcum in nāve habēret, nautae pauperēs hominī dīvītī invidēbant eumque necāre cōstituērunt. Arīōn, cum vītam suam in periculō esse sentīret, pecūniā nautīs dōnāvit [= dedit] eōsque ōrāvit ut sibi parcerent. Precibus permōtī nautae eī permīsērunt ut ante mortem carmen caneret. Hōc factō Arīōn in mare dēsīluit; sed delphīnus eum in dorsō sedentem ad lītus vēxit. Ita ille servātus est, cum iam salūtem dēspērāret. Nautae, cum Arīōnem appārere [= in cōspectum venīre] vidērent, prōtinus [= statim] malefīcium suum cōfessī sunt.

PENSVM C

1. Quōmodo mercātōrēs lucrū faciunt? Lucrū faciunt mercēs emendō et māiōre pretiō vēndendō.
2. Cūr mercātōr Rōmānus trīstis est? Quia mercēs eius ēiectae sunt.
3. Quārē mercēs ēiectae sunt? Mercēs ēiectae sunt, nē nāvis mergerētur.

4. Quid mercātōr deōs precātur? Deōs precātur ut mercēs sibi reddant.
5. Quārē ad Inferōs dēscendit Orpheus? Ut uxōrem suam inde redūceret.
6. Num nautae Arīōnem gladiīs interfēcērunt? Nōn ita, sed imperāvērunt ut in mare dēsīliret.
7. Quōmodo Arīōn servātus est? Delphīnus eum ad lītus vēxit.
8. Quid nōs monet haec fābula? Fābula nōs monet nē umquam salūtem dēspērēmus.
9. Cūr Polycratēs anulū suū abiēcīt? Quia sē nimis felicem existimābat.
10. Ubi anulū eius inventus est? In ventre piscis.

CAPITVLVM XXX

PENSVM A

Syra: “Tam dormī, Quīnte! Cum bene dormīveris, valēbis.” Quīntus: “Nōn dormiam antequam tū mihi fābulam nārrāveris. Cum fābulam audīverō, bene dormiam. Cum bene dormīverō, brevī sānus erō, nisi medicus mē necāverit!”

Patria salva erit sī mīlitēs nostrī fortiter pugnāverint. Dux: “Nisi vōs fortiter pugnāveritis, mīlitēs, hostēs castra nostra expugnābunt.” Mīlitēs: “Num quid nōbīs dabitur, sī fortiter pugnāverimus?”

Verba: induere, induisse, indūtum; ēligere, ēlēgisse, ēlēctum; coquere, coxisse, coctum; sternere, strāvisse, strātum; fundere, fūdisse, fūsum; miscēre, miscuisse, mixtum; exhaurīre, exhausisse, exhaustum; revertī, revertisse/reversum esse; ūtī, ūsum esse.

PENSVM B

Iūlius Cornēlium et Orontem, amīcōs et hospitēs suōs, cum uxōribus ad cēnam vocāvit. Cum hospitēs veniunt, Iūlius in balneō lavātur. Aemilia eōs salvāre iubet [= salūtāt] et marītum suū tardum excūsāt. Cornēlius ad villam suam reversus ōtiō fruitur. Orontēs, quī ex longō itinere revertit, vītam rūsticā nōn iūcundam, sed mo-lestam esse cēnsēt. Hospitēs in ātriō exspectant, dum cibus coquitur. Servus quī in culīnā cibum coquit, cocus appellātur. In tricliniō sunt trēs lectī: lectus summus, medius, imū; in singulis lectīs singuli aut binī aut ternī convivae accubant. Rōmānī in lectīs cubantēs cēnant.

Tandem puer ‘cēnam parātam esse’ nūntiat. In mēnsā sunt vāsa et pōcula ex argentō facta. Cibus omnibus placet, māximē autem carō laudātur. Ministri [= servī] vīnum in pōcula fundunt. Orontēs vīnum merum pōtat [= bibīt], cēterī convivae aquam vīnō miscent.

Sine cibō homō diū vivere potest, sine aquā paulisper tantum. Famēs mala rēs est, sed multō pēior est sītis. Ex malīs minimum ēligere oportet.

PENSVM C

1. Quī sunt Cornēlius et Orontēs? Amīcī et hospitēs Iūlii sunt.
2. Ubi est Iūlius cum hospitēs adveniunt? In balneō.
3. Quid est balneum? Est locus ubi corpus lavātur.

4. Nōne iūcunda est vīta rūstica? Certē vīta rūstica iūcunda est.
5. Quid est cocī negōtium? Cocī negōtium est cibum coquere.
6. Num Rōmānī in sellīs sedentēs cēnant? Rōmānī nōn in sellīs sedentēs, sed in lectīs cubantēs cēnant.
7. Quot lectī sunt in tricliniō? Trēs lectī: summus, medius, imus.
8. Quot convīvae in singulis lectīs accubant? In singulis lectīs singuli aut bīnī aut ternī convīvae accubant.
9. Ex quā māteriā pōcula et vāsa facta sunt? Ex argentō.
10. Tūne vīnum aquā calidā mixtum bibis? Vinum merum bibere soleō.

CAPITVLVM XXXI

PENSVM A

In hīs exemplīs syllabae quae dēsunt addendae sunt:

Mercēs ad diem solvenda est. Quī fūrtum fecit pūniendus est. Quidquid dux imperāvit militibus faciendum est. Quid magis optandum est quam vīta beāta? E malīs minimum ēligendum est. In periculīs dēspērandum nōn est. Pater dicit ‘filiū pūniendum esse, nōn laudandum.’

Verba: tangere, tetigisse, tāctum; accipere, accēpisse, acceptum; auferre, abstulisse, ablātum; statuere, statuisse, statūtum; bibere, bibisse; audere, ausum esse.

In exemplīs quae sequuntur vocābula addenda sunt.

PENSVM B

Herī Mēdus ā dominō aufūgit aliquantum pecūniae sēcum auferēns. Mēdus dominum suum nōn amat, sed ōdit. Iūlius, quī eum Rōmae latēre [= occultārī] putat, magnum praemium dabit eī quī eum invēnerit priusquam [= antequam] Italiam relīquerit. Iūlius dicit ‘mulierēs nimis clēmentēs esse ac facile virīs nēquisimīs ignōscere.’ Quidquid dominus imperāvit servō faciendum est. Solō, vir sapiēns, Athēniēnsibus lēgēs optimās scripsit. Patrem suum necāre scelus inhūmānum est. Iūlius nōndum senex est ut Nestor, sed adhūc iūvenis ut Paris ille quī Helenam ā marītō abdūxit. “Quisquis amat valeat!” cantat Orontēs, quī ēbrius est quod nimum [= nimis multum] vīnī pōtāvit.

PENSVM C

1. Quis fuit Midās? Midās fuit rēx avārus, quī auri cupidus erat.
2. Quamobrem Midās fame et siti cruciābātur? Quia quidquid tetigerat in aurum mūtābātur.
3. Cūr Iūlius illam fābulam audire nōn vult? Iūlius illam fābulam nōvit.
4. Ubi Cornēlius servum Iūlii vidit? In viā Latinā eum vidit.
5. Quantum pecūniae Mēdus sēcum abstulit? Nōnāgintā sēstertiōs abstulit.

6. Estne Mēdus adhūc Rōmae? Mēdus Rōmam iam reliquit.
7. Quid faciet Iūlius sī Mēdum invēnerit? Iūlius eum sevērē pūniet.
8. Quōmodo hominēs ā maleficiīs dēterrentur? Poenis sevērīs.
9. Quam fēminam Paris abdūxit? Paris Helenam, fēminam pulcherrimam, abdūxisse nārrātur.
10. Quī hominēs ad bēstiās mittuntur? Hominēs scelestī ad bēstiās mittuntur.
11. Cūr Orontēs pedibus stāre nōn potest? Orontēs sub mēnsam lābitur, quia ēbrius est.

CAPITVLVM XXXII

PENSVM A

Dominus dubitat num pāstor ovēs bene cūrāverit. Dominus: “Dīc mihi, pāstor, utrum in campō dormiveris an vigilāveris.” Pāstor: “Mīror cūr mē interrogēs utrum dormiverim an vigilāverim. Semper officium meum faciō.” Dominus: “Ergō dīc mihi cūr herī ovis ē grege aberrāverit ac paene ā lupō capta sit.” Pāstor mirātur unde dominus hoc audiverit.

Iūlius servōs interrogat num Mēdum viderint. Servi: “Nescimus quō fūgerit, ut tibi diximus. Cūr nōs interrogās num eum viderimus?” Iūlius: “Id interrogō, quia dubitō vērūne dixeritis!”

Verba: vincere, vīcisse, victum; agere, ēgisse, āctum; flectere, flexisse, flexum; offerre, obtulisse, oblātum; redimere, redēmis, redēptum; tollere, sustulisse, sublātum; adesse, affuisse.

PENSVM B

Priusquam Pompēius, dux ēgregius [= optimus], classī Rōmānae praepositus est, cūnctā [= omnia] maria ~~re-~~ infesta ~~ferā~~ erant praedōnibus, quī Rōmānōs ita contemnēbant ut etiam portūs Italiae oppugnārent. Tanta erat vīs praedōnum ut nēmō iīs resistere posset. Nēmō sine metū mortis aut servitūtis nāvigābat. Aliquot [= complūrēs] insulae ab incolīs relinquēbantur. Rōmae frūmentum tam cārum erat ut multī pauperēs fame (= inopiā cibī) perirent.

Pirātae, quī aliquandō [= aliquō tempore] Caesarem cēperant, XX talenta seu [= sive] D milia sēstertium ab eō postulāverunt, sed Caesar, vir superbus, L talenta iīs obtulit. Tantō pretiō Caesar redēptus est.

Omnēs amīcī prō beneficiīs grātiās agunt, sed paucī postea grātiā referre volunt. Vēra amicitiā rāra est. Difficile est beneficiōrum meminisse. Fortēs fortuna adiuvat.

PENSVM C

1. Cūr Pompēius classī Rōmānae praepositus est? Quia dux ēgregius erat.
2. Cūr amīcī nostrī ab alterā nāve fugiunt? Eam nāvem praedōnum esse putant.
3. Utrum ventus secundus an adversus est? Ventus secundus est.

4. Quantum gubernātor pīrātīs offerre potest? Decem milia sēstertium.
5. Num ipse tantum pecūniae possidet? Quod ipse nōn possidet amīcī prō eō solvent.
6. Quādo vērū amīcus cognōscitur? In rēbus adversis cognōscitur vērū amīcus.
7. Quōmodo Mēdus servus factus est? Cum pecūniam mūtūam reddere nōn posset, servus factus est.
8. Cūr Mēdus adhūc nihil nārrāvit dē eā rē? Nē quis eum glōriōsum existimāret.
9. Suntne praedōnēs quī eōs persequuntur? Nōn praedōnēs, sed nāvēs longae Rōmānae sunt.
10. Cūr Mēdus etiā nunc perterritus est? Mēdus timet nē ā militibus capiātur.
11. Quō nāvēs longae cursum flectunt? Nāvēs longae ad orientem cursum flectunt.

CAPITVLVM XXXIII

PENSVM A

Magister epistolam ad Iūlium scripsit, cum Mārcus in lūdō dormivisset nec magistrō pāruisset. Si Mārcus bonus discipulus fuisset, magister eum laudavisset nec epistolam scripsisset.

Mārcus: "Herī in cubiculō inclūsus sum, cum pater epistolam tuam lēgisset. Nisi tū eam epistolam scripsisses, ā patre laudātus essem." Magister: "Epistolam scripsī cum in lūdō dormivisses nec mihi pāruisses. Si industrius fuisses, tē laudavissem nec epistolam scripsissem." Mārcus: "Etiam si industrius fuissem et tibi pāruissem, mē nōn laudavisses!"

Clēmēs est, domine! Patientiam habet! Servōs probōs laudat, sed improbōs punit!

Industrii est, servi! Cum dominus loquitur, tacet et audit! Semper officium facit!

Verba: Instruere, instruxisse, instructum; cōgere, coēgisse, coēctum; caedere, cecidisse, caesum; convertere, convertisse, convertum; percutere, percussisse, percussum; intellegere, intellēxisse, intellēctum; prōcurrere, prōcurrisse; dēsistere, dēstitisse; prōgredi, prōgressum esse.

PENSVM B

Una legiō cōstat ex v vel vi milibus hominum, quī in x cohortēs dīviduntur. Exercitus prōcēdēns agmen dīcitur. Exercitus ad proelium [= pugnam] instructus aciēs appellatur. Post victōriam dux ā militibus imperātor nōminatur. Si militēs fortiter pugnāverunt, virtūs eōrum ab imperātore laudatur. Officium militis est sanguinem effundere prō patriā.

Aemilius, quī in capitulō xii commemorātus est, unā cum Valeriō, adulēscēte eiusdem aetātis, in Germāniā stipendia meruit. Tabellārius pūblicus xv ferē [= circiter] diēbus Rōmā in Germāniā properāre [= celeriter ire] potest. Difficile est Alpēs trānsire. Militēs Rōmānī citrā Dānuvium sunt, hostēs sunt ultrā Dānuvium.

PENSVM C

1. Quae arma gerunt auxilia? Arma leviōra, ut arcūs sagittāsque, gerunt.
2. Quid est signum legiōnis? Signum legiōnis est aquila argentea.
3. Quōmodo militēs in aciem instruuntur? In trēs ordinēs instruuntur.
4. Ad quod studium pater Aemilium hortābatur? Pater eum ad studium litterārum hortābatur.
5. Quō Aemilius adulēscēns missus est? In Germāniā ad exercitum missus est.
6. Cūr Aemilius epistolās legēs permovetur? Quia patriam et amīcōs suōs dēsiderat.
7. Quamobrem ipse paucās epistolās scripsit? Quia paulum ei otium fuit ad epistolās scribendās.
8. Quī nūntius nocte in castra allātus est? Magnum numerum hostium ad castra prōgredi.
9. Cūr hostēs castra Rōmāna nōn expugnāverunt? Quia Rōmānī castra sua bene dēfēderunt.
10. Num Tibullus vitā militārem laudat? Tibullus vitā militārem oderat.

CAPITVLVM XXXIV

PENSVM A

Hī versūs in syllabās brevēs et longās et in pedēs dīvidendī sunt notīs appositīs:

Scribere mē quereris, Vēlōx, epigrammata longa.

— u u | — u u | — | — u u | — u u | — u

Ipse nihil scribis: tū breviōra facis!

— u u | — | — || — u u | u u | —

Dās numquam, semper prōmittis, Galla, rogantī.

— — | — — | — — | — — | — u u | —

Si semper fallis, iam rogo, Galla, negā!

— — | — — | — || — u u | — u u | —

Quem recitās meus est, ō Fīden tīne, libellus.

— u u | — u u | — | — — | — u u | —

Sed male cum recitās, incipit esse tuus!

— u u | — u u | — || — u u | — u u | —

Bella's, nōvimus, et puella, vērum'st,

— — | — u u | — u | — u | —

et dīves, quis ē nim potest negāre?

— — | — u u | — u | — u | — u

Sed cum tē nimium, Fabulla, laudās,

— — | — u u | — u | — u | —

nec dīves neque bella nec puella's!

— — | — u u | — u | — u | —

PENSVM B

Dum gladiātōrēs certant [= pugnant], spectātōrēs dēlectātī manibus plaudunt. Fēminīs nōn libet gladiātōrēs spectāre.

Ovidius in circō sedēns ōrābat ut vinceret ille cui amīca eius favēbat. Hoc nārratur in principiō [= initio] carminis. Cum poēta fātum [= fortunam] Priamī canere

vellet, puella in gremiō eius sēdit eīque mille bāsia dedit. Ovidius ingenium mulierum bene nōverat.

Lucernis accēnsis, Iūlius recitat carmen bellum [= pulchrum] dē passere Lesbiae mortuō: "Lūgēte, ō Venerēs..." Versibus ultimis [= postrēmis] dēmōstrātūr ratio [= causa] doloris. Catullus Lesbiam uxōrem dūcere cupiebat, at illa Catullō nūbere nōluit. Mēns poētae inter amōrem et odium dīvidēbatur.

PENSVM C

1. Quid Rōmānī in amphitheatrō spectant? Cursūs equōrum spectant. Certamina gladiātōrum
2. Quid Fabia in theatrō spectāvit? Fabia cōmōediam Plauti spectāvit.
3. Quis fuit Ovidius? Ovidius fuit poēta Rōmānus.
4. Quārē Ovidius in circum vēnerat? Vēnerat, ut cum amicā suā sedēret.
5. Quae carmina recitat Iūlius? Iūlius carmina Catulli recitat.
6. Cūr ocellī Lesbiae turgidī rubēbant? Puella lūgēbat quod passer eius mortuus erat.
7. Cūr poēta Lesbiam et amābat et ōderat? Quia Lesbia infida erat.
8. Num sacculus Catulli plēnus erat nummōrum? Sacculus eius vacuus erat – sive plēnus arāneārum!
9. Quid scripsit Mārtiālis? Epigrammata scripsit.
10. Cūr librōs suōs nōn mīsit Pontiliānō? Nē Pontiliānus suōs librōs mitteret Mārtiāli!
11. Tūne Cinnam bonum poētā fuisse putās? Putō eum malum poētā fuisse.
12. Cūr Laecāniae dentēs nivei erant? Quia dentēs eius ēmpti erant.
13. Ex quibus syllabīs cōstat pēs dactylus? Dactylus cōstat ex syllabā longā et duābus brevibus.
14. Ex quibus pedibus cōstat hexameter? Ex quinque dactylis et unō spondēō.

CAPITVLVM XXXV

PENSVM A

Dēclīnā haec vocābula:

[1] āla, nōmen fēmininum I dēclīnātiōnis:

Singulāris: nōm. haec āla, acc. hanc ālam, gen. huius ālae, dat. huic ālae, abl. hāc ālā. Plūrālis: nōm. hae ālae, acc. hās ālās, gen. hārum ālārum, dat. hīs ālis, abl. hīs ālīs.

[2] pēs, nōmen masculinum III dēclīnātiōnis:

Singulāris: nōm. hic pēs, acc. hunc pedem, gen. huius pedis, dat. huic pedi, abl. hōc pede. Plūrālis: nōm. hi pedēs, acc. hōs pedēs, gen. hōrum pedum, dat. hīs pedibus, abl. hīs pedibus.

[3] ōrāre, verbum āctivum I coniugātiōnis (pers. I sing.):

Indicātivus: praes. ōrō, imperf. ōrābam, fut. ōrābō, perf. ōrāvī, plūsquamperf. ōrāveram, fut. perf. ōrāverō.

Coniūctivus: praes. ōrem, imperf. ōrārem, perf.

ōrāverim, plūsquamperf. ōrāvissem.

[4] dicere, verbum āctivum III coniugātiōnis (pers. I sing.):

Indicātivus: praes. dicō, imperf. dicēbam, fut. dicam, perf. dixī, plūsquamperf. dixeram, fut. perf. dixerō.

Coniūctivus: praes. dicam, imperf. dicerem, perf. dixerim, plūsquamperf. dixissem.

Verba: laedere, laesisse, laesum; plaudere, plausisse, plausum; parere, peperisse, partum; retinēre, retinuisse, retentum; accendere, accendisse, accēnsū; dēmere, dēmpsisse, dēmpum; adicere, adicēsse, adiectum; sedēre, sēdisse; nūbere, nūpsisse; sapere, sapiisse.

PENSVM B

Nōmen est pars ōrātiōnis quae corpus aut rem significat. Aemilia et Iūlia nōmina propria sunt, māter et filia sunt nōmina appellātiva. Cāsūs nōminum sunt nōminātivus, genētivus, cēt. Gradūs comparātiōnis sunt trēs: positivus, comparātivus, superlātivus. Adiectiva quae comparantur quālītatem aut quantitatem significant. Amāre est verbum primae coniugātiōnis. Interiectiō mentis affectum, ut laetitiam vel dōlōrem, significat. Ira est affectus eius quī irātus est. Frātrēs geminī tam similēs sunt quam ōva.

Synōnyma (vocābula quae idem ferē significant): plānum facere et explānāre, fortasse et forsitan, ideō et propterea, citrā et cis, ecce et en.

Contrāria (vocābula quae rēs contrāriās significant): commūnis et proprius, addere et dēmere.

PENSVM C

1. Quae sunt partēs ōrātiōnis? Nōmen, prōnōmen, verbum, adverbium, (participium), coniūctiō, praepositiō, interiectiō.
2. Estne discipulus nōmen proprium? Nōmen appellātivum est.
3. Cāsūs nōminum quī sunt? Nōminātivus, accūsātivus, genētivus, dativus, ablātivus, vocātivus.
4. Quī sunt gradūs comparātiōnis? Positivus, comparātivus, superlātivus.
5. Prōnōmen quid est? Pars ōrātiōnis quae prō nōmine pōnitur.
6. Quot sunt coniugātiōnēs verbōrum? Sunt quattuor.
7. Num intus et foris adverbia temporis sunt? Nōn adverbia temporis, sed loci sunt.
8. Cui cāsui iungitur inter praepositio? Inter casui accūsātivō iungitur.
9. Quae praepositio nēs ablātivō iunguntur? Praepositio nēs ab/ā, cum, dē, ex/ē, prae, prō, sine, cōram.
10. Quibus cāsibus iungitur in praepositio? Ablātivō aut accūsātivō.
11. Interiectiō quid significat? Interiectiō significat mētis affectum.

Answer Key

Pars II: Roma Aeterna

**LINGVA LATINA PER SE ILLUSTRATA
PARS II: ROMA AETERNA**

CAPITVLVM XXXVI

PENSVM A

Dē cāsū genetiū

Urbs Rōma, quae caput orbis terrarum vocatur, in ripā Tiberis fluminis sita est XVI milia passuum a mari. In Capitoliō est magnus numerus templorum, quorum clarissimum est templum Iovis Optimi Maximi. In cella huius templi simulacrum dei sedentis positum est. Vesta est dea focī ac rerum domesticarum, in cuius aede nullum deae simulacrum inest. Atrium Vestae est domus virginum Vestalium. Rēgia est domus pontificis maximi, summi sacerdotis populi Rōmāni.

C. Octaviānus adulēscēns XIX annorum dux exercitus fuit; postquam necem Caesaris ultus est, monumentum victoriae suae aedificavit: templum Martis Ultoris. Colossus est statua Solis Rhodi locata; eodem nomine vocabatur statua Nerōnis quae Rōmae in vestibulo domus aureae stabat. In hortis illius tyranni erat multitudo omnium generum pecudum ac ferarum.

Titus, filius Vespasiani principis, post expugnationem Hierosolymorum, urbis Iudaeorum nobilissimae, triumphavit. In templo Pacis servantur res sacrae Iudaeorum, in iis tubae et candelabrum magni pretii. Iudaei eas res magni aestimant, etiam plures quam Rōmāni. Novus imperator triumphus cupidus est. Domitianus, qui multorum scelerum accusabatur, prae metu mortis dormire non poterat. Maximum Hadrianus opus est templum Veneris et Rōmae sive Urbis Aeternae.

Rōmulus rex belli studiosus erat, neque eum pudebat casae suae pauperis.

PENSVM B

Cum rex Tarquinius Rōma expulsus esset, duo consules populo Rōmāno praefecti [= praepositi] sunt. Consul Rōmānus aedem [= templum] Iovis sacravit. Domitianus illam aedem incendio [= igne] absumptam restituit [= refecit]. Tectum auro splendet, columnae e marmore factae sunt. In templo Iūonis Monetae, quod locutium [= positum] est in summa Arce, nummi efficiuntur ex auro et argento et aere. Arx firmis [= validis] muris munitur. In aede Vestae, quae formam rotundam habet, ignis aeternus ardet qui numquam exstinguitur. In campo Martio est ara Pacis, ubi sacerdotes et Vestales anniversarium sacrificium faciunt. Augustus templum Martis Ultoris aedificavit postquam necem Caesaris ultus est. Hadrianus pontem Aelium in Tiberi fecit. Titus Iudaeos superavit [= vicit] et res sacras, ut tubas argenteas et candelabrum aureum, iis ademit. In summa Sacra via senatus populusque Rōmānus Divō Titō arcum dedicavit [= consecravit].

Porticus est ordo columnarum tectus. Mausoleum dicitur amplum [= magnum] monumentum in quo ossa servantur. Aqua Appia est aquae ductus veterrimus, qui

in urbem inductus est ab Appio Claudio. Curia est aedificium quo senatus convenit. Casa est parva domus pauper; regia domus regis est. Pecudes sunt bestiae quibus agricola utitur.

Locus celebris est quo multi conveniunt. Is cui mens sana non est insanus esse dicitur. Aedificium quod stare non potest collabitur. Cicerō est orator Rōmānus praeclarus [= clarissimus].

Synonyma: imago et simulacrum; mater et genitrix; divus et divinus; clarus et illustris; internus et interior; superesse et restare; operire et tegere; praedicere et praecipitare; sacrare et consecrare; aedificare et exstruere; accidere et evenire; urere et cremare; accendere et incendere; deo promittere et vovere; gloriose dicere et gloriari; intrare et inire; eodem loco et ibidem.

Contraria: puppis et prora; discordia et concordia; plebei et patricii; bona valitudo et morbus; exstruere et destruere; dare et adimere.

PENSVM C

1. Num homines pauperes in Palatio habitant? *Immo vero divitissimi homines in Palatio habitant.*
2. Quis templum Iovis Capitolini aedificavit? *Hoc templum aedificavit L. Tarquinius Superbus.*
3. Templum Iovis a rege dedicatum est? *Non a rege, sed a consule Rōmāno dedicatum est.*
4. Quid facit imperator post triumphum? *Post triumphum imperator Capitolium ascendit.*
5. Quid significat ignis Vestae? *Ignis Vestae significat Rōmam urbem aeternam esse.*
6. Quid est negotium sacerdotum? *Sacerdotum negotium est res divinas curare.*
7. Quot senatores in senatu Rōmāno sunt? *Sescenti senatores sunt in senatu Rōmāno.*
8. Quis fuit M. Tullius Cicerō? *Cicerō fuit orator Rōmānus illustrissimus.*
9. Ubi C. Iulius Caesar necatus est? *Caesar in curia Pompeia ad pedes statuae Pompeii necatus est.*
10. Cur Caesar Divus Iulius appellatur? *'Divus' appellatur quia post mortem in deorum numero habetur.*
11. Ubi templum Divi Iulii aedificatum est? *Aedificatum est eo loco ubi corpus Caesaris crematum erat.*
12. Quare Augustus Martem 'Ultorem' appellabat? *Quia Martem necem Caesaris ultum esse putabat.*
13. Quando Augustus Iānum clausit? *Iānum clausit postquam M. Antonium vicit et ubique pacem fecit.*
14. Quamobrem Nerō urbem incendisse putabatur? *Quia vetera aedificia contemnebat et pulchritudine flammarum delectatus est.*
15. Cur domus Nerōnis 'aurea' vocabatur? *Quia auro splendebat.*
16. Quid aedificatum est in loco domus aureae? *Ibi thermae Titī et Traiani aedificatae sunt.*
17. Quam gentem Titus in oriente superavit? *Titus Iudaeos vicit.*
18. Ubi mausoleum Hadriani situm est? *Mausoleum Hadriani trans Tiberim situm est.*

CAPITVLVM XXXVII

PENSVM A

Dē cāsū dativō

Aedēs Castoris sacrāta est diīs Castorī et Pollūcī, Iovis filiīs geminīs, quī saepius Rōmānīs auxiliō vērunt. Octāviānus deq̄ Mārtj templum vōvit.

Rēx Faunus Euandrō, Mercuriī filiō, arva dedit. Rēgi Latīnō ūna filia erat, Lāvīnia, iam mātūra virō. Lāvīniae nōn licuit rēgi Turnō nūbere.

Trōiānī equum ligneum Minervae, deae Trōiānīs benignae, sacrātum esse putābant, sed sacerdos, cui nōmen erat Lāocoōn, iīs suāsīt nē Graecīs cōfiderent. Cassandra fātum Trōiae civibus suis praedixit, nec vērō Trōiānī eī crēdidērunt, sed somnō sē dedērunt.

Aenēas iuvenibus Trōiānīs suāsīt ut hostibus Graecīs resisterent: “Ūna salūs victīs: nūllam spērāre salūtem!” Graeci, quibus diī favēre vidēbantur, nēmīnī parcēbant.

Venus filiō sē ostendit et eī imperāvit, ut patrī et uxōrī et filiō auxiliū ferret. Ille mātūrī suae pārui, neque quisquam eī redeuntī nocuit. Anchīsēs urbī captae superesse nōluit, sed Aenēas “Sī tibi certum est” inquit “Trōiae peritūrae tē addere, patet iānuā mortī. Date mihi arma! Reddite mē Danaīs!” Tandem patrī suō senī, cui vīrēs deerant ad fugiendum, persuāsīt ut ex urbe portārētur, nec id onus filiō grave fuit. Aenēas fugiēs nōn sibi, sed patrī ac filiō timēbat. Umbra Creūsae virō mirantī occurrit et “Nōn tibi licet” inquit “mē tēcum dūcere. Diū nāvīgandum est tibi, sed in Hesperia nova patria tibi et sociīs tuis parāta est.”

PENSVM B

Rēx Faunus quondam [= olim] Euandrō, quī profugus [= fugiēs] in Italiam vēnerat, arva colenda dedit. Post Faunum Latinus regnum accēpit; cuius filius in primā iuventūte mortuus est. Latīnō rēgnante pāx diūturna [< diū] fuit.

Graeci nōn vī, sed dolō Trōiam intrāvērunt: equum ligneum fabricāverunt [= cōnfēcērunt] et armātīs complēverunt. Trōiānī, quī Graecōs in patriam suam āvectōs esse putābant, castra dēserta inspiciebant et mōlem equī mirābantur. Lāocoōn equum ligneum, ut dōnum suspectum, hastā laesit, sed hasta in firmō rōbore [= lignō] stetit nec ad milītēs occultōs [= latentēs] penetrāvit. Dum Lāocoōn taurum immolat, duo anguēs eum corripunt [= celeriter rapiunt] et corpus eius amplectuntur [= complectuntur], neque ille sē explicāre potest. Trōiānī, novō pavōre perturbātī, conclāmant [= simul clāmant] ‘equum dōnum esse Minervae, deae Trōiānīs benignae.’ Equus in urbem trahitur fūnibus, dum templa velut fēstō diē fronde [= foliis] ōrnanter. Equō patefactō [= apertō] Graeci per fūnem dēmissum ad terram lābuntur. Aenēas in somnō Hectorem saucium [= vulnerātum] vidit, quī sordidam barbā et crinēs [= capillōs] cruentōs gerēbat et Aenēae suāsīt ut ex urbe flagrantī [= ārdentī] fugeret. Hōc somniō perturbātus Aenēas amēns [= sine mente] arma capit et iuvenēs ad pugnam incitat. Ii strictis

gladiīs per hostēs vādunt [= eunt]. Cassandra, quae fātum praedicere poterat, crīnibus passīs ā templō trahēbātur oculōs ad caelum erigēs [= tollēs], nam tenerae manūs vinculis tenēbantur. Trōiānī hanc speciem ferre nōn poterant et undique [= ex omnibus partibus] in mediōs hostēs ruēbant [= sē praecipitābant]. Ad aedēs [= domum] Priamī ācerimē pugnābātur. Trōiānī altās turrēs et culmina domōrum dēstruēbant et laterēs trabēsque in hostēs coniciēbant [= iaciēbant]. Frāctīs cardinibus forēs concidunt [= collābuntur]. Rēx Priamus manibus infirmis [= invalidis] arma capit, sed Hecuba “Iam nōn tēlis egēmus” inquit, “sed auxiliō deōrum. Hūc tandem concēde!” Cum Polītēs cōram patre trucidātus [= obruncātus] esset, Priamus tēlum [= pīlum] in Pyrrhum coniēcīt, quod nequiquam [= frūstrā] in clipeō eius haesit. Pyrrhus comam [= capillum] rēgisprehendēs ēnsem in latere eius dēfixit. Hoc vidēs Aenēas horrōre perfūsus est. Anchīsēs filium et nepōtem in fugā comitārī recūsāvit [= nōluit]. Tum lūmen [= lūx] in capite lūī apparuit atque simul cum hōc prōdigiō māximus fragor [= strepitus] caelestis audītus est. Aenēas patrem ex urbe portāvit nec hoc onus filiō grave fuit.

In conviviō famulī [= servi] cum dominīs nōn discumbunt [= accumbunt]. In manū senis gladius inutilis est. Quī invocāt deōs caelestēs [< caelum], manūs ad caelum tendit [= extendit]. Caelō serēnō nōn tonat [= tonitrus fit]. Manibus cruentis sacra tangere fas nōn est. Nihil ēvenit sine nūmine [= voluntāte] deōrum. Quae lūget ululāre aut gemere solet; ululātū et gemitū [< gemere] significātūr lūctus.

Synōnyma: filius et nātus; scelestus et scelerātus; summus et suprēmus; timidus et pavidus; fertilis et ūber; splendēre et fulgēre; extinguere et restringere; ubi et quā.

Contrāria: dextra et laeva; servīre et dominārī.

PENSVM C

1. Aboriginēs quī fuērunt? *Aboriginēs primī Italiae incolae fuērunt.*
2. Quis fuit Latīnus? *Latīnus fuit rēx Latī antiquus.*
3. Quōmodo Graeci in urbem Trōiam penetrāvērunt? *In equō ligneō in urbem penetrāvērunt.*
4. Quid fēcīt Lāocoōn et quid eī accidit? *Hastam in equum ligneum misit et anguibz necātus est.*
5. Cuius filius erat Aenēas? *Aenēas erat filius Anchisae et Veneris.*
6. Quid Aenēas in somnō vidit? *Hectorem vidit.*
7. Ubi rēx Priamus interfectus est? *Rēx ante āram interfectus est.*
8. Cūr Aenēas redeuntī nēmō nocuit? *Quia māter Venus eum tuēbātur.*
9. Num Anchīsēs statim filium comitātus est? *Anchīsēs primō ex patriā fugere recūsāvit.*
10. Cum quibus Aenēas ex urbe aufūgit? *Aenēas cum patre et filiō et uxōre aufūgit.*
11. Quārē Creūsa maritum sequī nōn potuit? *Quia Aenēas ē nōtā viā aberrāvit.*

12. Quid Aenēas in urbem reversus vidit? Vidit urbem ā Graecis captam et incēnsam.
13. Quid Creūsa Aenēae abeunti prōmisit? Creūsa ei rēgnum et novam coniugem prōmisit.
14. Quō socii Aenēae convēnerunt? Extrā urbem ad tumultum templumque Cereris.

CAPITVLVM XXXVIII

PENSVM A

Dē cāsū ablātivō

Graeci, cum Trōiam vī capere nōn possent, dolō ūsi sunt: equum ligneum militibus armātīs complēverunt et in litore reliquerunt. Multīs spectantibus Lāocoōn omnibus viribus equum hastā percussit. Paulō post duo anguēs rēctā viā eum petunt. Parte mūrōrum dēstrūctā equus hostibus plēnus magnō labōre in urbem trahitur fūnibus. Velut fēstō diē templa frondē ōnantur. Equō patefactō militēs exeunt; occisīs urbis cūstōdibus sociōs suōs recipiunt in urbem quae dēfēnsōribus carēbat. Interim Trōiānī sine cūrā dormiēbant, in iīs Aenēas, Anchīsā et Venerē deā nātus. Ille clāmōre et strepitū ē somnō excitātus est.

Cum Priamus gladiō cingeretur, Hecuba, quae virō prūdentior erat, “Iam nōn tēlīs egēmus” inquit, “sed auxiliō deōrum!” Dūcente Venerē Aenēas salvus domum rediit eādem viā quā domō exierat. Anchīsēs locō sē movēre nōluit et “Ipse” inquit “mēā manū moriar. Nōlite mēā causā hīc morārī!”

Primā aestātē Trōiānī duce Aenēā ex Asiā profecti sunt. In mediō marī Aegaeō est insula nōmine Dēlos, quae Trōiānōs tūtō portū recēpit. Dēlō relictā in Crētā vērunt. Ibi Trōiānī foedā pestilentia afficiēbantur et agrī sōlē flagrantē torrebantur.

Aedēs Iovis Capitōlinī multō magnificentior est cēterīs omnibus; ea summō deō digna est. In templum Iovis Statōris senātus eō diē convēnit quō Cicerō, ōrātiōne clārissimā habitā, Catilinam Rōmā expulit. Pāce terrā marique factā Iānus clauditur.

Polycratēs tantā felicitātē et tantā glōriā erat ut dī ei invidērent.

PENSVM B

In Crētā Trōiānī foedā pestilentia afficiēbantur atque agrī sōlē torrebantur. Penātēs noctū [= nocte] visī sunt ante lectum Aenēae adstāre, qui Trōiānis et posteris eōrum novam terram prōmisērunt. Ergō ex insulā excedere cōstituērunt et rursus in altum prōvecti sunt. Ibi nimbus repentinus [= subitus] sōlem occultāvit ita ut diem noctemque discernere nōn possent ac nāvēs trēs diēs totidemque noctēs caecae errārent, quoad in insulās Strophadēs dēlātae sunt.

In Epīrō Aenēas famam incredibilem [= vix crēdendam] audivit: Helenum parte Epīrī potitum esse et Andromachē, viduam Hectoris, uxōrem dūxisse. Andromachē in lūcō [= silvā sacrā] dīs Mānibus sacrificābat.

Helenus laetus Trōiānōs agnōvit [= recognōvit] eōsque ad convīvium invitāvit [= vocāvit].

Charybdis nāvēs in gurgitem [= vorāginem] mergit, et Scylla infōrmis [↔ fōrmōsa] nāvēs in scopulōs periculōsōs trahit. Praestat [= melius est] tōtam Siciliam circumire quam illa mōnstra experiri.

Ut [= ut primum] Italia in cōspectum vēnit, Anchīsēs pateram vinō implēvit et deōs maris potentēs [= potestātem habentēs] invocāvit. Trōiānī in terrā Graecōrum morārī [< mora] nōlēbant.

Ex Aetnā fūmus flammaeque surgunt atque saxa lapidesque emittuntur. In ōrā Cyclōpum vir Graecus accessit cum flētū [= lacrimis] precibusque: “Hinc in quas-cumque terrās abdūcite mē!” Anchīsēs virō supplicī [= ōrantī] manum dedit. Mōnstrum horrendum erat Polyphēmus, quī in antrō obscurō habitābat et carne hūmānā vescēbatur. Cum ille accēderet, Trōiānī fūnēs nāvium incidērunt [= secuērunt] et citō [= celeriter] aufūgērunt. Polyphēmus clāmōrem horribilem [< horrere] sustulit, quō penitus resonuit mōns cavus.

In Sicilia Aenēas ossa genitōris [= patris] suī sepe vivit. Tum ex Sicilia atque ā sepulcrō patris digressus est [= discessit].

Fōrma litterae C est linea curva. Onus grave magnum pondus habet. Unda est parvus flūctus. Chāonia est pars Epīrī extrēma. Iuvenus est bōs iuvenis. Saxa flūctibus pulsāta fragōrem edunt.

Synōnima: (summum) mare et aequor; avis et volucris; turgidus et tumidus; pavidus et trepidus; (urbem) cōstituere et condere; relinquere et linquere; arbitrārī et reri; tam valdē et adeō; scilicet et nimirum; ego (ipse) et egomet.

Contrāria: occāsus et ortus; (nāvem) dēducere et subducere; propinquus et longinquus; noctū et interdiū.

PENSVM C

1. Quid Trōiānī profugī sub monte Idā fecērunt? Classē viginti nāvium aedificāverunt.
2. Quōmodo rēx Thrāciae aurō Priamī potitus est? Filiū Priamī aurum ferentem interfecit.
3. Quid deus Apollō Trōiānis pollicitus est? Apollō iis novam terram pollicitus est.
4. Cūr Trōiānī in Crētā manēre nōn potuerunt? Quia pestilentia orta est et sōl flagrans agrōs torrebat.
5. Cūr Palinūrus rēctum cursum tenēre nōn potuit? Quia ater nimbus sōlem et stellās occultāvit.
6. Quae insulae in marī Ioniō sitae sunt? In marī Ioniō sitae sunt insulae Strophadēs.
7. Quid fecit Aenēas in insulā Leucadiā? Clipeum ad forēs templi fixit et versum inscripsit.
8. Ubi Aenēas Andromachē invēnit? In lūcō extrā Būthrōtum oppidum.
9. Quid Andromachē Aenēae narrāvit? Narrāvit ‘sē ā Pyrrhō abductam esse et Helenō nūpsisse’.
10. Cūr Aenēas per fretum Siculum nāvigāre nōluit? Quia duo mōnstra, Scyllam et Charybdim, timēbat.

11. Quid Andromachē Ascaniō dōnāvit? Vestem preti-
ōsam quam suis manibus cōnfecerat.
12. Cūr Trōiānī Italiam reliquērunt? Quod illa terra ā
Graecis incolēbātur.
13. Quid accidit in ōrā Cyclōpum? Vir Graecus iis
occurrit, quī ex antrō Polyphēmī effūgerat.
14. Num Polyphēmus Trōiānōs fugientēs vidit? Poly-
phēmus eōs vidēre nōn poterat, quia caecus erat.
15. Ubi pater Anchīsēs sepultus est? In Siciliā in monte
Eryce.

CAPITVLVM XXXIX

PENSVM A

Dē cāsū accūsātivō

Trōiānī multōs iam annōs per omnia maria errābant. Neptūnus, ut classem disiectam vidit, fluctūs sēdāvit, nūbēs collectās dispulit sōlemque redūxit. Aenēas Italiam novam patriam quaerēs in Africam delātus est. Venus filium suum certiōrem fecit ‘sociōs salvōs esse classemque in tūtum locum actam.’ Aenēam paenitēbat Creūsam uxorem Trōiae reliquisse. Aenēas: “Heu mē miserum! Numquam domum redibō!” Venus Cupīdinem prō Ascaniō ad Didōnem ire iussit. Ille, ubi Aenēam complexus est, rēginam petivit; quae puerum osculāta est et in gremium accēpit.

Multae viae Rōmam ferunt. Circus Māximus trecentōs passūs longus est. Pompēius Iūliam, filiam Iūlii Caesaris, uxorem dūxit. Senātus C. Octāviānum ‘Augustum’ nōmināvit. Augustus urbem Rōmam in XIV regiōnēs dīvisit. Nerva annum tantum et IV mēnsēs imperāvit. Nerō, quem populus tyrannum appellābat, domum auream aedificāvit. Rōmulum rēgem nōn pudēbat in casā habitāre. Rōmānī Brūtum cōsulem fecērunt.

Graecī Rōmānōs litterās et artem poēticam docuērunt.

PENSVM B

Iūnō irāta erat ob iudicium Paridis, quī Venerem deam pulcherrimam esse iudicāverat [= cēnsuerat]; eius rei memor [= reminiscēns] Trōiānōs ab Italiā arcēbat [= prohibēbat]. Tempestās classem Aenēae disiēcit, sed Neptūnus, cum vidēret pontum [= mare] procellis [= ventis rapidis] turbārī, mōtōs fluctūs sēdāvit et nūbēs dispulit. In litore Aenēas septem cervōs occidit; hanc praedam sociis dēspērantibus dīvisit, dum ipse laetō vultū spem simulat. Posterō diē, dum nova loca explōrat, Venus eī obviam iit arcum sagittāsque gestāns [= gerēns] Diānae deae similis, quae in silvīs vērārī solet.

Pygmalion, rēx impius [↔ pius] et avārus, cum Sychaeum clam [= occultē] necāvisset, scelus diū celāvit et Didōnem viduam falsā spē elūsit. Sed eī in somnis appāruit vir mortuus, quī pectus vulnerātum nudāvit [< nūdus] et rēgis thēsaurōs occultōs mōnstrāvit. Didō nāvēs aurō onerāvit [onus] et in Africam fugit, nec postea eam paenitēbat ex patriā fugisse.

Dēspiciēs ex colle quī Karthāginī imminet Aenēas vidit civēs quī magnā industriā [< industrius] novārum aedium fundāmenta locābant. Didō rēgina magnā catervā comitāta incessit [= prōcessit] et in altō solio cōnsēdit. Quae cum Aenēam cōram aspiceret, primum obstupuit, tum sic ōrsa est [= loquī coepit]: “Tūne ille Aenēas quem Anchīsēs et Venus genuērunt?”

In rēgiā convivium apparātur [= parātur]: tori [= lecti] Tyriā purpurā sternuntur, ministri mēnsās dapibus onerant. Lucernae dē tectō pendent et multae facēs ardent. Aenēas omnibus intentis [= attentis] nārrābat dē insidiis [= dolō] Graecōrum et dē erroribus [< errāre] suis. Postquam finis patrī factum memorāvit, conticuit andem atque quēti sē dedit.

Karthāginiēnsēs, hominēs bellicōsi [= bellī studiōsi], saepe cum Rōmānīs bellāverunt [< bella gesserunt]. Tridēns est scēptrum Neptūnī. Hostia est bēstia quae immolātur, ut sūs [= porcus], ovis, taurus. Nūbēs quae terram operit nebula dīcitur. Trōiānī, sī in Italiam ire nōn possunt, in Siciliam saltem ire cupiunt.

Synōnyma: gurgēs et vertex; saxum et rūpēs; pulchritūdō et decor; glōria et honōs; Notus et Auster; stēlla et sidus; frequēns et crēber; nesciēs et inscius; fēlix et fortunātus; pulsāre et impellere et ferire; circumagere et volvere; natāre et nāre; ambulāre et gradi; accūsāre et incūsāre; subire et succedere; ascendere et scandere; auxilium ferre et succurrere; dēlere et abolere; cōnārī et temptāre.

Contrāria: altum et vadum; Auster et Aquilō; acūtus et obtūsus; spargere et colligere; abdūcere et adducere; dispellere et compellere; subito et paulatim.

PENSVM C

1. Ubi sita est Karthāgō? In ōrā Africae sita est.
2. Quae est Iūnō? Iūnō est Iovis coniūnx, dea mātrōnārum.
3. Cūr Iūnō Trōiānōs ōderat? Ob iudicium Paridis.
4. Quid est Aeolī officium? Aeolī officium est ventōs in vinculis tenēre.
5. Quid fecit Neptūnus cum mare turbārī sentīret? Fluctūs sēdāvit, nūbēs dispulit sōlemque redūxit.
6. Quō Trōiānī tempestāte delātī sunt? Ad ōram Africae delātī sunt.
7. Quid Aenēas sociis suis partitus est? Aenēas sociis suis septem cervōs, quōs occiderat, partitus est.
8. Quōmodo socii virēs restituērunt? Cibō et vinō virēs restituērunt.
9. Quae dea in silvā Aenēae obviam iit? Venus Aenēae filiō suō obviam iit.
10. Cūr Aenēas mātrem suam primō nōn agnōvit? Quia Venus vestem et arma virginis vērantis gerēbat.
11. Quid Venus filiō suō nārrāvit? Venus eī dē Didōne rēginā nārrāvit.
12. Quid vidit Aenēas ex colle dēspiciēs? Aenēas vidit Tyriōs novam urbem exstruentēs.
13. Cūr nēmō Aenēam Karthāginem intrantem vidit? Quod Venus eum nebulā circumfūderat.

14. Quae imāginēs in novō templō pictae erant? Imāginēs belli Trōiāni.
15. Quid Ilioneus ā Didōne petivit? Ilioneus ā Didōne petivit nē Trōiānōs ab ōrā Africae arcēret.
16. Num urbs Trōia Dīdōnī ignōta erat? Didō urbem Trōiam bene nōverat.
17. Quōmodo Didō Aenēam et sociōs eius recēpit? Aenēam benignē recēpit et convivium ei apparāvit.
18. Quod cōsiliū Venus excōgitāvit? Ut Cupidō prō filiō Aenēae venīret et rēginam amōre incenderet.
19. Quid Cupidō effēcit in gremiō Dīdōnis sedēns? Mēmoriam Sychaei abolēvit et animum rēginae vivō amōre incendit.
20. Quid Dīdō Aenēam hortāta est? Didō eum hortāta est ut sibi dē errōribus suis nārrāret.

CAPITVLVM XL

PENSVM A

Dē cāsū vocātivō

Aemilia: “Ō Iulī, mī optime marīte!”

Mārtiālis:

“Semper pauper eris, sī pauper es, Aemiliāne!”

Catullus:

“Cēnābis bene, mī Fabulle, apud mē.”

Hector: “Heu, fuge, nātē deā!”

Hecuba: “Ō miserime coniūnx!”

Anchīsēs: “Fuge, mī fili!”

Aenēās: “Venī mēcum, Achātē, mī amice!” Achātēs:

“Quid nunc sentīs, Aenēā?”

Dīdō: “Perfide hospes!” “Dabis, improbe, poenās!”

Cōsul (in senātū): “Quid cēnsēs, Mārce Tullī? et tū, Lūcī Cornēlī?”

Spectātōrēs, plaudite!

PENSVM B

Dīdō: “Velim [= utinam] prius Iuppiter mē fulmine percutiat quam viri amōri succumbō [↔ resistō]!” Anna: “Ō soror mea dilēcta [= cāra]! Etiamne placitō [= grātō] amōri repugnābis?” Ita animum sorōris amōre inflammāt [= incendit]. Tempora adeunt ut ā dīs veniam petant, nec vērō sacrificia mulierem furentem [= āmentem] iuvant. Poenīs et Trōiānīs vēnantibus, tonāre incipit; insequitur [= sequitur] imber grandine mixtus, et Dīdō et Aenēās in eandem spēluncam dēveniunt. Exemplō [= statim] Fāma nārrat ‘eōs in māximō luxū vivere turpi cupidine [= cupiditate] captōs!’

Mercurius Iovis mandāta [= imperialia] ad Aenēam dēfert: “Quid struis [= parās]? Nōlī hīc morārī! Italiam pete!” Haec locūtus deus ex oculis eius evānuī. Aenēās imperiō divīnō attonitus [= stupefactus] obmūtuit, tum Trōiānōs prīncipēs advocāvit iisque mandāvit [= imperāvit] ut classem clam ōrnārent.

At rēgina, quae dolum praesentit, Aenēam appellat: “Spērāsne, perfide hospes, tē tantum nefas [↔ fās] dis-simulāre posse et hibernō tempore [= hieme] clam hinc

dēcēdere [= excēdere]?” Per cōnūbium [= coniugium] nostrum tē ōrō: miserere mei!” Ita supplex implōrat. Aenēās: “Numquam tē uxōrem dūxī aut coniugium tibi prōmisi. Dēsine querellis tuis et mē et tē incendere! Nōn meā sponte Italiam petō.” Dīdō dicta eius nōn refellit, sed medium sermōnem abrupit et virum cūnc-tantem [= dubiē morantem] relinquit. Famulae [= ancillae] eam collāpsam susciunt.

Iam rēgina morī cupit: taedet eam vītae. Annam ōrat ut rogum ērigat et super rogum arma et exuviās [= vestimenta] et effigiem [= imāginem] Aenēae impōnat. Dīdō, cum classem abire vidēret, Furiās ultrices [< ulcisci] invocāvit. Tum rogum cōnscendit, torō incubuit atque ensem ē vāginā edūxit.

Officiū Rōmānōrum est “parcere subiectis et dēbellāre superbōs.”

Synōnima: pallium et amictus; stēlla et astrum; āra et altāria; lectus et cubile; pīlum et iaculum; virtūs et fortitūdō; vigilāns et vigil; moriēns et moribundus; praecipitāns et praeceps; recipere et excipere; āmens esse et furere; perficere et exsequi et peragere; prope-rāre et festināre; elūdere et illudere.

PENSVM C

1. Quid Dīdō Annae sorōrī fassa est? Didō sorōrī amōrem suum fassa est.

2. Cūr Dīdō amōrī repugnābat? Quia certum ei erat nūlli virō nūbere post mortem Sychaei.

3. Quid Anna sorōrī suae suāsīt? Anna ei suāsīt, ut sē cum Aenēā coniungeret.

4. Quid fāma nārrābat dē Dīdōne et Aenēā? Fāma nārrābat ‘eōs in luxū vivere turpi cupidine captōs.’

5. Quis Aenēam ex Africā excēdere iussit? Iuppiter hoc iussit per nūntium suum Mercurium.

6. Cūr Aenēās classem clam ōrnāvit? Quia iram Dīdōnis timēbat.

7. Quōmodo Dīdō cōsiliū Aenēae cognōvit? Fāma ei nārrāvit ‘classem armārī et cursum parārī.’

8. Quid Aenēās rēginae implōrānti respondit? Respondit ‘deōs sē Italiam petere iussisse.’

9. Num Dīdō dicta eius refellit? Didō sermōnem ab-rupit et ab oculis eius aufūgit.

10. Quid Dīdō Annam facere iussit? Eam iussit rogum ērigere.

11. Quae rēs super rogum impositae sunt? Super rogum imposita sunt arma et exuviae Aenēae et lectus iugālis.

12. Quae fuērunt precēs Dīdōnis extrēmae? Precāta est ut Aenēās bellō ex finibus suis pellerētur et ante diem caderet insepultus.

13. Quid vidit Aenēās ē nāve respiciēs? Vidit moenia Karthāginis flammis lūcere.

14. Cūr plēraeque fēminae in Siciliā relictae sunt? Quia nāvēs incenderant.

15. Quō Sibylla Aenēam dūxit? Sibylla Aenēam ad Inferōs dūxit.

CAPITVLVM XLI

PENSVM A

Dē generibus verbōrum

Verte hās sententiās in genus alterum, āctīvum aut passīvum:

[Pater filium laudat:] Fīlius ā patre laudātur.

[Tyrannus ferōx ab omnibus metuitur:] Omnēs *tyrannum ferōcem metuunt*.

[Alta moenia urbem Trōiam cingebant:] *Urbs Trōia altis moenibus cingebatur*.

[Trōia ā Graecis capta et incēnsa est:] *Graeci Trōiam cēperunt et incendērunt*.

[Graeci equum ligneum fabricāverunt:] *Equus ligneus ā Graecis fabricātus est*.

[Cum pars moenium ā Trōiānis dēstrūcta esset, equus ille in urbem tractus est:] *Cum Trōiāni partem moenium dēstrūxissent, equum illum in urbem trāxērunt*.

[Terribile incendium urbem absūmpsit:] *Urbs terribili incendiō absūmpta est*.

[Creūsa ā maritō quacērēbatur nec inventa est:] *Maritus Creūsam quacērēbat nec invēnit*.

[Karthāginiēnsēs Aenēam cernere nōn poterant, quod nūbēs eum cēlābat:] *Aenēas ā Karthāginiēnsibus cerni nōn poterat, quod nūbe cēlābatur*.

[Pueri ā Faustulō inventi et domum lātī sunt:] *Faustus puerōs invēnit et domum tulit*.

[Gemini praedam pāstōribus dīvidēbant:] *Praeda pāstōribus dīvidēbatur ā geminis*.

[Fluvium Tiberim ōlim Albulam vocābant:] *Fluvius Tiberis ōlim Albula vocābatur*.

[Arx ab hostibus numquam expugnābitur:] *Hostes numquam Arcem expugnābunt*.

[Magister tē laudat, mē reprehendit:] *Ego ā magistrō laudor, tū reprehenderis*.

PENSVM B

Post *adventum* Aenēae rēx Latīnus, cum *cōpiās* suās in aciem ēdūxisset, inter *prīmōrēs* [= principēs] prōcessit ducemque advenārū ad colloquium *ēvocāvit*. Ut nōmen Aenēae audīvit, *nōbilitātem* viri gentisque admirātus Trōiānōs in *societātem* [< socius] recēpit et Aenēae filiā suā in *mātrimōnium* dedit. Rēx Turnus, cui Lāvīnia *spōnsa* fuerat, Aenēae Latīnōque bellum *intulit*. Proeliō victus Turnus rēbus suis *diffidēs* [< cōfidēs] ad Etrūscōs cōnfūgit. Post proelium Latīnis *prosperum* Aenēas *nusquam* [= nūllō locō] apparuit. Cum Ascanius nōndum ad *pūberem* aetātem pervēnisset, Lāvīnia inter *pueritiā* eius rēgnāvit, nec Etrūscī nec ūllī alii *finitimī* inter rēgnum *muliebre* [< mulier] bellum facere ausi sunt.

Rēx Proca Numitōrem et Amūlium *prōcreāvit* [= genuit] atque Numitōrī rēgnum *vetustum* [= vetus] *lēgāvit* [= reliquit]. Amūlius frātre[m] pepulit, frātris filiā Vestālem lēgit: ita eī perpetuā *virginitāte* spem *partūs* [< parere] adēmit. At Vestālis, vī *compressa*, geminōs peperit, quī *iussū* rēgis expositi sunt; sed pāstor *vāgītum*

puerilem audīvit et puerōs invēnit cum *lupā*, quae tam *mitis* fuit ut eōs lacte suō *nūtriret* et linguā *lamberet*. Ita ā *crūdēlitāte* [< crūdēlis] rēgis pueri servātī sunt.

Rōmulus et Remus, ut prīmum *adolēverunt*, per *saltūs* vēnābantur et in *latrōnēs* praedam ferentēs impetūs faciēbant. Latrōnēs Remum captum Numitōrī *dēdidērunt* [= trādidērunt], quī cum eum in *cūstodiā* habēret, nepōtem suum esse *suspiciābatur* [= crēdere incipiēbat]. Amūliō occīsō Numitor, *conciliō* advocātō, mala *facinora* [= maleficia] frātris ostendit et 'sē caedis *auctōrem* esse' dīxit.

Remus, cum in Aventinō *auspicārētur*, sex *vulturēs* vīdit; hōc *auspiciō* nūntiātō, *duplex* numerus [: XII] Rōmulō sē ostendit; is igitur urbem condidit, quae ā nōmine *conditōris* 'Rōma' appellāta est. Remus vērō, cum hoc *molestē* ferret, novōs mūrōs *trānsiit* et ā Rōmulō *interēptus* [= interfectus] est.

Cācus *clāvā* Herculis *ictus* [= percussus] occidit, cum bovēs in spēluncam *abdidisset* [= cēlāvisset]. Bove *eximiā* [= ēgregiā] immolātā *sacrum* [= sacrificium] Herculi factum est *ritū* Graecō.

Ōceanus mare *immēsum* [= sine fine] est. Facile est mūnera *praebendō* [= offerendō] animōs populī sibi *conciliāre*. Ante proelium imperātor auspiciis deōs *cōnsulit*. Difficile est inter geminōs *discrimen* facere. Quī *sitit* bibere cupit.

Synōnima: liberī et *stirps*; virēs et *vigor*; pecus māius et *amentum*; pater patris et *avus*; frāter patris et *patruus*; piger et *segnis*; ūmidus et *ūdus*; turbāre et *cōnfundere*; auxilium ferre et *opem* ferre; trepidus esse et *trepidare*.

Contrāria: muliebris et *virilis*; amittere et *adipisci*; cōnfidere et *diffidere*; cōnsolārī et *grātulārī*; ubique et *nusquam*; vērē et *falsō*.

PENSVM C

1. Unde Aenēas in Italiā vēnit? *Aenēas Trōiā vēnit*.
2. Num Aenēas rēgem Latīnum proeliō vicit? *Latīnus amicitiam et societātem cum Aenēā fecit*.
3. Cūr Turnus Aenēae Latīnōque bellum intulit? *Quia Latīnus Aenēae in mātrimōnium dederat filiā suā Lāvīniā, quae Turnō spōnsa fuerat*.
4. Cūr neuter exercitus laetus ex proeliō abiit? *Quia alter exercitus victus est, alter ducem suum amisit*.
5. Quōmodo Aenēas animōs Aboriginum sibi conciliāvit? *Utramque gentem 'Latīnōs' appellāvit*.
6. Quō rēx Turnus victus cōnfūgit? *Ad Etrūscōs*.
7. Quā urbem condidit Ascanius? *Ascanius novam urbem condidit, quae Alba Longa appellāta est*.
8. Quod cognōmen rēgibus Albānis fuit? *Omnibus rēgibus Albānis cognōmen fuit Silvius*.
9. Quōmodo Amūlius rēgnō Albānō potitus est? *Numitōrem rēgem, frātre[m] suum, expulit*.
10. Quem Rēa Silvia patrem geminōrum esse dixit? *'Deum Mārtem patrem esse' nārrāvit*.
11. Quōmodo gemelli expositi servātī sunt? *Pāstor rēgius eōs invēnit et domum tulit*.

12. Cūr Numitor Remum nepōtem suum esse suspiciābātur? Quia geminōs esse frātēs audiverat.
13. Quid Rōmulus et Remus fēcērunt cum sē nepōtēs rēgis esse cognōvissent? Amūlium necāvērunt.
14. Ubi Rōmulus urbem condidit? In monte Palātīnō.
15. Cūr frātrem suum occidit? Quia Remus mūrōs eius trānsiluerat.
16. Quōmodo Herculēs bovēs abditās repperit? Herculēs bovēs in spēluncā Cāci mūgīre audivit.
17. Quō ritū Rōmulus sacra Herculi fēcit? Ritū Graecō.

CAPITVLVM XLII

PENSVM A

Dē modis verbōrum

Magister discipulōs tacēre et audīre iubet: “Tacēte, discipulī, et audīte!” Mārcus nōn tacet nec audīt; magister eum monet ut taceat et audiat: “Tacē, Mārce, et audī! Quot sunt bis sēna (2×6)?” Magister interrogat quot sint bis sēna, ac Mārcō imperat ut surgat et respondeat: “Surge et respondē, Mārce, sed cavē nē prāvē respondeās!” Mārcus nōn surgit nec respondet. Magister: “Audī, Mārce: iubeō tē surgere et respondere.” Mārcus: “Nesciō quid respondeam.” Magister iubet eum digitis computāre: “Digitis computā! Cūrā ut rectē computēs.” Mārcus: “Interrogā aliōs! Nōlī semper mē interrogāre!” Mārcus magistrum monet ut aliōs interroget.

Cicerō cōsul Catilinam ex urbe ēgredi et proficisci iussit: “Egredere ex urbe! Patent portae: proficiscere.” Cōsul orātiōne suā effecit ut Catilina ex urbe ēgrederetur et in Etrūriam proficisceretur.

Latīnus ab Aenēā quaeſivit ‘quis esset et quid quaereret’: “Tū quis es et quid quaeris?” Ille respondit ‘sē esse Aenēam Trōiānum novamque sēdem quaerere’: “Ego sum Aenēas Trōiānus; novam sēdem quaerō.”

PENSVM B

Rōmulus rēx xii lictōrēs sūmpsit, quī insignia imperiī, fascēs et securēs, gererent, et C senātōrēs creāvit [= legiti]. Gentēs vicināe [= finitimae] Rōmānōs spernēbant [= contemnēbant] nec lēgatiōnem Rōmānam benignē audivērunt. Id Rōmulus aegrē passus est, sed indignātiōnem suam dissimulāns finitimōs ad ludicrum [= ludōs] vocāvit. In mediō plausū [< plaudere] iuvenēs Rōmāni clāmantēs [= clāmantes] exsiliunt virginibusque manūs iniciunt, ut nārrat Ovidius in ‘Arte amātōriā.’ Parentēs virginum terrōre percussī [= percussī] profugiunt [= auferiunt]. Rōmulus blandis verbis animōs virginum mitigāre cōnabatur, sed parentēs civēs suōs contrā Rōmānōs concitābant. Dum aliī occasiōnem [= tempus idōneum] exspectant, Caenīnēs in finēs Rōmānōrum invādunt, sed Rōmulus cōnfestim [= statim] eōs fugat [= in fugam vertit] et ipse rēgem eōrum occidit et spoliāt: spolia rēgis in Capitoliō ad quercum sacram dēposuit et finēs templō Iovis designāvit. Mulierēs orābant ut parentibus liceret Rōmam migrāre; quod facile impetrāvērunt.

Tarpēia nōn impūne [= sine poenā] arcem hostibus prōdidit. Rōmulus Iovem orāvit ut fugam Rōmānōrum sisteret. Tum mulierēs sē inter aciēs intulērunt patrēs virōsque orantēs ‘nē sanguine nefandō [= infandō] sē respergerent!’ Movet rēs cum multitudinem tum ducēs [= et m. et d.]. Sabīnī generis [= viris filiārum] et Rōmānī soceris suis dextrās dant ac ducēs ad foedus faciendum prōdeunt [= prōcēdunt]. Unam civitatem ex duābus faciunt et rēgnum cōnsociant; nōn modo cōmūne, sed etiam concors rēgnum eōrum fuit. Rōmulus rēx trēs centuriās equitum cōnscript. Ita equitatū Rōmānō auctō cum finitimis, quī agrōs Rōmānōs vāstābant [= populābantur], dimicāvit [= pugnāvit] eōsque vicit. Haec ā Rōmulō domī militiaeque gesta sunt. Cum cōntiōnem militum habēret, subitō coortā [= ortā] procellā sublimis [= ad caelum] raptus est. Proculus Iūlius affirmāvit ‘Rōmulum dē caelō dēlāpsū sibi obviū fuisse.’

Post breve interrēgnum populus Numam, quamquam peregrinus erat, rēgem creāvit et patrēs auctōrēs facti sunt: ergō nōn plēbs [= populus], sed patrēs decrēverunt quis Rōmae rēgnāret. Tum augur, capite vclātō et lituum (id est baculum aduncum) tenēs, Iovem precatus est uti [= ut] signa certa dēclāraret; ita Numa auspiciātō [= auspiciis missis] rēx dēclārātus est.

Numa rēs utilēs [< ūti] instituit: annum in xii mēnsēs discipit et diēs fastōs et nefastōs fēcit; flāminem Diālem creāvit ac Vestālēs, Vestae sacerdotēs assiduās [= semper praesentēs], quās virginitate sanctās fēcit; nec quaelibet virgō Vestālīs fieri poterat, sed nobilissimae tantum. Cum igitur finitimi nefās putārent civitatem sanctam violāre, pāx per multōs annōs conservāta est.

Iānus clausus pācem esse indicat. Quī admodum [= valde] macret crīnēs et vestem laniat [= scindit] et ocellōs lacrimis corrumpit. Prō pecūniā mūtūā pignus dandum est. Nocturnō [< nox] tempore nauta sīdera in caelō notat [= animadvertit].

Synōnyma: honōs et decus; templum et aedēs et fanum; rēs mirābilis et mirāculum; rūsticus et agrestis; tardus et lentus; felix et faustus; grātus et acceptus; iterum facere et iterāre; taedēre et pigēre; validus fieri et convalescere; oppugnāre et adoriri; aliquantum temporis et aliquamdiū; dēnuō et dē integrō.

Contrāria: victōria et clādēs; aequus et iniquus; bellicōsus et imbellis; internus et externus; concurrere et discurrere; erumpere et irumpere; āvertere et advertere; recumbere et prōcumbere.

PENSVM C

1. Quae sunt insignia imperiī? Insignia imperiī sunt fascēs et securēs.
2. Quōmodo Rōmulus civitatem auxit? Multōs finitimōs in urbem recēpit.
3. Cūr novus populus uxōribus carēbat? Quia viris Rōmānis cōnūbium nōn erat cum finitimis.
4. Quārē Rōmulus finitimōs ad ludōs vocāvit? Ut iuvenēs Rōmāni virginēs raperent.

5. Quō rēx victor spolia opīma tulit? In Capitōlium.
6. Quōmodo Sabīnī arcem Rōmānam cēpērunt? Virgō Tarpēia arcem Sabinis prōdidit.
7. Quārē scūta sua in puellam coniecērunt? Quia puella postulāverat 'id quod in sinistris manibus habērent.'
8. Quid fēcīt Rōmulus cum Rōmānī fugerent? Iovem orāvit ut fugam Rōmānōrum sisteret.
9. Quam ob rem pāx facta est cum Sabīnis? Quia Sabinae inter exercitūs pugnantes sē intulērunt.
10. Cūr Rōmulus Veiōs expugnāre nōn potuit? Quod urbs firmis mūris atque sitū ipsō mūnita erat.
11. Quid accidit cum rēx cōntiōnem mīlitum habēret? Tempestās cum tonitrū coorta est.
12. Num mīlites rēgem in caelum rapī vidērunt? Rēgem nōn vidērunt, nam dēnsō nimbō operiebātur.
13. Quid Proculus Iūlius nārrāvit? Nārrāvit 'Rōmulum dē caelō lapsū sibi obvium fuisse.'
14. Quōmodo novus rēx creātus est? Populus Rōmānus rēgem creāvit et patrēs auctōrēs facti sunt.
15. Uter rēx ferōcior fuit, Rōmulusne an Numa? Ex primis duobus rēgibus Rōmulus ferōcior fuit.
16. Quōmodo Numa populum bellicōsum temperāvit? Numa et pāce et deōrum metū populum temperāvit.

CAPITVLVM XLIII

PENSVM A

Dē adiectivis

Italiae incolae primī agricolae industrij fuērunt. Illud tempus beātum 'aetās aurea' dīcitur. Dum Latīnus in pāce diūturnā rēgnat, Trōia, urbs opulenta, ab exercitū Graecō capta est. Graeci audacēs ingentem equum ligneum militibus armatis complēverunt. Lāocoōn dē summā arce decurrēns civēs suōs monuit nē hostibus Graecis cōfiderent, atque omnibus viribus hastam ingentem in latus equi durum misit, sed illa in firmo rōbore stetit nec in partem interiorem ad mīlites occultos penetrāvit. Brevi tempore duo anguēs māximī per mare tranquillū ad litus propinquū natāverunt et corpus eius medium amplexi sunt. Priamus multarum gentium rēx superbus fuit.

Primā luce Didō sorōri suae "Quālis hospes" inquit "domum nostram intrāvit, quam nōbilis, quam fortis! Agnoscō veteris vestigia flammae!"

Rōmulus ante diem undecimum kalendās Māias in colle Palatino novam urbem condidit. Gentēs finitimae civēs Rōmānos spernēbant. Cum iuvenēs Rōmāni virgines Sabīnas rapuissent, magnum et acre certāmen ortum est.

Senātus Rōmānus cōstat ex sescentis senātoribus, quī summam potestātem in rē publicā habent. Pontifex māximus est summus sacerdos quī ceteris omnibus sacerdotibus Rōmānis praefectus est.

Templum Iovis Optimi Māximī magnificentius est quam cetera omnia templa Rōmāna; ex omnibus templis Rōmānis id magnificentissimum est.

Nūlla fēmina mortālis pulchrior fuit quam Helena; ea pulcherrima fuit omnium fēminarum mortālium.

PENSVM B

Tullus, rēx indole [= ingeniō] ferōx, Numae dissimilis fuit. Cum Albāni Rōmānos rēs repetentes dimisissent, Tullus iis bellum indixit. Cupidō imperiī duos populōs cognātos [= ab eōdem ortōs] ad arma stimulābat [= incitābat]. Etrūscī ambōs exercitūs spectābant, ut pugnā fessōs aggrederentur [= oppugnārent].

Cum duo Rōmāni exspirantes [= morientes] concidissent, unus ferro intactus fuit; is aliquantum spatii aufūgit ac trēs Albānos magnis intervallis sequentes occidit. Cum soror Horātiī spōsum suum mortuum identidem [= iterum iterumque] appellāret cum complōratione [= lāmentātiōne], Horātius eam verbis increpuit et gladiō transfixit! Itaque accūsātus est, et duumvirī, quī tantum crimen negligere nōn potuerunt, eum condemnāverunt; sed Horātius ad populum prōvocāvit. In eō iudiciō pater eius 'filiam iure caesam esse' prōclāmāvit; tum populus Horātium absolvit, neque enim liberātorem [< liberāre] urbis verberātum et arbore infelici suspensum vidēre voluit.

Tullus simul cum hostibus et cum prōditiōne [< prōdere] et perfidiā [< perfidus] sociōrum dimicāvit, nam iniussū [< iussū] eius Albāni ex proeliō abiērunt. Hostibus victis, rēx Mettium poenā atrocē [= crudēli] affecit: corpus eius ad duās quadrigās ligātum [= vinctum] in diversās [= contrāriās] partēs distractum est. Deinde Alba diruta [= dēstrūcta] est et Albāni Rōmam trāducti sunt. Ita Rōma ruinis [< ruere] Albae crevit, numerus civium duplicātus [< duplex] est et X equitum turmae exercitui Rōmāno additae sunt.

Bellum civile est quod inter civēs geritur. Duumvirī sunt iudicēs sevērissimī. Quī sine culpā est ā iudice absolvitur. Centuriō dīcitur quī centuriae praefectus est.

Synonyma: servitūs et servitium; pallium militis et paludamentum; fūnis et restis; plēbs et vulgus; civēs et populārēs; metus deōrum et religiō; flēns et flēbilis; miserandus et miserābilis; senex fieri et senescere; opōnere et obicere; ornāre et decorāre; cingere et saepire; laniāre et lacerāre; errāre et vagāri; lūx fit et illucēscit; ab utrāque parte et utrimque; nullō modō et nequāquam; paulatim et sēnsim; ubique et passim; esset et foret.

Contrāria: pulchritūdō et foeditās; libēns et invītus; fōrmōsus et dēfōrmis; placēre et displicēre; clam et palam.

PENSVM C

1. Quis fuit avus Tullī Hostiliī? Avus eius fuit Hostius Hostilius, qui dux Rōmānōrum fuit bellō Sabinō.
2. Quamobrem Tullus Albānis bellum indixit? Quia Albāni ex agrō Rōmāno praedās ēgerant.
3. Ubi Albāni castra collocāverunt? Luxta viam Appiam haud plūs quīnque milia passuum ab urbe.

4. Num Rōmānī et Albānī aciē pugnāvērunt? Nōn ita, nam trigeminī Rōmānī et Albānī, utriq̄e prō suā patriā, pugnāvērunt.
5. Quōmodo Horātius sōlus trēs Albānōs vicit? Fugientō pugnā divisit, nam Albānī vulnerātī variīs intervāllis eum secūtī sunt.
6. Quid tum factum est ante portam Capēnam? Horātius sorōrem suam, quae spōnsum suum Albānum lūgēbat, gladiō trānsfixit!
7. Horātiusne condemnātus ac pūnītus est? Ā duum-viris condemnātus est, sed populus eum absolvit.
8. Quid est 'pōmērium'? Est spatium intrā et extrā moenia quod neque habitārī neque arārī fās erat.
9. Quōmodo Mettius sociōs suōs Rōmānōs prōdidit? Exercitum suum ex proeliō abdūxit, ut cum victōribus sē iungeret.
10. Quid fēcit Tullus postquam hostēs fūdit? Mettium sevērissimē pūnivit.
11. Quōmodo duplicātus est cīvium numerus? Albā dirūtā cīvēs Albānī Rōmam trāductī sunt.
12. Quamdiū Alba Longa stetit? Quadringentōs annōs.
13. Quid Tullus Hostilius aedificāvit? Tullus Hostilius cūriam Hostiliam aedificāvit.
14. Quandō Tullus deōs colere coepit? Postquam ipse pestilentia affectus est.
15. Quōmodo ille rēx periit? Tullus fulmine ictus cum domō suā flagravīt.

CAPITVLVM XLIV

PENSVM A

Dē adverbis

Tullus lēgātōs Albānōs blandē ac benignē recēpit. Rēx Albānus lēgātīs Rōmānīs superbē ac ferōciter respondit. Horātī et Cūriatī nōn timidē, sed fortiter pugnāvērunt. Duo Horātī citō (celeriter) occisi sunt, trēs Cūriatī vulnerātī, duo magis aut minus graviter, tertius leviter. Subitō Horātius, quī feliciter incolumis erat, fugere coepit. Albānī nōn aequē vēlociter sequī potuerunt: quī levissimē vulnerātus erat, vēlocissimē currēbat et continuē occisus est, cum longē abesset ā cēterīs; quī gravissimē vulnerātus erat, postrēmō occisus est. Certē Horātius fortius ac prūdētius pugnāvit quam cēterī: is omnium fortissimē ac prūdētissimē pugnāvit; sed postquam ita glōriōsē patriam servāvit, sorōrem suam, quae Cūriatium flēbiliter nōmināverat, crūdēliter interfecit!

Posteā Tullus ēgregiē cum hostibus pugnāvit, etsī Albānī sociōs Rōmānōs turpiter (foedē) dēseruerant. Tullus ducem Albānum sevērē atque atrociter pūnivit. Nēmō Rōmānus hostem sevērius aut atrocius pūnivit quam Tullus.

Numa iustē et prūdēter rēgnāvit deōsque diligenter coluit. Rōmulus et Tatius communiter rēgnāvērunt, nec Rōmulus mortem Tatī molestē (aegrē) tulit.

Malus discipulus, quī malē ac prāvē scribit, rārē laudātur; bonus discipulus, quī benē ac rēctē scribit

nōn solum Graecē, sed etiam Latīnē, frequenter laudātur.

PENSVM B

Ancus iūs fētiāle scripsit quō bellum indicitur. Latīnis bellum indictum est, postquam lēgātus deōs testātus est populum Latīnum adversus populum Rōmānum dēliquisse [= male fēcisse] et plērique senātōrēs cōnsēserunt [= in eandem sententiam iērunt]. Latīnis victīs, Ancus ingentem praedam Rōmam revēxit; nec vērō Medulliam expugnāre potuit propter firmās mūnitiōnēs [< mūnīre]. Iāniculō adiectō urbem amplificāvit [= ampliōrem fēcit].

Patre mortuō, Lucumō, vir strēnuus [= impiger], omnium bonōrum hērēs factus est. Cum Etrūscī eum spernerent ut exsule ortum, uxor Tanaquil, quae virum honōrātum [= decorātum] vidēre cupivit, eī persuāsit ut Rōmam commigrāret cum omnibus bonis [= fortūnis] suis. Aquila eī pilleum abstulit et divinitus [= divīnē] in capite reposuit. Hoc augurium Tanaquil, quae rerum caelestium perita erat, laeta accēpit. Rōmae L. Tarquinius, quem divitiae cōspicuum faciēbant, cīvēs sibi conciliābat cōmiter [= benignē] invitandō.

Equitātū auctō rēx Tarquinius cum Sabinīs cōnflīxit. Eō proeliō praecipua fuit glōria equitum, quī ab lateribus incurrērunt ac Sabinōs fūdērunt. Haec fermē [= ferē] est fōrmula dēditiōnis: "Dēditisne vōs, urbem, agrōs, terminōs, dēlūbra [= fāna], divīna hūmanaque omnia in populi Rōmānī dīcīōnem?" "Dēdimus."

Servius Tullius, quī servā [= ancillā] nātus esse dicitur, magnā cūrā erudiēbatur [= docēbatur]. In vestibulō rēgiae duo pāstōrēs rīxam simulant; vocātī ad rēgem alter rem ex compositō orditur, alter secūrim in caput rēgis dēicit. Rēgina, arbitris [= testibus] ēiectīs, Servium properē [= celeriter] accīvit [= arcessivit]. Populō nūntiat 'rēgem nōn mortuum, sed sōpitum esse subitō ictū; interim Servium rēgis officiīs fūctūrum esse.' Ita celātā morte opēs Servii firmāvit [< firmus]. Servius rēx populum ex cēnsū [< cēnsere] in v classēs distribuit [= descripsit]; singulae classēs ex iūniōribus et senīōribus cōstant. Quamquam Servius magnō cōnsēnsū [< cōnsentire] populī rēx lēgitimus [< lēx] dēclārātus erat, L. Tarquinius rēgnū affectāre nōn dēstitit; Tullia, quācum nūptiis [< nūbere] iūctus erat, eum instigābat [= incitābat]. Postrēmō senātum per praecōnem in Cūriam coēgit ibique turpissimīs contumēliis Servio maledicere orsus est. Huic orātiōnī Servius intervēnit cum fautoribus [< favēre] suis, sed Tarquinius eum arripuit atque per gradūs dēiēcit! Tullia currum suum per corpus patris sanguinolentum [= cruentum] ēgisce fertur, neque id ā cēterō scelere abhorret.

Māne hominēs ē somnō expergiscuntur. Senēs māiōrēs nātū sunt quam iuvenēs. Mōtus membrōrum vinculis impeditur. Captivus est mīles captus. Discordia cīvilis seditiō dicitur. Hominēs ferās domāre nōn possunt. Quī sōlus esse vult, locum sēcrētum petit. Caput ardēns glōriam futūram portendere putābatur. Fabius

Pictor est rerum gestarum scriptor antiquus. Servius cum primoribus Latinorum hospitiis [< hospes] iunctus erat. Carpentum est vehiculum [= currus] quod duas rotas habet; bestia quae currum vehit iumentum dicitur.

Synonyma: uxor filii et nurus; dolus malus et fraus; insania et furor; clam factus et clandestinus; idoneus et aptus; illustris et inclutus; regius et regalis; acerbus et amarus; eludere et frustrari; quomodo et quo pactō.

Contraria: vetustas et novitas; iuventus et senectus; egredi et ingredi; publice et privatim.

PENSVM C

1. Quomodo fetialis bellum indicēbat? Fetialis hastam sanguineam in fines hostium emittēbat.
2. Quare carcerem aedificare necesse fuit? Ut hominēs a sceleribus deterrērentur.
3. Cūr Lucumō domi honorem adipisci nōn poterat? Quia peregrinus erat.
4. Quī rēgēs peregrinī Rōmae rēgnāverunt? Tatius et Numa et Tarquinius.
5. Quot equitēs tum in exercitū Rōmānō erant? Nongenti tantum, sed Tarquinius numerum duplicāvit.
6. Quibus condiciōnibus pax cum Sabīnīs facta est? Collātia Sabīnīs adēpta est.
7. Quāle prōdigium in rēgiā vīsum est? Caput pueri dormientis ārsisse fertur.
8. Quid caput Serviī ārdēs portendere putābātur? Id eum rēgem futurum esse portendere putābātur.
9. Quomodo rēx Tarquinius occisus est? Alter ex duobus pāstōribus secūrim in caput rēgis dēiecit.
10. Quare Tanaquil mortem rēgis cēlāvit? Tanaquil mortem rēgis cēlāvit, ut opēs Serviī firmāret.
11. Quōs collēs Servius urbī Rōmae adiēcit? Servius Quirīnālem Viminālemque urbī adiēcit.
12. Quālēs erant filiae Serviī? Altera mītis, altera ferōx.
13. Quomodo Servius rēgnō pulsus est? Tarquinius Servium ē Cūriā ēiecit.

CAPITVLVM XLV

PENSVM A

Dē prōnōminibus

Quis fuit rēx illē ferōx quī Rōmā exāctus est? Tarquinius fuit, quem Rōmānī ‘Superbum’ appellāverunt. Is enim eōs civēs quos timēbat aut quorum divitiās cupiēbat necāvit. Illō tempore nēmō Rōmae tūtus erat. Cum Lucretia, uxor cuiusdam Collātīnī, a filiō illius rēgis stuprāta esset, Brūtus, cuius frāter ab eōdem rēge necātus erat, hōc modō iūrāvit: “Per hunc sanguinem iūrō: mē quācumque vī possim L. Tarquinium exsecūtūrum nec illum nec alium quemquam rēgnāre Rōmae passūrum!” Tum rēgem ipsum et liberōs eius exēgit.

Ōrāculum illud Delphicum, cui ipse deus Apollō praeest, clārius est quam ullum aliud ōrāculum neque rēx Tarquinius ulli aliī ōrāculō crēdebāt.

Sextus quendam nūntium ad rēgem mīsīt, nec verō rēx huic nūntiō cōnfidebat. Sextus ab eō quaesivit:

“Quid rēx tibi respondit cum tē recēpisset?” Nūntius: “In hortum exiit mē sequente nec quidquam mihi respondit.” Nūntius dixit ‘rēgem nihil sibi respondisse.’

Rōmulō mortuō patrēs inter se certābant quis eōrum Rōmae rēgnāret. Omnibus placēbat aliquod caput civitātis esse, nec verō quisquam alteri concēdere volēbat. Eō tempore Numa Curibus habitābat; eum populus Rōmānus rēgem creāvit, ac patrēs, cum nēminem illi virō praeferre audērent, ei rēgnū trādiderunt. Tum augur haec verba locūtus est: “Iuppiter pater, si est fās hunc Numam Pompilium, cuius ego caput teneō, rēgem Rōmae esse, uti tū signa certa dēclārēs inter eos finēs quos feci!”

PENSVM B

Tarquinius Superbus primorēs suspectōs et invisos [↔ dilectōs] occidit aut in exilium ēgit; ita senātorum numerō imminūtō [= minūtō], senātus expers potestātis [= sine potestāte] erat, et rēx ipse per se rem publicam administrābat.

Cum Turnus minās in rēgem Rōmānum iactāvisset, rēx allātō falsō crimine virum insontem [= sine culpā] oppressit: gladiōs multōs ad eum convehī [= cōferri] iussit, quibus inventis manifesta [↔ dubia] rēs vīsa est.

Rēx praedam largiendō animōs civium lenire [= mītigāre] studēbat, quī se opificēs [= operariōs] prō bellātoribus factōs esse indignābantur [= indignum putābant]; sed cum Ardeam vī capere nōn posset, urbem obsidēre coepit. Ibi cum dē uxōribus mentiō facta esset, Collātīnus dixit ‘Lucretiam suam castissimam esse’; iuvenēs Rōmam properāverunt, ubi uxōrēs suās in epulis [= cenā] et luxū tempus terentēs invēnerunt; Lucretia verō nocte serā inter ancillās labōrābat. Postquam Sextus Tarquinius Lucretiam stuprāvit [= violāvit], Brūtus per sanguinem Lucretiae iūrāvit ‘se rēgem cum coniuge et prole [= stirpe] Rōmā exāctūrum esse.’ Ōrātiōne habitā dē vī ac libidine Sex. Tarquiniī, dē stuprō Lucretiae nefandō, dē saevitiā [< saevus] rēgis nōn tolerandā [= ferendā] ac dē plēbis miseris [< miser], Brūtus haud difficulter [↔ facile] Rōmānis persuāsīt ut imperium rēgi abrogārent.

Hostis insolēns [= audāx et superbus] semper parātus est ad rebellandum [= bellum renovandum]. Cohors cōnstat ex III manipulis. Ōrāculum est locus ubi fātum divinitus praedicitur sortibus. Vir honestus [< honor] nōn peccat [= dēlinquit].

Synonyma: potentia et auctoritās; iuventūs et iuventa; pudicitia et castitās; culpa et noxa; peccātum et delictum; fūnus et exequiae; iactūra et damnum; fidus et fidelis; vacuus et inanīs; tuērī et prōtegere; interrogāre et scisciārī; cōgitāre et dēliberāre; trucidāre et iugulāre; properāre et mātūrāre; fluere et mārāre; premere et urgere; cōsentire cum aliquō et assentire alicui; in eundem locum et eodem; profectō et enīmvērō; ullō locō et usquam; apud et penes; suā sponte et ultrō.

Contrāria: stultitia et prudentia; decus et dēdecus; amicitia et simultās; coactus et voluntārius; pudicus et impudicus.

PENSVM C

1. Cūr ultimus rēx 'Superbus' appellābātur? Quia socerum sepeliri vetuit et primorēs patrum interfecit.
2. Quid Tarquinius Latinis indixit? Iis indixit ut primā luce ad lūcum Ferentināe convenirent.
3. Num Latini rēgem patienter exspectābant? Immō Latini rēgem impatienter exspectābant.
4. Quōmodo Tarquinius Turnum suspectum fecit? In hospitium Turni multos gladios inferri iussit.
5. Quārē Sextus Tarquinius Gabiōs trāsfūgit? Ut ā Gabiis dux belli factus civitatem Rōmānis dederet.
6. Quid Tarquinius nūtiō filiī respondit? Nihil verbis respondit, sed summa papāverum capita dēcussit!
7. Quōmodo Gabiī rēgi Rōmānō trāditi sunt? Primoribus civitatis interfecit, Gabiī sine pugnā trāditi sunt.
8. Quod portentum in rēgiā vīsum est? Anguis ex columinā lignēā elāpsus est.
9. Quōs Tarquinius Delphōs ad ōrāculum mīsīt? Rēx filiōs Titum et Arruntem cum Brūtō Delphōs mīsīt.
10. Quārē Brūtus stultitiam simulābat? Stultitiam simulāvit, nē ā Tarquiniō interficeretur.
11. Cūr Brūtus terram ōsculātus est? Ita ōrāculō pāruit nam terra 'māter' est omnium mortālium!
12. Quam ob rem Tarquinius Ardeam oppugnāvit? Rēx divitiās civitatis cupiebat.
13. Aerāriumne plēnum erat pecūniae? Aerārium exhaustum erat magnificentiā publicōrum operum.
14. Quōmodo iuvenēs rēgiī in castris tempus terēbant? Iuvenēs rēgiī conviviis ōtium terēbant.
15. Quō iuvenēs rēgiī ex castris profecti sunt? Rōmam profecti sunt et inde Collātiā.
16. Quōmodo uxōrēs eōrum tempus terēbant? Nurūs rēgiae in luxū et conviviis tempus terēbant, Collātinī uxor lānae dēdita erat.
17. Quae fuit uxor castissima? Lucretia, uxor Collātinī.
18. Cūr Lucretia se ipsa interfecit? Quia stuprum passa erat.
19. Quid Brūtus per sanguinem Lucretiae iūrāvit? Iūrāvit 'sē rēgem Rōmā exāctūrum esse.'
20. Quī primī cōsulēs fuērunt? L. Iūnius Brūtus et L. Tarquinius Collātinus.

CAPITVLVM XLVI

PENSVM A

Dē numeris

Livius scripsit centum quadrāgintā duos [CXLII] librōs 'Ab urbe conditā', quōrum trigintā quinque [XXXV] tantum cōservātī sunt, centum et septem [CVII] periērunt.

Tarquinius, septimus [VII] rēx Rōmānus, ā Brūtō expulsus est annō ab urbe conditā ducentisimō quadrāgesimō quārtō [CCXLIV], et prō unō [I] rēge duo [II] cōsulēs creati sunt. Ex eō tempore quotannis binī [II...] cōsulēs creābantur.

Annō ab urbe conditā quadrīngentēsimō nōnāgesimō [CCCCXC] bellum Pūnicum primum [I] ortum est. Annō vicēsimo tertio [XXIII] eius belli Poenī proeliō nāvālī dēvicti sunt: sexāgintā trēs [LXIII] nāvēs eōrum captae sunt, centum vigintī quinque [CXXV] dēmersae, trigintā duo [XXXII] milia hostium capta, tredecim [XIII] milia occisa; ex classe Rōmānā duodecim [XII] nāvēs dēmersae. Pugnatū est ante diem sextum [VI] idūs Mārtiās, id est diē decimō [X] mēnsis Mārtii.

Legiōnēs Rōmānae in dēnās [X...] cohortēs dividuntur, cohortēs in ternōs [III...] manipulos, manipuli in binās [II...] centuriās. In singulis [I...] legiōnibus sunt quaternae [IV...] vel quina [V...] milia hominum, quibus senī [VI...] tribūnī militum praefecti sunt.

Bis bina [2×2] sunt quattuor. Ter senā [3×6] sunt duodevigintī. Quater quina [4×5] sunt vigintī. Quinquies dēna [5×10] sunt quīnquāgintā.

PENSVM B

Tarquinius Collātinus, L. Brūtī collēga, cum omni patrimōniō suō Rōmā migrāvit. Brūtus et Arrūns invicem sē occidērunt. Coriolānus ad quintum miliārium ab urbe prōcessit, sed mātris et uxōris flētū superātus retrō sē recēpit. Cincinnātus, quī agrum IV iūgerum possidebat, ab arātrō dictātor factus est (dictātūra est dignitās māior quam cōsulātus); ergō sūdore dētersō togam praetextam accēpit. M. Valeriō adversus Gallum prōcēdenti corvus super brachium sedit atque oculos Galli ālis et unguibz verberāvit. Ap. Claudius cēnsor [< cēnsēre] viam Appiam strāvit. Samnitēs Rōmānōs victōs sub iugum mīsērunt.

Pyrrhus captivōs Rōmānōs honorificē [= magnō honōre] tractāvit, sed senātus eōs infāmēs haberi iussit. Fabricius medicum, quī sē Pyrrhum venēnō occisurum prōmiserat, repudiāvit [= dīmīsīt]; rēx cum hoc comperisset [= cognōvisset], honestātem [< honestus] Fabricii valdē admirātus est.

Cōsulēs Rōmānī Poenōs proeliō nāvālī vicērunt, sed cum victricī classe redeuntēs naufragium passi sunt; nec tamen animī Rōmānōrum hāc calamitatē infracti sunt. Bellō Pūnicō trānsactō [= peractō], rēx Hierō ducenta milia modiōrum tritici populō Rōmānō praestitit [= praebuilt].

Tirō est novus miles. Pānis albus ex tritico efficitur.

Synōnyma: III annī et triennium; IV annī et quadriennium; ferōx et trux; immēnsus et infinitus; magnus et grandis; cōspicius et insignis; senēscere et cōsenēscere; ulcisci et vindicāre; pātere et obsequi; condemnāre et damnāre; fallere et dēcipere.

Contrāria: prōgredi et regredi; cessāre et perseverāre.

PENSVM C

1. Quid ēgit Tarquinius Rōmā expulsus? Bellum intulit Rōmae, ut in rēgnum restitueretur.
2. Quōmodo periit L. Brūtus? Brūtus et Arrūns in proeliō invicem sē interfecērunt.

3. Quid trecentis Fabiis accidit? Omnēs praeter unum in proelio interfecti sunt.
4. Ubi senatores Cincinnatum invenerunt? Cincinnatum arantem invenerunt et dictatorem fecerunt.
5. Cūr decemviris potestas sublata est? Quia unus ex iis filiam Verginii stuprare conatus erat.
6. Totamne urbem Romam Galli occupaverunt? Galli urbem Romam praeter Capitolium occupaverunt.
7. Quōmodo Mānlius 'Torquātū' cognomen accepit? Mānlius torquem Gallō occisō ademptum collō suō imposuit.
8. Quid Ap. Claudius Caecus censor fecit? Ap. Claudius censor aquam Appiam induxit et viam Appiam stravit.
9. A quibus Rōmānī sub iugum missi sunt? Rōmānī a Samnitibus victi sub iugum missi sunt.
10. Cūr Pyrrhus Rōmānōs admirabatur? Quia milites Rōmānōs mortuōs cum adversō vulnere et truci vultū iacere vidit.
11. Quid medicus Pyrrhī prōmisit? Medicus Fabriciō prōmisit 'sē Pyrrhum venenō occisurum esse.'
12. Quid ēgit Rēgulus postquam Rōmam missus est? Rōmānīs suās nē pacem cum Poenīs facerent.
13. Ubi Carthaginiensēs devicti sunt? Proelio nāvālī ad Aegātēs insulās devicti sunt.
14. Quandō Iānus iterum clausus est? Pace factā T. Mānliō Torquātō C. Atiliō Bulbō cōsulibus.
15. Quis spolia opima tertia cepit? M. Claudius Marcellus cum regem Gallōrum suā manū occidisset.

CAPITVLVM XLVII

PENSVM A

Dē modis verbōrum et participiis

Porsenna, rēx Etruscōrum, cum Iāniculum cepisset [capere], virtūte Horātii Coclitis prohibitus [prohibere] est nē Tiberim transiret [transire]. Quī, cum aliis imperavisset [imperare] ut pontem rescinderent [rescindere], ipse prō ponte stans [stare] sōlus Etruscōs sustinuit [sustinere], et ponte ruptō [rumpere] in flūmen sē misit [mittere] ut ad suōs natāret [natāre]. Ob hoc factum statua ei in Comitio posita [ponere] est.

Cum Porsenna rēx urbem obsideret [obsidere], C. Mūcius senātum adiit [adire] et patribus pollicitus [polliceri] est 'sē rēgem occisurum [occidere] esse'. Cum ad hostēs transfugisset [transfugere] et in castra rēgis intravisset [intrare], ut prōmissum solveret [solvere], alium virum prō rēge occidit [occidere]. A cūstodibus apprehensus [apprehendere] et ad rēgem tractus [trahere] dextram igni impositam [impōnere] exussit [exurere]; ita manum pūnivit [pūnire] quae (: cum) in caede peccavisset [peccare]. Hāc viri cōstantiā rēx ita permōtus [permovere] est ut Mūcium liberaret [liberare] et lēgātōs Rōmam mitteret [mittere] quī (: ut) pacem compōnerent [compōnere]. Patrēs Mūciō virtutis causā trāns Tiberim agrum dedērunt [dare].

PENSVM B

In hōc commentariō A. Gellius collēgit ea quae excerpsit ex librīs annalibus [= chronicis] dē temporibus quibus flōrūrunt Graeci Rōmānique illūstrēs.

Ad annum ducentēsimū sexagēsimum [= CCLX] a.u.c. Aeschylus Athēnīs tragoediās scribere coepit et celebratus [= nōbilitatus] est; eōdem tempore Coriolānus, ā tribūnīs plēbis vexatus [= male tractatus], ad Volscōs ā Rōmānīs dēschvit. M. Mānlius Gallōs in obsidiōne [< obsidere] Capitolii obrēpentēs dēpulit, sed postea rēgnum affectāvisse convictus est.

Alexander in Asiam trāsgressus est [= trāsiit] et plēraq̄ue [= māiōre] parte Orientis subactā mortem obiit.

Censōrēs ad nōmen P. Cornēlii Rūfini notam apposuerunt et causam subscripserunt 'quod argentī facti X pondō librās habēret'. Annō quingentēsimō undēvicesimō [DXIX] a.u.c. Sp. Carvilius Rūga primus Rōmae divortium cum uxōre fecit. Lūcilius aliōs poētās obtrectavit in poēmatīs suis.

Anus, postquam trēs librōs exussit [= deussit], rēgem perconāta est 'num reliquōs eōdem pretiō mercāri [= emere] vellet?' Rēx, quī primō 'anum dēlirare [= furere]' dixerat, iam cōstantiam [< cōstāns] et cōnfidentiam [< cōnfidēns] eius admirabatur.

'Mehercule' est iūs iūrāndum per Herculem.

Synōnyma: diūturnus et diūtinus; vēndere et vēnundare; certē et sine dubiō.

Contrāria: cōmicus et tragicus; fertilis et sterilis; sapere et dēsipere; cautē et temere.

PENSVM C

1. A quō incipit A. Gellius? Incipit ā Solōne.
2. Cūr nōn ab Homērō incipit? Quia Homērus multis annis ante Rōmam conditam vixisse cōstat.
3. Quandō Solō lēgēs Athēniēnsibus scripsit? Solō lēgēs scripsit Tarquiniō Priscō Rōmae regnante.
4. Quid Tarquiniō Superbō regnante factum est Athēnīs? Eō tempore Harmodius et Aristogitōn Hipparchum tyrannum occiderunt.
5. Quō duce Persae ad Marathōnem victi sunt? Persae Miltiade duce victi sunt ad Marathōnem.
6. Ubi Athēniēnsēs classem Persārum vicērunt? Clas-sis Persārum ad insulam Salamina victa est.
7. Quot tabulās lēgum decemvirī scripserunt? Decem-viri duodecim tabulās lēgem scripserunt.
8. Quōmodo Sōcratēs mortem obiit? Sōcratēs capitis damnatus venēnum bibere coactus est.
9. Cūr M. Mānlius capitis damnatus est? Quia rēgnum affectāvisse convictus erat.
10. Platō et Aristotelēs quī fuērunt? Platō et Aristotelēs philosophi Graeci fuērunt.
11. Quō Alexander trāsgressus est et quid ēgit? Trāsgressus in Asiam magnā Orientis partem subēgit.
12. Cūr P. Cornēlius Rūfinus senātū mōtus est? Quod cēnae grātiā decem pondō librās argentī habēbat.
13. Quid scripsit Menander? Cōmoediās scripsit.

14. Quis Rōmae primus divortium fēcit et quārē? Carvilius Rūga divortium fēcit cum uxor sterilis esset.
 15. Plautus quis fuit et quandō flōruit? Plautus poēta cōmicus fuit qui bellō Pūnicō secundō flōruit.

CAPITVLVM XLVIII

PENSVM A

Supplenda sunt themata quae dēsunt:

tegere tēxisse tēctum; cingere cīnxisse cīnctum; cōnfligere cōnflīxisse cōnflīctum; extinguere extīnxisse extīnctum; stringere strīnxisse strīctum; pingere pīnxisse pīctum; ērigere ērēxisse ērēctum; augēre auxisse aucum; dēstruere dēstrūxisse dēstrūctum; laedere laesisse laesum; invādere invāxisse invāsum; elūdere elūxisse elūsum; sentīre sēnsisse sēnsū; suādēre suāxisse; excēdere excēssisse; haerēre haesisse; haurīre hausisse haustum; manēre mānsisse; opprimere oppressisse oppressum; dētergēre dētersisse dētersum; reficere refēcisse refectum; adicere adiēcisse adiectum; recipere recēpisse receptum; adimere adēmis adēptum; gignere genuisse genitum; accumbere accubuisse accubum; pallēscere palluisse; sonāre sonuisse; domāre domuisse domitum; increpāre increpuisse; cōnsciscere cōnscivisse cōnscitum; inquirere inquisivisse inquisitum; sepelīre sepelivisse sepulchrum; colligere collēgisse collēctum; exigere exēgisse exāctum; cōgere coēgisse coāctum; fundere fūdisse fūsum; relinquere reliquisse relictum; contingere contīgisse contāctum; incendere incēdisse incēsum; tribuere tribuisse tributum; concurrere concurrisse concursum; pandere pandisse passum; comperire comperisse comperitum; expellere expulisse expulsum; resistere restitisse; parere peperisse partum; fallere fefellisse falsum; ēdere ēdidisse ēditum; dēlēre dēlēvisse dēlērum; complēre complēvisse complētum; dēcernere dēcrēvisse dēcrētum; crēscere crēvisse; colere coluisse cultum; cōnsulere cōnsuluisse cōnsultum; corripere corripuisse correptum; torrēre torruisse tōstum; fungī fūnctum; pati passum; ēgredi ēgressum; complectī complexum; orīrī ortum; experīrī expertum; ulcīscī ultum; adipīscī adeptum; rēri ratum.

PENSVM B

Hannibal puer, cum patrī blandirētur ut sē dūceret in Hispāniam, iūre iūrāndō adāctus est ‘sē semper hostem fore Rōmānis’. Patre mortuō Hannibal vixdum [= vix adhūc] pūbēs in Hispāniam missus est, ut militiae ad-suēsceret et in locum patris succēderet. Omnium as-sēnsū [< assentire] dux dēclārātus primum aliās gentēs domuit, tum Saguntum circumsedēre [= obsidēre] coepit. Iam mūrī arīetibus feriēbantur, sed oppidānī [= civēs oppidi] fortiter obsistēbant hostēsque submō-vērunt [= remōvērunt]. Per paucōs diēs obsidiō magis quam oppugnātiō fuit, nec vērō ab apparātū [< apparāre] mūnitiōnum cessāverunt. Pugnā renovātā, mūrī et turrēs quassātae sunt et cum fragōre ingentī prōcidē-

runt; utrimque prōcursum est, Poenōs spēs, Saguntīnōs dēspērātiō incitābat; oppidānīs minuēbātur expectātiō [< expectāre] opis, cum tam procul Rōma, ūnica spēs, esset. Auditīs pācis condiōnibus, primōrēs in ignem sēmet [= sē] ipsī praecipitāverunt; inde cum pavor tōtam urbem pervāsisset ac mūrī sine stationibus cūstodiisquē solūtīs [< solēre] essent, Poenī per ruīnam mūrī impetū factō urbem mōmentō temporis cēperunt.

Post excidiū Saguntī tantus maeror [< maerere] et metus dē summā rerū Rōmānōs cēpit ut trepidārent magis quam cōsultārent. Māximīs cōpiīs comparātīs, bellum Poenīs indictum est. Vērē Hannibal exercitum ex hibernīs edūxit atque Alpēs trānsceidit [= trānsiit]. Post trānsitū [< trānsire] labōriōsum [= magnī labōris] Rōmānōs equestri [< equus] proeliō vicit. Ad Trasumennū Hannibal, equitibus ad faucēs [= angustias] locātīs et levī armātūrā post montēs circumductā, Rōmānōs circumvēnit [= circumdedit] antequam aciem instruere et arma expedire possent. Rōmae cum turba inquireret [= quaereret] ‘quae repēs [= repentina] clādēs allāta esset?’ M. Pompōnius praetor ‘Pugnā magnā’ inquit ‘victi sumus.’ Duae mātres, cum praeter spem filiōs sōspitēs [= salvōs] vidissent, gaudiō exanimātae sunt [= exspirāverunt]. Fabiō Māximō dictātōrī mandātum est ut praesidia certīs locīs dispōneret et pontēs rescindere. Fabius novīs cōsulis proeliō commissō, Rōmānī incautē [= temere] in medium irruentēs inclūsī et victī sunt. Alter cōsul, quī primō proeliō fundā ictus erat, postrēmō tēlis obrutus est. Reliquiae [< reliquus] exercitūs Canusium perfugērunt.

Māgō in senātū Carthāginiēnsī dixit ‘prō victōriīs dīs grātēs [= grātias] agendās esse et supplēmentum [< supplēre], pecūniā, commeātum Hannibalī mittendum’; sed Hannō eī contrādidit et Hannibalem criminātus est [= incūsāvit].

Hannibal revocātus dixit ‘sē obtrectātiōne atque invidiā senātūs Carthāginiēnsis victum esse’, et sic Hannōnem castigāvit [= reprehendit]: ‘Nec hāc dēfōrmitate [= foeditate] reditūs [< redire] meī tam P. Scipiō exsultābit quam Hannō...’

Carthāginiēnsibus dēvictīs indūtiāe in trēs mēnsēs datae sunt. Pāx facta est his lēgibus: ut perfugās fugitivōsque et captivōs redderent; nāvēs longās praeter X trirēmēs trāderent; X mīlia talentum argentū et C obsidēs darent.

Quod senātus dēcrēvit senātūs cōnsultum dicitur. Cōsulāris est quī cōsul fuit, quī praetor fuit praetōrius. Aedilis est magistrātus quī viās, aedēs, lūdōs cūrat. Novī cōsulēs dē prōvinciīs sortiuntur [< sors]. Eques properāns equō calcāria subdit. Difficile est longitūdinem flūminis mētiri.

Synōnyma: hostia et victimā; virga et sarmentum; mūnitiō et mūnimentum; stīpes et pālus; memorandum et memorābilis; dēnsus et cōnfertus; errāns et vagus;

lūgubris et funestus; tolerandus et tolerābilis; operam dare et niti; inducere et introducere; ēminere et prominere; dēfungi et perfungi; cēnare et epulāri; dēterrere et absterrere; explōrāre et speculāri; nēquāquam et haudquāquam; sine periculō et tūtō; nec adhūc et necdum; scilicet et videlicet; num quis et ecquis; aliō locō et alibi.

Contrāria: virtūs et vitium; somnus et vigiliae; invītus et libēns; remōvēre et promovēre; sequi et praecedere.

PENSVM C

1. Quid Hannibal puer iuravit? Iuravit 'se semper hostem fore populo Rōmānō!'
2. Cūr Rōmānī Poenīs bellum indixerunt? Bellum indixerunt cum Poenī Saguntum expugnāvissent.
3. Quōs montēs Hannibal trāscendit ut in Italiam perveniret? Pyrēnaeum et Alpēs trāscendit.
4. Quid factum est ad lacum Trasumennum? Exercitus Rōmānus ab Hannibale victus et C. Flāminius cōsul occisus est.
5. Quōmodo Rōmānī nūntium clādis accēperunt? Concursus populi in forum factus est cum ingenti terrōre.
6. Quōmodo Q. Fabius Māximus Hannibalī resistēbat? Fabius Māximus cum Hannibale cōfligere nōlēbat.
7. Ubi Paulus et Varrō cum Hannibale cōnflixerunt? Ad Cannās vicum in Apuliā.
8. Cūr peditēs Rōmānī, quī Gallōs Hispānōsque impulerant, Afrīs resistere nōn potuerunt? Quia Rōmānī incautē in medium irruentēs ab Afrīs circumventi sunt.
9. Uter cōsul eō proeliō occisus est? L. Aemilius Paulus proeliō Cannēnsi occisus est.
10. Quot equitēs cōsulem fugientem secūtī sunt? Alterum cōsulem Venusiam perfugientem quinquagintā ferē equitēs secūtī sunt.
11. Num Hannibal inde exercitum dūxit Rōmam? Hannibal nōn statim adversus Rōmam profectus est, primum in Campāniam exercitum mōvit.
12. Quis nūntium victōriae Carthāginem tulit? Māgō, frāter Hannibalis, victōriam nūntiāvit.
13. Quid Māgō ā senātū Carthāginiēnsi petivit? Petivit ut Hannibalī supplēmentum mitteretur.
14. Num omnis senātus Māgōnī assentiēbat? Unus Hannō Māgōnī contrādidit.
15. Quis primum Hannibalem vicit in Italiā? Claudius Mārcellus primus exercitum Hannibalis in Italiā vicit ad Nōlam oppidum.
16. Cūr Masinissa Sophonisbae uxōrī venēnum mīsīt? Masinissa ā Scipiōne castigātus est quod Sophonisbam, filiam Hadrubalis, uxōrem dūxisset.
17. Quandō Hannibal ex Italiā revocātus est? Revocātus est postquam Scipiō Poenōs in Africā vicit.
18. Ā quō Hannibal victus est in Africā? Victus est ā Scipiōne adiuvante Masinissā.
19. Quid Hannibal in senātū Carthāginiēnsi fassus est? Fassus est 'se bellō victum esse'.

20. Quibus condiōnibus pāx composita est? Poenīs pāx data est his condiōnibus: ut nāvēs longās trāderent, decem milia talentum solverent, nēve bellum iniussū populi Rōmāni gererent.

21. Quō cognōmine nōbilitātus est Scipiō? Scipiō cognōmine 'Africāni' nōbilitātus est.

CAPITVLVM XLIX

PENSVM A

Dē praepositiōnibus

Annō ab urbē conditā CCLXI, post rēgēs exāctōs XVII, Coriolī oppidum Volscōrum captum est ā Cn. Mārciō, quī cum militibus dēlectis per patentēs portās irrūpit et propter hoc factum Coriolānus vocātus est. Ille vērō, etsi bene prō patriā pugnāverat, ā civibus in exsilium pulsus ad ipsos Volscos cōfūgit eosque contrā Rōmānos concitāvit. Exercitum adversus patriam dūxit et castra posuit prope Rōmam iūxtā viam Appiam. Lēgātī ad eum Rōmā (ex urbē Rōmā) dē pāce missi sine respōnsō revertērunt. Postrēmō māter et uxor eius, quae Rōmae relictae erant, cum duobus parvis filiis ad castra vēnērunt. Coriolānus, cum mātrem suam inter uxōrem et filios stantem cōspexisset, intrā vallum eos recēpit. Ob amōrem ergā mātrem et coniugem et liberōs suos Coriolānus iram in patriam oblītus est; nēmō praeter mulierēs animum viri frangere potuit.

Contrāria: ex urbē et in urbem; ā villā et ad villam; cum equō et sine equō; ante templum et post templum; contrā patriam et prō patriā; extrā moenia et intrā moenia; procul ab oppidō et prope oppidum; suprā caelum et infra caelum; citrā fluvium et ultrā fluvium; super terram et sub terrā.

PENSVM B

In librō suō dē excellentibus ducibus Cornēlius Nepōs dicit 'populum Rōmānum ceterās natiōnēs [= gentēs] fortitudīne antecedere.'

Hannibal, posteaquam [= postquam] expugnāvit Saguntum, civitatem foederatam [< foedus], Alpēs, quae Galliam ab Italiā sejungunt, trāsiit et identidem cum Rōmānis manum cōservit eosque prōfligāvit [= dēvicit]. Nihilō setius/minus ā Scipiōne victus est, cum patriae facultates [= opēs] exhaustae essent. Domī Hannibal novīs vectigalibus pecūniam comparāvit, quae Rōmānis pendenda [= solvenda] erat. Cum dēposceretur, in Syriam profūgit, atque bona eius pūblicata sunt. Inde in Crētā vēnit, ut cōsiderāret [= reputāret] quid ageret. Crētēnsibus avāris sic verba dedit: amphorās fictilēs plumbō complēvit, summīs aurō opertīs, et aurum suum in statuās aeneās [= aereās] abdidit. Tum ad Prūsiam vēnit, quī dissidēbat [= dissentiēbat] ā rēge Eumene et saepe cum eō congressus erat et marī et terrā; sed utrobique Eumenēs rōbustior [= validior] erat. Hannibal eum dolō vicit, cum venēnātās serpentēs in vasa fictilia abditās in nāvēs eius coniēcisset. Nec tum solum, sed saepe aliās Hannibal adversariōs [= hostēs] pepulit. Dēnique ā

Rōmānīs circumventus venēnum, quod semper sēcum ferre cōsuēverat [= solēbat], sūmptis, nē arbitriō Rōmānōrum periret.

Senātōrēs ‘patrēs cōnscripti’ vocantur. Hērēditās est quod hērēdi lēgātur. Infāns quī nōndum ambulāre didicit manibus et genibus rēpit. Stēllae innumerābilēs sunt [= numerārī nōn possunt]. Ovidius est poēta ēlegāns et urbānus.

Synōnyma: mors et obitus; damnum et dētrimentum; duo diēs et biduum; imperium et praeceptum; mōs et cōsuētūdō; magister et doctor; antiquus et pristinus; negāre et infitiārī; egēre et indigēre; Insidiās parāre et insidiārī; ēvenīre et ūsū venīre; adimere et eximere; pererrāre et peragrāre; forte et fortuitō; haud paulum et nōnnihil.

Contrāria: fidēs et suspiciō; ōtiōsus et districtus; firmāre et dēbilitāre.

PENSVM C

1. Quam ob rem Hannibal victus est? Hannibal ob-trectātiōne suōrum civium victus est.
2. Quō Hannibal ex patriā profūgit? In Syriam ad rēgem Antiochum profūgit.
3. Quā poenā Poenī eum profugum affēcērunt? Bona eius publicāvērunt, domum disiēcērunt et ipsum exsulem iudicāvērunt.
4. Quid Hannibal regi Antiochō suādēbat? Rēgi suādēbat ut bellum Rōmānīs faceret.
5. Num Antiochus cōsiliīs eius pāruit? Antiochus Hannibali nōn pāruit, et ā Rōmānīs victus est.
6. Quārē Hannibal ē Syriā in Crētā venīt? Hannibal verēbatur nē Rōmānīs dederētur.
7. Quōmodo pecūniam suam ā Crētēnsibus cōservāvit? Amphorās plumbō complēvit summīs aurō opertis, atque aurum in statuīs aēneīs abdidit.
8. Quō Hannibal ē Crētā sē contulit? Ē Crētā Hannibal in Bithyniam ad rēgem Prūsiam profectus est.
9. Quōcum rēx Prūsias bellum gerēbat? Prūsias cum Eumene, rēge Pergamī, bellum gerēbat.
10. Quōmodo Hannibal classem Eumenis pepulit? Serpentēs venēnātās in nāvēs Pergamēnās coniēcit.
11. Quōmodo Rōmānī Hannibalem in Bithyniā repperērunt? Lēgātus Prūsiae Rōmānīs dixit ‘Hannibalem in Bithyniā esse.’
12. Num Prūsias Hannibalem Rōmānīs dēdidit? Rēx recūsāvit hospitem suum Rōmānīs dēdere.
13. Quāle erat castellum Hannibalis? Castellum eius sic aedificātum erat ut in omnibus partibus exitūs habēret.
14. Quōmodo Hannibal comperit sē ā Rōmānīs petī? Puer ei nūntiāvit ‘omnēs exitūs ā militibus occupātōs esse.’
15. Num Hannibal vīvus captus est ā Flāmininō? Hannibal circumventus venēnum sūmptis nē ā Rōmānīs caperētur.

16. Quem Hannibal māximum imperātōrem dūcēbat? Hannibal Alexandrum, Macedonum rēgem, māximum imperātōrem dūcēbat.

CAPITVLVM L

PENSVM A

Verte ōrātiōnem rēctam in obliquam:

Augustus: “Marmoream relinquo urbem quam latericiam accēpi.” Augustus glōriātus est ‘Marmoream sē relinquere urbem quam latericiam accēpisset’.

Nerō: “Postquam domum mihi aedificāvi, quasi homō tandem habitāre coepi!” Nerō dixit ‘sē, postquam domum sibi aedificāvisset, quasi hominem tandem habitāre coepisse.’

Horātius pater: “Ego filiā meā iūre caesam iudicō, quod hostium mortem lūgēbat.” Horātius pater prōclāmāvit ‘sē filiā suam iūre caesam iudicāre, quod hostium mortem lūgēret.’

Tarquinius: “Ego nōn rem novam petō, quia duo iam rēgēs peregrinī Rōmae rēgnāverunt.” Tarquinius negāvit ‘sē rem novam petere, quia duo iam rēgēs peregrinī Rōmae rēgnāvissent.’

Tullia: “Nōn mihi dēfuit vir cum quō tacita serviēbam.” Tullia dīcēbat ‘nōn sibi dēfuisse virum cum quō tacita serviret.’

Tarpēia: “Mercēdem postulō id quod in sinistrīs manibus habētis.” Tarpēia mercēdem ā Sabīnīs postulāverat ‘id quod in sinistrīs manibus habērent.’

Hamilcar: “Tē in castra mēcum dūcam, Hannibal, sī mihi fidem quam postulō dederis.” Hamilcar filiō prōmisit ‘sē eum in castra sēcum ductūrum esse, sī sibi fidem quam postulāret dedisset.’

Macedonēs: “Quodcumque senātus cēnsuerit, id rēx faciet.” Macedonēs prōmiserunt ‘quodcumque senātus cēnsuisset, id rēgem factūrum esse.’

PENSVM B

Philippō victō, in v diēs supplicātiōnēs dēcrētae sunt. x lēgātī mōre māiōrum in Graeciam missī sunt. Isthmiīs praecō in mediam āream prōcessit atque ‘liberōs esse Graecōs’ prōnūntiāvit. Aliī aliōs mirābundī [= mirantēs] intuebantur, tum plausus ortus est. Flāmininūs in conventū [= conciliō] dixit ‘sē exercitum suum ē Graeciā dēportātūrum esse’; cūctī eum ‘servātōrem’ ‘liberātōrem’ que acclāmāverunt. Exercitū in Italiam trānsportātō imperātōr triduum [= iii diēs] triumphāvit. Antiochus, postquam hiemem in conviviīs et vinum sequentibus voluptatibus trādūxit, intrā saltum Thermopylārum, quī Graeciam dirimit [= dīvidit], sē recēpit, et castra duplicī vāllō fossaque permūnivit. Aetōlis imperāvit ut verticēs montium insiderent [= occuparent], nē quās callēs Rōmānī invenirent ad trānsitum. Cōsul Acilius castra posuit prope fontēs calidārum aquārum;

propter angustias aciem artē fronte instruxit. Eō proeliō Rōmānī recessissent, nī [= nisi] Catō, dēiectis Aetōlis, subsidiō vēnisset. Antiochō victō Acilius Hēracleā, quae sita est in rādīcibus Oetae montis, contemplatus est [= inspexit]. Post oppugnātiōnem XXIV diērum Rōmānī integrōs mūrōs scālis transcendērunt. L. Scipiō, cum Antiochum in Asiā vicisset, peculātūs accūsātus est, sed tribūnus plēbis prō eō intercessit.

Perseus, quī nōn contentus regnō suō finitimōs oppugnāverat, victus Samothracam cōfūgit et omnium animōs ā sē abalienāvit. Cum Cn. Octāvius Macedonibus incolumitatem libertatemque prōmīssisset, transitiō [< trānsire] omnium facta est. Rēx cum tribus cōnsociis fugae ad portum pervēnit nec lembum quō ad Cotym veherētur invēnit. Postquam in templō dēlituit, sē Rōmānīs dēdidit et in nāvem praetōriam impositus est. Cōsul rēgi praetōrium introeuntī [= intrantī] dextram porrēxit eumque in tabernaculum intrōdūxit. Perseus est documentum [= exemplum] mūtatiōnis [< mūtāre] sortis hūmānae.

Mercātus est locus quō mercatōrēs conveniunt ut mercātūrās faciant. Victōria est prosperus bellī ēventus [= exitus]. Ōmen est signum rei futūrae. Iuppiter est praeses [= cūstōs] arcis Capitōlinae. Tullus, Numae successor, rēx fuit ācer et violentus [< vīs]. Paulus ex magnā prōgeniē [= stirpe] duōs filiōs in adoptiōnem dedit.

Synōnima: perfuga et trānsfuga; fidēs et fidūcia; vectigal et tribūtum; thēsaurus et gaza; oblītus et immemor; valdē cupere et avēre; continuum facere et continuāre; amplificāre et ampliāre; dēmittere et submittere; properē et rapit; tantum et tantummodo; aliter et secus; inter vulgus et vulgō.

Contrāria: clāmōr et murmur; īnsula et continēns; nocturnus et diurnus; nōbilis et ignōbilis; accēdere et abscēdere; continuāre et intermittere; retrō et porrō.

PENSVM C

1. Quis rēgem Philippum dēvicit? T. Quinctius Flāminius Philippum in Thessaliā dēvicit.
2. Post victōriam quid Isthmiīs prōnūntiātum est? 'Civitātēs Graecās liberās esse' prōnūntiātum est.
3. Quōmodo Graecī gaudium suum ostendērunt? Māximō cum clāmōre plausus ortus est.
4. Quid Flāminius in triumphō trānstulit? In triumphō tela signaque, aurum argentumque trānstulit.
5. Quid rēx Antiochus Chalcide ēgit? Nūptiās celebrāvit et hiemem in convivīs luxūque trādūxit.
6. Ubi M'. Acilius cum Antiochō congressus est? Ad Thermopylās in mediā Graeciā.
7. Cūr Aetōlī rēgi subsidiō nōn vēnērunt? Quia M. Porcius Catō eōs ab iugō Callidromi dēiēcērat.
8. Quōmodo Rōmānī mūrōs Hēracleae transcendērunt? Integrōs mūrōs scālis transcendērunt.
9. Cūr L. Cornēlius Scipiō 'Asiāticus' nōminātus est? Ita nōminātus est cum Antiochum in Asiā vicisset.

10. Quis successor rēgis Philippī fuit? Perseus filius rēgi Philippō successit.
11. Ubi et ā quō duce victus est Perseus? Perseus in Macedoniā ad Pvdnam victus est ā L. Aemiliō Paulō.
12. Quō Perseus victus cōfūgit? Perseus in insulam Samothracam cōfūgit.
13. Quōmodo victōria Aemiliū Paulī Rōmam nūntiāta est? Ā lēgātīs O. Fabiō, L. Lentulō, O. Metellō tabellārius praemissus est cum litteris laureātis.
14. Quōmodo populus Rōmānus dīs grātiās ēgit? Supplicatiōnibus et sacrificiis populus Rōmānus dīs grātiās ēgit.
15. Cūr Paulus lēgātōs Rōmānōs sine respōnsō dīmisit? Quia lēgātī litterās attulērunt in quibus Perseus sē 'rēgem' appellāvit.
16. Cūr Perseus Rōmānīs sē dēdidit? Quia Macedonēs omnēs ad Rōmānōs trānsiērunt.
17. Quōmodo Paulus Perseum victum recēpit? Paulus Perseō introeuntī dextram porrēxit eumque in cōnsiliō cōsidere iussit.
18. Quid fēcit Paulus ante adventum decem lēgātōrum? Paulus Graeciam peragrāvit.
19. Quae mala fortūna fēlicitatem Paulī turbāvit? Duo Paulī filii mortui sunt alter quinque diēbus ante triumphum, alter triduō post.
20. Quādo regnum Macedoniae māximum fuit? Alexandrō Magnō regnante.

CAPITVLVM LI

PENSVM A

Supplenda sunt verba composita:

ab- + agere > abigere; ab- + ferre > auferre; ab- + tulisse > abstulisse; ad- + currere > accurrere; ad- + lātum > allātum; ad- + pellere > appellere; con- + cadere > concidere; con- + loqui > colloqui; con- + pōnere > componere; con- + regere > corrigere; con- + oriri > conoriri; dē- + scandere > dēscendere; dē- + salire > dēsilire; dis- + fluere > diffluere; dis- + regere > dirigere; ex- + ferre > efferre; ē- + iacere > ēicere; in- + ruere > irruere; in- + premere > imprimere; in- + lātum > illātum; ob- + pōnere > oppōnere; ob- + caedere > occidere; re- + statuere > restituere; per- + facere > perficere; prō- + gradi > prōgredi; prō- + ire > prōdire; re- + agere > redigere; re- + quaerere > requirere; sub- + tenēre > sustinere; trāns- + dare > trādere.

Supplenda sunt verba simplicia:

accipere < ad- + capere contingere < con- + tangere; ēdere < ē- + dare; prōicere < prō- + iacere; colligere < con- + legere; inquirere < in- + quaerere; inclūdere < in- + cludere.

PENSVM B

Catō, quamquam aliās prōmptus erat ad vituperandum, Scipiōnem laudāvit. Multī ad Andriscum coibant [=

conveniēbant], qui fābulam finxerat 'sē esse Persei filium ex paelice nātum.' Masinissa in summā senectū [= senectūte] mortuus est. Corinthus, urbs praedives [= divitissima], diruta est ā L. Mummiō, virō abstinenti [↔ cupidō]. Mancinus dignitāti populi Rōmāni lābem imposuit: pācem fēcit ignōminiōsam [= turpem], quam senātus ratam esse vetuit. Viriāthus, ex vēnātōre [< vēnārī] dux factus, ā prōditōribus interfectus est et ā militibus suis multum complōrātus. Scīpiō exercitum luxuriā [= luxū] corruptum ad veterem disciplinam restituit: multa scorta ē castris ēiecit et milites septēnōs [VII] vallōs portāre coēgit.

Ti. Gracchus, cum lēgem agrāriam [< ager] prōmulgāvisset [= tulisset], ab optimātibus occisus est ictus fragmentis subsellii. Scīpiō, dum triumviris agrō divīdendō creātis adversātur [= resistit], dēcessit, sed dē morte eius nūlla quaestiō ācta est. C. Gracchus, quī orātor eloquentior fuit quam frāter, lēgem frūmentāriam [< frūmentum] tulit et complūrēs colōniās dēdūxit. Post tribūnātum [< tribūnus] suum sēditiōsum [< sēditiō] is quoque occisus est. Ti. et C. Gracchus plēbem in libertātem vindicāre cōnātī sunt, sed nōbilitās, quae factiōne magis pollēbat [= valēbat], actiōnibus [< agere] eōrum obviam iit.

Fontēs calidārum aquārum corpori salūbrēs sunt. Servus quī dēliquit sub furcā verberātur. Quī modum nōn excēdit moderātus est; quī paulō contentus est modestus esse dicitur.

Synōnyma: indignātiō et offēnsa; nimia cōpia et abundantia; terror et formidō; licentia et lascivia; distāns et remōtus; peregrinus et extrāneus; patefacere et dētegere; passim spargere et dispergere; praeferre et anteponere; quilibet et quīvis.

Contrāria: cōsensūs et dissēnsiō; rudis et ēruditus; salūber et perniciōsus; ratus et irritus; insōns et noxius; pūrgāre et polluere.

PENSVM C

1. Quid Gulussa Rōmam nūntiāvit? Gulussa nūntiāvit 'Carthāgine bellum parārī.'
2. Quid Catō in senātū suādēbat? Catō suādēbat ut cōnfestim bellum indicerētur Carthāginiēnsibus atque ut dēlērētur Carthāgō.
3. Quid fieri placuit antequam bellum indicerētur? Placuit ut Carthāginiēnsēs classem exūrarent et exercitum dimitterent.
4. Cūr Carthāginiēnsēs dēditiōne factā rebellāverunt? Quia iussī sunt Carthāgine relictā novum oppidum condere.
5. Quam fābulam finxit Andriscus? Fābulam finxit 'sē esse Persei rēgis filium ex paelice nātum.'
6. Quibus Masinissa rēgnum suum reliquit? Masinissa tribus filiis commūne rēgnum reliquit.
7. Quamobrem Catō Scīpiōnem laudāvit? Catō Scīpiōnem ob virtūtem eius in senātū laudāvit.
8. Quis imperātor Carthāginem expugnāvit? Scīpiō Aemiliānus Carthāginem expugnāvit atque dēlēvit.

9. Num uxor Hasdrubalis Rōmānis sē dēdidit? Uxor Hasdrubalis ex arce in mediās flammās sē praecipitāvit cum duōbus liberis.
10. Cūr Corinthus ā Rōmānis diruta est? Corinthus diruta est quod ibi lēgātī Rōmāni ab Achaeis pulsātī erant.
11. Quid L. Mummius in triumphō tulit? L. Mummius signa aerea marmoreaque et tabulās pictās in triumphō tulit.
12. Quis fuit Viriāthus? Viriāthus fuit dux exercitūs Hispānōrum quī tōtam Lusitāniam occupāvit et quattuordecim annōs cum Rōmānis bellum gessit.
13. Cūr senātus pācem quam Mancinus cum Numantīnis fēcerat ratam esse vetuit? Quia Mancinus pācem ignōminiōsam fēcerat cum Numantīnis.
14. Cūr bellum Numantīnum trahēbātur? Bellum Numantīnum vitiō ducum trahēbātur.
15. Quārē Scīpiō iūmenta vēnīre iussit? Scīpiō omnia iūmenta vēndidit nē milites suos exonerārent.
16. Quid Scīpiō ēgit XIV annō post Carthāginem dēlētam? Scīpiō Numantiam quoque expugnāvit atque dēlēvit.
17. Quās lēgēs Ti. Gracchus prōmulgāvit? Ti. Gracchus lēgēs agrāriās prōmulgāvit.
18. Num Ti. Gracchus iterum tribūnus creātus est? Ti. Gracchus ab optimātibus occisus est cum iterum tribūnus plēbis creārī vellet.
19. Quandō Scīpiō mortuus inventus est? Scīpiō māne mortuus in cubiculō inventus est, cum pridie C. Gracchō adversātus esset.
20. Quamobrem suspecta fuit uxor eius? Suspecta fuit quod soror erat Gracchōrum.
21. Ā quō C. Gracchus occisus est? C. Gracchus ā L. Optimiō cōsule occisus est.

CAPITVLVM LII

PENSVM A

Supplenda sunt verba facta ex his nōminibus:

- (1) numerus > numerāre; laus > laudāre; cūra > cūrāre; verbera > verberāre; miles > militāre; arma > armāre; nūntius > nūntiāre; dōnum > dōnāre; labor > labōrāre; vulnus > vulnerāre; nex > necāre; rēgnum > rēgnāre; locus > locāre; onus > onerāre; bellum > bellāre; socius > sociāre; honōs > honōrāre; nota > notāre; sacer > sacrāre; liber > liberāre; probus > probāre; nūdus > nūdāre; firmus > firmāre; aequus > aequāre; novus > renovāre; prāvus > dēprāvāre.
- (2) comes > comitārī; minae > minārī; glōria > glōriārī; dominus > dominārī; mora > morārī; testis > testārī; praeda > praedārī; merx > mercārī; crīmen > criminārī; mīrus > mīrārī; miser > miserārī; indignus > indignārī; vagus > vagārī.
- (3) servus > servīre; sitis > sitire; vestis > vestire; cūstōs > cūstōdire; lēnis > lēnīre; rudis > ērudīre.
- (4) sors > sortīrī; mēns > mentīrī; blandus > blandīrī.

PENSVM B

Micipsa, tametsi [= etsi] nātūrā Iugurthae vehementem [= violentam] et avidam [= cupidam] imperiū timebat, tamen eum adoptavit et hērēdem fēcit. Rēx moriēns Iugurtham obtestatus est ut amīcōs divitiis anteferret [= praeferret] et frātēs eius monuit ut Iugurtham colerent atque observarent. Micipsā mortuō, rēguli [= rēgis filii] tempus ad divisiōnem pecūniae cōstituērunt; ibi milītēs Iugurthae Hiempsalem locō abditō [= occultō] latentem occidērunt. Fāma tantī sceleris per Āfricā brevī divulgata est. Adherbal, cum rēgnum suum armīs tūtari nōn posset, Rōmā contendit et senātum ōravit ut sibi subveniret. Iugurtha vērō largitiōne [< largiri] effēcit ut senātōrēs virtūtem eius laudibus extollerent, scelus et flāgitium [= turpe factum] omitterent. Ergō potentiā frētus [= cōfidēns] ex imprōvisō finēs Adherbalis invāsīt. Is victus Cirtam profūgit, quae virtūte Italicōrum dēfensābatur [= dēfendebatur]; dēditione factā, Adherbal ilicō [= statim] necātus est cum Numidīs et negōtiātōribus [= mercātōribus] Rōmānis.

Calpurnius, rēgis pecūniā dēprāvatus [= corruptus], pācem flāgitiosam [= ignōminiōsam] cum Iugurthā fēcīt. Cum rēx Rōmā arcessitus [= arcessitus] esset, ut dēlicta Scaurī aliōrumque patefaceret, familiārī [= amīcō] suō Bomilcarī imperāvit ut insidiātōrēs parāret quī Massīvā necārent; ūnus vērō dēprehēnsus indiciū profitētur et Bomilcar reus fit. Iugurtha Rōmā ēgressus “Ō, urbem vēnālem” inquit “et mātūrē peritūrā sī ēmpōrem invēnerit!”

Adulēscētia est aetās inter pueritiā et iuventūtem. Victor ab hostibus victis pacisci solet ut obsidēs dentur. Quī sonitum [= sonum] magnum ac molestum facit, strepere dicitur. Quī multa incipit, rārō inceptum suum patrāre [= perficere] quit [= potest]. Nihil meā rēfert quid aliī dē mē loquantur!

Synōnyma: v annī et quīquēniūm; casa et tugurium; inopia et pēnūria; vetus vulnus et cicātrix; ars et artificium; asperitās et difficultās; explōrātor et speculātor; pulcher et decōrus; modicus et mediocris; fessus et dēfessus; equō vehi et equitāre; explōrāre et scrūtārī; adniti et ēniti; cūctārī et haesitāre; magnā cum cūrā et accūrātē; celerrimē et ocissimē; nimis et abundē.

Contrāria: stultitia et sapientia; fortitūdō et ignāvia; validus et imbēcillus; convalēscere et tābēscere.

PENSVM C

1. Quōs filiōs Micipsa genuit? Micipsa Adherbalem et Hiempsalem genuit.
2. Cūr Micipsa Iugurtham adoptāvit? Micipsa Iugurtham adoptāvit ob virtūtem eius.
3. Quibus artibus Iugurtha adulēscēns sē exercēbat? Equitandō, iaculandō, currendō cum aliis certābat.
4. Quārē Micipsa Iugurtham in Hispāniā mīsīt? Spērābat eum ostentandō virtūtem occāsūrum esse.
5. Quālem Iugurtha sē prae-buit bellō Numantinō? Iugurtha sē fortissimum prae-buit.

6. Quid Micipsa moribundus filiōs suōs monuit? Filiōs monuit ut amicitia et concordia iungerentur.
7. Patre mortuō, dē quibus rēbus rēgulī disseruerunt? Rēgulī dē administrandō imperiō aliisque negōtiis disseruerunt.
8. Quōmodo Hiempsal interfectus est? Hiempsal in oppidō Thirmidā ā militibus Iugurthae occisus est et caput eius ad Iugurtham relātum.
9. Quid fēcīt Adherbal post necem frātis? Parābat sē dēfendere, sed victus Rōmā contendit.
10. Quōmodo Iugurtha in grātiā nōbilitātis vēnit? Mūnera largiendō in grātiā nōbilitātis vēnit.
11. Quid senātus dēcrēvit cum lēgātōs audivisset? Senātus dēcrēvit ut decem lēgātī rēgnum inter Iugurtham et Adherbalem dividerent.
12. Dīvisō rēgnō Numidiae, quid factum est? Adherbal ā Iugurthā victus Cirtam profūgit.
13. Quid fēcīt Adherbal Cirtae inclūsus? Adherbal duōs Numidās cum litteris Rōmā mīsīt.
14. Num Iugurtha Cirtam armīs expugnāvit? Iugurtha Cirtam nōn expugnāvit, sed Adherbal oppidum Iugurthae dēdidit.
15. Quārē Iugurtha Rōmā arcessitus est? Iugurtha Rōmā arcessitus est, ut eius indicio patefierent dēlicta eōrum quī pecūniae acceptae accūsābantur.
16. Cūr rēx in cōntiōne interrogātus nōn respondit? Quia C. Baebius tribūnus plēbis eum tacēre iussit.
17. Quis fuit Massīva et quid ei accidit? Massīva, Gullussae filius, iussū Iugurthae insidiis occisus est.
18. Cūr Iugurtha Rōmā ‘urbem vēnālem’ appellāvit? Quod facile erat Rōmānōs pecūniā corrumpere.
19. Quālis imperātor fuit Q. Caecilius Metellus? Metellus bonus imperātor fuit, quī disciplinā exercitiis restituit et Iugurtham duōbus proeliis fūdit.
20. Cūr Rōmānī nōbilēs C. Mariū contemnēbant? Quia Marius ‘homō novus’ erat.
21. Quōs novōs milītēs Marius cōscripsit? Marius quōslibet virōs cōscripsit, etiam capite cēnsōs.
22. Quī rēx Iugurtham adiuvābat? Bocchus, rēx Maurētāniae, quī cum Iugurthā Rōmānis bellum intulit.
23. Num Bocchus socius fidus fuit? Immō infidus fuit, nam proelio victus amicitiam cum Rōmānis petivit.
24. Quōmodo Iugurtha in potestātem Marii vēnit? Sulla et Bocchus Iugurtham ex insidiis cēpērunt et vinctum Mariō tradidērunt.
25. Utrī Sallustius favēre tibi vidētur, nōbilitātī an plēbī? Sallustius mihi plēbī favēre vidētur.

CAPITVLVM LIII

PENSVM A

Supplenda sūnt nōmina adiectiva:

- (1) fōrma > fōrmōsus; pecūnia > pecūniōsus; periculum > periculōsus; glōria > glōriōsus; ōtium > ōtiōsus; iocus > iocōsus; studium > studiōsus; perniciēs > perniciōsus; flāgitium > flāgitiosus; numerus > numerōsus;

- (2) mors > mortalis; rēx > rēgālis; hospes > hospitālis; nātūra > nātūrālis; triumphus > triumphālis; Vesta > Vestālis;
- (3) cōsul > cōsulāris; salūs > salūtāris; vulgus > vulgāris; singulī > singulāris;
- (4) legiō > legiōnārius; frūmentum > frūmentārius; necesse > necessārius;
- (5) puer > puerilis; servus > servilis; civis > civilis; vir > virilis; iuvenis > iuvenilis;
- (6) nauta > nauticus; modus > modicus; ūnus > ūnicus; poēta > poēticus; pīrāta > pīrāticus; Italia > Italicus;
- (7) pater > patrius; mercātor > mercātōrius; gladiātor > gladiātōrius; rēx > rēgius; uxor > uxōrius; praetor > praetōrius; noxa > noxius; Mārs > Mārtius;
- (8) ferrum > ferreus; argentum > argenteus; aes > aereus; lignum > ligneus; marmor > marmoreus; purpur > purpureus; lapis > lapideus; nix > niveus;
- (9) gemma > gemmātus; arma > armātus; aurum > aurātus; ferrum > ferrātus; āla > ālātus; aes > aerātus; rōstra > rōstrātus; venēnum > venēnātus; scelus > scelerātus; foedus > foederātus; fortuna > fortūnātus;
- (10) urbs > urbānus; Trōia > Trōiānus; Tūsculum > Tūsculānus; Alba > Albānus;
- (11) vicus > vicinus; repēns > repentinus; Tiberis > Tiberinus; Latium > Latīnus;
- (12) circus > circēnsis; Cannae > Cannēnsis; Carthāgō > Carthāginiēnsis.

PENSVM B

Annō sescentēsimo ūndēquingāgēsimo [DCXLIX] a.u.c. Rōmānī ingenti interniciōne [= strāge] victi sunt ā Cimbrīs et Teutonibus, quōrum cōpia infīnita [= sine fine] erat. Bellum gestum cum sociīs, quī libertātem sibi asserere volēbant, bellum sociāle dicitur. Marius Rōmam ingressus multōs prōscripsit et domum Sullae ēvertit. Spartacus numerōsum [< numerus] exercitum congregāvit [= collēgit] ac variō successū cum Rōmānis pugnāvit.

Cicerō adulēscēns ōrātōrēs disertōs [= ēloquentēs] audiēbat neque ūllus diēs ab exercitātiōnibus ōrātōriis vacuus erat. Cum multārum causārum patrōnus fuisset, Rōmā profectus est ut ōrātiōnī ferventī [= ārdenti] moderārētur. Rhodī sē ad Molōnem rhētorem [= magistrum dicendī] applicāvit. Bienniō [= II annīs] post revertit ōrātor mūtātus: nōn ācer et abundāns [= redundāns], sed remissus et lēnis [= placidus]. Duo ōrātōrēs tum excellēbant, Cotta et Hortēsius. Post quaestūram Siciliēnsē ēloquentia [= ars ōrātōria] Cicerōnis perfecta esse vidēbātur. In Brūtō Cicerō nārrat dē doctrinā suā iuvenīlī: sermōnī eius prōpositum est ut industriam et assiduitātem [< assiduus] eius perspiciāmus [= plānē videāmus].

Synōnyma: cōgitātiō et meditātiō; laus et commendātiō; licentia et impūnitās; fōrma et figūra; dīves et locuplēs; iuvenālis et iuvenilis; accūrātus et exquisitus;

morārī et commorārī; exercēre et exercitāre; ēlūcubrāre et nocte ēlabōrāre; praecipuē et praesertim.

Contrāria: vigor et infirmitās (corporis); remissiō et contentiō.

PENSVM C

1. Quid ēgit Marius post bellum Iugurthīnum? Post bellum Iugurthīnum Marius cōsul bellum gessit contrā Cimbrōs et Teutonēs.
2. Unde Cimbrī et Teutonēs vērunt? Cimbrī et Teutonēs ex Germāniā et Galliā vērunt.
3. Quī imperātōrēs dē Cimbrīs triumphāverunt? Q. Lutātius Catulus et C. Marius dē Cimbris triumphāverunt.
4. Quamdiū bellum sociāle prōtractum est? Bellum sociāle quadriennium prōtractum est.
5. Quis bellō sociālī finem imposuit? L. Cornēlius Sulla cōsul bellō sociālī finem imposuit.
6. Quid Mithridātēs Ephesi imperāvit? Mithridātēs imperāvit ut omnēs civēs Rōmānī quī in Asiā essent unō diē occiderentur.
7. Cūr Sulla pācem cum Mithridātē fēcit? Pācem fēcit ut in Italiā ad bellum civile reverterētur.
8. Quid Sullā absente factum est Rōmae? Marius et Cinna Rōmam ingressi senātōrēs nobilissimōs interfēcērunt et Sullae domum ēvertērunt.
9. Ubi Sulla Mariānōs vicit? Sulla Mariānōs magnō proeliō vicit ad portam Collinam.
10. Quae nova bella exārsērunt cum Sulla rem pūblicam composuisset? In Hispāniā, In Pamphyliā et Ciliciā, in Macedoniā nova bella exārsērunt.
11. Quid Nicomēde mortuō factum est in Asiā? Mithridātēs pācem rūpit et Bithyniā invāsīt, ubi Cottam vicit, sed ā Lūcullō victus est.
12. Unde ortum est bellum servīle? E lūdō gladiātōriō Capuae bellum servile ortum est duce Spartacō.
13. Quās civitatēs Lūcullus expugnāvit? Lūcullus civitatēs Sinōpē et Amisum in Pontō, Tigrānocertam et Nisibin in Armeniā expugnāvit.
14. Ad quem Mithridātēs victus cōfūgit? Mithridātēs ad Tigrānem, rēgem Armeniae, cōfūgit.
15. Cūr Mithridātēs bellum renovāvit? Bellum renovāvit, cum militēs Rōmānī in Pontō relicti sēditionem fēcissent.
16. Num Lūcullus cum Mithridātē dēbellāvit? Lūcullus nōn dēbellāvit cum Mithridātē, nam successor ei missus est M'. Acilius Glabriō.
17. Quōmodo Metellus cognōmen 'Crēticī' adeptus est? Hoc cognōmen accēpit cum Crētā insulam expugnāvisset.
18. Cui bellum pīrāticum mandātum est? Bellum pīrāticum Cn. Pompēiō mandātum est.
19. Quis lēgem Māniliā suāsīt? M. Tullius Cicerō praetor clārissimā ōrātiōne lēgem Māniliā suāsīt.

20. Quandō nātus est M. Tullius Cicerō? Cicerō nātus est a. d. III nōn. Iān. O. Serviō Caepiōne C. Atiliō Serrānō cōsulibus.
21. Quibus magistris Cicerō adulēscēns operam dabat? Cicerō adulēscēns O. Mūciō Scaevolae, M. Antōniō, O. Hortēnsiō operam dabat.
22. Quandō Cicerō causās agere coepit? Viginti sex annōs nātus Cicerō causās agere coepit.
23. Quārē in Graeciam et Asiam profectus est? Cicerō in Asiam profectus est ut sē recreāret atque genus dicendī mūtaret.
24. Ubi Cicerō quaestūram gessit? Cicerō Lilybaei in Sicilia quaestor fuit.

CAPITVLVM LIV

PENSVM A

Supplenda sunt nōmina ē verbis facta:

- (1) nāvigāre > nāvigātiō; oppugnāre > oppugnātiō; mūnīre > mūnitiō; dīvidere > dīvisiō; exspectāre > exspectātiō; cōgitāre > cōgitātiō; admirārī > admirātiō; largīrī > largitiō; meditārī > meditātiō; dēdere > dēditiō; cōnfītērī > cōfessio; excurrere > excursiō; colligere > collēctiō; cognōscere > cognitiō;
- (2) exīre > exitus; dūcere > ductus; cadere > cāsus; ridēre > risus; cōspicere > cōspectus; gemere > gemitus; lūgēre > lūctus; flēre > flētus; ūtī > ūsus; discēdere > discessus; parere > partus; vāgīre > vāgitus; apparāre > apparātus; trānsīre > trānsitus; adīre > aditus; redīre > reditus; plaudere > plausus; sentīre > sēnsus; convenīre > conventus;
- (3) imperāre > imperium; aedificāre > aedificium; studēre > studium; incendere > incendium; sacrificāre > sacrificium; colloquī > colloquium; indicāre > indiciū; dēsīderāre > dēsiderium;
- (4) firmāre > firmāmentum; supplēre > supplēmentum; vestīre > vestimentum; mūnīre > mūnimentum; impedīre > impedimentum; arguere > argūmentum; (-ē- > -u-) monēre > monumentum; docēre > docu-mentum;
- (5) dolēre > dolor; pudēre > pudor; terrēre > terror; horrēre > horror; ārdēre > ardor; pavēre > pavor; vigēre > vigor; favēre > favor; clāmāre > clāmor; maerēre > maeror; splendēre > splendor; furere > furor; calēre > calor; decēre > decor; errāre > error;
- (6) liberāre > liberātor [= quī liberat]; gubernāre > gubernātor; imperāre > imperātor; condere > conditor; ulcīscī > ultor; cēnsēre > cēnsor; explōrāre > explōrātor; adhortārī > adhortātor; docēre > doctor; servāre > servātor; prōdere > prōditor; emere > ēmp-itor; succēdere > successor; regere > rēctor; largīrī > largitor; favēre > fautor;
- (7) mirārī > mirābilis; memorāre > memorābilis; terrēre > terribilis; crēdere > incrēdibilis; sārēre > insārābilis; numerāre > innumerābilis;

- (8) frīgēre > frigidus; calēre > calidus; valēre > validus; pallēre > pallidus; turbāre > turbidus; cupere > cupidus; rapere > rapidus; splendēre > splendidus; pavēre > pavidus; tumēre > tumidus; avēre > avidus;
- (9) capere > captivus; vocāre > vocātivus; dare > dativus; agere > activus; pati > passivus.

PENSVM B

Cicerō Lūcullō magnam laudem impertivit [= tribuit]. Is oppida in quibus erant domicilia [= domūs] rēgis et aliās urbēs permultas [= plūrimās] cēpit. Ut Mēdēa in fugā membra frātris dissipāvisse [= dispersisse] dicitur, sic Mithridātēs fugiēns dīvitiās quās in suum rēgnū congesserat [= contulerat] reliquit, quārum collēctiō [< colligere] Rōmānōs tardāvit. Tigrānēs misericiordiā permōtus rēgem afflictum [= perculsum] ērēxit et perditum recreāvit [= cōnfirāvit].

Mercātōrēs quī in Asiā negōtiantur magnōs quaestūs faciunt. Asia enim prōvincia tam opima [= opulenta] est ut libertate agrōrum et varietate fructuum [= frūgum] aliīs prōvinciis antecellat. Multae mercēs ex Asiā exportantur. Equitēs Rōmānī quī vectīgālia exercent pūblicānī appellantur. Hieme mare nōn est tempestivum ad nāvigandum. Scientia rei militāris imperātōrī necessāria est. Nēmō tam impudēns est ut locum religiōsum [= sacrum] polluat.

Synōnyma: lābēs et macula; clēmētia et mānsuetūdō; sententia et opiniō; querēlla et querimōnia; īnsōns et innocēns; horribilis et taeter; prōvocāre et laccessere; arbitrārī et opinārī; sārēre et medērī; remīniscī et recordārī; obsequī et obsecundāre/obtemperāre; valdē cupere et concupiscere; irātus fierī et irāscī; vetus fierī et inveterāscere.

Contrāria: quaestus et sūmptus; commodum et incommodum; solitus et insolitus; grātus et ingrātus; forte et cōsultō.

PENSVM C

1. Quae rēs agēbantur in bellō Mithridātico? In bellō Mithridātico agēbantur haec: populī Rōmānī glōria; salūs sociōrum; vectīgālia; bona multōrum civium.
2. Dē quā rē Cicerō prīmum dīcit? Cicerō prīmum dīcit dē genere belli.
3. Quamobrem Mithridātēs poenam merēbat? Quia multōs civēs Rōmānōs necandōs cūrāverat.
4. Quī imperātōrēs dē Mithridātē iam triumphāverant? Sulla et Mūrēna dē Mithridātē triumphāverant.
5. Quibus Rōmānī propter sociōs bellum intulērunt? Rōmānī Antiochō, Philippō, Aetōlis, Poenis propter sociōs bellum intulērunt.
6. Cūr vectīgālia Asiae māiōra sunt quam cēterārum prōvinciārum? Quia Asia prōvincia fertilissima et divitissima est.

7. Quī vectīgālia exercent in prōvinciis Rōmānis? Ii quī vectīgālia exercent 'pūblicāni' appellantur.
8. Quid ēgit Lūcullus initiō bellī Mithridaticī? Lūcullus magnās hostium cōpiās multis proeliis dēlēvit et multās urbēs cēpit et rēgem fugāvit.
9. Quās rēs Cicerō silentiō praeterit? Cicerō silentiō praeterit calamitatem Rōmānōrum: quod Mithridātēs bellum renovāvit et exercitum Rōmānum vicit.
10. Cūr haud difficile est imperātōrem dēligere? Quia Cn. Pompēius omnēs virtūte superat.
11. Quās rēs in summō imperātōre inesse oportet? In summō imperātōre hās rēs inesse oportet: scientiam rei militāris, virtūtem, auctōritatem, fēlicitatem.
12. Quōmodo Pompēius scientiam rei militāris adeptus erat? Pompēius ā primā adulēscētiā magnis exercitiis imperāvit.
13. Quibus bellis Pompēius interfuerat? Pompēius bellō civili, Africānō, Hispaniēsi, servili, pirāticō interfuerat.
14. Quid imperātōrēs in prōvinciis facere cōsuēvērunt? Imperātōrēs avārī sociis Rōmānōrum māximās calamitātēs afferre solent.
15. Cūr Cicerō timidē et pauca dicit dē fēlicitate? Quia eam praestāre dē sē ipsō nēmō potest.

CAPITVLVM LV

PENSVM A

Supplenda sunt nōmina fēminina facta ex adiectivis:

- (1) miser > miseria; insānus > insānia; superbus > superbia; perfidus > perfidia; audāx > audācia; patiēns > patientia; potēns > potentia; cōstāns > cōstantia; diligēns > diligentia; concors > concordia; [plūrālia:] reliquus > reliquiae; dives > divitiae; angustus > angustiae;
- (2) tristis > tristitia; amicus > amicitia; stultus > stultitia; maestus > maestitia; saevus > saevitia; iustus > iustitia; avārus > avaritia; pudicus > pudicitia; malus > malitia;
- (3) foedus > foeditās; dignus > dignitās; hūmānus > hūmānitās; fēlix > fēlicitās; novus > novitās; pauci > paucitās; crūdēlis > crūdēlitās; gravis > gravitās; celebris > celebritās; utilis > utilitās; [-tās] liber > libertās;
- (4) longus > longitūdō; altus > altitūdō; pulcher > pulchritūdō; multū > multitūdō; fortis > fortitūdō; sōlus > sōlitūdō; clārus > clāritūdō; amplus > amplitūdō; firmus > firmitūdō [= firmitās].

PENSVM B

Tūberō, cum fēriis Latinis Scīpiōnem ōtiōsum nactus esset, dē rēbus caelestibus cum eō disputāre coepit. Laelius, quī talēs disputātiōnēs nihil ad vītam hūmānam attinēre putābat, 'māiōra conquīrenda [= quārenda] esse' dixit.

In rēgnō, quāvis iustō, populus particeps libertātis nōn est. Saepe existit [= exoritur] ex rēge tyrannus, quī immānitāte [= ferōcitate] taeterrimās bēluās [= ferās] superat, nec enim eī cum hominibus ūlla iūris communiō [< communis] est. Cīvitās populāris est in quā populus dominātur. Oppidum est coniunctiō tēctorum dēlūbris et foris distincta.

Rōmulus Sabinōs in cīvitatem ascīvit et sacra eōrum cum Rōmānis communicāvit; cūriās nōminibus Sabinārum nūncupāvit [= nōmināvit]. Sōle obscurātō Rōmulus nōn compāruit [= apparuit]. Post eius excessum/interitum [= mortem] populus novum rēgem flāgitāre nōn dēstitit. Rōmulus deō Mārte generātus [= genitus] erat.

Quī iam adolēvit adultus esse dicitur. Quī oppidum oppugnat mūrōs arietibus labefactāre cōnātur. Hieme sōl nōn tam sērō occidit quam aestāte: aestāte sōl sērius occidit quam hieme. Vītam sempiternam [= aeternam] nēmō mortālis assequī [= adipīscī] potest.

Synōnima: globus et sphaera; cūnae et cūnābula; ritus et caerimōnia; firmus et stabilis; pēior et deterior; pessimus et dēterrīmus; explōrāre et investigāre; probāre et approbāre; sustinēre et fulcire; polluere et maculāre; pūnīre et multāre; paulisper et parumper.

Contrāria: opācus et apricus; permulti et perpauci; cōnsentīre et dissentīre; mātūrē et sērō; pridīe et postridīe; illūstrāre et obscurāre.

PENSVM C

1. Quandō amīcī ad Scīpiōnem convēnērunt? Fēriis Latinis C. Tudītānō M'. Aquiliō cōsulibus amīcī Cicerōnis ad eum convēnērunt.
2. Eratne Scīpiō occupātus eō diē? Eō diē Scīpiō ōtiōsus erat et in hortis esse cōstituerat.
3. Quod prōdigium in caelō vīsum erat? Multī dicēbant 'sē duōs sōlēs vīdisse.'
4. Dē quibus rēbus fuit prima disputātiō? Prima disputātiō fuit dē rēbus caelestibus.
5. Quōmodo Archimēdēs mōtūs astrōrum declārāvit? In globō aēneō.
6. Cūr Laelius dē rēbus caelestibus disputāre nōluit? Laelius eius modī disputātiōnēs inūtilēs cēnsēbat.
7. Quid tum Laelius Scīpiōnem rogāvit? Scīpiōnem rogāvit ut explicāret quem optimum esse statum cīvitātis existimāret.
8. Quae sunt tria rērum pūblicārum genera? Rēgnum et cīvitās optimātium et cīvitās populāris.
9. Quod genus Scīpiō optimum esse putābat? Scīpiō nūllum hōrum trium perfectum esse existimābat, sed genus rei pūblīcae ex hīs tribus mixtum optimum esse putābat.
10. Unde incipit Scīpiō dē rē pūblicā Rōmānā disputāns? Scīpiō ā Rōmulō, primō rēge Rōmānōrum, incipit.
11. Quibus rēbus Rōmulus rem pūblicā firmāvit? Rōmulus auspiciis et senātū rem pūblicā firmāvit.

12. Quōmodo Numa populum ferōcem mītigāvit? Religione atque clementiā Numa populum ferōcem mītigāvit.
13. Cuius rēgis vitiō rēs pūblica Rōmāna ā bonā in dē-
terrīmā conversā est? Vitiō rēgis Tarquiniū Su-
perbi genus rei pūblīcae ex bonō in dēterrīmum
conversum est.
14. Quem Cicerō tyrannō immānī oppōnit? Cicerō
tyrannō oppōnit bonum et sapientem rēctōrem
civitātis.

CAPITVLVM LVI

PENSVM A

(1) *Supplenda sunt verba incohātiva:*

patēre > patēscere; stupēre > obstupēscere; lūcēre > il-
lūcēscere; ārdēre > exārdēscere; valēre > convalēscere;
pavēre > expavēscere; timēre > pertimēscere; horrēre
> cohorrēscere; rigēre > obrigēscere; tremere > con-
tremēscere; gemere > ingemēscere; fervere > dē-
fervēscere; [-a- > -i-] tacēre > conficēscere.

(2) *Hī versūs dividendī sunt in syllabās brevēs et
longās notīs appositīs:*

sive per Syrtēs iter aestuōsās
— u | — — | — u u | — u | — —
sive factūrus per inhospitālem
— u | — — | — u u | — u | — —
Caucasum vel quae loca fābulōsus
— u | — — | — u u | — u | — —
lambit Hydaspēs.
— u u | — —

PENSVM B

Tellūs [= terra], quae in mediō mundi locō immōbilis
manet, VIII sphaeris cingitur. In sphaerā summā stēllae
infixae sunt; ei subiectae sunt VII, quārum infima est
lūnae. Infrā lūnam nihil est nisi mortāle et cadūcum.
Sphaerārum incitissimā conversione magnus sonitus
efficitur, sed aurēs hūmānae tam hebetēs sunt ut eum
audire nequeant. Item aurēs eōrum quī Catadūpa ac-
colunt propter magnitudinem sonitūs obsurduerunt.

Terra quīnque cingulis redimīta esse vidētur, quōrum
duo extrēmī nive et pruinā obrigescunt, medius sōlis
radiis ārdentibus torrētur. Duo sunt habitābilēs, alter
septentrionālis, alter austrālis, cuius incolae Rōmānīs
adversī aut trānsversī stant.

Quī rem horribilem videt cohorrēscit. Pietās est amor
deōrum, patriae, parentum. Annus aetātis LVI Scīpiōnī
fātalīs fuit. Dī immortālēs aeuō sempiternō fruuntur.
Ponte ruptō Horātius Tiberim trānatāvit. Octiēs [8×]
septēna sunt LVI. Pūctum [·] est nota minima. Necesse
est membrum aegrum cultrō amputāre. Sagitta ē
pharetrā prōmitur.

Synōnyma: splendor et fulgor; celsissimus et ex-
celsus; ruber et rutilus; siccus et torridus et āridus;

solvere et laxāre; movēre et ciēre; celerius et ocius;
quamdiū et quōusque; infrā et subter; ex aliō locō et
aliunde.

Contrāria: ultimus et citimus; austrālis et septen-
trionālis; hibernus et aestivus.

PENSVM C

1. Quōmodo Masinissa Scīpiōnem Aemiliānum ac-
cēpit? Masinissa Scīpiōnem complexus est eumque
rēgiō apparātū accēpit.
2. Dē quibus rēbus Masinissa et Scīpiō collocūtī sunt?
Masinissa et Scīpiō dē Scīpiōne Africānō māiōre
collocūtī sunt.
3. Quem Scīpiō eā nocte in somnīs vidit? Scīpiō avum
suum Scīpiōnem Africānum in somnīs vidit.
4. Ubi Scīpiō Africānus māior apparuit? Ille apparuit
inter stēllās in excelsō et clārō quōdam locō.
5. Quid nepōtī suō praedixit? Africānus nepōtī suō
praedixit 'eum Karthāginem et Numantiam ex-
pugnātūrum esse.'
6. Quid ei nārāvit dē patriae cōservātōribus? Nār-
rāvit 'iis omnibus certum locum in caelō dēfinitum
esse ubi beātī vitā sempiternā fruerentur.'
7. Quid Scīpiō ab avō suō quaesivit? Scīpiō ab avō
suō quaesivit 'viveretne ipse et aliī quōs nōs ex-
stinctōs arbitrārēmur.'
8. Quem vidit Scīpiō praeter avum suum? Patrem
suum L. Aemilium Paulum vidit.
9. Quid Aemilius Paulus filium suum monuit? Pater
filium monuit ut iūstitiam et pietātem coleret.
10. Ex orbe lacteō quanta vidēbātur terra? Terra tam
parva Scīpiōnī vidēbātur ut eum imperiī Rōmānī
paenitēret.
11. Quot sphaerae terram cingunt? Terra octō sphaeris
cingitur.
12. Quōmodo efficitur cantus sphaerārum? Conver-
sione sphaerārum efficitur cantus.
13. Cūr sphaera caelestis sonum acūtum efficit? Quia
conversio illius sphaerae concitātissima est.
14. Cūr hominēs cantum sphaerārum nōn audiunt?
Aurēs hominum propter magnitudinem sonitūs ob-
surduerunt.
15. Quārē hominēs in terrīs glōriam aeternam assequi
nōn possunt? Propter eluviōnēs exustiōnēsque
terrārum.

Exercitia Latina Solvta

Pars I: Familia Romana

CAPITVLVM I

Exercitium 1

1. est
2. est
3. sunt
4. est
5. est
6. est
7. sunt
8. est
9. sunt

Exercitium 2

1. in, quoque
2. et
3. -ne, nōn
4. ubi
5. sed
6. nōn, sed
7. fluvius

Exercitium 4

1. insula, insulae
2. fluvius, fluvii
3. oppidum, oppida
4. magna
5. magnus
6. magnum
7. oppidum magnum, oppidum parvum
8. insula magna, insula parva
9. fluvius magnus, fluvius parvus
10. magnī
11. magnae
12. magna

Exercitium 5

1. insulae
2. fluvii sunt
3. oppida sunt
4. insula
5. fluvius est
6. oppidum est

Exercitium 6

1. Rōmānum
2. Graecum
3. num
4. quid
5. pauci
6. prōvincia
7. multae
8. imperium

Exercitium 8

1. numerus. numeri Rōmānī
2. vocābulum, vocābula Latīna
3. littera, litterae Graecae
4. Latīnae, littera Latīna
5. vocābula, vocābulum Latīnum
6. ūnus, duo, trēs, numerus
7. sex, trēs syllabae, prima, secunda, tertia
8. mille

Exercitium 10

1. Italia
2. Italiā

3. Italia, Graecia, Eurōpā
4. Graeciā, Italiā
5. imperium Rōmānum
6. imperiō Rōmānō
7. prōvincia
8. prōvinciā
9. vocābulum
10. vocābulō
11. capitulum
12. capitulō primō

Exercitium 11

1. plūrālis
2. singulāris
3. sing., plūr.
4. fluvii
5. insula
6. oppida
7. numerus
8. litterae
9. vocābulum
10. insulae magnae
11. oppidum magnum
12. numeri Rōmānī
13. littera Graeca
14. vocābula Latīna
15. exemplum

CAPITVLVM II

Exercitium 1

1. puella
2. fēmina
3. puer
4. puerī
5. virī, vir
6. fēminae, fēmina

Exercitium 2

1. māter
2. filiī
3. liberī
4. filia
5. filius
6. Mārci
7. Quintī
8. Iūliae
9. Mārci, Quintī
10. Iūliae
11. Iūlii, Aemiliae
12. Mārci, Quintī, Iūliae
13. Mārci, Quintī, Iūliae

Exercitium 3

1. quis
2. quis
3. quae
4. quae
5. quī
6. quid
7. quid

Exercitium 4

1. litterae numerique
2. Mārcus Quintusque
3. puerī puellaeque
4. fēminae et puerī

5. servī et ancillae
6. ūna filia et duo filiī

Exercitium 5

1. servus
2. ancilla
3. dominus, domina
4. servī
5. ancillae
6. servī
7. servōrum
8. ancillae
9. ancillārum
10. liberī
11. servōrum, liberōrum

Exercitium 7

1. multōrum servōrum
2. servōrum
3. multārum ancillārum
4. servōrum, ancillārum
5. servōrum, ancillārum
6. liberōrum
7. liberōrum
8. insulārum
9. fluviōrum
10. oppidōrum

Exercitium 8

1. magnus numerus insulārum
2. parvus numerus fluviōrum
3. magnus numerus oppidōrum
4. parvus numerus liberōrum
5. multa vocābula
6. multae litterae
7. pauca exempla

Exercitium 9

1. quot, centum
2. duo
3. duae
4. duo
5. quot, trēs
6. duae, ūna
7. ūnus, duo
8. tria
9. trēs, duo, ūnus
10. tria, duo, ūnum
11. trēs, duae, ūna
12. quot, mille

Exercitium 10

1. tuus
2. meus
3. tua
4. mea
5. tuae
6. meae
7. tuī
8. meī
9. tuā
10. meā, meōrum, mea
11. tuōrum

Exercitium 11

1. ecce, librī, antīquus, novus
2. librōrum
3. titulus librī

4. pāginae, capitula, cētera
5. capitulōrum
6. capitulum
7. capitulī
8. multa vocābula
9. vocābulōrum
10. vocābulum, capitulī prīmī
11. vocābulī

Exercitium 12

1. fēmininum, neutrum
2. masculinum
3. masculina, vocābulum masculinum
4. fēminina, vocābulum fēmininum
5. neutra, vocābulum neutrum
6. Rōmānus
7. fēmina Rōmāna
8. imperium Rōmānum

Exercitium 13

1. genetivus
2. gen.
3. gen.
4. gen. plūr.
5. gen. sing.
6. gen. plūr.
7. gen. sing.
8. gen. plūr.
9. servī, servōrum
10. ancillae, ancillārum
11. capitulī, capitulōrum

CAPITVLVM III

Exercitium 1

1. scaenā, persōnae
2. cantat, laeta
3. irātus
4. pulsat
5. iam, plōrat
6. rīdet
7. videt
8. vocat
9. venit

Exercitium 2

1. Iūliam
2. Quīntum, Mārcum
3. puellam
4. Mārcum, Quīntum
5. Aemiliam
6. Aemiliam
7. Iūliam
8. mē

Exercitium 3

1. cantat, pulsat
2. cantat, plōrat
3. videt, vocat
4. venit, interrogat
5. respondet, dormit
6. vocat
7. dormit, audit
8. rīdet, venit
9. verberat

Exercitium 4

1. interrogat
2. respondet, tē
3. interrogat, cūr
4. respondet, quia, eam
5. improbis
6. hīc, hīc
7. eum, audit
8. dormit
9. neque
10. verberat
11. audit, dormit
12. probus

Exercitium 5

1. ... quia Iūlia cantat
2. ... quia Mārcus eam pulsat
3. ... quia Iūlia plōrat
4. ... quia parva puella est
5. ... quia Iūlia eam vocat
6. ... quia dormit
7. ... quia puer improbis est
8. ... quia māter eum verberat
9. ... quia Marcum audit

Exercitium 6

1. Mārcus, Iūliam, Iūlia
2. Iūlia, eam
3. Aemiliam, Aemilia
4. Aemilia, Quīntum, eum, mē
5. Quīntus, Iūlia, tē
6. Aemilia, Iūlium
7. Quīntus, Iūlium
8. Iūlius, Quīntum
9. Aemilia, Mārcum
10. Mārcus, Aemilia, eum
11. Iūlius, Mārcum
12. Aemiliam, Mārcum, Quīntum, Iūliam
13. Mārcus, improbis
14. Mārcus, parvam puellam
15. Iūlius, irātus, puerum improbum
16. Iūlia, puella proba

Exercitium 7

1. quae
2. quī
3. quae
4. quī
5. quam
6. quem
7. quae
8. quam
9. quae
10. quem
11. quī
12. quem
13. quem
14. quī
15. quem

Exercitium 9

1. quis
2. quis
3. quem
4. quis
5. quem

6. quis
7. quem
8. quem

Exercitium 10

1. accūsātivus
2. nōminātivus
3. nōm., acc.
4. acc., nōm.
5. Mārcum
6. Aemiliam
7. Iūlius
8. Iūlia
9. puerum improbum
10. parvam puellam

CAPITVLVM IV

Exercitium 1

1. ūnus
2. duo
3. trēs
4. quattuor
5. quīque
6. sex
7. septem
8. octō
9. novem
10. decem

Exercitium 2

1. quattuor
2. trēs et trēs sunt sex
3. quattuor et quattuor sunt octō
4. quīque et quīque sunt decem
5. duo et trēs sunt quīque
6. trēs et quattuor sunt septem
7. quattuor et quīque sunt novem

Exercitium 3

1. pecūnia
2. habet
3. eius, nummī
4. numerat
5. tantum
6. rūsus
7. sacculō, tantum
8. suum, abest
9. adest
10. adsunt, absunt
11. salūtat
12. salve
13. tacet

Exercitium 5

1. eius
2. suam
3. eius
4. eius
5. suum
6. suum
7. suum
8. eius, eius
9. suō
10. eius
11. suum
12. suam, suō

Exercitium 6

1. Dāve
2. Mēde
3. Dāve
4. domine
5. serve
6. Dāve
7. domine
8. bone serve
9. Mēde, improbe serve

Exercitium 7

1. nūllum
2. accūsāt
3. ecce, mēnsā
4. vacuus
5. bonus
6. pōnit
7. sūmit, discēdit
8. baculum
9. quod
10. is

Exercitium 8

1. vocā
2. vocat, venī, venīt
3. salūtā, salūtāt
4. tacē, audī, tacet, audit
5. respondē, respondet
6. pōne, pōnit
7. vidē, videt
8. sūme, discēde, sūmit, discēdit

Exercitium 10

1. vocātīvus
2. voc.
3. Dāve
4. domine
5. Mēdus
6. serve
7. Mārce
8. Quīntus
9. -e

Exercitium 11

1. imperātīvus
2. indicātīvus
3. imp.
4. imp., ind.
5. vocā
6. vidē
7. pōnit
8. venīt
9. audī
10. sūme
11. -ā
12. -ē
13. -it
14. -it

CAPITVLVM V

Exercitium 1

1. servus, servum
2. servī, servōs
3. ancilla, ancillam
4. ancillae, ancillās

5. Mārcus, Quīntus, filiī

6. unum filium, filiōs
7. filia
8. filiās, unam filiam
9. nummōs suōs, nummī
10. unum nummum
11. unus nummus
12. unum nummum, multōs nummōs
13. baculum, baculum
14. nūllum verbum
15. multae rosae, multa lilia
16. multas rosas, multa lilia

Exercitium 2

1. villā
2. hortō
3. cum, habitat
4. rosae, lilia
5. pulcher
6. foedus
7. pulchra, nāsum
8. amat, ea
9. sōlus
10. ostia
11. fenestrae
12. ātriō, aqua
13. peristylō
14. cubiculō, etiam

Exercitium 3

1. habitat
2. habitant
3. habet
4. habent
5. amat, amat
6. amant
7. salūtant, salūtāt
8. imperat, pārent
9. cantat, cantant, rident
10. dormit
11. dormiunt

Exercitium 4

1. magnā villā, Aemiliā, liberis, servis
2. Mārcō, Quīntō, Iūliā, villā
3. magnō, hortō
4. hortō
5. multis rosīs
6. Italiā, magnīs hortīs
7. hortīs
8. villīs
9. magnō ātriō
10. ātriō, impluviō
11. Aemiliā, magnō cubiculō
12. parvis cubiculis

Exercitium 6

1. eius
2. eorum
3. eum
4. eōs
5. eius
6. earum
7. eam
8. eas
9. ea, eā
10. is, eō

11. eae

12. eius, eā
13. ii
14. eorum, iis, ea, iis
15. eō
16. id, eō
17. eā
18. eorum
19. ea

Exercitium 7

1. discēdit, discēdunt
2. vocāte
3. vocant, venī
4. audit, venīt
5. vocat, venite
6. audiunt, discēdunt
7. carpe, carpit, venīt
8. vidē, vidēte
9. vident
10. audite
11. videt
12. plorat, ridet, tacē
13. tacet, rident
14. tacete, tacent
15. sūme, pōne
16. agit, sūmit, discēdit
17. discēdite, agite, sūmite, pōnite
18. sūmunt, discēdunt, pōnunt
19. venite, veniunt
20. agunt, age, discēde, interrogā

Exercitium 8

1. in peristylō, cum liberis, sine virō suō
2. in hortō, ab Aemiliā
3. cum Aemiliā, ab eā
4. ex hortō, cum rosīs
5. cum unā rosā, ab iis
6. in villā, cum impluviō
7. in ātriō, ex impluviō, in aquā
8. in oppidō, cum servis, sine Aemiliā

Exercitium 9

1. accūsātīvus, acc.
2. acc. plūr.
3. sing.
4. acc.
5. acc. sing., acc. plūr.
6. acc., nōm., acc.
7. sing.
8. nōm., acc. plūr.
9. servum
10. servōs
11. ancillam
12. ancillās
13. cubiculum
14. cubicula

Exercitium 10

1. ablātīvus
2. abl., abl. plūr.
3. sing., abl. plūr.
4. abl. sing., abl. plūr.
5. servō
6. servis
7. ancillā

8. ancillīs
9. cubiculō
10. cubiculīs

Exercitium 11

1. imperātīvus plūrālis
2. singulāris, indicātīvus
3. imp. sing., imp. plūr.
4. ind. sing., ind. plūr.
5. tacē, age, audī
6. cantāte, tacēte, agite, audite
7. tacet, agit, audit
8. cantant, tacent, agunt, audiunt

CAPITVLVM VI

Exercitium 1

1. via, inter
2. prope, procul
3. ad
4. it
5. ante, post
6. eunt
7. ambulānt, lecticā
8. portant
9. saccōs, umerīs
10. unde
11. quō
12. vehunt
13. nam, apud
14. itaque
15. timet
16. malus, autem
17. amīcus
18. inimīci
19. longa
20. mūrō, duodecim portae
21. circum, tam, quam

Exercitium 3

1. ā, ab
2. ab, ā
3. ab, ā
4. ā, ab
5. ab, ā
6. ab, ā

Exercitium 4

1. Rōmam, Brundisium
2. oppida, oppida
3. oppidum, Tūsculum
4. oppidum, villam
5. oppidō, Tūsculō, villam suam
6. lecticā, duōs servōs
7. dominum, eum
8. dominum, dominō
9. villā, virō suō, Iūliō
10. Aemiliam, eā
11. hortō, Aemiliam, rosīs
12. litterās

Exercitium 5

1. quī
2. quōs
3. quem
4. quī
5. quem

6. quī
7. quōs
8. quī
9. quōs
10. quōs

Exercitium 6

1. Rōmam, Rōmae
2. Rōmā
3. Tūsculum, Tūsculī
4. Tūsculō
5. Tūsculō, Rōmam
6. Rōmā, Tūsculum
7. Rōmae
8. Tūsculī

Exercitium 7

1. ambulāt, portātur
2. amat, amātur
3. amant, amantur
4. timent, timentur
5. videt, videtur
6. pulsat, pulsatur
7. vocat, auditur
8. vocant, audiuntur
9. vehit, vehitur
10. vehuntur, ambulant
11. dēlectantur
12. pōnit, numerat
13. pōnuntur, numerantur

Exercitium 8

1. ab ancillā salūtātur
2. dominum salūtant
3. servī ā dominō interrogantur
4. Mēdus Dāvum accūsāt
5. sacculus in mēnsā pōnitur ā Dāvō
6. Mēdus Iūlium timet
7. Mēdus ā Iūliō vocātur
8. puerī Iūliam vocant
9. puerī ā Iūliā nōn audiuntur
10. Iūlia puerōs vocat
11. dominus irātus ā servīs improbīs timētur
12. dominus irātus servīs improbōs verberat

Exercitium 9

1. equō
2. lecticā
3. verbīs
4. baculō
5. umerīs
6. lecticā
7. viā, Latīnā

Exercitium 10

1. equō
2. ubi
3. fessī
4. amīca
5. pulsat, intrā
6. per

Exercitium 12

1. passivum
2. actīvum
3. act., pass.

4. pass.
5. act., pass.
6. vocat, timet, vehit, audit, vocant, timent, vehunt, audiunt
7. vocātur, timētur, vehitur, auditur, vocantur, timentur, vehuntur, audiuntur

CAPITVLVM VII

Exercitium 1

1. exspectat
2. tenet
3. lacrimat, oculis, lacrimae
4. speculum, sē
5. aperit
6. claudit
7. immō, fōrmōsus
8. vertit
9. tergē, es

Exercitium 3

1. eam
2. sē, sē
3. sē
4. eam, sē
5. sē, eam
6. sē, eam
7. sē
8. eum
9. sē, eum

Exercitium 4

1. cubiculō suō
2. cubiculum
3. hortum, hortō
4. villā
5. villam, atriō
6. atrium

Exercitium 6

1. solum, etiam
2. et, et
3. sed etiam
4. et, et, neque, neque
5. neque, neque
6. nōn solum
7. et, et
8. sed etiam
9. et, et, neque, neque
10. neque, neque

Exercitium 7

1. Mārcō, filiō
2. filiīs
3. eī
4. Syrō, servō suō
5. iīs
6. Syrō, Lēandrō, servīs suīs
7. eī
8. Iūliō, virō suō
9. Aemiliac, Iūliac, filiac suae
10. mālō suō
11. eī
12. Dēliae, ancillae suae
13. iīs
14. Dēliae, Syrae, ancillīs suīs

15. servō
16. cui, cui
17. cui, cui

Exercitium 8

1. hic
2. haec
3. hoc
4. quae, quae, haec
5. quod, hoc
6. quī, hic

Exercitium 9

1. advenit, salvēte
2. ōstiariō
3. māla, pira
4. plēnī
5. īnest, īsunt
6. dat
7. adit, ōsculum
8. illic
9. ē, exit, exeunt
10. currit
11. nōnne

Exercitium 11

1. dativus, dat.
2. sing.
3. dat., dat. plūr.
4. servō
5. servīs
6. ancillae
7. ancillīs
8. oppidō
9. oppidīs
10. eī
11. iīs

CAPITVLVM VIII

Exercitium 1

1. tabernā, gemmae, margaritae, ōrnāmenta
2. vēndit
3. aliī
4. quī, tabernārius
5. cōsistunt
6. emunt
7. quae, aspiciunt, abeunt
8. accipit
9. ānulum, collō
10. ōrnant
11. digitus
12. pecūniōsus

Exercitium 3

1. nummum accipit ā Iūliō
2. Iūlius Aemiliae ānulum dat
3. fēminae ōrnāmenta accipiunt ā virīs
4. dominus servō mālum dat
5. Lŷdia rosam accipit ā Mēdō
6. dominus servīs nummōs dat

Exercitium 4

1. advenit, adveniunt
2. exit
3. adit

4. abit, abeunt
5. exeunt
6. adeunt, abeunt
7. īnest, īsunt
8. adsunt, absunt
9. adest, abest

Exercitium 5

1. num
2. nōnne
3. nōnne
4. nōnne
5. num
6. nōnne
7. num
8. num
9. nōnne

Exercitium 6

1. clāmat
2. illam
3. mōnstrat
4. quam, illa
5. ostendit
6. cōnstat, gemmātus
7. pretium, sēstertiī, octōgintā
8. tanta, convenit

Exercitium 8

1. aspice, aspici
2. aspiciunt
3. aspicite
4. aspice, aspici
5. accipe, accipit
6. accipite, accipiunt

Exercitium 9

1. quanta, nōnāgintā
2. satis
3. nimis, aut
4. mediō, quārtō
5. tantus, quantus
6. vīginti

Exercitium 10

1. nummīs
2. sēstertiīs
3. sēstertiīs
4. quantō pretiō
5. sēstertiīs
6. sēstertiīs
7. magnō pretiō

Exercitium 12

1. quis, quī/quis, quī
2. cuius, cuius, eius
3. quem, quem, eum
4. cui, cui, eī
5. quō, quō, eō
6. quī, quī, ī
7. quōrum, quōrum, eōrum
8. quōs, quōs, eōs
9. quibus, quibus, iīs
10. quibus, quibus, iīs

Exercitium 13

1. quae, quae, ea
2. cuius, cuius, eius
3. quam, quam, eam

4. cui, cui, eī
5. quā, quā, eā
6. quae, quae, eae
7. quārum, quārum, eārum
8. quās, quās, eās
9. quibus, quibus, iīs
10. quibus, quibus, iīs

Exercitium 14

1. quid, quod, quod, id
2. quid, quod, quod, id
3. cuius, cuius, eius
4. cui, cui, eī
5. quō, quō, eō
6. quae, quae, ea
7. quae, quae, ea
8. quōrum, quōrum, eōrum
9. quibus, quibus, iīs
10. quibus, quibus, iīs

Exercitium 15

1. hic, ille
2. hunc, illum
3. hic, hōc, ille, illō
4. huius, illius
5. hōc, illō
6. huic, illī
7. haec, illa
8. hanc, illam
9. hāc, illā
10. huius, illius
11. huic, illī
12. hōc, illud
13. huius, illius
14. hōc, illō
15. illa, illōs, illās, illī, illae
16. haec, hōs, hās, hī, hae
17. hōrum, hārum
18. hīs, illīs

CAPITVLVM IX

Exercitium 1

1. cane, ovibus
2. canem, ovēs
3. canis, ovium
4. canī, ovibus
5. canis, ovēs, pāstōre
6. pāstōris
7. pāstōrī
8. pāstōrem, pāstōrēs
9. pāstōrum
10. pāstōribus
11. pāstōrēs
12. pāstōribus

Exercitium 2

1. campō, cane, ovibus
2. nigra, albae
3. pāstor, cibum
4. herba, edunt, bibunt, rīvō
5. pānis, ēst
6. montēs, vallēs
7. collis, arbor
8. silvā
9. lupī
10. sōl, caelō

11. suprā
12. terrā
13. lūcet, nūbēs
14. sub, umbra
15. petit
16. dūcit
17. iacent

Exercitium 4

1. bonus
2. bonum
3. bonī
4. bonō
5. bonō
6. bonī, suīs
7. multōs
8. multōrum
9. suīs
10. suīs
11. multae, albae, ūna, nigra
12. multās, albās, ūnam, nigram
13. albārum, nigrae
14. albīs, nigrae
15. multīs, albīs, ūnā, nigrā

Exercitium 5

1. nūbēs
2. nūlla nūbēs
3. nūllam
4. collīs parvus, magnā arbore
5. collīs, parvus
6. magnī montēs
7. parvō colle, ūna
8. multae arborēs
9. ovēs suās, parvum collem
10. fessus, ovibus suīs, magnae arboris
11. pāstōrī fessō, ovibus fessīs

Exercitium 6

1. dominum suum relinquit
2. ā dominīs suīs nōn abeunt
3. tabernam relinquunt
4. Aemiliam et puerōs relinquit
5. ā pāstōre suō abit
6. pāstōrem nōn relinquit
7. ab ovibus albīs abit
8. ovem et canem relinquit

Exercitium 7

1. dum
2. lātrat
3. relinquit
4. errat
5. vestigia, ipse
6. quaerit
7. reperit
8. ululat, bālat
9. dum
10. ut
11. dentēs
12. accurrit, petit timōre
13. clāmōrem
14. impōnit

Exercitium 9

1. -a -ae
2. -am -ās
3. -ae -ārum
4. -ae -īs
5. -ā -īs
6. nōm.
7. abl.
8. gen., dat., nōm.
9. acc. sing.
10. gen. plūr.
11. acc. plūr.
12. dat., abl. plūr.

Exercitium 10

1. -us -ī -um -a
2. -um -ōs -um -a
3. -ī -ōrum -ī -ōrum
4. -ō -īs -ō -īs
5. -ō -īs -ō -īs
6. -e
7. voc.
8. gen., nōm.
9. dat., abl.
10. dat., abl.
11. gen. plūr.
12. acc. plūr.
13. acc. sing.
14. nōm. sing.
15. nōm., acc.
16. gen.
17. nōm., acc. sing.

Exercitium 11

1. - -ēs -is -ēs
2. -em -ēs -em -ēs
3. -is -um -is -ium
4. -ī -ibus -ī -ibus
5. -e -ibus -e -ibus
6. nōm.
7. abl. sing.
8. acc. sing.
9. nōm., acc.
10. dat. sing.
11. dat., abl.
12. gen. sing.
13. nōm., gen.
14. gen. plūr.

CAPITVLVM X

Exercitium 1

1. bēstiae
2. hominēs
3. fera, leō
4. ferae
5. piscēs, natant
6. avēs, volant
7. aquila, capit
8. movet, caudam
9. pedēs
10. cum
11. āere, ālae
12. potest
13. quod
14. possunt

15. facit
16. asinus
17. deus, nūntius
18. mercātor

Exercitium 3

1. leonēs
2. leōnum
3. hominēs
4. hominum
5. hominis, leōnis
6. leōnem, hominem
7. homine, homō, leōne
8. leōnēs, hominibus, hominēs, leōnibus

Exercitium 4

1. volāre, natāre
2. ambulāre, currere
3. audire, videre
4. numerāre
5. movēre
6. spirāre
7. vivere
8. dūcere
9. habēre
10. facere

Exercitium 5

1. portāre
2. portārī
3. videre, audire
4. vidērī, audīrī
5. numerāre, numerārī
6. emere
7. emī
8. vehere
9. vehī
10. aperire, claudere
11. aperīrī, claudī

Exercitium 6

1. flūmen
2. mare
3. vivunt
4. spirat, pulmōnēs
5. anima
6. vivus, mortuus
7. nēmō
8. necesse
9. animālia
10. nīdōs
11. rāmōs, folia
12. ōva
13. pariunt, pullī
14. parit
15. volunt

Exercitium 7

1. magnum flūmen
2. magna flūmina
3. flūmine
4. flūminis
5. flūmina, flūminī
6. magnum mare
7. multa maria
8. maribus

9. flūminibus
10. marium, flūminum
11. animālia, mari
12. quod
13. animālium
14. parva animālia, animālibus

Exercitium 8

1. vult, lūdere
2. canere
3. vōcem, vōx
4. perterritae, enim
5. occultant
6. ascendit, audet
7. crassus, sustinētur
8. tenuis
9. cadit
10. ergō, esse
11. lectō

Exercitium 9

1. Iūliam, canere
2. Iūliam, pulsārī
3. Iūliam, plōrāre, Mārcum, rīdēre
4. Aemiliam, venīre
5. Aemiliam, irātā, esse
6. pullōs, mortuōs, esse
7. Dāvum, interrogārī, accūsārī
8. Mēdum, vocārī, eum, venīre

Exercitium 11

1. infīnītivus
2. inf.
3. intrāre
4. tacēre
5. discēdere
6. venīre
7. inf.
8. inf. passīvi
9. vocāre, vocārī
10. vidēre, vidērī
11. pōnere, pōnī
12. audīre, audīrī

CAPITVLVM XI

Exercitium 1

1. corpore, ūnum, crūra
2. corpus hūmānum, crūra
3. crūrībus
4. corpore, ūnum, capita
5. capite, ūnum, ōra
6. capita, ōra, corpora

Exercitium 2

1. corpore, membra, brachia, crūra
2. manus
3. capite, aurēs, ōs
4. labra, lingua
5. rubra
6. frōns, infrā, genae
7. super,
8. capillus
9. bene
10. male
11. pectus, cor
12. sanguis, color

13. vēnās, fluit
14. venter
15. iecur, viscera
16. sānus, aeger
17. medicus, sānat
18. sedet
19. stat
20. pōculō, atque

Exercitium 4

1. pulchra, pulcher
2. nigra
3. niger
4. aeger, aegra
5. aegrō, rubrum
6. nigrum
7. niger, aeger
8. ruber, niger

Exercitium 5

1. aperī, ostende, puerum, aperīre, ostendere
2. cōsiste, aspice, Mēdum, cōsistere, aspicere
3. currite, puerōs, currere
4. curre, Mārcum, currere
5. aperīte, ancillās, aperīre
6. claude, dormī, Quīntum, claudere, dormīre
7. tergē, Iūliam, tergēre, esse

Exercitium 6

1. -2. dormit, puerum, dormīre
3. -4. lingua, rubra, linguam, rubram, esse
5. dolet, pedem, dolēre
6. dolet, pedem, dolēre
7. -8. clāmant, rīdent, servōs, clāmāre, rīdēre
9. -10. sacculus, vacuus, sacculum, vacuum, esse

Exercitium 8

1. canit, eam, canere
2. Quīntus, mortuus, Quīntum, mortuum
3. medicum, stultum, esse
4. Quīntus, claudit, dormit, Quīntum, claudere, eum, dormīre
5. Mēdum, habēre
6. pretium, magnum, esse
7. ānulum, gemmātum, pulchrum, esse
8. nāsum, foedum, esse
9. via, longa, viam, longam, esse
10. deum, Neptūnum, vīvere, Mercurium, volāre

Exercitium 9

1. arcessit
2. revenit
3. aegrōtat
4. spectat
5. tangit
6. sentit
7. dolet, dīcit
8. cultrum
9. appōnit

10. dē, horrent, palpitat
11. quīētus, nec, putat
12. gaudet
13. dēterget
14. noster, modo

Exercitium 10

1. medicum, abesse
2. Mēdum, venīre
3. Dāvum, servum, probum, esse
4. Mēdum, habēre
5. Iūlium, adesse
6. ovem, nigram, vīvere

Exercitium 12

1. - -a -e -ia
2. - -a -e -ia
3. -is -um -is -ium
4. -ī -ibus -ī -ibus
5. -e -ibus -ī -ibus
6. nōm., acc.
7. abl. sing.
8. dat. sing.
9. dat., abl.
10. gen. sing.
11. gen. plūr.
12. nōm., acc.
13. dat., abl.

Exercitium 13

1. accūsātīvus, infīnītvus
2. accūsātīvus, infīnītvō
3. vidēre, audīre, sentīre, dīcere, putāre, gaudēre, necesse
4. iubet
5. putat
6. audit, videt
7. dīcit
8. sentit
9. gaudet
10. necesse

CAPITVLVM XII

Exercitium 1

1. Iūliō trēs liberī sunt
2. Aemilia ūnum frātre[m] habet
3. Dāvō multī amīcī sunt
4. Homō improbus paucōs habet amīcōs
5. Homīnī duo oculī et duae aurēs sunt
6. Corpus hūmānum quattuor membra habet
7. Hominibus ālae nōn sunt
8. Mercurius ālās in pedibus habet
9. Virō Rōmānō tria nōmina sunt
10. Rōmānī multōs deōs habent

Exercitium 2

1. pater, māter, frāter
2. patrem, mātrem, frātre[m]
3. frātrēs, frātrēs
4. frātrum
5. mātrī, frātribus
6. mātre, frātribus
7. patrī, pater

8. patrem, patre
9. frāter, patris, mātris
10. mātribus, patribus

Exercitium 3

1. soror
2. frātrēs
3. nōmen, avunculus
4. prænōmen, prænōmina
5. cognōmen
6. tristis
7. vester
8. mīles, gladium, fert
9. scūtum, pīlum, arma
10. armātus

Exercitium 5

1. mīles
2. mīlite
3. militis
4. militēs, peditēs, equitēs
5. militum, peditum, equitum
6. eques, mīles, pedes
7. peditis, equitis
8. peditē, equite

Exercitium 6

1. longus, levis, brevis
2. brevis, gravis, longa
3. magnus, gravis, parvus, levis
4. crassus, tenuis
5. laeta, tristis
6. brevis, longus
7. longa, tenuis
8. brevis, crassa

Exercitium 7

1. via Appia longior est quam via Latina
2. Iūlius pecūniōsior est quam Cornēlius
3. Aemilia fōrmōsior est quam Syra
4. Mārcus levior est quam Quīntus
5. saccus Lēandrī gravior est quam Syrī
6. capillus Mārcī brevior est quam Iūliae
7. Dāvus probiior est quam Mēdus
8. digitus medius longior et crassior est quam digitus quārtus

Exercitium 8

1. vocābuli
2. corporis hūmānī
3. bracchiī, crūris
4. villae Rōmānae
5. nōminis Rōmānī
6. Āfricae
7. Eurōpae

Exercitium 9

1. servō, dominō suō
2. ancillae, dominae suae
3. Mēdō, eī
4. sorōrī suae, frātrī suō
5. militibus, ducī suō
6. Gallis, Rōmānis
7. cui, cui

Exercitium 10

1. exercitus
2. exercitū
3. exercitūs, exercitum
4. exercitūi
5. exercitūs, exercitūs
6. exercitibus
7. exercitibus
8. exercituum

Exercitium 11

1. pugnant
2. pugnīs
3. eques
4. pedes
5. fertur, gravis, brevis
6. levis
7. ferre
8. barbarī, ac, incolunt
9. pars
10. dīvidit
11. finis
12. patria
13. contrā, hostēs, bellum
14. metuunt
15. dux
16. exercitū, militant, arcūs, sagittās

Exercitium 13

1. fortis, brevem, levem
2. forti, Rōmānō, brevis, levis
3. Rōmānus, brevi, levi
4. fortēs, brevēs, levēs
5. fortibus, Rōmānis, brevēs, levēs
6. Rōmāni, brevibus, levibus
7. magna, gravis
8. magnam, gravem
9. magnā, gravī
10. magnae, gravis
11. multās, gravēs
12. gravium
13. longum, breve, brevi
14. longa, brevia

Exercitium 14

1. longior, lātior
2. longiōrēs, lātiōrēs
3. levior
4. leviōrem
5. leviōre
6. brevius
7. longiōra
8. breviōribus, leviōribus
9. fortiōrēs, fortiōrī
10. fortior, fortiōribus
11. fōrmōsiōrem, fōrmōsiōris
12. pulchriōrem
13. pulchrius

Exercitium 15

1. castris
2. fossa
3. altum, mīlia, passuum
4. dīvidit, lāta
5. oppugnant, vāllum
6. expugnāre, dēfendunt
7. iacere

8. equitātus, impetum

9. fugiant
10. fortis, metū
11. altum

Exercitium 17

1. manus manūs
2. manum manūs
3. manūs manuum
4. manui manibus
5. manū manibus
6. dat., abl.
7. abl.
8. dat. sing.
9. acc. sing.
10. nōm. sing.
11. gen., nōm., acc.
12. gen. plūr.

Exercitium 18

1. adiectivum
2. -us -a -um -ī -ae -a
3. -um -am -um -ōs -ās -a
4. -ī -ae -ī -ōrum -ārum -ōrum
5. -ō -ae -ō -īs -īs -īs
6. -ō -ā -ō -īs -īs -īs
7. -e
8. nōm. sing., acc. sing., acc., gen., nōm., voc. sing.
9. nōm., acc., acc. plūr., gen., dat., nōm. plūr., abl. sing., gen. plūr.
10. nōm., acc., nōm., acc.
11. gen., dat., abl., gen. plūr.
12. dat., abl.

Exercitium 19

1. tertia
2. -is -e -ēs -ia
3. -em -e -ēs -ia
4. -is -is -ium -ium
5. -ī -ī -ibus -ibus
6. -ī -ī -ibus -ibus
7. nōm., gen., acc. sing., nōm., acc.
8. nōm., acc., nōm., acc., gen.
9. dat., abl.
10. dat., abl.
11. gen. plūr.

Exercitium 20

1. comparativus
2. - - -ēs -a
3. -em - -ēs -a
4. -is -is -um -um
5. -ī -ī -ibus -ibus
6. -e -e -ibus -ibus
7. nōm., acc. sing., nōm., acc.
8. nōm., acc., nōm., acc.
9. abl.
10. dat. sing.
11. dat., abl.
12. gen. sing.
13. gen. plūr.

CAPITVLVM XIII

Exercitium 1

1. Iānuārius, primus
2. Februārius, secundus
3. Mārtius, tertius
4. Aprilis, quārtus
5. Māius, quintus
6. Iūnius, sextus
7. Iūlius, septimus
8. Augustus, octāvus
9. September, nōnus
10. Octōber, decimus
11. November, ūndecimus
12. December, duodecimus

Exercitium 2

1. annus
2. mēnsis
3. postrēmus
4. trecentī, sexāgintā, diēs
5. saeculum, ducentī
6. vel, tempus
7. nōminātur
8. faciēs
9. erat
10. tunc
11. nunc, igitur
12. duodētrīgintā, ūndētrīgintā
13. ūndecim
14. trīgintā, item
15. dimidia
16. māne
17. vesperum
18. nox
19. initium, finis
20. hōrās
21. merīdiēs, aequās

Exercitium 4

1. annōs
2. ducentōs annōs
3. annōs
4. multās hōrās
5. mēnsēs
6. diēs, noctēs
7. paucās hōrās

Exercitium 5

1. brevior, brevissimus
2. clārīor, clārīssima
3. longius, lātius, longissimum, lātissimum
4. fortiōrēs, fortissimī
5. longius, longissimum
6. breviōra, brevissima
7. altior, altissimus
8. fōrmōsissima, probissima

Exercitium 6

1. diēs
2. diem
3. diēi
4. diēi
5. diē
6. diēs
7. diēs, diērum
8. diēbus
9. diēbus

Exercitium 7

1. lūna, stēllae
2. lūx, clāra
3. illūstrat
4. tōta, obscūra
5. exigua
6. fōrma
7. kalendae, nōnae, idūs
8. aequinoctia, atque
9. aestās, hiems
10. vēr, autumnus, incipit
11. frigidum, calidum
12. urbem
13. imber, nix
14. lacūs, operiuntur
15. glaciem

Exercitium 9

1. erat
2. est, erat
3. erat, est
4. erant, sunt
5. erat

Exercitium 10

1. aestāte, hieme
2. mēse Mārtiō, mēse Septembrī
3. hōrā sextā, merīdiē
4. nocte
5. diē, octāvō
6. vērē
7. eō tempore

Exercitium 12

1. diēs diēs
2. diem diēs
3. diēi diērum
4. diēi diēbus
5. diē diēbus
6. abl.
7. dat., abl.
8. gen., dat.
9. acc. sing.
10. gen. plūr.
11. nōm., nōm., acc.

Exercitium 13

1. comparātivus, superlātivus
2. -us -a -um
3. -ior -ior -ius
4. -issimus -issima -issimum
5. -is -is -e
6. -ior -ior -ius
7. -issimus -issima -issimum

CAPITVLVM XIV

Exercitium 1

1. alter, alter
2. uter, uter
3. uterque, neuter
4. altera, altera
5. utra
6. utraque, neutra
7. alterum, alterum
8. utrum
9. utrumque, neutrum

Exercitium 2

1. cubat
2. an
3. vigilat
4. valet
5. apertam
6. clausa
7. gallum
8. quōmodo, hodiē
9. habet, mihi

Exercitium 4

1. plōrāns, plōrantēs
2. ridēns, ridētēs
3. palpitāns, palpitantia
4. currēns, currentēs
5. dormiēns, dormientēs
6. errāns, errantēs
7. lātrāns, lātrantēs
8. volāns, volantia
9. lūcēns, lūcentēs

Exercitium 5

1. adhūc
2. excitat
3. surgit, afferre
4. affert, lavat
5. sordidae, pūrae
6. deinde
7. mergere
8. māne
9. solet
10. inquit, tibi
11. frīget, nūdum
12. vestimenta
13. poscit, tunicam, togam, vesti
14. primum, induit

Exercitium 7

1. canēns, ridēns, dormiente
2. dormiēns, canentem, ridentem, clāmantem
3. clāmāns, dormientem
4. dormiēns, canente, ridente, clāmante
5. canentis, ridentis, clāmantis
6. canentēs, ridētēs, dormientibus
7. dormientēs, canentēs, ridētēs, clāmantēs
8. clāmantēs, dormientēs
9. dormientēs, canentibus, ridenti-bus, clāmantibus
10. canentium, ridentium, clāmantium
11. valentī, aegrōtantī
12. imperantī, imperantibus
13. dolēns, dolēns
14. aegrōtans, dolentia
15. volantia, volāns

Exercitium 8

1. gerunt
2. dextrā, sinistrā
3. togātus
4. calceōs
5. sē-, -cum
6. parentēs
7. multum, nihil
8. tabulam, stilum

9. tē-
10. rēs
11. praeter
12. valē

Exercitium 9

1. rēs
2. rem
3. reī
4. reī
5. rē
6. rēs
7. rēs
8. rērum
9. rēbus

Exercitium 11

1. participium
2. paticipia
3. volāns
4. sedēns
5. dūcere
6. venīre
7. facere, capere, iacere, fugere, parere, accipere, aspicere
8. -āns -āns -antēs -antia
9. -antem -āns -antēs -antia
10. -antis -antis -antium -antium
11. -antī -antī -antibus -antibus
12. -ante/ī -ante/ī -antibus -antibus
13. -ēns -ēns -entēs -entia
14. -entem -ēns -entēs -entia
15. -entis -entis -entium -entium
16. -entī -entī -entibus -entibus
17. -ente/ī -ente/ī -entibus -entibus
18. nōm., acc. sing., nōm., acc.
19. nōm., acc., nōm., acc.
20. abl. sing.
21. dat., abl., dat., abl. plūr.
22. gen. sing., gen.

CAPITVLVM XV

Exercitium 1

1. sum, es
2. ego, sum, es
3. sum, is, est, ego, sum
4. habet, ea, est
5. habēs
6. habē
7. habēs
8. habē, sum, tū, habēs, es

Exercitium 2

1. magister, discipulus
2. virgā, pūnīre
3. sevērus
4. lūdum
5. cōnsidere, cōnsīde
6. tum, sellā
7. tacitus
8. at, nōndum
9. exclāmat
10. iānuam, antequam
11. statim

Exercitium 4

1. portat, portat
2. portant
3. portās, portō
4. portātis, portāmus
5. canit, canunt, ridēt, audiunt, putant
6. ridētis, audītis, putātis
7. ridēmus, audīmus, putāmus
8. rideō, audiō
9. audīs, ridet, audit, ridēs, putās
10. putō, canis
11. canō, canitis
12. canimus

Exercitium 5

1. vōs
2. vērum, nōs
3. quod
4. tergum
5. posterior
6. convenit
7. dēsinit, redit
8. quid, inferior
9. domī
10. sē
11. sī
12. reddere
13. nisi

Exercitium 7

1. sunt
2. iī, sunt
3. sumus, estis
4. nōs, sumus, vōs, estis
5. sumus, est
6. is, est
7. is, potest
8. possunt
9. sumus
10. sumus, possumus
11. potestis
12. possumus, es
13. sum, est
14. est, potes
15. sum, possum
16. tū, es, sumus
17. sum, estis, ego, sum, vōs, estis

Exercitium 8

1. recitāre
2. omnēs
3. lectulīs
4. priōrem
5. nōs
6. vōs, vōs
7. licet

Exercitium 10

1. persōna
2. persōna secunda
3. persōna tertia
4. prima, persōna prima
5. persōna, singulāris, pers. III. plūr.
6. tertia singulāris, pers. III. plūr.
7. -ō -āmus -eō -ēmus -iō -īmus
8. -ās -ātis -ēs -ētis -īs -ītis
9. -at -ant -et -ent -it -iunt

10. -ō -imus -iō -imus sum sumus
11. -is -itis -is -itis es estis
12. -it -unt -it -iunt est sunt

CAPITVLVM XVI

Exercitium 1

1. interest
2. situm, Superum, sive, appellātur
3. Inferum
4. paulum
5. nāvēs
6. maritimum, portum
7. orā
8. locus, influit
9. mercēs
10. ventus, tranquillum
11. flat, turbidum
12. tempestās
13. turbat, flūctūs, implēre
14. mergitur
15. nautae, nāvigāre
16. opperitur
17. secundus
18. ēgrediuntur
19. vēla

Exercitium 3

1. ventō secundō
2. plēnīs vēlīs
3. marī tranquillō, marī turbidō
4. fenestrā apertā, fenestrā clausā
5. oculīs clausīs
6. pedibus nudīs
7. manibus sordidīs
8. Titō incertō Quintō aegro
9. patre vivō
10. lūnā plēnā

Exercitium 4

1. opperiri
2. opperiantur
3. veretur, proficiscī
4. ēgreditur
5. oritur, orientem, intuentur
6. laetatur, proficiscitur
7. proficiscens, laetari, labuntur
8. complectitur, cōsōlatur
9. opperitur
10. laetantur
11. sequuntur, sequitur
12. verentur
13. intueri

Exercitium 5

1. solē oriente, multis hominibus spectantibus
2. magistrō recitante
3. plorante sorore
4. solē lūcente
5. pāstore dormiente, lātrante cane
6. ceteris tacentibus, audientibus
7. gallō canente

Exercitium 6

1. puppis
2. gubernātor, gubernat

3. oriēns, oritur
4. occidēns, occidit
5. contrāriae
6. merīdiēs
7. septentriōnēs, semper
8. sinistrā, dextrā
9. serēnō, simul
10. cōnscendunt, proficiūscuntur
11. sequitur
12. laetātur, verētur
13. intuētur, lābuntur
14. complectitur, cōnsōlātur
15. cernī

Exercitium 8

1. aquae
2. pecūniae
3. herbae
4. pānis
5. sanguinis
6. temporis

Exercitium 9

1. multum, paulum
2. multō, paulō
3. paulō
4. multō
5. multō, paulō
6. multum
7. paulō
8. multō, paulō

Exercitium 10

1. loquitur
2. ātrae
3. invocat
4. fulgur, tonitrus
5. fit
6. iactātur, vix
7. haurire
8. propter
9. servā
10. cōnātur, vērō
11. iterum, fierī

Exercitium 12

1. passivum
2. dēpōnēns, dēpōnentia
3. passivī
4. -ārī, -ērī, -ī, -īrī
5. passivī
6. -ātur, -ētur, -itur, -ītur; -antur, -entur, -untur, -iuntur
7. āctivī
8. -āns, -ēns, -īns, -iēns

CAPITVLVM XVII

Exercitium 1

1. trēdecim
2. quattuordecim
3. quīndecim
4. sēdecim
5. septendecim
6. duodēvigintī
7. ūndēvigintī
8. duodētrīgintā

9. ūndētrīgintā

10. trīgintā

Exercitium 2

1. discit
2. docet
3. doctus, scit
4. indoctī, nesciunt
5. piger
6. prūdēns, industrius
7. ūsque
8. quisque, tollit, postrēmō
9. interpellat
10. quemque, quadrāgintā, quīnquāgintā, septuāgintā
11. tot
12. centēsimum, quadringentī, quīngentī, sescentī, septingentī, nōngentī
13. quadrāgintā, quīnquāgintā
14. rēctum
15. respōnsum, prāvum
16. rēctē, prāvē

Exercitium 4

1. salūtat, videt, salūtātur, vidētur
2. salūtō, videt, salūtōr, videt
3. salūtōr
4. salūtāris, vidēris, salūtās, vidēs
5. salūtānt, vidēt, salūtāntur, vidēntur
6. salūtāmus, vidēmus, salūtāmur, vidēmur
7. salūtātis, vidētis, salūtāmini, vidēmini

Exercitium 5

1. vocātur
2. Iulia ā Syrā quaeritur nec reperitur
3. ā Syrā vocor
4. ā Syrā quaeror nec reperior
5. ā Syrā vocāris
6. ā Syrā quaereris nec reperiris
7. puerī ā Syrā vocantur
8. puerī ā Syrā quaeruntur nec reperiuntur
9. ā Syrā vocāmur
10. ā Syrā quacrimur nec reperimur
11. ā Syrā vocāmini
12. ā Syrā quaerimini nec reperimini

Exercitium 6

1. laudat, numquam
2. reprehenditur
3. facile
4. quamquam, cōgitat
5. difficile, saepe
6. duodēquadrāgintā, ūndēquadrāgintā

Exercitium 8

1. proficiūscitur, opperītur
2. proficiūsceris, opperīris
3. proficiūscor, opperīor
4. proficiūscuntur, opperīuntur
5. proficiūscimini, opperīmini

6. proficiūscimur, opperīmur

7. laetātur, verētur
8. laetor, vereor, laetāris, verēris
9. laetantur, verentur
10. laetāmini, intuēmini, verēmini
11. laetāmur, verēmur, intuēmur

Exercitium 9

1. sē ... canere
2. sē ... vēndere
3. sē fessum esse
4. sē fessōs esse
5. sē ... opperīrī
6. sē ... verērī
7. filiū suū aegrōtāre
8. sē ... suū ... habēre
9. sē laudārī ... suō
10. sē ... suō pārēre
11. sē ... suō proficiūscī
12. sē ... suam dēfendere

Exercitium 10

1. absēns
2. oportet
3. prōmit, assem, dēnārium
4. computat
5. certus, incertus
6. repōnit
7. largus, largītur
8. quārē
9. dēmōnstrāre, partīris

Exercitium 12

1. prima
2. secunda
3. tertia
4. -ris, -minī, -or, -mur
5. -or -āmur -eor -ēmur
6. -āris -āminī -ēris -ēminī
7. -ātur -antur -ētur -entur
8. -or -imur -ior -imur
9. -eris -iminī -iris -iminī
10. -itur -untur -ītur -iuntur
11. prima
12. secunda
13. tertia
14. -or -āmur -eor -ēmur
15. -āris -āminī -ēris -ēminī
16. -ātur -antur -ētur -entur
17. -or -imur -ior -imur
18. -eris -iminī -iris -iminī
19. -itur -untur -ītur -iuntur

CAPITVLVM XVIII

Exercitium 1

1. eiusdem
2. eundem
3. idem
4. eidem
5. eodem
6. eiusdem
7. eandem
8. eadem
9. eidem
10. eadem
11. idem

12. idem
13. eiusdem
14. eīdem
15. eōdem

Exercitium 2

1. vōcālēs, cōnsonantēs
2. linguā, frequēns, rāra
3. iungitur
4. coniunguntur, sententiae
5. erus, significant
6. legere
7. intellegit
8. scribunt, dictat
9. ita
10. sīc
11. variae

Exercitium 4

1. facere
2. fierī
3. facit
4. fit
5. fiunt
6. faciunt
7. fit

Exercitium 5

1. quisque
2. quemque
3. cuiusque
4. cuique
5. quamque, cuiusque, quamque, cuiusque
6. quodque, quōque
7. quaeque, quāque
8. cuique

Exercitium 6

1. piger
2. pigrior
3. pigerrimus
4. pulcher
5. pulchrior
6. pulcherrimum
7. niger
8. nigrior
9. nigerrimus

Exercitium 7

1. stultus
2. stultē
3. rēctum
4. rēctē
5. pulchrae, foedae (turpēs)
6. pulchrē, foedē (turpiter)
7. Latīnōs, Graecōs
8. Latīnē, Graecē
9. levī, leviter
10. fortēs, fortiter
11. longē
12. aequē
13. certē
14. aequē
15. malās, male
16. bonōs, bene

Exercitium 9

1. clārē, clārius
2. fortīter, fortius
3. gravīter, gravius
4. pulchrē, pulchrius
5. stultē, sevērē, stultius, sevērius
6. foedē, levīter, foedius, levius

Exercitium 9

1. clārīor, clārīssima
2. clārīus, clārīssimē
3. stultīor, stultīssimus
4. stultīus, stultīssimē
5. fortīōrēs, fortīssimī
6. fortīus, fortīssimē
7. rēctīus, pulchrius, rēctīssimē, pulcherrimē
8. turpius, prāvius, turpissimē, prāvissimē

Exercitium 10

1. comparat
2. quālēs, turpēs
3. tālēs
4. exaudīt
5. mēda, dēsunt
6. addit, corrigit
7. cērā, māteria, apēs, bēstiolae
8. dūra, mollis
9. ferrum, efficiuntur
10. premere

Exercitium 12

1. quotiēs, quīnquiēs, sexiēs, septiēs, octiēs, noviēs, deciēs
2. totiēs
3. quotiēs, semel, semel
4. quotiēs, bis
5. ter
6. quater
7. semel, ter

Exercitium 13

1. superest
2. dēlet
3. animadvertit
4. epistulās
5. impiger
6. calamō, chartā
7. papȳrus
8. mercēdem
9. imprimit, signat

Exercitium 15

1. adverbium
2. adiectiva
3. adiectiva, adverbia
4. rēctē
5. fortīter
6. longus -a -um
7. gravis -e
8. pulchrē

Exercitium 16

1. comparātīvus, superlātīvus
2. rēctīus, rēctīssimē
3. levīus, levīssimē
4. pulchrius, pulcherrimē

CAPITVLVM XIX

Exercitium 1

1. melior, optimus
2. pēior, pessimus
3. māior, māmā
4. minor, minima
5. minor, māior, minimus
6. māius, minus
7. plūrēs, plūrimōs

Exercitium 2

1. uxor, marītus
2. tēctō
3. columnās, signa
4. coniūnx, dea
5. amōris, pulchritūdinis, ūlla, pulchritūdō
6. amantibus
7. mātōna, virgō, domō
8. adulēscēns
9. vocātur
10. templum
11. magnificae
12. forum, conveniunt

Exercitium 4

1. duās, ūnam
2. duōs, ūnum
3. ūnus, duo, duae, ūna
4. trēs, duo, ūna
5. triūm, duōrum, ūniū
6. tribus, duābus
7. duōbus
8. tria, ūnum, duo
9. duārum, ūniū
10. triūm, tribus
11. trēs
12. triūm, tribus

Exercitium 5

1. pāret, computat, scribit, dormit
2. laudātur, reprehenditur
3. erat, habitābat
4. erat, est
5. pārēbat, computābat, scribēbat, dormiēbat
6. audiēbantur
7. laudābātur, reprehendēbātur
8. dormiunt, computant, scribunt, pārent
9. reprehenduntur, verberantur
10. erant, habitābant
11. erant, sunt
12. computābant, scribēbant, pārēbant
13. dormiēbant, clāmābant, ridēbant
14. audiēbātur
15. timēbant, reprehendēbantur, verberābantur
16. timēbātur, timēbantur

Exercitium 6

1. dīves
2. pauper, possidēbat
3. tamen, dōna, cotidie
4. remittēbat
5. beātus, miser
6. flōrēs, mittere

Exercitium 8

1. dormiēbat, clāmābat, rīdēbat, agēbat
2. laudābatur, reprehendēbatur, pūniēbatur
3. discēbat, docēbatur
4. erās
5. eram
6. dormiēbās, clāmābās, rīdēbās, agēbās
7. dormiēbam, clāmābam, rīdēbam, agēbam
8. discēbam, docēbar, reprehendēbar, pūniēbar, laudābar
9. reprehendēbāris, pūniēbāris, laudābāris, docēbāris
10. erant, dormiēbant, clāmābant, rīdēbant, agēbant
11. laudābantur, reprehendēbantur, pūniēbantur
12. discēbant, docēbantur
13. erātis
14. erāmus
15. dormiēbātis, clāmābātis, rīdēbātis, agēbātis
16. dormiēbāmus, clāmābāmus, rīdēbāmus, agēbāmus
17. discēbāmus, docēbāmur, reprehendēbāmur, pūniēbāmur, laudābāmur
18. reprehendēbāminī, pūniēbāminī, laudābāminī, docēbāminī

Exercitium 9

1. Cornēlī
2. Iūlī, mī
3. Aemilī, mī
4. mī filī

Exercitium 10

1. osculātur
2. ergā, minuitur, augētur
3. dē
4. dignus
5. minus gracilis
6. plūs, opus

Exercitium 12

1. praesēns
2. praeteritum
3. -bās, -bātis, -ēbās, -ēbātis; -bam, -bāmus, -ēbam, -ēbāmus
4. -bam -bāmus -bam -bāmus
5. -bās -bātis -bās -bātis
6. -bat -bant -bat -bant
7. -ēbam -ēbāmus -ēbam -ēbāmus
8. -ēbās -ēbātis -ēbās -ēbātis
9. -ēbat -ēbant -ēbat -ēbant
10. erās, erat, erāmus, erātis, erant
11. praeteritum
12. -bāris, -bāminī, -ēbāris, -ēbāminī; -bar, -bāmur, -ēbar, -ēbāmur
13. -bar -bāmur -bar -bāmur
14. -bāris -bāminī -bāris -bāminī
15. -batur -bantur -batur -bantur
16. -ēbar -ēbāmur -ēbar -ēbāmur
17. -ēbāris -ēbāminī -ēbāris -ēbāminī
18. -ēbatur -ēbantur -ēbatur -ēbantur

CAPITVLVM XX

Exercitium 1

1. erat, timēbat, habitābat
2. erit, habitābit, timēbit
3. erant, timēbant, habitābant
4. erunt, habitābunt, timēbunt

Exercitium 2

1. pugnābit, pārēbit, dormiet, audiet
2. computābit, scribet
3. reprehendētur, verberābitur, pūnietur
4. pugnābunt, pārēbunt, dormient, audient
5. computābunt, scribent
6. reprehendētur, verberābuntur, pūnientur

Exercitium 3

1. fārī, infāns
2. cūnīs
3. parvulus, somnus, necessārius
4. caret, vāgit, postulat
5. lacte
6. alere ~~7. nūtrīcibus~~
8. mulier, aliēnum
9. gradūs
10. mox

Exercitium 5

1. erit, geret
2. pugnābit, timēbit, fugiet
3. reveniet
4. erō, geram, pugnābō, timēbō, fugiam, reveniam
5. eris, gerēs, pugnābis, timēbis, fugiēs, reveniēs
6. erunt, gerent, pugnābunt, timēbunt, fugient, revenient
7. erimus, gerēmus, pugnābimus, timēbimus, fugiēmus, reveniēmus
8. eritis, gerētis, pugnābitis, timēbitis, fugiētis, reveniētis
9. servābit, vehet
10. servābor, vehar
11. servāberis, vehēris, servābuntur
12. servābimur, vehēmur
13. servābiminī, vehēminī

Exercitium 6

1. colloquuntur, futūris
2. profectō
3. filiolum
4. magis
5. rārō
6. adversus
7. nōlī
8. manet, pergit
9. colloquium, sermō
10. dēbet, officium
11. cūrāre

Exercitium 8

1. volunt
2. vultis
3. volumus
4. vultis

5. nolumus

6. volō, nōlō, velle, nōlle
7. vīs, volō
8. vult
9. nōlī
10. nōlite
11. volunt, nōlunt

Exercitium 9

1. occurrit
2. ūnā
3. silent, silentium
4. crās, domum, revertētur
5. diligunt
6. decet
7. ūmidus
10. advehunt

Exercitium 11

1. praesēns
2. praeteritum
3. futūrum
4. -bis, -bitis, -ēs, -ētis; -bō, -bimus, -am, -ēmus
5. -bō -bimus -bō -bimus
6. -bis -bitis -bīs -bitis
7. -bit -bunt -bit -bunt
8. -am -ēmus -am -ēmus
9. -ēs -ētis -ēs -ētis
10. -et -ent -et -ent
11. eris, erit, erimus, eritis, erunt
12. futūrum
13. -beris, -biminī, -ēris, -ēminī; -bor, -bimur, -ar, -ēmur
14. -bor -bimur -bor -bimur
15. -beris -biminī -beris -biminī
16. -bitur -buntur -bitur -buntur
17. -ar -ēmur -ar -ēmur
18. -ēris -ēminī -ēris -ēminī
19. -ētur -entur -ētur -entur

CAPITVLVM XXI

Exercitium 1

1. verberāvit
2. lacrimāvit
3. lacrimāverunt
4. ambulāvit
5. iacuit, tenuērunt, tenuit
6. ambulāverunt, iacuerunt
7. excitāvit
8. excitāverunt
9. dormivit
10. dormiverunt
11. vocāvit, audīverunt
12. vocāverunt, audīvit
13. docuit

Exercitium 2

1. puer ā servō excitātus est
2. Iūlia ā Mārcō pulsāta est
3. ancillae ā dominā vocātae sunt
4. servi ā dominō interrogāti sunt
5. Dāvus ā Mēdō accūsātus est
6. vōx dominī ā Mēdō audīta nōn est
7. litterae Sextī ā magistrō laudātae sunt

8. discipulus piger ā magistrō pūnītus est
9. oppidum hostium ā Rōmānīs expugnātum est
10. castra Rōmāna ab hostibus oppugnāta sunt
11. Aemilia verbīs Iūlii dēlectāta est
12. caelum fulgure illūstrātum est
13. Iūlia ā puerīs vocāta est nec eōs audīvit
14. Iūlia puerōs vocāvit nec ab iīs audīta est

Exercitium 3

1. mundus
2. candida
3. vestis
4. genua, humi
5. humus
6. cognōscit
7. fert, angusta

Exercitium 5

1. cornū, cornua
2. cornua
3. cornuum
4. cornūs
5. cornū
6. cornibus
7. genū
8. genua, genibus
9. genua, genū, genū
10. genuum

Exercitium 6

1. vocāvī
2. vocāvistī, audīvī, audivērunt
3. vocāvīt
4. audivistis
5. audivimus, vocāvistī
6. vocāvimus
7. vocāvistis, audīvī, audivīt
8. vocāvērunt
9. audivistī
10. audīvī, vocāvistis
11. pulsāvit, pulsātus est, pulsātī sunt
12. pulsāvimus, pulsātī sumus
13. pulsāvistis, pulsātī estis
14. pulsātus sum
15. pulsātus es
16. pulsāta est
17. pulsāta es
18. pulsāta sum
19. pulsātae sunt
20. pulsātae estis
21. pulsātae sumus

Exercitium 7

1. cruōrem, cōspicit
2. causā
3. validus, vincere
4. excūsare
5. bōs, cornua
6. porcus
7. pugnā
8. nārrāre, indignā
9. pōnit, mūtāt
10. interim

11. sordēs
12. aliquis, solō
13. ait
14. ais, aiō
15. ain'

Exercitium 9

1. Mārcum intrāvisse
2. puerōs, pugnāvisse, iacuisse
3. Iūliam, pulsātam esse
4. sē pāruisse
5. sē laudātum esse
6. Quīntum, vigilāvisse, dormivisse
7. sē, dormivisse, excitātum esse
8. sē, excitātum esse
9. discipulōs, laudātōs esse
10. Mārcum, laudātum, pūnitum esse
11. Mārcum, scripsisse
12. eās litterās, scriptās esse
13. Mārcum, puerum improbum, fuisse
14. epistulam suam, scriptam, signātam esse

Exercitium 10

1. scripsit, pārui, scripsī
2. numerāvit, pāruiistī, scripsistī, numerāvi, audivistī, dixī
3. audivī, dixistī, numerāvistī
4. audivistis
5. audivimus, numerāvērunt, numerāvimus
6. numerāvistis
7. pāruiimus
8. pāruiistis, scripsistis
9. scripsimus
10. pārueerunt, scripsērunt
11. pāruiit, scripsit
12. pāruisse, scripsisse, numerāvisse
13. audivisse, audivērunt
14. fuistī
15. fui, fuimus
16. fuistis
17. fuisse, fuit, fuerunt

Exercitium 11

1. postquam
2. multa, aliquid
3. tabellam
4. inter
5. falsum, mentitur
6. crēdit, dubitat
7. fallere
8. omnia, nōbis
9. vōbis

Exercitium 13

1. praeteritum, praeteritum
2. imperfectum
3. perfectum

Exercitium 14

1. vocāvisse, pāruisse, scripsisse, audivisse
2. -istī, -it, -imus, -istis, -ērunt
3. 6. -ī -imus
4. 7. -istī -istis
5. 8. -it -ērunt

9. vocātum esse, audītum esse
10. sum -ī sumus sum -ī sumus
11. -us es -ī estis -us es -ī estis
12. -us est -ī sunt -us est -ī sunt
13. vocātus, audītus, vocāta, audīta, vocātum, audītum

CAPITVLVM XXII

Exercitium 1

1. aureus
2. ligneum
3. ferrea
4. aurei
5. ex/ē ferrō factus
6. ex aurō factum
7. ē/ex lignō factae

Exercitium 2

1. cōstat, foribus, cardinibus
2. limen
3. iānitor, admittit
4. cūstōdit
5. ferōx, vincitur
6. antea
7. catēna, inter sē
8. aurō
9. pretiī
10. lignō, sicut
11. tabellārius
12. heus, quīn, quis
13. tandem, rogitat
14. prius, postea
15. intrā, extrā
16. fabrōrum

Exercitium 4

1. ambulātum
2. lavātum
3. dormītum
4. salūtātum
5. habitātum
6. oppugnātum
7. postulātum
8. audītū
9. dictū
10. scītū

Exercitium 5

1. ferre
2. fert
3. ferunt
4. fers
5. ferō, fertis
6. ferimus
7. ferte
8. ferre, fer
9. ferri, fertur
10. feruntur

Exercitium 6

1. foris, fremit
2. mordēre, retinētur
3. monet, cavē
4. resistit
5. solve
6. imāgō

7. accēdere, terret
8. rumpit, prehendit
9. pallium, nūper, scinditur
10. cedere
11. prōcedere, recēdere
12. sinit
13. dēridet
14. pellit
15. istum, tremēns
16. arbitrārī
17. removet
18. sine, forās

Exercitium 8

1. supīnum, supīnum
2. =tum, =tū
3. īre
4. facilis

Exercitium 9

1. praesentis, perfectī, thema supīnī
2. terrē-, terru-, territ-
3. dīc-, dīx-, dict-
4. pūnī-, pūnīv-, pūnīt-

Exercitium 10

1. aperuisse, apertum
2. clausisse, clausum
3. ēmis, emptum
4. pepulis, pulsum
5. potuisse
6. rūpisse, ruptum
7. scidisse, scissum
8. solvisse, solūtum
9. vīxisse, vīctum
10. vēnisse

CAPITVLVM XXIII

Exercitium 1

1. scripsit, scripta
2. misit, missus
3. tulit, lāta
4. scidit, scissum
5. rūpit, ruptum
6. lēgit, lēctae
7. dīxit, dictum
8. sūmpsit, sūmpta
9. terruit, territus

Exercitium 2

1. illinc, trādit
2. -nam, -nam
3. hinc, dīmittit
4. signum
5. integrum
6. dēbeō, continēre
7. fortasse
8. salūtem
9. umquam
10. vultus
11. pallidum
12. pallet, ob

Exercitium 4

1. neque
2. neque ūllum
3. neque umquam

4. neque ūlla
5. neque
6. neque umquam

Exercitium 5

1. litteris
2. plānam
3. plānē
4. laudem
5. āvertit
6. inscriptum, superiōre
7. negat, fatētur
8. factum
9. rubet, pudōrem
10. pudet
11. solvere, meret/meruit
12. perdere

Exercitium 7

1. verberātūrus
2. verberātūrum
3. futūrus
4. futūrum, pulsātūrum
5. factūrum
6. verberātūrus
7. pāritūrī
8. pāritūrōs
9. factūrōs
10. scriptūrus
11. scriptūrus
12. scriptūrum, scriptūrus
13. futūram
14. habitūram
15. sātūrum

Exercitium 8

1. epistolā trāditā
2. iānitōre dīmissō
3. signō ruptō
4. nōmine ... auditō
5. Mārcō ... ductō, inclūsō
6. litterīs ... lēctīs
7. hōc dictō

Exercitium 9

1. dīc
2. dūc
3. fac
4. ēs, fer
5. es

Exercitium 10

1. posthāc, prōmittō
2. prōmissum
3. antehāc
4. verbera
5. inclūdit
6. clāvem
7. comitārī, herī, comite
8. nōlle
9. perdere

Exercitium 12

1. futūrī
2. amātūrus, monitūrus, lētūrus, auditūrus
3. futūrus
4. scriptūrus sum, scriptūrus es,

scriptūrus est

5. infīnītīvus
6. vocātūrum
7. infīnītīvus
8. infīnītīvus futūrī
9. mūtātum īrī

Exercitium 13

1. attulisse, allātum
2. dūxisse, ductum
3. tulisse, lātum
4. fēcisse, factum
5. fūgis
6. inclūsisse, inclūsum
7. lēgis, lēctum
8. misisse, missum
9. ostendisse
10. perdidisse
11. trādidisse, trāditum

CAPITVLVM XXIV

Exercitium 1

1. ego, vōs. vōbis
2. nōs, tibi, tū
3. vōs, mihi, mē
4. tē, tē
5. mē, sē
6. nōs, tibi
7. sē, sē
8. tē
9. mē, mē, mihi
10. sibi
11. vōbis, vōbis
12. nōbis, tē, nōbis, nōbis

Exercitium 2

1. aegrōtus, convertit, latere, laevō
2. continuō, recumbit
3. dēnuō, dolōrem
4. mīratur, parēs, imparēs
5. sonus, subitā
6. subitō, strepitū
7. percutere
8. valdē
9. frangere, aliter
10. iūxtā
11. os, ossa
12. flēre, etsī, patitur
13. ignōrat
14. intus, nōscere, cupit

Exercitium 4

1. laetāre
2. cōsōlārī, loquī, cōsōlāre, loquere
3. comitārī, comitāre
4. intuerī, intuerē
5. opperīrī, opperīre

Exercitium 5

1. ambulāverat, iacuerat
2. pugnāverant, iacuerant
3. pulsāverat, pulsātus erat
4. verberātī erant, dormiverant
5. lēgerat, scripserat
6. miserat
7. laudāta erat

8. laudātae erant
9. frāctum ... erat

Exercitium 6

1. comitātus est
2. veritus est
3. ōsculātus est, ōsculāta est
4. arbitrāta est
5. cōnsōlāti sunt
6. cōnātus es
7. cōnātum esse, cōnātus sum
8. mentītus est
9. locūtus est
10. mentītum esse, fassus est, mentītus sum, locūtus sum
11. locūtī sumus, mentītī sumus
12. locūtōs esse, mentītōs esse

Exercitium 7

1. verberātus erat
2. fuērat, dormīverat, pugnāverat, dixerat, mentītus erat
3. verberātus eram, pūnītus eram
4. verberātus erās, fuērās, dormīverās, pugnāverās, dixerās, pūnītus erās
5. fuēram, dormīveram, pugnāveram, dixeram
6. fuērant, dormīverant
7. fuērāmus, dormīverāmus, fuērātis, audīverātis
8. appellātī erant
9. pulsātī erātis
10. appellātī erāmus

Exercitium 8

1. digitō mediō
2. monte Vesuviō
3. cēteris viīs
4. Venere
5. ānulō gemmātō
6. Marcō
7. lupō
8. nive
9. ōceanō
10. sōle

Exercitium 9

1. perfectum, plūsquamperfectum
2. perfectī
3. ~erās, ~erat, ~erāmus, ~erātis, ~erant
4. ~eram ~erāmus ~eram ~erāmus
5. ~erās ~erātis ~erās ~erātis
6. ~erat ~erant ~erat ~erant
7. ~eram ~erāmus ~eram ~erāmus
8. ~erās ~erātis ~erās ~erātis
9. ~erat ~erant ~erat ~erant
10. fuēram, fuērās, fuērat, fuērāmus, fuērātis, fuērant
11. plūsquamperfectum
12. thematē, imperfectō
13. ~us eram ~ī erāmus
14. ~us erās ~ī erātis
15. ~us erat ~ī erant

Exercitium 10

1. cecidisse
2. cognōvisse, cognitum
3. cupīvisse

4. dedisse, datum
5. fassum
6. frēgisse, frāctum
7. iisse
8. lāvisse, lautum/lavātum
9. locūtum
10. lūsisse
11. momordisse, morsum
12. nōvisse
13. redīisse
14. reprehēdisse, reprehēsum
15. volūisse
16. vīdisse, vīsum

CAPITVLVM XXV

Exercitium 1

1. agnus, forte
2. trahunt, regere
3. currum
4. moenia, interfēcit
5. aedificāvit, humilēs
6. fābulam
7. mōnstrō, vorat
8. saevum, timidus
9. ōlim, terribile, taurī
10. complūrēs, quotannis
11. aedificium, patet
12. mīrābilēs

Exercitium 3

1. hīc, hīc
2. hīnc, hūc
3. illūc, illīc
4. illīnc, hūc
5. illīnc

Exercitium 4

1. rēx
2. expugnātiōnem
3. mortem
4. cupīdus
5. glōriae, necāre, cīvēs, cōstituit
6. parātus
7. filum, auxilium
8. brevī, polliceor
9. morā, occīdit
10. exitum

Exercitium 6

1. comitāminī, opperīminī
2. pollicēre
3. proficīscere, comitāre
4. intuēminī, proficīsciminī
5. sequere
6. laetāminī, sequiminī, revertiminī
7. verēre, opperire

Exercitium 7

1. necem, solvit
2. dēseruit
3. lītore
4. saxum, prōspiciēs
5. cōspectū, dēscendit
6. ibi, maerent
7. rēxit
8. nārrātiōnis
9. oblīvīscī

Exercitium 8

1. urbem, urbis
2. vocābula Latīna, vocābulōrum Latīnōrum
3. patriam, glōriam, patriae, glōriae
4. mortem, mortis
5. patriae, glōriae, Mīnōtaurum
6. Mīnōtaurī
7. Mārcum, Mārci

Exercitium 10

1. imperātīvus
2. imperātīvus, plūrālis
3. cōnāre, cōnāminī
4. verēre, verēminī
5. loquere, loquiminī
6. partīre, partīminī

Exercitium 11

1. accessisse
2. cōnscēdisse
3. cōnspexisse, cōnspēctum
4. cōnstituisse, cōnstitūtum
5. dēseruisse, dēsertum
6. gessisse, gestum
7. iēcisse, iactum
8. coepisse, coeptum
9. interfēcisse, interfectum
10. iussisse, iussum
11. oblītum
12. occīdisse, occīsum
13. petīvisse, petītum
14. profectum
15. quaesīvisse, quaesītum
16. reddidisse, reddītum
17. rēxisse, rēctum
18. reliquisse, relictum
19. repperisse, reperitum
20. secūtum
21. trāxisse, tractum

CAPITVLVM XXVI

Exercitium 1

1. celer
2. celeris
3. celer
4. celeris
5. celer
6. celere

Exercitium 2

1. persecūtus
2. celeris
3. cōsequī
4. cōnfēcērat, carcerem
5. haud, cōnsūmpsīt
6. vērūm, reliquam
7. fugā
8. invenīre, quisquam, iūvit
9. quoniam, audāx, effugere
10. cōnsilium
11. paene

Exercitium 4

1. nāvigandum
2. nārrandī, nārrandō

3. audiendī, dormiendum
4. scribendum
5. scribendō, legendō, computandō, discendī
6. scribendō, scribendī
7. navigandō
8. ambulandō, aspiciendō
9. fugiendī
10. volandī, volandī
11. vivendum
12. audiendō, imitandō

Exercitium 5

1. liber
2. trāns
3. orbem
4. excōgitāverat, ēvolāre
5. opus, ingentēs, pennīs, fixit
6. quidem, nātūrā
7. perfectum, artis, imitārī
8. studiōsus, levāre
9. sūrsūm, deorsūm, tamquam
10. infimō, summō, ignis, mollīre, ūrere, cautus
11. lacertus

Exercitium 7

1. persecūtus
2. osculātus
3. locūtus
4. secūtus
5. veritus
6. arbitrātus

Exercitium 8

1. paeninsula
2. libertāte, multitudinem
3. suspiciēns, orbem, dēspiciēns
4. temerārius
5. accidit, propinquus
6. quatiēns
7. vērum, causā
8. cāsū, māximē
9. revocat
10. videntur
11. vidētur
12. sīn
13. aberrāre

Exercitium 10

1. gerundium
2. genetivus, ablātivus
3. vocandum, vocandī, vocandō
4. videndum, videndī, videndō
5. legendum, legendī, legendō
6. audiendum, audiendī, audiendō

Exercitium 11

1. accidis
2. cēpisse, captum
3. cōnsēdisse
4. -fēcisse, -fectum
5. fixisse, fixum
6. invēnisse, inventum
7. iūnxisse, iūctum
8. iūvisse, iūtum
9. mersisse, mersum
10. mōvisse, mōtum

11. -spexisse, -spectum

12. ussisse, ustum

CAPITVLVM XXVII

Exercitium 1

1. stilō
2. stilō, tabulā
3. gladiō, scūtō, aliīs armīs
4. gladiō, scūtō, aliīs armīs
5. nāve, currū, equō
6. alīs, pedibus
7. linguā, auribus

Exercitium 2

1. amoenus, cingitur
2. frūmentum, agrī
3. negōtium, agricola
4. arat, ūtitur
5. instrūmentum
6. arātor, arātrum, prae, agit
7. spargit
8. crēscit, sēminibus
9. metere, mātūrum
10. falx
11. serunt, dēnique, colunt
12. frūgēs, fertilēs
13. pāscuntur
14. pecus
15. parum, cōpia, invehitur
16. -ve
17. regiō
18. rudēs
19. vitēs
20. vinum, ūvae

Exercitium 4

1. cōnsīdant et taceant
2. magister Mārcō imperat ut surgat et respondeat
3. domina ancillae imperat ut intret
4. gubernātor nautis imperat ut aquam hauriant
5. dominus servīs imperat ut indus-triē labōrent
6. Iūlius iānitōrī imperat ut vigilet et domum bene cūstōdiat
7. dux militibus imperat ut oppidum hostium oppugnent
8. Iūlius servō imperat ut medicum arcessat
9. medicus Quīntō imperat ut ōs aperiat et linguam ostendat
10. medicus Iūliō imperat ut brachium puerī teneat
11. Iūlius servīs imperat ut cōnsistant et maneant

Exercitium 5

1. praedium
2. labōrant, labōrem, exīstimant
3. suburbānō, quiēscit
4. prae, cēset
5. urbāna, ōtium
6. circā
7. rūs
8. colōnus, prō

9. quīdam
10. ut, abs
11. nē ... quidem, prōicit, ōrat
12. patiēns
13. rapere
14. precibus, gravidam, trīcēsimum
15. cūra, patientiam
16. negligit

Exercitium 7

1. solvat, solvās
2. solvam
3. pugnent, vincant, pugnētis, vincātis
4. pugnēmus, vincāmus
5. scribās, veniās, valeās, amēs
6. sim, sītis
7. sis, simus

Exercitium 8

1. vocētur, interrogētur (vocārī, interrogārī)
- 2.prehendatur, teneatur (prehendī, tenērī)
3. prohibeantur
4. ēgrediatur, mittatur
5. videāris, audiāris
6. lavētur, lavēris, proficiscāris
7. laver, proficiscar
8. laventur, lavēminī, proficiscāminī
9. lavēmur, proficiscāmur

Exercitium 9

1. rūsticīs
2. calor
3. prōdest, quidquam, nocet, frīgus
4. siccum
5. grex
6. nē, nēve
7. nēquam
8. immātūrum, prohibēre
9. nē
10. inhūmānus

Exercitium 11

1. praesēns
2. coniūctivus
3. coniūctivus praesentis
4. -ēs, -ētis, -ās, -ātis; -em, -ēmus, -am, -āmus
5. -em -ēmus -am -āmus
6. -ēs -ētis -ās -ātis
7. -et -ent -at -ant
8. -am -āmus -am -āmus
9. -ās -ātis -ās -ātis
10. -at -ant -at -ant
11. sis, sit, simus, sītis, sint
12. coniūctivus
13. coniūctivus praesentis passivī
14. -ēris, -ēminī, -āris, -āminī; -er, -ēmur, -ar, -āmur
15. -er -ēmur -ar -āmur
16. -ēris -ēminī -āris -āminī
17. -ētur -entur -ātur -antur
18. -ar -āmur -ar -āmur
19. -āris -āminī -āris -āminī
20. -ātur -antur -ātur -antur

Exercitium 12

1. crēvisse
2. dēsisse
3. neglēxisse, neglēctum
4. poposcisse
5. prōfuisse
6. quīēvisse
7. rapuisse, raptum
8. sparsisse, sparsum

CAPITVLVM XXVIII

Exercitium 1

1. trīgintā, trīcēsīmō
2. quadrāgintā, quadrāgēsīmō
3. quīnquāgintā, quīnquāgēsīmō
4. sexāgintā, sexāgēsīmō
5. septuāgintā, septuāgēsīmō
6. octōgintā, octōgēsīmō
7. nōnāgintā, nōnāgēsīmō
8. centum, centēsīmō
9. ducentis, ducentēsīmō
10. trecentis, trecentēsīmō
11. quadringentis, quadringentēsīmō
12. quīngentis, quīngentēsīmō
13. sescentis, sescentēsīmō
14. septingentis, septingentēsīmō
15. octingentis, octingentēsīmō
16. nōngentis, nōngentēsīmō
17. mille, millēsīmō

Exercitium 2

1. fretum, disiungit
2. ēicere
3. animus
4. utrum, oboedire
5. nātus, eō, velut, adōrāvērunt
6. turba
7. ūniversā, fāmam
8. mortālis, immortālis
9. nāscuntur, moriuntur
10. caecus, surdus, mūtus, claudus
11. extendit, libellum, apprehendit
12. dicta, memorat

Exercitium 4

1. surgeret, ambulāret
2. aperīret, ostenderet
3. pugnārent, timērent
4. mitterentur
5. cavēret, occiderētur
6. opperīrētur
7. inclūderētur
8. esset
9. vidērent, audīrent, loquerentur, essent

Exercitium 5

1. rogat
2. ēvolvit, pīncepe, suscitāvit
3. per, potestātem
4. mundum
5. habētur
6. rēgnat, Inferōs, animae, versārī
7. vigiliā, nāviculā
8. cōstantēs
9. salvum
10. cessāvit

Exercitium 7

1. essem
2. manērem, venīrem
3. manērēs, venīrēs
4. ascenderētis
5. essēmus, ascenderēmus, ascenderem
6. ascenderēs, essēs, facerēs
7. essētis, servārēmini
8. servārēris, servārer
9. servārēmur

Exercitium 8

1. ut scribat
2. ut ... faciant
3. nē ... ambulet
4. nē frigeant
5. ut ... servāret
6. ut ... ēvolāret
7. nē ... vidēret
8. ut ... sānārentur

Exercitium 9

1. salvā, perīmus
2. tranquillitās
3. perīcula, impendent
4. praedōnēs
5. tūtum
6. periculōsum
7. vorāgō
8. vitāre
9. spērat
10. māvult, servīre, eundī
11. mālle, mālō
12. potius, pervenient
13. persuādēre
14. admirātur
15. attentus
16. pecūlium

Exercitium 11

1. coniūctivus
2. coniūctivus imperfecti
3. -rēs, -ret, -rēmus, -rētis, -rent
4. -rem -rēmus -rem -rēmus
5. -rēs -rētis
6. -ret -rent -ret -rent
7. -erem -erēmus -rem -rēmus
8. -erēs -erētis -rēs -rētis
9. -eret -erent -ret -rent
10. essēs, esset, essēmus, essētis, essent
11. coniūctivus
12. coniūctivus imperfecti passivi
13. -rēris, -rētur, -rēmur, -rēmini, -rentur
14. -rer -rēmur -rer -rēmur
15. -rēris -rēmini -rēris -rēmini
16. -rētur -rentur -rētur -rentur
17. -erer -erēmur -rer -rēmur
18. -erēris -erēmini -rēris -rēmini
19. -erētur -erentur -rētur -rentur

Exercitium 12

1. didicisse
2. divīsisse, divīsum
3. ēiēcisse, ēiectum
4. mortuum

5. nātum

6. persuāsisse
7. prōmpsisse, prōmptum
8. surrēxisse
9. vīxisse

CAPITVLVM XXIX

Exercitium 1

1. faciam, alam, vīvāmus
2. respondeam, dicam, taceam, excūsem
3. respondeat
4. agam, vertam, petam, invocem
5. faciāmus, inveniāmus, petāmus
6. maneam, proficiscar, rideam, plōrem, rideat, plōret

Exercitium 2

1. fundō
2. nōnnūllī, dēterrentur
3. remanent
4. aestimāre
5. lucrum, spēs
6. queritur, āmisī
7. felicēs, nostrum, vītā
8. maestum, frūstrā
9. iactūrā, divitiās
10. vestrum, mīrum
11. laetitia, afficit, trīstitia
12. perturbātus, precātur
13. adicitur

Exercitium 4

1. illūstret
2. discat
3. laudētur
4. crēdat
5. timeant
6. cognōscat eret
7. accēderent
8. appellārētur
9. remanērent
10. operīrētur

Exercitium 5

1. nōtus, ignārus
2. nōbilis
3. ignōtus
4. rapidī, cantum
5. parcerent, permittite
6. permōtī, abstīnērent
7. dēsilit, fidēs, celsā, carmen
8. allectus, subiit, dorsō, exposuit
9. inde, prōtinus
10. quasi, fallācem
11. repente, apparuit
12. malefīcium, cōfessī
13. salūte
14. dēspērāre

Exercitium 7

1. nāvigāret, habēret
2. dormīret
3. vidēret
4. appropinquāret
5. intellegeret

6. amāret
7. habēret, relinqueret
8. iactārētur
9. vidērent
10. esset, metueret
11. habeam

Exercitium 8

1. plōret
2. sit
3. dolēret
4. diceret
5. doleat
6. habeat
7. habeās
8. esset
9. scīrent, esset, faceret
10. vīveret

Exercitium 9

1. fūrem, surripuit
2. fūrtum, dōnāret
3. dētrahit, abiciat
4. fēlicitās, invidērent
5. pretiōsum, invidiam, sēsē
6. secābat
7. nōnnumquam, finītur
8. fortūnam
9. vēlōcem, appropinquāre, suādet
10. rēmīs
11. beneficium

Exercitium 11

1. allēxisse, allectum
2. āmīsisse, āmissum
3. cecīnisse
4. cōfessum
5. crēdidisse
6. dēsīluisse
7. ērīpuisse, ēreptum
8. lāpsum
9. posuisse, positum
10. secūsisse, sectum
11. suāsisse
12. vēxisse, vectum

CAPITVLVM XXX

Exercitium 1

1. prūdenter
2. diligenter
3. neglegenter
4. frequenter
5. cōstanter, patienter

Exercitium 2

1. cēna, circiter
2. hospitēs, recipiuntur, balneō
3. tardum, diū
4. dēmum, salvēre
5. vīsere
6. fruitur, requiēscit
7. iūcundam, molestam
8. itinere, nūntiāre
9. diligēns
10. praeest
11. contrahit

Exercitium 4

1. laborāvit
2. labōrāverat
3. labōrāverit
4. labōrāvērunt
5. labōrāverant
6. labōrāverint

Exercitium 5

1. parāverit, exōrnāverint
2. exōrnātum erit
3. ambulāverint
4. pulsatae erunt
5. dormiverit, ambulāverit
6. pugnāverint
7. fuerit, laudātus erit

Exercitium 6

1. cēnant
2. famem, sitim
3. paulisper
4. equidem, bonum
5. ēligere
6. culīna, coquitur
7. parat, cocus
8. ministri
9. convīvium, exōrnātur, sternitur
10. tricliniō, imus
11. convīvae, accubant, singulī, bīnī, ternī
12. prīdem

Exercitium 8

1. fuerit, computāverit, scripserit, dormiverit
2. fueris, dormiveris
3. fuerō, computāverō, scripserō, dormiverō
4. computāveris, scripseris
5. fuerint, computāverint, scripserint, dormiverint
6. fueritis, dormiveritis
7. fuerimus, computāverimus, scripserimus
8. computāveritis, scripseritis
9. pulsātus eris
10. pulsātus erō
11. pulsātī eritis
12. pulsātī erimus

Exercitium 9

1. ambulēmus
2. gaudeāmus
3. bibāmus, canāmus
4. exhauriāmus
5. cōnscendāmus, proficiscāmur

Exercitium 10

1. accumbunt
2. vāsa, argentea, argentō
3. apportant
4. holeribus, carō, genera, appōnuntur
5. acūtō
6. gustāvit, aspergit, sale, placet
7. miscēre, merum, pōtat
8. libertīnus, liberātus
9. mel

10. acerbum, dulce
11. prōferre, fundere
12. exhaust
13. complentur
14. sālē, sententiam
15. glōriōsus

Exercitium 12

1. futūrum, perfectum
2. perfecti
3. ~eris, ~erit, ~erimus, ~eritis, ~erint
4. 7. ~erō ~erimus
5. 8. ~eris ~eritis
6. 9. ~erit ~erint
10. fueris, fuerit, fuerimus, fueritis, fuerint
11. futūrum, perfectum passivī
12. themate, futūrō
13. ~us erō ~i erimus
14. ~us eris ~i eritis
15. ~us erit ~i erunt

Exercitium 13

1. coxisse, coctum
2. elēgis, elēctum
3. exhausisse, exhaustum
4. fūdisse, fūsum
5. induisse, indūtum
6. miscuisse, mixtum
7. revertisse, reversum
8. strāvisse, strātum
9. ūsum

CAPITVLVM XXXI

Exercitium 1

1. quādam, quīdam
2. quaedam
3. quādam
4. quoddam
5. cuidam, quīdam
6. quendam
7. cuiusdam, quōdam
8. quōdam
9. quīdam, quibusdam
10. quibusdam
11. quādam
12. quibusdam
13. quaedam
14. quōrundam, quārundam

Exercitium 2

1. memoria
2. avārus, optat
3. quidquid
4. mūnus
5. pōtiō
6. impatiēns, asinīnīs
7. aufūgit, aliquantum, abstulit
8. quantum
9. fidēbat, fidum, infidōs, fidē
10. cōnfidet
11. praesentem
12. quamobrem
13. simul atque
14. infelix

Exercitium 4

1. quam
2. quot
3. quanta
4. quantum
5. quot, quot, tot
6. quālis
7. quot, tot

Exercitium 5

1. latēre
2. praemium, retrāxerit, priusquam
3. fugitivus, cruce, cruciatur, ideo
4. clēmēns, ignōscit
5. iūstus
6. iniūstus, iniūriam
7. ōdērunt
8. scelus, supplicio, iūs
9. scelestōs
10. sapiēns, lēgēs, poenam, statuit
11. crūdēlis, cōram
12. vetat
13. nimium
14. iuvenis

Exercitium 7

1. laudandī, pūniendī
2. interrogandus
3. corrigenda, vertendus
4. dēlendae
5. dicendum
6. ferendī
7. scribendae
8. lavandās
9. mittendōs
10. solvendam
11. bibendum, dormiendum
12. tacendum
13. cōsōlanda
14. sequendum
15. dicendum, mentiendum

Exercitium 8

1. iānitōrī
2. servō
3. nōbīs
4. mihi
5. mihi, tibi
6. nōbīs, vōbīs
7. cui
8. cēterīs
9. omnibus

Exercitium 9

1. dēbilēs, mōs
2. super, rūmor
3. educātus
4. abduxit, namque
5. senex, nōnāgēsimum
6. funditus
7. quisquīs
8. ēbrius, nimium
9. fabulātur
10. nūgās
11. vetus
12. quidquid
13. invalidus

Exercitium 11

1. gerundivum
2. laudandus, monendus, legendus, audiendus
3. scribenda est

Exercitium 12

1. accēpisse, acceptum
2. ausum
3. abstulisse, ablātum
4. bibisse
5. statuisse, statūtum
6. tetigisse, tactum

CAPITVLVM XXXII

Exercitium 1

1. cūcta, ~~referta~~ infesta
2. servitūtem
3. incolis
4. vis, audācia, contemnerent
5. praepositus, ēgregius, ubique
6. victōriā, populō, grātus
7. cārū, aliquot, inopiā, vile
8. victōrem
9. proximum
10. classis, percurrit, mercātōriās, tuetur
11. gentēs
12. cōmmūnia
13. nūbilum, adversus
14. viribus, rēmigāre

Exercitium 3

1. ā servīs quaerit
2. ā nautīs quaesivit
3. ab Aemiliā quaerēbat
4. ā Syrā petit
5. ab amīcā petivit
6. mē rogās/orās

Exercitium 4

1. verberātus sit, verberātus sīs
2. verberātus sim
3. dixerit, fuerit, pāruerit
4. fueris, pārueris
5. fuerim, pāruerim
6. dixeris
7. dixerim
8. verberātī sint, verberātī sītis
9. verberātī simus
10. dixerint, fuerint, pāruerint
11. fueritis, pārueritis
12. fuerimus, pāruerimus
13. dixeritis
14. dixerimus

Exercitium 5

1. neu
2. ēdūcit, inermis, dissuādet, resistat
3. dōnec
4. intēreā, flexīs, voluntās
5. offerre, praefert
6. redimere, grātiam
7. reminiscitur, poēta
8. meminit

9. deest, amicitia
10. grātiam, agere, referre

Exercitium 7

1. nē plōrāveris
2. nē clāmāveritis
3. nē timueritis
4. nē ... fēceris
5. nōlite fugere
6. nōli ... relinquere

Exercitium 8

1. aliquandō
2. mūtūam, condiōne
3. utinam
4. pīrātae, talenta
5. superbus, minātus
6. armāvit
7. dēsistunt
8. nē, amphitheātrō
9. cursum
10. etiamnunc

Exercitium 9

1. valeat, pereat
2. dent
3. valeant, sint
4. perdat
5. errēs
6. revertar
7. mergātur, prohibeant

Exercitium 10

1. nē ... aberrēt
2. nē ... accidat
3. nē ... occiderētur
4. nē ... appropinquāret
5. nē mergerētur
6. nē ... vitent

Exercitium 12

1. coniūctivus
2. perfecti
3. ~eris, ~erit, ~erimus, ~eritis, ~erint
4. ~erim ~erimus ~erim ~erimus
5. ~eris ~eritis ~eris ~eritis
6. ~erit ~erint ~erit ~erint
7. ~erim ~erimus ~erim ~erimus
8. ~eris ~eritis ~eris ~eritis
9. ~erit ~erint ~erit ~erint
10. fueris, fuerit, fuerimus, fueritis, fuerint
11. coniūctivus perfecti
12. themate, coniūctivō
13. ~us sim ~ī simus
14. ~us sīs ~ī sītis
15. ~us sit ~ī sint

Exercitium 13

1. affuisse
2. ēgisse, āctum
3. flexisse, flexum
4. obtulisse, oblātum
5. redēmissee, redēptum
6. sustulisse, sublātum
7. vīcissee, victum

CAPITVLVM XXXIII

Exercitium 1

1. bīna
2. terna
3. quaterna
4. quīna
5. sēna
6. dēna
7. dēnās
8. quaterna, quīna, sēna
9. singulīs, singulī, bīnī, ternī
10. dēnōs, quīnī
11. bīnae, bīnī

Exercitium 2

1. legiō, cohortēs
2. adiunguntur, auxilia
3. ordine
4. prōgreditur, agmen
5. signum, argentea
6. idōneum, instruuntur
7. proelium, aciēs
8. hortātur
9. prōcurrunt, caedunt
10. imperātor
11. circumdantur, mūnīta
12. commemorātur, virtūs
13. nātus, aetātis
14. militārem, studēbat, studium, cōgere
15. stipendia
16. praecipuē, publicīs, privātis
17. prīdiē, posterō
18. fatīgātur

Exercitium 4

1. nārrandum, fābulam nārrandam
2. nārrandī, narrandō, fābulae nārrandae, fābulā nārrandā
3. scribendum, scribendās
4. scribendō, scribendīs
5. discendum, discendam, discenda
6. legendī, legendōrum
7. cūstōdiendārum
8. cūstōdiendās
9. cūstōdiendīs
10. persequendōs
11. patriae videndae

Exercitium 5

1. arduī
2. ferē, properāre
3. trānsferre
4. longē, dēsīderat
5. gaudiō, valētūdine
6. effundere
7. citrā, ultrā, amnem, trānsire
8. tamdiū, quamdiū
9. praestāre
10. trinās, unās
11. rīdiculum

Exercitium 7

1. dormīvisset, scripsisset, pāruisset
2. accēpisset, lēgisset, fuisset
3. negāvisset, fuissēs, pāruissēs, scripta ... esset

4. audīvisset, scripsissēs, laudātus essēs, accēpissēm
5. fuisset, pāruisset, laudātus ... essem, audīvissem, scripsissem, accēpissēs
6. dormīvisset, scripsissent, pāruissent
7. accēpissent, lēgissent, fuissent
8. negāvisset, fuissetis, pāruissetis, scriptae ... essent
9. audīvissetis, scripsissetis, laudātī essētis, accēpissēmus
10. fuissēmus, pāruissēmus, laudātī ... essēmus, audīvissemus, scripsissēmus, accēpissētis
11. aedificāvisset, necāvisset

Exercitium 8

1. habērem, habērem, ambulārem
2. scīrem, essem, legerem, scīrem
3. essem
4. fēcissem, viveret, fēcissem, viveret
5. essem, essēs, essēmus, irēmus
6. ascendissem, essem, cubārem, ascendissem, essem

Exercitium 9

1. ratibus, cōpulātis, secundum
2. convocātī, excurrere
3. ērūpērunt
4. diūtius, etenim
5. ripam, ulteriōrem, citeriōre
6. caedem
7. vulnerātus, vulnus
8. plērīque, incolumēs
9. lēgātōs, pācem
10. fore
11. diram, cōnsēs, horrendōs
12. ōtiōsus

Exercitium 10

1. estō, pārētō
2. estōte, pārētōte
3. respondētō, dīcītō
4. facītōte
5. venītō
6. nūntiātō
7. scribitō

Exercitium 12

1. coniūctivus
2. perfectī
3. ~issēs, ~isset, ~issēmus, ~issētis, ~issent
4. 7. ~issem ~issēmus
5. 8. ~issēs ~issētis
6. 9. ~isset ~issent
10. fuisset, fuissēs, fuisset, fuissēmus, fuissetis, fuissent
11. coniūctivus plūsquamperfectī
12. themate, coniūctivō imperfectī
13. ≈us essem ≈ī essēmus
14. ≈us essēs ≈ī essētis
15. ≈us esset ≈ī essent

Exercitium 13

1. futūrī
2. imperātivus, imperātivus futūrī plūrālis
3. praesentis
4. amātō, amātōte
5. monētō, monētōte
6. legitō, legitōte
7. audītō, audītōte
8. estō, estōte

Exercitium 14

1. cecidisse, caesum
2. coēgisse, coāctum
3. dēstitisse
4. effūdisse, effusum
5. instrūxisse, instrūctum
6. percussisse, percussum
7. intellēxisse, intellēctum
8. prōcurrisse
9. prōgressum

CAPITVLVM XXXIV

Exercitium 1

1. fore, futūrum
2. fore, futūram
3. fore, futūrōs
4. fore
5. fore

Exercitium 2

1. operam
2. scalpellō, misellō, laesit
3. lūdum, certāmen
4. dummodo, certet
5. gladiātōrēs, spectātōrēs, plaudunt
6. rētia
7. implicāre
8. plērumque, favent, palmam
9. libet, circō, scaenicōs, theātrō
10. aurīga, circēnsibus,
11. lūgent
12. cōmoediam, ācrī, geminōs
13. ingenium, ratiōnem, iuvat

Exercitium 4

1. nōvisse
2. nōvisse, nōvī
3. nōvīt
4. nōverat
5. ōdī
6. ōdisse
7. ōdērunt
8. ōderat
9. meministī
10. meminērunt
11. meminisse

Exercitium 5

1. poēticae, principium, libenter
2. venustā, gremiō, bāsia
3. fātō
4. tenebrae, accendunt
5. lucernīs, passere, dēliciae
6. bella, dēvorāre
7. ultimī, ocellis, turgidis

8. perpetuum, affirmābat, dūcere, nūbere
9. mēns, dubia, odium
10. sēria, arāneārum

Exercitium 7

1. multīs servīs, dominō suō
2. dominō sevērō, eī
3. puerō, eī
4. Lȳdiae
5. nautīs, iīs
6. Arionī, eīque, sibi, mihi, mihi
7. castrīs Rōmānīs, castrīs, militibꝯ suis
8. amīcō, tibi
9. Mēdō, praedōnibꝯ
10. gladiātōribꝯ, quibꝯ
11. litterīs, eī
12. omnibꝯ, omnibꝯ
13. Catullō, amīcae suae

Exercitium 8

1. iocōsī, risum
2. epigrammata
3. sinū
4. ōscitāre
5. versiculōs
6. nīl
7. nivea
8. anus
9. sapit
10. ērubēscit
11. testibus, prōsiliunt
12. opēs

Exercitium 10

1. syllabīs, brevēs
2. vōcālem
3. longa, diphthongum, cōnsonantem
4. na, mo, sa, bi, ce, re; nō, tē, dī, nec, pos, sum, dī, quā, rē

5. im-pli-cy-it-que-su-ōs-cir-cum-me-a-col-la-la-cer-tōs
6. quis-qui-s'a-mat-va-le-at-pe-re-at-qui-nes-ci-t'a-mā-re
7. ō-d'e-t'a-mō-quā-r'id-fa-ci-am-for-tas-se-re-qui-ris
8. pedēs
9. nō-n'a-mo, tē-sa-bi-, dī-ce-re;-dī-nec-, pos-sum, quā-rē
10. dactylus
11. spondēus
12. trochaeus
13. hexameter, spondēi, dactylus, spondēus
14. pentameter
15. hendecasyllabus
16. nīl mihi dās vī|vus dī|cis post|fāta da|tūrum
laudat'a|mat cant|at nos|trōs me|
Rōma li|bellōs
cui lē|gis se|sa|tis nō|n'est epi|
gramma|centum
nīl il|lī satī|s'est || Caedici|āne|
ma|lī

Exercitium 11

1. accendisse, accēsum
2. dēlēvisse, dēlētum
3. implicuisse, implicitum
4. laesisse, laesum
5. peperisse, partum
6. plausisse
7. retinuisse, retentum
8. sapiisse
9. sēdisse

CAPITVLVM XXXV

Exercitium 1

1. ōrātiōnis, coniūctiō, interiectiō
2. propria, appellātiva
3. sacerdos
4. quālītātem, comparārī
5. gradūs, positivus
6. genera
7. cāsūs
8. persōnālia
9. possessīva
10. dēmōnstrātiva
11. relātivum
12. interrogātiva
13. inflectere

Exercitium 2

1. modī
2. persōna, dēmitur
3. significātiōnem, explānat
4. cōpulātiva, disiūctiva, causālis
5. praepositīōnēs
6. quāndō
7. mentiōnem
8. affectūs, ira, admīrātiō
9. similēs

Exercitium 3

1. dēclīnātiōnēs, -ī, -ae, -is, -ūs, -ēt
2. via viam viae..., annus, annum, annī.....
3. coniugātiōnēs, -āre, -ēre, -ere, -īre
4. laudō laudās laudat..., claudō claudis claudit.....
5. indēclīnābilēs, celerius, celerrimē
6. synōnyma, forsitan
7. dēmpsisse, dēemptum; adiēcisse, adiectum

Exercitia Latina Solvta

Pars II: Roma Aeterna

CAPITVLVM XXXVI

Exercitium 1

1. templum Iovis magnō incendiō cōsumptum est
2. tēctum templī columnīs pulcher-
rimīs sustinētur
3. forum signīs deōrum exōrnātur
4. palūs cloacā siccāta est
5. populus nūntiō victōriae delectātur
6. Rōmānī clāmōre hostium excitātī
sunt
7. exercitus fugā celerī servātus est
8. hominēs scelestī poenā sevērā
dēterrentur
9. timōre mortis perturbāmur
10. cantū avium dēlector

Exercitium 2

1. quadrāta, restat
2. casa, tegitur
3. arx, firmīs
4. praecipitābantur
5. sacrum
6. expulsus, cōsulēs
7. augustum, sacrātum
8. incendiō, refectum, cōsecrātum
9. splendet, marmore
10. cellā, simulācrum, sēde
11. triumphō
12. sacrificium
13. locātum, metallīs
14. aes
15. Tabulārium, amplum, servantur
16. palūs
17. subterrāneā, dēducta, siccātum
18. basilicīs
19. Cūria, exstructum, senātus
20. senātōribus
21. celeber
22. vicus
23. vēneunt

Exercitium 3

1. dicunt 'Iūlium dominum sevērū
esse': Iūlius dominus sevērus esse
dicitur
2. 'Iānum duās faciēs habēre' dicunt:
Iānus duās faciēs habēre dicitur
3. 'Rōmulum Palātium mūnīvisse'
dicunt/narrant: Rōmulus Palātium
mūnīvisse dicitur/narrātur
4. dicunt 'primōs mūrōs Rōmānōs
quadrātōs fuisse': primī mūrī Rō-
mānī quadrātī fuisse dicuntur
5. 'Cinnam versiculōs in mē scri-
bere' narrant: versiculōs in mē
narrātur scribere Cinna
6. dicunt 'Solōnem virum sapientem
et iustum fuisse': Solō vir sapiēs
et iustus fuisse dicitur

Exercitium 4

1. sacer, sacrum
2. Sacra, sacra
3. sacrīs, sacerrium
4. celeber, celeberrimus
5. celebris, celeberrima
6. celebre

7. ācer

8. ācerima, ācerimum

9. ācerimum

Exercitium 6

1. in mediō forō
2. medium forum
3. in mediō marī
4. medius diēs
5. mediō diē
6. mediā nox
7. postrēmū mēnsis, prīma aestās
8. summus mōns
9. in summō montē
10. in infimō Capitoliō
11. ad infimum Argilētum
12. in postrēmā cōmoediā
13. in postrēmō librō

Exercitium 7

1. orātōrēs
2. rōstris, prōris
3. illūstrissimus
4. dēstrūcta
5. focī
6. aede, rotundam, ārdet
7. exstinguitur, aeternam
8. rēgia, pontificis. praefectus
9. divinās
10. Divus
11. cremāre
12. restituit
13. aerārium, dēpōnitur
14. discordia, factiōnēs, patriciōs,
plēbēiōs
15. concordia
16. vetustāte, collāpsa, faciem
17. odor
18. dēdicāta
19. porticū, aurata
20. clīvō, triumphantēs
21. boāriō, pecudēs
22. āra
23. prōmunturium, ēminet

Exercitium 8

1. diīs, deābus
2. tribus sorōribus, Iūnōne, Cerere,
filijs, Mārte, Apollīne, duābus
filiābus, Venere, Iovis
3. coniūnx
4. Iūnōnis, Cereris
5. geminī
6. domesticārum
7. duābus deābus
8. sapientiae
9. Iuppiter, Iūnō, Vesta, Cerēs, Nep-
tūnus, Mārs, Mercurius, Vulcānus,
Apollō, Minerva, Diāna, Venus,
Sātūrnus

Exercitium 9

1. interiecta
2. renovātus
3. superāvit
4. genetrīcis
5. statuae
6. ulciscī, commisit
7. vōverat, incohāvit

8. monumentum, Ultōris

9. marmorea, lateribus

10. glōriātus, latericiam

11. mausōlēō

12. balneae, thermae

13. ibīdem, exercent

14. ductus, inductus, longitudinem

15. arcuātī

16. bibliothēca

Exercitium 10

1. ... theātrum aedificandum cūrāvit
2. ... Circum Māximum renovan-
dum cūrāvit
3. ... viam Appiam mūniendam
cūrāvit
4. ... aedēs collāpsās reficiendās
cūrāvit
5. ... novum forum faciendum cūrāvit
6. ... novam domum aedificandam
cūrāre
7. ... sacrificia facienda cūrāre

Exercitium 12

1. flammae
2. absūmeret, iniit
3. insānus, incendisse
4. splendidam
5. vestibulō, aerea, collocāta
6. probāvit/probābat, stāgnī
7. dēlēvit, adēmit
8. laurus
9. morbus
10. candēlābrum
11. tubae/tubārum
12. pontem
13. praecelārum
14. origine, magnitudinem

Exercitium 13

1. annō ducentēsīmō vicēsīmō,
eōdem tempore
2. idibus Octōbrībus, annō septuāgē-
simō, ūnum et quīnquāgintā annōs
3. eō diē quō
4. novem annōs
5. idibus Mārtiis quārtō annō
6. ūndēvigintī annōs
7. annum, quattuor mēnsēs
8. primā lūce, diē nocteque, paucās
hōrās nocte

Exercitium 14

1. Iūnō | Vesta Mīnerva Cē|rēs Dī-
āna Vē|nus Mārs
Mercurīus Iovī | Neptū | nus Vul-
cānus | Apollō
2. Hīc ubī nunc Rō | mā'st'or|bis
caput | arbor | et | herbae
et pau|cae pecu|dēs || et casa | rāra
fulit
3. Iuppiter | arce su|ā cum | tō tum|
spectat | in | orbem
nīl nisi | Rōmānum || quod tue | ā-
tur | habet

Exercitium 16

1. <u>erant</u>	25. <u>pontifex</u>
2. <u>valē</u>	26. <u>mūnitus</u>
3. <u>ferōx</u>	27. <u>priusquam</u>
4. <u>ingēns</u>	28. <u>iuventūs</u>
5. <u>palūs</u>	29. <u>sacerdōs</u>
6. <u>palūdis</u>	30. <u>cōstituit</u>
7. <u>similis</u>	31. <u>instituere</u>
8. <u>servilis</u>	32. <u>Neptūnus</u>
9. <u>antīqua</u>	33. <u>genetrix</u>
10. <u>Augustus</u>	34. <u>theātrum</u>
11. <u>convenit</u>	35. <u>illius</u>
12. <u>convēnit</u>	36. <u>interior</u>
13. <u>appārere</u>	37. <u>triumphus</u>
14. <u>trīgintā</u>	38. <u>cōsequi</u>
15. <u>amicus</u>	39. <u>cōsequitur</u>
16. <u>publicus</u>	40. <u>salūtātus</u>
17. <u>imperium</u>	41. <u>salūtans</u>
18. <u>circumdare</u>	42. <u>intellegit</u>
19. <u>interficit</u>	43. <u>intellēxit</u>
20. <u>interfectus</u>	44. <u>referre</u>
21. <u>senātor</u>	45. <u>recipere</u>
22. <u>senātorēs</u>	46. <u>recipit</u>
23. <u>integra</u>	47. <u>duodecim</u>
24. <u>celerimus</u>	48. <u>ducenti</u>

Exercitium 17

1. servōs fidōs
2. opera difficilia
3. diēbus longis
4. bēstijs feris
5. magnae partēs
6. collēs altōs
7. mejs sorōribus
8. militum fortium
9. litteris Graecis
10. virīs sapientibus
11. hostēs superbī
12. vōcibus clāris
13. versibus brevibus
14. nautās Rōmānōs
15. currūs novōs
16. passuum

Exercitium 18

1. adēmisse, adēptum
2. auxisse, auctum
3. collāpsum
4. cōstituisse, cōstitutum
5. dēlēvisse, dēlētum
6. dēstrūxisse, dēstrūctum
7. expulisse, expulsum
8. extīnxisse, extīnctum
9. extrūxisse, extrūctum
10. incendisse, incensum
11. operuisse, opertum
12. ortum
13. praefēcisse, praefectum
14. refēcisse, refectum
15. restituisse, restitutum
16. tēxisse, tēctum
17. ultum
18. vēniisse
19. vōvisse, vōtum

CAPITVLVM XXXVII**Exercitium 1**

1. iūstitiā, rēgnum
2. fēsti, discumbunt
3. profugō, arva
4. iuventūte
5. diūturna
6. dolō, fabricāvērunt
7. benigna
8. āvectōs, cūrā, mōlem
9. dēcurrēns, suspectum
10. penetrāvit, occultōs, rōbore
11. anguēs, immolat
12. amplectuntur, explicāre
13. corripunt, tenera
14. clipeum, cōfugiunt, contingere
15. pavōre, conclāmant
16. īnsānia, fronde
17. penitus, sonāre, īnspicere
18. praedicēbat/praedixit
19. suprēmus
20. pātefactō, fūnem, dēmissum
21. cūstōdēs
22. māchina
23. scelerāta

Exercitium 2

1. mercēs ēici iussit
2. servum improbum pūniri iussit
3. Daedalum in l. dūci iussit
4. novam Cūriam aedificārī iussit
5. lānum tertium claudī iussit
6. equum in arce locārī iussērunt
7. eu in m. prōici aut ūri iussērunt
8. interiōrem equi partem īnspici iussērunt

Exercitium 4

1. barbam, crinēs
2. gemēns, flagrantī
3. nāte, ruit, culmine
4. somniō, āmēns, strīnxit, incitāvit
5. sacra, tēlis, ēlāpsus
6. dominantur, gemitū
7. moritūrī, vādunt
8. passīs, vinculis, ērigere
9. speciem, undique, ruēbant
10. aedēs
11. trabēs, cōniciēbant
12. ululātū, resonābat/resonat
13. concidunt
14. dēfēnsōrēs, trucīdant
15. īnfirmī, inūtile
16. pavidis, egēmus, concēde
17. nēquiquam, haesit
18. laevā, comam, dēfixit
19. quondam
20. turris

Exercitium 5

1. Latīnō in Italiā rēgnante
2. pueris puellisue canentibus
3. Trōiānis dormientibus
4. hominibus perterritis clāmantibus
5. Priamō spectante
6. Venere dūcente/duce
7. Nerōne imperante
8. multis plaudentibus

Exercitium 6

1. rēge Tarquiniō expulsō
2. multis domibus privātis dēstrūctis
3. Titō mortuō
4. equō ligneō in litore collocātō
5. equō hastā percussō
6. rēge Priamō occisō
7. nocte iam cōsumptā
8. Ariadnā Naxī relictā
9. lucernīs accēnsis
10. ālīs cōfectis
11. ēiectis mercibus

Exercitium 8

1. ferentēs
2. ardentibus
3. praedicentī
4. gemēns, flagrantī
5. prōcurrentibus
6. ascendentēs
7. tremētem, labentem
8. abeuntis
9. portāns, dūcēns
10. aberrantem
11. stupentī
12. lacrimantem, volentem
13. effugientem

Exercitium 9

1. obtruncātum, horrōre, perfūsus
2. recūsāvit, nepōs
3. efferre, īnstaurāta, revīsam, inultū
4. prōdigium, lūmen
5. restinguunt, tonat, fragōre, fulgēns
6. tendit, alloquitur, quā, patrii, nepōtem
7. piō, onus
8. famulōs, tumultum
9. pariter
10. dūdum, commovēbātur, aurā
11. ubi, micantēs, respexit
12. sociōs, repetivit, quīn
13. cōnferēbant
14. ūberem, rēgiam, vāsta
15. comprehendere

Exercitium 10

1. moenibus
2. rēgnō
3. domibus
4. arce suā
5. his, flammis
6. dolis
7. tēlis, auxiliō
8. locō

Exercitium 12

1. urbs f: urbis gen sg, urbe abl sg, urbium gen pl
2. mōns m: montem acc sg, montibus dat/abl pl
3. annus m: annōs acc pl, annī gen sg aut nōm pl
4. scelus n: scelus nōm/acc sg, scelerum gen pl
5. via f: viā abl sg, viās acc pl, viārum gen pl

6. nauta *m*: nautae *gen/dat sg* aut *nōm pl*, nautis *dat/abl pl*
 7. templum *n*: templō *dat/abl sg*; templi *gen sg*, templa *nōm/acc pl*
 8. rēx *m*: rēgī *dat sg*, rēge *abl sg*; rēgēs *nōm/acc pl*
 9. portus *m*: portūs *gen sg* aut *nōm/acc pl*
 10. porta *f*: portās *acc pl*, portis *dat/abl pl*
 11. tempus *n*: temporī *dat sg*, temporibus *dat/abl pl*
 12. amicus *m*: amicō *dat/abl sg*, amice *voc sg*
 13. rēs *f*: rei *gen/dat sg*, rēs *nōm sg* aut *nōm/acc pl*
 14. avis *f*: avi *dat sg*, ave *abl sg*, avēs *nōm/acc pl*
 15. carmen *n*: carmine *abl sg*, carmina *nōm/acc pl*
 16. manus *f*: manū *abl sg*, manum *acc sg*; manuum *gen pl*
 17. collum *n*: colli *gen sg*, colla *nōm/acc pl*, collis *dat/abl pl*
 18. collis *m*: collis *nōm/gen sg*, collis *dat sg*, collēs *nōm/acc pl*

Exercitium 13

1. mors	13. aes	25. rēx
2. pōns	14. iūs	26. pontifex
3. flōs	15. bōs	27. arx
4. eques	16. iter	28. prīnceps
5. portus	17. senex	29. virtūs
6. cornū	18. hiems	30. palūs
7. pecus	19. mare	31. flūmen
8. caput	20. faciēs	32. orīgō
9. lectus	21. opera	33. liberī
10. tēctum	22. opus	34. thermae
11. ager	23. aedēs	35. castra
12. theātrum	24. sēdēs	36. moenia

Exercitium 14

- attigisse, attāctum
- complevisse, complētum
- contulisse, collātum
- coniēcisse, coniectum
- cōstitisse
- contigisse, contāctum
- corripuisse, correptum
- ēgressum
- ērēxisse, ērēctum
- haesisse
- occidisse
- pandisse, passum
- perfūdisse, perfūsum
- recessisse
- respexisse
- revīsisse
- sonuisse
- strīnxisse, strictum
- stetisse
- suāsisse
- tonuisse
- vāsisse

CAPITVLVM XXXVIII

Exercitium 1

- quam multī virī petēbant
- cui rēx Faunus arva colenda dedit
- qui eum hortātus est ut fugeret
- quam speciem cīvēs ferre nōn poterant
- quod cum coniūnx eius vidēret...
- cui Pyrrhus “nunc morere!” inquit
- quae cum ... occidisset...
- quā rē perturbātus... discessit
- quod cum diū fēcisset...
- quōs omnēs sēcum dūxit
- quō factō patrem certiōrem fēcit

Exercitium 2

- pondere, potitus
- condere
- citō, prōvectī
- posteris
- subductae, pestilentia
- adeō, torrēbat
- noctū, adstāre, sēdem, longinquā, consideret
- stupefactus, parentem, certiōrem
- aequor, nimbus, repentinus
- discernere
- interdiū
- totidem, quoad, dēlātae
- curvus, tumidus, volucris, unda, sacrificāre, linquere

Exercitium 3

- ūsi sunt
- ultus est
- glōriātus est
- profecti sunt
- complexi sunt, passus est
- lapsi sunt
- orta est
- allocūtus est
- ēgressus est
- potitus est
- pollicitus est
- cōnsolātī sunt, secūtī sumus

Exercitium 4

- Augustus: “urbem marmoream relinquo” Augustus dixit ‘sē urbem marmoream relinquere’
- Nerō: “quasi homō tandem habitāre coepi” Nerō dixit ‘sē quasi hominē tandem habitāre coepisse’
- Lāocoön: “timeō Danaōs...” Lāocoön dixit ‘sē Danaōs timēre’

Exercitium 5

- Augustus: “urbem marmoream relinquo” Augustus dixit ‘sē urbem marmoream relinquere’
- Nerō: “quasi homō tandem habitāre coepi” Nerō dixit ‘sē quasi hominē tandem habitāre coepisse’
- Lāocoön: “timeō Danaōs...” Lāocoön dixit ‘sē Danaōs timēre’
- Aenēas dixit ‘sē patrem suum portātūrum esse, nec sibi grave fore id onus’
- Aenēas dixit ‘sē filiū suū sē-cum ductūrum esse’
- Aenēas interrogāvit ‘ubi esset uxor sua? cūr sē nōn sequeretur?’
- Andromachē Aenēam orāvit ut sibi diceret ubi Hector suus esset
- Andromachē nārrāvit ‘sē et Helenū in Ēpīrum abductōs esse; postea vērō Helenū Chāoniā potitū esse et sē uxōrem dūxisse’

- Aenēas ab Helenō quaesivit ‘quae pericula sibi vitanda essent?’
- Aenēas orat ut dī immortālēs sē et sociōs suos servent

Exercitium 6

- incrēdibile
- extrēmā, viduam
- lūcō, Mānēs
- ut, agnōvit, exterrita, palluit, rēbātur
- cāsū, invītāvit
- iuencōs,
- antrō, gurgitem
- praestat, circumīre, experiri
- vātēs
- dīgressī, occāsum
- aurōra
- pateram, potentēs
- morārī

Exercitium 8

- omnēs dēspērābant, cum subitō prōdigium vīsum est
- iam portis appropinquābant, cum Anchīsēs exclāmat...
- Aenēas dormiēbat, cum Hector ei apparuit
- Aenēas diū uxōrem vocāverat, cum imāgō Creūsae ei apparuit
- Trōiānī iam arva nova colēbant, cum pestilentia eōs afficere coepit
- iam aurōra rubēbat, cum procul humilēs collēs apparuerunt
- vix haec dixerat, cum Polyphēmum vidērent

Exercitium 9

- horribilis, scopulī, edēbant
- nīmīrum
- fūmus
- lapidēs, ēmittēbantur/ēmittuntur
- occāsum, cōnfectus
- contulit, flētū
- supplex, quāscumque
- terror, infandō, vescēbātur
- egomet
- acūtā
- trepidī, infōrme
- incidērunt, incitāvērunt
- contremuit, cavus
- concurrērunt
- genitor, sepultus
- sepulcrum

Exercitium 11

- hic haec hoc hī hae haec
- hunc hanc hoc hōs hās haec
- huius huius huius hōrum hārum hōrum
- huic huic huic hīs hīs hīs
- hōc hāc hōc hīs hīs hīs
- hōc modō, hoc prōnōmen
- huius prōnōminis
- haec prōnōmina
- hīs prōnōminibus
- hōrum prōnōminum
- huic libellō
- hic libellus
- haec pāgina, hōc prōnōmine

14. hōc libellō
15. hunc libellum, haec exercitia

Exercitium 12

1. dolet praes ind, colet fut, ambulet praes coni
2. scribet fut, habet praes ind, turbet praes coni
3. movet praes ind, vīvet fut, servet praes coni
4. gaudet praes ind, claudet fut, laudet praes coni
5. vocet praes coni, docet praes ind, dūcet fut
6. manet praes ind, canet fut, cēnet praes coni
7. amet praes coni, timet praes ind, sūmet fut
8. aget fut, neget praes coni, auget praes ind
9. pāret praes ind, ōret praes coni, curret fut
10. portet praes coni, patet praes ind, mittet fut
11. iaciet fut, cruciet praes coni, sciet fut
12. nūntiet praes coni, sentiet fut, rapiet fut
13. fatētur praes ind, ūtētur fut, mūtētur praes coni
14. fruētur fut, tuētur praes ind, statuētur fut

Exercitium 13

1. agnōvisse
2. concurrisset
3. condidisse, conditum
4. contremuisse
5. digressum
6. ēdidisse, ēditum
7. extulisse, ēlātum
8. excessisse
9. incīdisse, incīsum
10. liquisse, licitum
11. palluisse
12. prōcessisse
13. restitisse
14. sēnsisse, sēnsus
15. sepelīvisse, sepultum
16. torruisse, tōstum

CAPITVLVM XXXIX

Exercitium 1

1. rēgīna, iūdicium, iūdicāverat
2. memor, arcēbat
3. mōlis
4. disiceret
5. impulit, volvunt
6. crēbra
7. rīgent
8. abripiuntur, vadum
9. ferītur, verticem
10. nantēs
11. sēdāvit, dispulit
12. collēgit, sinum
13. tridēns, scēptrum, pontī
14. bellicōsus

Exercitium 2

1. pecūniam, cupidus pecūniae
2. patriam, amāns patriae
3. viam, viae ignārus
4. litteras, studiōsus litterarum
5. vinō, plēnus vinī
6. mari, maris potēns
7. dī maris et terrae tempestātumque potētēs
8. iūdicij/iūdicium, iūdicij memor

Exercitium 4

1. paucī vigilant
2. vīta rūstica mihi iūcunda est
3. servus semper adest
4. hiems est tempus frigidum
5. frīgus vineis nocet
6. māne sōl oritur
7. discipulus industrius laudātur
8. nōn omnēs pauperēs miserī sunt
9. agricola in umbrā quiescit
10. in vallem dēscende!
11. hieme nāvēs subdūcuntur
12. prōra est pars nāvis prior
13. puer versūs intellegit etsi/quamquam difficilēs sunt

Exercitium 5

1. cervōs
2. praedam
3. animōs, forsan
4. discrimina, tendimus, resurgere
5. dūrāte, vōsmet
6. explōrāre
7. comitātus, graditur
8. obviam, gestāns, simulābat, vērārī
9. aprum
10. quaecumque, fēlix, ōrīs
11. hostiās
12. honōre
13. clam, cēlāre
14. nūdāvit, patefēcit
15. thēsaurōs, onerāret
16. impium, dēvēnit
17. appulsum
18. decōre, incūsāvit, ēlūdis
19. nebula

Exercitium 6

1. fōrmā pulcherrimam
2. mentē sānus
3. alterō pedē claudus
4. numerō superiōrēs
5. numerō septem
6. nōmine Minōtaurus
7. aliās viās longitūdine superat
8. aetāte māior
9. pār pulchritūdine
10. meā sententiā V. et O. ingeniō comparandī nōn sunt

Exercitium 8

1. ut... caperet, fugeret
2. ut... dēfenderet
3. ut... arment, praecipitent
4. ut... fugeret
5. nē... perderet
6. ut... proficiscerentur
7. nē... nāvīgaret

8. ut... disiceret
9. ut... explōrāret
10. ut... excēderet
11. nē... arceās, ut... faciāmus, ut... liceat
12. nē... posset
13. nē... recūsāret, nē recūsāveris!
14. nē dubitāret, nē dubitāveris!

Exercitium 9

1. scandunt, imminet
2. industriam, fundāmenta
3. fortunāti, lūstrat
4. pictae
5. bellantēs, perfūdīt
6. instāret
7. incessit, catervā, soliō
8. addūcī
9. Austrō, compulsōs
10. ōrsa, obtūnsa
11. statuō
12. saltem
13. paenitet
14. superbia

Exercitium 11

1. sīdera
2. cōram, obstupuit
3. genuērunt, succēdite, succurrere
4. apparāvit
5. torī, pictā, purpurā
6. praemīsit
7. faciē
8. ministrae, dapēs
9. pendēbant, facēs
10. īnschia
11. paulātīm, abolēre, temptāvit
12. libāvit
13. conticuērunt, intentī, ut, īnsidiīs
14. errōrēs, fūnus, quiētī

Exercitium 12

1. Tyriī discumbere iubentur
2. Daedalus inclūdī iussus est
3. Catilīna ex urbe ēgredi iubēbātur
4. Gallī arma pōnere iussī sunt

Exercitium 14

1. volat ind, colat coni
2. ēducat coni, ēducat ind
3. sentiat coni, nūntiat ind
4. nārrat ind, currat coni
5. cōgat coni, rogat ind
6. dōnat ind, pōnat coni
7. emat coni, amat ind
8. sacrificat ind, perficiat coni
9. occīdat coni, trucīdat ind
10. negat ind, legat coni
11. vertat coni, certat ind
12. canat coni, cēnat ind
13. cūrat ind, ūrat coni
14. vīvat coni, servat ind

Exercitium 15

1. plaudit, plaudunt, plaudere
2. audit, audiunt, audire
3. pūnit, pūniunt, pūnīre
4. pōnit, pōnunt, pōnere
5. alit, alunt, alere

6. salit, saliunt, salire
7. tollit, tollunt, tollere
8. mollit, moliunt, mollire
9. discit, discunt, discere
10. efficit, efficiunt, efficere
11. gerit, gerunt, gerere
12. parit, pariunt, parere
13. perit, pereunt, perire
14. aperit, aperiunt, aperire
15. reddit, redeunt, redire
16. reddit, reddunt, reddere

Exercitium 16

1. accubuisse
2. appulisse, appulsum
3. collēgisse, collēctum
4. compulisse, compulsum
5. conticuisse
6. dilēxisse, dilēctum
7. disiēcisse, disiectum
8. dispulisse, dispulsum
9. elūsisse, elūsum
10. genuisse, genitum
11. impulsisse, impulsum
12. incessisse
13. obstupuisse
14. pīnxisse, pictum
15. restitisse

CAPITVLVM XL

Exercitium 1

1. placidum
2. coniugiō, succubuit
3. quīn, velim, fulmine
4. dilēctam, placitō, veniam
5. inflammāre
6. furēs
7. ostentat, incumbit
8. extemplō, grandine, insequitur
9. spēluncam
10. vigilēs, plūmae
11. concubuisse, luxū, cupīdine
12. respicit
13. caprae
14. praeterit
15. invicti
16. cinis
17. potentia

Exercitium 2

1. dubitō num/an fābula vēra sit
2. nōn dubitō quīn fābula vēra sit
3. dubitō num Neptūnus marī impet-rāre possit
4. nōn dubitō quīn Deus nōs servā-verit
5. dubitō num Nerō urbem incenderit
6. nōn dubitō quīn gēns Iūlia ā Ve-nere orta sit
7. nōn dubitō quīn deā nātus sit

Exercitium 4

1. Trōiānī classem XX nāvium habē-bant
2. Didōnī coniūnx erat Sychaeus
3. "rēgem habēbāmus Aenēam"
4. Aenēae vestis pretiōsa erat
5. Habēbat ēnsem gemmīs fulgentem

6. Aenēae in animō erat Didōnem dēserere
7. "tē uxōrem nōn habeo"
8. "sī saltem infāns mihi esset dē tē"
9. "divīnam nōn habēs parentem!"
10. quot caelum stēllās, tot habet tua Rōma puellās
11. fāma est mōnstrum cui tot oculi, tot linguae, tot aurēs sunt quot plū-mae in corpore

Exercitium 5

1. struit, mandātum
2. nectit, ālātīs, dēferat
3. amictū, attonitus, obmūtuit
4. ēvānuī
5. advocāvit, mandāvit, ōrnārent
6. praesēnsit
7. nefās, dissimulāre, hibernō, dē-cēdere
8. miserērētur, infēnsis
9. quī, aulā, omnīnō
10. meritam, cōnūbium
11. querēlīs, sponte
12. refellit, poenās
13. cūctātur, abrumpit
14. famulae, suscipiunt
15. quotiēs, astra, admonet
16. subicerent
17. tigris
18. ūbera, admovet
19. perfidus
20. thalamus, dēmēns, moribundus, excipere

Exercitium 7

1. quam, quantus
2. quālis, quam, quam, quae
3. quālis, quantum
4. quot
5. quanta, quanta
6. quō, quōs

Exercitium 8

1. sōlārī
2. iussa, exsecūtī sunt
3. implōrat
4. obstant
5. taedet
6. reputat, praedictīs
7. dīvō, rogum, exuviās, iugālem
8. exsolvi
9. peragit
10. effigiem, altāria
11. discessum
12. aethere, festināret
13. ovariantēs, vāginā
14. ārdōre
15. mūtābilis
16. carīna
17. praecept, collūcēre, fervēre

Exercitium 10

1. Didō: "Nōlī mei oblivīscī!" Didō timet nē Aenēas suī oblivīscātur
2. Aenēas: "Numquam tuī oblivīscar. Semper tuī meminero. Sed amor tuī mē hīc tenēre nōn potest"
3. "Miserēmini nostrī, pīrātae!"

- "Nōs vestrī nōn miserēmur." Pīrātae nautārum nōn miserentur.
4. Ariadna: "Nēmō mei miserētur!" Bacchus: "Ego tuī misereor. Ob amōrem tuī tē hīnc mēcum dūcam"
5. Didō: "Utīnam infāntem dē tē habērem, quī memoriā tuī referret mihi!" Filius memoriā patris re-ferre potest
6. Syra: "Nōlō in speculō imāginem aspicere mei"
7. "magna mei sub terrās ībit imāgō"

Exercitium 11

1. prō, advena
2. illūsisse
3. ultricēs
4. insepultus, exoriātur
5. sanguineōs, cubīlī
6. novissima
7. praeteriisset
8. iaculum
9. fortitudinem
10. colōnus
11. ūsum
12. mementō, impōnere, dēbellāre

Exercitium 12

1. Didō: "Taedet mē vivere" = "Taedet mē vītae"
2. Didōnem vivere taedēbat = Didō-nem vītae taedēbat
3. Militēs Rōmānōs fugisse pudet = militēs Rōmānōs fugae suae pudet
4. Cōsulem paenitet iniūriam fēcisse = Cōsulem paenitet iniūriae suae
5. Discipulū prāvē scripsisse pudet; discipulus, quem mendī suī pudet, sē excūsāt
6. Fēminās Trōiānās longē errāre taedēbat. Fēminae, quās longī er-rōris taedēbat, nāvēs incendērunt
7. Fēminae in Siciliā relictāe sunt, etsī eās male fēcisse paenitēbat = etsī eās maleficiī suī paenitēbat

Exercitium 14

1. Valē, mī marīte! Valēte, mei liberī!
2. Heu fuge, nātē deā! Fugite, Trōiānī!
3. Tacē et audī, Sexte! Tacēte et audite, discipulī!
4. Tū sequere mē, serve! Sequimini mē, servi!
5. Age, curre, Mārce! Agite, ō tēctīs, iuvenēs, succēdite nostrīs!
6. Intuēre caelum, nauta! Intuēmini caelum, nautae!
7. Manē! nōlī abire, Iulī! Manēte! nōlīte abire, socii!
8. Servā mē, Neptūne! Dī immortālēs, servāte nōs!
9. Partire mēcum, Lūcī! Partimini praedam, militēs!
10. Laetare, Tite, mī fili! Laetāmini, civēs mei!
11. Fer mihi vinum, Dāve! Arma, viri, ferte arma!

12. Dic quid cēseās, Cornēlī!
Dicite quid cēseātis, amīcī!
13. Domine! saluum mē fac! Impe-
tum facite, militēs!
14. Duc puerum hūc, Achātē! Sub-
ducite nāvēs, Trōiānī!
15. Aequō animō es, Aenēā! Este
clēmētēs, victōrēs!

Exercitium 15

1. flagrat: 3 sg praes ind āct
2. successit: 3 sg perf ind āct
3. nātus sit: 3 sg perf coni dēp
4. nārrābat: 3 sg imperf ind āct
5. potuī: 1 sg perf ind āct
6. agnōscō: 1 sg praes ind āct
7. velim: 1 sg praes coni āct
8. dēvoret: 3 sg praes coni āct
9. habeat: 3 sg praes coni āct
10. agēs: 2 sg fut ind āct fut perf ind
11. nōveris: 2 sg perfeoni āct
12. dīmīsisī: 2 sg perf ind āct
13. repugnābis: 2 sg fut ind āct
14. cingant: 3 pl praes coni āct
15. minātur: 3 sg praes ind dēp
16. reor: 1 sg praes ind dēp
17. coniūxeris: 2 sg fut perf ind āct
18. nāviget: 3 sg praes coni āct
19. morāris: 2 sg praes ind dēp
20. agat: 3 sg praes coni āct
21. ōrment, pārent: 3 pl praes coni āct
22. ōrnās, properās: 2 sg praes ind āct
23. ōdērunt: 3 pl perf ind āct
24. exstīnxī: 1 sg perf ind āct
25. habērem: 1 sg imperf coni āct pass
26. vidērer: 1 sg imperf coni āct pass
27. loquar: 1 sg fut ind dēp
28. vidī: 1 sg perf ind āct
29. dabis: 2 sg fut ind āct
30. cōnferunt: 3 pl praes ind āct
31. afficiēbātur: 3 sg imperf ind pass
32. vidēret: 3 sg imperf coni āct
33. doceat: 3 sg praes coni āct
34. terrent: 3 pl praes ind āct
35. reddat: 3 sg praes coni āct
36. perī: 1 sg perf ind āct
37. volō: 1 sg praes ind āct
38. comitābor: 1 sg fut ind dēp
39. merita es: 2 sg perf ind dēp
40. potes: 2 sg praes ind āct
41. vidēbis: 2 sg fut ind āct
42. attigerit: 3 sg fut perf ind āct
43. pāreāmus: 1 pl praes coni āct
44. abibit: 3 sg fut ind āct
45. illūserit: 3 sg fut perf ind āct
46. capient: 3 pl fut ind āct
47. tulissem: 1 sg plusqperf coni āct
48. implōret: 3 sg praes coni āct
49. exoriātur: 3 sg praes coni dēp
50. dabuntur: 3 pl fut ind pass

Exercitium 16

1. concubuisse
2. ēvānuisse
3. excēpisse, exceptum
4. fefellisse, falsum
5. flexisse, flexum

6. illūsisse
7. meritum
8. nexuisse, nexum
9. obmūtuisse
10. refellisse, refulsum
11. subiēcisse, subiectum
12. succubuisse

CAPITVLVM XLI

Exercitium 1

1. cōnstat
2. primōrēs, ēvocāvit
3. nōbilitātem, societātem
4. mātīmōnium
5. stirps, virilis
6. adventum, spōnsa
7. molestē
8. diffidēbat, intulit
9. conciliāvit
10. opulentō, opēs
11. iūnxit
12. cōpiās
13. prosperum, nusquam
14. pūbēs
15. muliebre, pueritiā, finitima
16. auctōrem
17. sitū

Exercitium 2

1. vīvāmus, amēmus
2. sīs, doceās
3. ferant
4. habeat, servet
5. nāviget
6. pareāmus
7. implōret videatque
8. fruātur, cadat

Exercitium 4

1. prōcreāvit, cāsū
2. adeptus
3. ictus, lēgāvit
4. interēmit, lēgit
5. virginitāte, partūs
6. compressam
7. crūdēlitās
8. iussū
9. alveus
10. lupa, sitiēns, vāgītum, puerilem
11. mītis, praebēret, lamberet
12. ambō
13. adolēvērunt, saltibus, sēgnēs
14. latrōnēs
15. insidiīs, falsō, hostilem
16. dēditus
17. cūstōdiā, suspicābātur
18. necessitāte
19. servile
20. avum, grātulantēs
21. conciliō
22. sōlitudinēs
23. vetustum
24. stabulum

Exercitium 5

1. ēiectum, āmissam, locūta
2. collāpsam
3. admirātus

4. factus
5. conditā
6. nātus
7. ictus
8. sepultus
9. compressa
10. genitī, educātī
11. āmissam
12. captus, coactus
13. profectus
14. prōgressī
15. conditā
16. nātum

Exercitium 7

1. cōnsulere, discrimen
2. convēnit, auspicārētur
3. vulturēs, auspicium, duplex
4. ferret, trānsiluit
5. inde, conditōris
6. sacra, ritū
7. armentō
8. abdidit
9. cōnfusus, abigere
10. mūgīrent
11. clāvā, interiit
12. facinus
13. eximiā
14. trepidāre

Exercitium 8

1. quicumque est
2. quodcumque accidet
3. quaecumque es
4. in quāscumque terrās
5. quōcumque modō
6. quōcumque tempore
7. ubicumque, quācumque mātē
8. quicumque trānsiliet moenia mea

Exercitium 10

1. patruus
2. edidit
3. lacrimōsum
4. nescioquem, vigōris
5. opem, orba
6. gemellīs, ūdis
7. dēficiente, limō, opacā
8. fēta, nūtrivit
9. linter
10. tumet
11. arguitur

Exercitium 11

1. nōtum est veterēs Rōmānōs
crūdēlēs fuisse
2. ignis Vestae Rōmā urbem
aeternam esse significat
3. Augustus glōriātus est 'marmo-
ream sē relinquere urbem'
4. Venus prōmisit sē ipsam filiū ad
limen domūs patriae ductūram esse
5. Nōn fās est tē hinc comitem
portāre Creūsam
6. Anchīsēs terram illam longin-
quam quaerendam esse cēnsuit
7. Fateor 'mē Ilium bellō petivisse'
8. Vidēsne omnia tūta esse et clas-
sem sociōsque servātōs...?

9. Fāma nārrābat Aenēam Trōiā vē-
nisse et cum Didōne concubuisse;
eōs nunc rēgnī oblītōs in luxū
vivere turpī cupidine captōs’
10. Fāma rēginae dētulit ‘armārī
classem cursumque parārī’
11. Crēdisne cinerem aut Mānēs se-
pultōs fidem nostram cūrāre? Ego
reor nūmine deōrum Trōiānōs hūc
vēnisse
12. Numquam negābō ‘tē bene
meritam esse dē mē’, neque ego
spērāvī hanc fugam cēlārī posse
13. Anna nōn intellegit sorōrem fu-
rentem fūnus parāre
14. Cōstat Aenēam domō profugum
primō in Macedoniam vēnisse, inde
in Siciliam dēlatum esse, ab Sicilia
ad Latium tenuisse
15. Turnus molestē ferēbat advenam
sibi praelatum esse
16. Mezentius rēbatur opēs Latīnō-
rum nimis crēscere
17. Faustulō spēs erat rēgiā stirpem
apud sē educārī, nam iussū rēgis
infantēs expositōs esse sciēbat
18. Silvia, cum geminōs peperisset,
‘Mātem patrem esse’ affirmāvit
19. Numitor, cum audīvisset geminōs
esse frātrēs, nepōtēs suōs servātōs
esse suspicābatur
20. Herculēs, cum partem gregis ab-
esse sēnsisset, pergit ad proximam
spēluncam
21. Herculēs ‘sē fātum implētūrum
esse’ ait
22. Euander: ‘Māter mea ‘tē deōrum
numerum auctūrum esse’ cecinit,
‘tibi que āram hīc dicātum irī’
23. Quis crēdat puerīs nōn nocuisse
feram?
24. Paris Venerem deam pulcher-
rimam esse iudicāvit

Exercitium 13

1. classe: *abl sg 3 f*
2. agrum: *acc sg 2 m*
3. arma: *acc pl 2 n*
4. nāvēs: *acc pl 3 f*
5. rēx: *nōm sg 3 m*
6. advenārum: *gen pl 1 m*
7. aciēs: *nōm pl 5 f*
8. signum: *nōm sg 2 n*
9. ducem: *acc sg 3 m*
10. Trōiānōs: *acc pl 2 m*
11. sēdem: *acc sg 3 f*
12. gentis: *gen sg 3 f*
13. bellō: *dat sg 2 n*
14. dextrā: *abl sg 1 f*
15. societātem: *acc sg 3 f*
16. spem: *acc sg 5 f*
17. uxōris: *gen sg 3 f*
18. stirps: *nōm sg 3 f*
19. adventum: *acc sg 4 m*
20. certāmine: *abl sg 3 n*
21. rēbus: *dat pl 5 f*
22. opēs: *acc pl 3 f*

23. cōpiās: *acc pl 3 f*
24. sitū: *abl sg 4 m*
25. flūminī: *dat sg 3 n*
26. filiae: *dat sg 3 f*
27. partūs: *gen sg 4 m*
28. frātribus: *dat pl 3 m*
29. pecus: *acc sg 3 n*
30. nāte: *voc sg 2 m*

Exercitium 14

1. abdidisse, abditum
2. abēgisse, abāctum
3. adeptum
4. adolēvisse
5. arcessivisse, arcessitum
6. compressisse, compressum
7. crēvisse
8. coēgisse, coāctum
9. cōnfūdisse, cōnfusum
10. consuluisse, cōsultum
11. dēdidisse, dēditum
12. icisse, ictum
13. intulisse, illātum
14. instituisse, institūtum
15. interēmissee, interēptum
16. mānsisse
17. oppressisse, oppressum
18. recubuisse
19. spōndidisse, spōnsum
20. trāsiluisse

CAPITVLVM XLII

Exercitium 1

1. ... quō Rhēnum trānsiret
2. ... quibus nova urbs dēfenderetur
3. ... quī fascēs et secūres gererent
rēgiā anteirent
4. ... quī societātem novō populō
peterent
5. ... quī lūdōs spectarent
6. ... quī Ascaniō haec nūntiet eum-
que in urbem dūcat
7. ... quī in Tiberim expōnerentur
8. ... quā amīcae suae dōnum emeret
9. ... quae alterī saeculō prōsint

Exercitium 2

1. rīte, iūra, agrestēs, coalēscere
2. lictōrēs, fascibus, secūribus, ante-
irent, creāvit
3. insignia
4. asyllum, quilibet, perfugere
5. cum, tum
6. civitās, vicinīs
7. spernerent, lēgatiō
8. aegrē, lūdicrum, hospitāliter
9. spectāculum, discurrerunt
10. profūgerunt
11. indignatiōnem, mītigābat, blandīs
12. proinde
13. admodum, concitābant
14. lentē, occasiōnem
15. vāna, fugat/-āvit, spoliāt/-āvit
16. ēscendit, spolia
17. quercum, dēsignāvit
18. opīma, decus

Exercitium 4

1. ubi, unde, quō
2. illīc, illīnc, illūc, hīnc, ibi
3. hūc illūc
4. eō
5. hīc, inde, hūc, hīnc, hīc

Exercitium 5

1. invāsērunt
2. clādēs, migrāvērunt
3. prōdidit, armillās, impūne
4. reciperārent, iniquō
5. effūsōs
6. dēmeret, sisteret
7. cōnfestim, iterāvērunt, prōvolāvit
8. clāmitābat, imbellēs, globō
9. aegrē, ēvāsīt
10. fundere
11. pigēbat, infestās, nefandō, re-
spergerent
12. impetrāvērunt
13. foedus, prōdiērunt
14. cōsociāvērunt, concors
15. cūrias, centuriās, cōscripsit
16. Quirītēs

Exercitium 7

1. antequam Rōmam condidit
2. priusquam urbs R. validior esset
3. priusquam equitēs impetum
facerent
4. antequam sōl ortus est
5. priusquam portae clauderentur

Exercitium 8

1. concursū, inspērāta
2. convalēscere
3. immīsērunt, vāstārētur
4. populābatur
5. insidiīs, excivīt
6. modicum
7. percūsi
8. oppōnerentur, irrūpērunt
9. dīmīcāvērunt
10. militiae, acceptus
11. cōntiōnem, coorta, dēnsō
12. aliquamdiū
13. patrēs, sublimem
14. plēbe, arguebant
15. hodiernā, dēlāpsus, obviū
16. fānum
17. praesidium

Exercitium 9

1. ut pācem petant *peterent*
2. quī pācem petant *peterent*
3. ad pācen petendam
4. pācem petitum
5. pācis petendae causā

Exercitium 11

1. auxiliū ferendī
2. puerō intuendō
3. ad arcendam vim
4. novae urbīs videndae
5. ad rapiendās virginēs
6. eius decoris adipiscendī
7. aurō pollicendō
8. arcis recipiendae

9. rēgis creandī
10. dē sacris faciendīs
11. ad sacerdotēs creandōs
12. ad rēs divīnās cūrandās
13. ad turbandam omnium pacem
14. in diīs colendis, in pace cōn-
servandā

Exercitium 12

1. peregrinum
2. externī, adorirentur
3. deinceps, imperitabant, inter-
rēgēs, interrēgnum
4. concesserunt, dēcreverunt, auctōrēs
5. faustum
6. augure, lituum, aduncum
7. vclātō, uti, dēclāraret
8. dē integrō
9. indicāvit
10. discipit, fāstōs, nefāstōs, ūtilēs
11. iniceret, monitū, nocturnōs
12. mīrāculō
13. assiduus, flāmen
14. ancilia, saltare
15. sāctās
16. generum, mandāvit
17. cōservāta, violāre, diligentiā, coleret
18. temperātam
19. adverte

Exercitium 14

1. notant
2. plausū
3. exsiliunt
4. columbae, agna, novella, cōstitit
5. faciēs, laniat
6. genialis
7. corrumpere
8. commoda
9. tubicen
10. nātae, pignora
11. prōcumbit
12. socer

Exercitium 15

1. in litore, in insulam propinquam
2. in latūs, in firmō rōbore, in
partem interiorem
3. in summam arcem, sub clipeō
4. in faciem, in gremium suum, in
gremiō (/super gremium)
5. super lectum medium, super
Priamō, super Hectore
6. sub tectum, in speluncam
7. in sinistris manibus, in eam, super
Tarpēiā

Exercitium 17

1. ā + abl: ā scātū
2. ab + abl: ab urbē
3. ad + acc: ad villam
4. adversus + acc: adversus ōram
5. ante + acc: ante templum
6. apud + acc: apud medicum ^{collem}
7. circum + acc: circum digitum
8. citrā/cis + acc: citrā Tiberim
9. contrā + acc: contrā nātūram
10. cōram + abl: cōram populō

11. cum + abl: cum uxōre
12. dē + abl: dē caelō
13. ē + abl: ē castris
14. ergā + acc: ergā parentēs
15. ex + abl: ex urbē
16. extrā + acc: extrā moenia
17. in + abl/acc: vidē ex. 15!
18. infrā + acc: infrā lūnam
19. inter + acc: inter manūs
20. intrā + acc: intrā vāllum
21. iuxtā + acc: iuxtā viam
22. ob + acc: ob timōrem
23. per + acc: per fenestram
24. post + acc: post tergum
25. prae + abl: prae dolōre
26. praeter + acc: praeter ūnum
27. prō + abl: prō patriā
28. prope + acc: prope oppidum
29. propter + acc: propter iram
30. secundum + acc: s. flūmen
31. sine + abl: sine cūrā
32. sub + abl/acc: vidē ex. 15!
33. super + acc/abl: vidē ex. 15!
34. suprā + acc: suprā terram
35. trāns + acc: trāns Rhēnum
36. ultrā + acc: ultrā mare

Exercitium 18

1. timēre inf, timuere perf
2. necāvere perf, cavere inf
3. fēcere perf, decere inf
4. vidēre perf, ridēre inf
5. fūgēre perf, augēre inf
6. audēre inf, dedēre perf
7. tulēre perf, dolēre inf
8. movēre inf, mōvēre perf
9. egēre perf, egere inf

Exercitium 19

1. cōstitisse
2. convaluisse
3. coortum
4. dēcrevisse, dēcretum
5. ēscendisse
6. fūdisse, fūsum
7. invāsisse, invāsum
8. perculisse, perculsum
9. prōcubuisse
10. prōdidisse, prōditum

CAPITVLVM XLIII

Exercitium 1

1. indole, dissimilis
2. avitā, stimulābātur
3. repeteret
4. renūntiāverunt
5. interfuerunt
6. pūrgāre, invitī, displiceret
7. indicere
8. utrimque
9. cognātōs, cīvili
10. stativa, spatium
11. dictātorem
12. pertinēbat
13. aggredierentur
14. trigeminī
15. disparēs

16. ictum
17. abolēvit
18. senēscere
19. quō, eō

Exercitium 2

1. tantis... ut... posset
2. ita... ut... nōmināretur
3. ita... ut... diceret
4. tantā... ut... serviret
5. adeō... ut... posset
6. tanta... ut... implēvisset
7. tantum... ut... ausi sint
8. adeō... ut... praeberet
6. adeō... ut... esset
10. tantum... ut... haberet
11. tam... ut... abstulerit
12. ita... ut... esset
13. convēnit ut... auspicāretur
14. ēvenit ut... agerent
15. mōs est ut... accumbant
16. ut... veniat, incendat
17. ita... ut... dare, retinēret
18. his lēgibus ut... imperitāret

Exercitium 4

1. uter
2. uterque, neuter
3. utrīque, alterōrum
4. utrimque
5. uter, alterius
6. utrimque
7. utrīusque, utrī utrīs
8. utrōque, utrīque
9. neutrī
10. alterī
11. utrīque
12. alter, alter
13. utrīque

Exercitium 5

1. adhortantur
2. prō, serviitiō
3. increpuere, mōtus, agitātiō anceps
4. exspirantēs, integer
5. nēquāquam
6. inervāllis
7. inclāmat
8. intāctus
9. strāgem, obiectus
10. dēfūctus, iugulō
11. dēspōnsa
12. palūdāmentum, flēbiliter
13. complōrātiōne, increpat /in-
crepuit, trānsfigit/trānsfixit
14. atrōx, duumvirīs
15. perduellionem, obnūbitō, reste,
suspenditō, pōmērium
16. geminātur

Exercitium 7

1. "ego filiā meam iūre caesam
iūdicō"
2. "ad vōs trānsibō, Fidēnātēs!"
3. "abeunt Albānī!"
4. "redī in proelium!"
5. "meō iussū circumducitur
Albānus exercitus"
6. "iniussū suō Albānōs subiisse..."

7. 'unde venīrent et quid quaerērent':
"unde venītis et quid quaeritis?"
8. 'sē Trōiā venīre et novam sēdem
quaerere': "Trōiā venīmus et
novam sēdem quaerimus"

Exercitium 8

- iūdicēs, condemnāverunt
- colligāre, laqueum
- prōvocāvit
- prōvocātiōne, prōclāmāvit
- decorātum, cruciātus, dēfōrme
- crīmen, liberātōrem, absolvit
- foeditāte
- vulgī, populārium, reconciliāre
- palam, prōditiōnem
- dēficerent
- cōnfluunt
- cornū, dirēxit
- sēnsim
- circumdūcī
- interclūderentur
- trepidātiōne
- citātus

Exercitium 10

- voluissent, servāvissent
- invēnerimus
- esset, succumberem
- coniūnxeris
- habērem, lūderet, vidēret
- fuiisset, tulissem, delēvissem,
extinxissem, iēcissem
- tetigissent
- capta esset, volverentur
- esset, ferret
- ferret, egēret
- sēnsisset
- creāveritis
- dederis
- victus esset, divīsisset
- voluissem, fēcissētis
- possēs, docuissēm

Exercitium 11

- grātulātus
- illūxit
- hesternō, cōtīōnantem
- circumsistunt
- iniussū
- culpa, ductor, ruptor
- perfidia, dimicātiōnem
- centuriōnēs, saepiunt, insānābile,
at, violāta
- ligātus, quadrigae, diversās, lace-
rātum
- distractum
- trādūcere
- diruta
- maestitia, vagārentur
- pulvis
- continēns, miserābīlium
- passim
- occupāta, ēdictum
- duplicātus, ruīnis
- turmās
- effringere
- supplenda

Exercitium 13

- tempestāte, secundum
- ope
- dēvicit, invecīs
- suscēperant, cultum
- militiā, dōnec
- religiōne
- statum
- cōnflagrāvit
- inventiōne, ōrātōriāe, argūmentis
- causam
- reciperet, identidem, lāmentātiōne
- intentiō
- dēpulsiō
- quaestiō
- ratio
- infirmātiō, indemnātā
- iūdicātiō

Exercitium 15

- parāre, parere, reperire
- dōnāre, pōnere, pūnīre, cōnārī
- claudere, laudāre, plaudere, audire
- sentire, nūntiāre, mentīrī
- redire, ridere, reddere
- educāre, educere, docere
- pārere, perire, aperire, prōcreare
- conciliāre, dēsiliere, spoliāre
- cōnficere, cōnsociāre, convenire
- fugāre, fugere, vāgīre
- servāre, servīre, solvere
- orīrī, morī, glōriārī, morārī
- complectī, comitārī, potīrī
- cūstōdire, ōrdīrī, prōgredi
- nescire, nāscī, nōscere, secāre
- abigere, nāvigāre, corrigere, ligāre
- venire, vēnīre, vēndere, vēnārī
- vincere, vincīre, cruciāre, efficere
- vertere, certāre, nūdāre, lūdare
- indicāre, indicere, dedicāre, necāre
- appellāre/-ere, colligāre/-ere
- trucidāre, occidere

Exercitium 16

- abolēvisse
- aggressum
- dēfūctum
- dēspondisse, dēsponsum
- dirēxisse, dirēctum
- diruisse, dirutum
- effrēgissee, effrāctum
- illūxisse
- increpuisse
- ratum
- saepsisse, saeptum
- senuisse
- supplēvisse, supplētum

CAPITVLVM XLIV

Exercitium 1

- comitia
- incursiōnem
- fētiāle
- ingreditur, postulāta
- exposcit, fermē
- terrestres, infērni, testor, per-
solvere

- fētiālis, mājōrēs nātū, quō pactō
- duellō, cōnsentiō, cōnsciscō
- ferrātā, delīquerant
- institūtum
- dēmandātā
- mūnitiōnibus, firmāta
- quandō
- amplificāvit, clandestinis
- prōlātum, salinae
- lēgatur
- compos

Exercitium 3

- sēditiōnem, commigrāvit
- hērēs, dēcesserat, nurum
- testāmentō
- locō, honōrātum
- exsule, indignitātem
- bonis, maternā, amigrāret
- apta, strēnuō
- carpentō, pilleum, volitāns
- perita, alitem, nūntiam, divinitus
- augurium, cōgitātiōnibus
- novitātem, cōspiciuus, cōmiter
- tūtor
- cōnsensū, compositam
- accītus
- funguntur

Exercitium 4

- "relinquō, accēpī", 'sē relinquere,
accēpisset'
- 'Lāocoontem, dedisse, laeserit'
- 'Aenēam, vēnisse, concubuisse'
- 'sē, essent, instituisse'
- 'sē, cōspexissent, facerent'
- 'sit, futurum locum'
- "petō, rēgnāverunt", 'sē, petere,
rēgnāvissent'
- 'fungantur, sē, vixisse'

Exercitium 6

- vī, dolō ūsī sunt
- pāce fruuntur
- officiō iūdicis fungēbatur
- rēgnō potitus est
- carne hūmānā vescēbatur

Exercitium 7

- captīvōs, revēxit
- forī
- lapideum, coeptis, intervēnit
- cōnflīxerunt
- praeterquam, impedivērent
- praecipua, incurrentēs
- fōrmula, dēditiōnis
- terminōs, delūbra, diciōnem
- domuit
- exōrdium, convallēs
- ferunt, experrēctus
- sēcrētum
- ērūdīre, ēvāsīt
- servā

Exercitium 9

- secūrim
- secūrī
- puppim, puppī
- turrī

5. turrim
6. sitim, siti
7. febrim, febrī
8. Tiberim
9. Tiberī
10. Charybdim

Exercitium 10

1. fraude
2. rixam
3. coerciti
4. ex composito, deiecit
5. exsanguem, arbitrōs, properē
6. portendēunt
7. sōpitus, ictū
8. dictō audientem
9. mūneribus
10. exsulātum
11. probātus
12. cēsum, viritū, habitū, dis-tribuerentur
13. cēsuit, classēs, centuriās
14. seniōrēs, iūniōrēs
15. pedester
16. immūnēs, prōlētariī
17. tribus
18. cornicen

Exercitium 12

1. condidit, suovetaurilibus, lūstrāvit
2. lūstrō, scriptor
3. dignitās
4. aggere
5. privātū, hospitia, inclutum
6. perpulit
7. cōfessio
8. affectābat
9. ārdentis, instigābat, temeritatē
10. parricidiis, nūptiis
11. continua, conquiēscere
12. accingerētur, rēgale
13. facesse
14. furōre, instinctus, contumēliis
15. senectūs
16. grātuita
17. frūstrā ~~tor~~

Exercitium 13

1. admīrārī, dīcere, spernere
2. parcere
3. spectāre
4. patī
5. circumīre, conciliāre
6. admonēre, repetere, allicere

Exercitium 14

1. puerō egentī post avī mortem nātō ‘Egeriō’ nōmen datum est
2. ‘sibi nōmen esse Tarquiniō’
3. cui Serviō Tulliō fuit nōmen
4. ultimō rēgi Rōmānō ‘Superbō’ cognōmen datum est
5. nōmen Mercuriō est mihi

Exercitium 16

1. bellō pār
2. cum indole tum spē ... ferōcior
3. nec aetate nec viribus disparēs
4. nec spē nec viribus parēs

5. glōriā pār
6. neque quisquam ... ūllā arte cum Serviō cōferri potuit
7. disparēs mōribus
8. et aetate et viribus validior

Exercitium 17

1. sedit, praecōnem, praeparātī
2. maledicere, suffrāgium
3. intervēnit, corripere, potiōrem
4. fautōrēs, arripuit, gradūs
5. cōmītātū, admonitū, abhorret
6. profundēs
7. sanguinolentum, fertur
8. pietate, paternō, tinxit
9. lēgitima, lictia
10. amāras ~~a~~
11. vehiculum, rotārum, iumentis

Exercitium 19

1. avitae *gen sg f* 1
2. proximus *nōm sg m* 2
3. publica *acc pl n* 2
4. cupidis *dat pl m* 2
5. otiosum *acc sg m* 2
6. medium *nōm sg n* 2
7. necessariam *acc sg f* 1
8. feroci *abl sg m* 3
9. compotem *acc sg m* 3
10. paucis *abl pl n* 2
11. caelestēs *voc (nōm) pl m* 3
12. inferni *voc (nōm) pl m* 2
13. iniustum *acc sg m* 2
14. nostrum *acc sg n* 2
15. puro, pio *abl sg n* 2
16. maior *nōm sg f* 3
17. praesentibus *abl pl m* 3
18. priorum *gen pl m* 3
19. omnem *acc sg f* 3
20. veterum *gen pl m* 3
21. novae *dat sg f* 1
22. varia *abl sg f* 1
23. ingenti *abl sg f* 3
24. potens *nōm sg m* 3
25. impiger *nōm sg m* 2
26. omnibus *abl pl n* 3
27. magni *gen sg m* 2
28. humiliorem *acc sg m* 3
29. aptissima *nōm sg f* 1
30. forti *dat sg m* 3
31. cupido *dat sg m* 2
32. privati *dat pl n* 2

Exercitium 20

1. arripuisse, arreptum
2. coluisse, cultum
3. cōflxisse, cōflctum
4. cōnscivisse, cōnscitum
5. cōnsuluisse, cōnsultum
6. deiecisce, deiectum
7. delēgisce, delēctum
8. deliquisse, delictum
9. distribuisse, distributum
10. domuisse, domitum
11. experrēctum
12. functum
13. incurrisce
14. ingressum

15. instigāvisse, instigātum/instinctum
16. nūpsisse, nūptum
17. perpulisce, perpulsum
18. portendisce, portentum
19. retinuisse, retentum
20. sēdisce
21. sīvisce, situm
22. solitum
23. tinxisse, tinctum

CAPITVLVM XLV

Exercitium 1

1. ... Rōmānīs auxiliō vērunt
2. cum victōria Horatiō honōrī et glōriae esset, nex sorōris eī crīmīnī fuit
3. rapīna Sabīnārum iuvenibus Rōmānīs magnō fuit gaudiō, at magnō dolōrī fuit parentibus, quibus fortūna filiārum cordī erat
4. ... dea cui coniugia cūrae sunt
5. “memor estō hās duās aciēs spectaculō fore Etruscīs”
6. Lucumō ... civibus invidiae erat
7. comitia rēgi creandō
8. Servius cēsum instituit, id quod rei publicae magnō usu erat et rēgi magnō honōrī
9. Tarquinius Superbus dixit ‘moram suam salutī sibi atque illīs fuisse’
10. ... ea res eī crīmīnī fuit
11. Minotaurus odiō erat Athēniēnsibus, Daedalus iis admiratiōnī erat
12. Didō Aenēae ense munerī (= dōnō) dederat.

Exercitium 2

1. invīsōs, exsilium
2. dictitāret
3. imminuit, paucitate, contēptus
4. administrābat
5. nūptum, auctoritās
6. invecti
7. insolēns, quicquam
8. eodem
9. invidia, minās, iactāvit
10. machinātus
11. hospitium
12. prōtraherentur, enimvērō, manifestā
13. insōns, crāte
14. collaudātis, difficulter
15. manipulis

Exercitium 4

1. adulēscēns unius et vīginti annōrum
2. frātēs geminī eiusdem aetātis sunt
3. longitūdinem passuum XI milium CXC (opus arcuātum passuum LX)
4. classem vīginti nāvium
5. viri omnis generis
6. armillas magni ponderis
7. eius modī anulū magni pretiī est
8. huius modī litterae, ars scribendi
9. rēx ingeniū bellicōsī
10. quadringentōrum annōrum opus

11. iuvenis indolis rēgiae
12. cīvēs primae classis, cēsum centum milium habent
13. cīvēs infimī ordinis
14. altera ferocis animi erat, altera mitis ingeni
15. mōrem senātum dē rē publicā cōsulendū solvit
16. nūntius dubiae fidei vidēbatur
17. opera laboris maiōris
18. tantae molis erat...

Exercitium 5

1. aquabat
2. talenta
3. transfugere, saevitiam
4. usquam
5. prōtegerent
6. assentire, rebellandum
7. prūdentiam, assūpsit
8. prōmptissimis, praedatum
9. ad ultimum, obibat, tolerabat
10. sciscitatum
11. deliberare
12. inambulans, papaverum, decussit
13. imperfecta, praeciperet
14. operarii, indignabantur
15. pererrabat

Exercitium 7

1. tantā audaciā erant
2. tantā iustitiā fuisse dicitur
3. bovēs mirā speciē
4. maximā caritate erat
5. bono animo esse
6. equum ingentī magnitudine
7. filia inhūmānā crudelitāte
8. dea mirabilī pulchritudine

Exercitium 8

1. portentum, anxii
2. oraculum
3. specū
4. stultitiam
5. ludibrium
6. sorti
7. aliō
8. praepotenti
9. ditari, magnificentiā
10. lenire
11. obsidere
12. iuvenalibus, terēbant
13. incaluerant, mentio
14. castissimam
15. praestare
16. iuventae, invisimus
17. avolant
18. aequalibus
19. sēra
20. castitate, penes
21. libidō, stuprandae
22. expers

Exercitium 10

1. multī Trōiānī ducē Aenēā ē patriā profecti sunt
2. Ascaniō puerō Lavinia regnavit
3. Rōmulō rēge numerus cīvium Rōmānōrum duplicatus est

4. nōn auctoribus patribus regnavit
5. Brūtus dīs testibus iuravit
6. T. Mānliō cōsule Iānus clausus est
7. servi regis udis genis redierunt
8. dubiā victoriā, magnā caede
9. mē vivō
10. dictis factisque omnibus ad fallendum aptis, insciā multitudine
11. rē imperfectā
12. insciō Collatino
13. patre et virō praesentibus

Exercitium 11

1. hospitālī
2. pudicae, inclinari
3. dedecus
4. iugulatum, adulterio
5. obstinata
6. fidelibus, maturato, incidisse
7. abortae
8. satin', pudicitia
9. dexterās, adulterō
10. noxam, delictū
11. peccat
12. peccato, impudica
13. prolapsa
14. manantem, extractum
15. iuravit, exsecuturum
16. victrix
17. pestifer, pestem

Exercitium 13

1. pugnabatur
2. pugnatum est
3. dimicatum est
4. certatum erat
5. ventum est
6. reditum est
7. curritur, ventum est
8. regnatum est
9. nunc est bibendum, dormiendum nōn est

Exercitium 14

1. concientur
2. inertēs, castigavit, voluntari
3. quacumque
4. tribunum, magistratū
5. stuprō, orbitate, miseria/miseriis
6. opificēs, bellatoribus
7. abrogaret
8. ultrō, praefectō
9. exsecrantur
10. motus, comprimeret, exactus
11. simultatem, rapinis
12. centuriatis

Exercitium 16

1. aerata
2. epulas, erroris
3. nuptae, pudicae
4. pavet, deprehensa, infesto
5. palmis, urgentur
6. grandaevum
7. exsequias
8. reticet, pudibunda, perennis
9. eloqui, matronales
10. veniam dant

11. damnum, generoso, stillantem, prole
12. semianimis, concussa, impavida
13. inane
14. honesti, annum

Exercitium 18

1. superbē	15. postrēmō
2. iustē	16. ferociter
3. leviter	17. libenter
4. celeriter	18. facile
5. pulchrē	19. difficulter
6. acriter	20. gravius
7. subito	21. fortissimē
8. benignē	22. melius
9. comiter	23. prius
10. falso	24. male
11. pariter	25. bene
12. sapienter	26. quinque
13. publicē	27. sexies
14. privatim	28. decies

Exercitium 19

1. concivisse, concitum
2. concussisse, concussum
3. decussisse, decussum
4. deprehisse, depresum
5. erubuisse
6. exegisse, exactum
7. favisce
8. incaluisse
9. obsedisce, obsessum
10. oppressisse, oppressum
11. praestitisse
12. prolapsum

CAPITVLVM XLVI

Exercitium 1

1. ducentesimo, coerceret
2. placuit, diuturnitas, redderet
3. privatos
4. patrimonio
5. collegam
6. commovit, restitueretur
7. invicem
8. consenuit
9. vindicaret, dictator
10. dictatura, consulatus
11. magister equitum, obsequitur
12. tribunus plebis
13. contendit, miliarium
14. repudiavit, deprecatione
15. omnino
16. iugerum, sudore, praetextam
17. trecentesimo, decemviri
18. damnatus, consulare
19. excisae
20. ditissimam
21. laborarent, regressi
22. supervenit

Exercitium 2

1. ne vana urbis magnitudo esset
2. ne quis impune ... proderet
3. ne ... sacra neglegerentur
4. ne quando ea arx hostium esset
5. ne ipse rem tam tristem iudicaret
6. ne obvius fieret

7. nē stuprum ā decemvirō sustinēret
8. nē Capitōlium obsidērent
9. nē cōsulēs longius imperium habērent, nē insolentiōrēs redderentur
10. nē sē orbum liberis facerent
11. nē inultam mortem esse sinat

Exercitium 4

1. sexāgēsīmō, tribūnī militārēs
2. persevērāvērunt, quadriennium
3. praesūmpsērunt, triennium
4. honor
5. singulārī, torquem
6. tīrōnibus, amplius
7. corvus, unguibus
8. prōvocāverat, meritum
9. subāctī, perdomitī
10. iugum
11. cēnsor, strāvit
12. tribūnī militum
13. lēgātus

Exercitium 6

1. ante diē ūndecimū kalendās Māiās annō septingentēsīmō quinquāgēsīmō tertiō a.C.n.
2. annō ducentēsīmō quadrāgēsīmō quintō a.u.c. sive annō quingentēsīmō nōnō a.C.n. rēgēs exāctī sunt
3. sextō decimō annō post rēgēs exāctōs tribūnī plēbis creati sunt
4. annō a.u.c. trecentēsīmō sexāgēsīmō quartō Rōma ā Gallis capta est
5. L. Genūciō Q. Serviliō cōsulibus mortuus est Camillus
6. T. Veturio Sp. Postumio cōsulibus annō quadringentēsīmō tricēsīmō tertiō a.u.c. ...
7. Ap. Claudio M. Fulvio cōsulibus annō a.u.c. quadringentēsīmō nōnāgēsīmō ...
8. ante diē quartū idūs Mārtiās annō quingentēsīmō tertiō decimō a. u.c. Q. Lutatio A. Mānlio cōsulibus
9. idibus Mārtiis annō quadrāgēsīmō quartō a.C.n., id est a.u.c. septingentēsīmō decimō
10. ante diē tertium nōnās Iānuāriās annō sescentēsīmō duodēquingēsimō a.u.c., centēsīmō sextō a.C.n.

Exercitium 7

1. trāsmarinus
2. elephantōrum, incognitās
3. contigit
4. honōrificē, tractāvit
5. infāmēs
6. comperisset, sollicitāvit
7. aequis, remandatum
8. venēnō
9. honestāte
10. obtinuit
11. quadringentēsīmō, septuāgēsīmō
12. expāverunt
13. truci
14. adversō
15. explōrator

Exercitium 9

1. A. = Aulus
2. Ap. = Appius
3. C. = Gaius
4. Cn. = Gnaeus
5. D. = Decimus
6. K. = Kaesō
7. L. = Lūcius
8. M. = Mārcus
9. M'. = Mānius
10. P. = Pūblius
11. Q. = Quīntus
12. Sex. = Sextus
13. Ser. = Servius
14. Sp. = Spurius
15. T. = Titus
16. Tib. = Tiberius

Exercitium 10

1. rōstrātis, nāvālī
2. dēceptus
3. retrō
4. fidem, castella
5. perniciē, refūgērunt, coniectus
6. dēmersit, pugnātōribus
7. naufragium, calamitāte, infractus
8. pompā
9. permūtatiōnem
10. negāvit
11. complexū
12. infīnitum, redactum
13. tractum
14. trānsactō, tribūta
15. fiscō
16. modiōrum
17. triticum
18. contigerat
19. historicus
20. grandem
21. perēmisset, stīpitī
22. insignis, ingreditur, superēminet

Exercitium 12

1. pectus -oris n; lectus -i m; fluctus -ūs m
2. sonus -i m; onus -eris n; genus -eris n
3. pontus -i m; pondus -eris n; mundus -i m
4. nīdus -i m; sīdus -eris n; gradus -ūs m
5. rītus -ūs m; lītus -oris n; frīgus -oris n
6. latus -eris n; status -ūs m; metus -ūs m
7. lupus -i m; opus -eris n; foedus -eris n
8. corpus -oris n; hortus -i m; portus -ūs m
9. tempus -oris n; campus -i m; pignus -oris n
10. vultus -ūs m; vulnus -eris n; mūnus -eris n
11. dolus -i m; holus -eris n; scelus -eris n
12. facinus -oris n; asinus -i m; manus -ūs f
13. porticus -ūs f; dēdecus -oris n; pecus -oris n

Exercitium 13

1. cessisse
2. comperisse, compertum
3. cōsensuisse
4. contēmpsisse, contēptum
5. contendisse

6. dēcēpisse, dēceptum
7. excidisse, excisum
8. expāvisse
9. flūxisse
10. infregisse, infractum
11. lūxisse
12. perrēxisse
13. perēmissee, perēptum
14. redēgissee, redactum
15. rettulisse, relatum
16. regressum
17. subēgissee, subactum
18. trānsēgissee, trānsactum
19. tribuisse, tributum

CAPITVLVM XLVII

Exercitium 1

1. commentārius, flōruērunt
2. excerpit, chronicī, annālēs
3. cōspectum, incōspectum, temere
4. cognōmentum
5. poēmata
6. obiit
7. tragoediās, exagitātus, vexātus. dēscīvit
8. cōscripsērunt, philosophiae, nātūrālī
9. tragicī, nōbilitātī
10. philosophus, convictus
11. obsidiōne, obrēpentēs, dēpultit
12. coniecturam

Exercitium 3

1. decem milia sēstertium/nummum
2. Iuppiter, pater deum hominumque
3. Cincinnātus agrum IV iūgērū colēbat
4. Sp. Carvilius iūrāvit 'uxōrem sē habēre liberū quāerundōrum causā'

Exercitium 4

1. trāsgressus, orientālēs
2. diūtīnō, circumvallātī
3. notam, subscripsērunt, pondō, librās
4. celebrātus
5. quingentēsīmō, dīvortium, sterilis
6. cōmicus, prōposuit
7. obtrectāvit
8. historia, prōdit
9. hospita, vēnundare
10. percontātus, dēsipere
11. foculō, deussit, subinde
12. dēlīrāre
13. exussit, ecquid
14. cōstantiam, cōfidentiam, mercātus
15. sacrariū, conditī
16. quīndecimvirī, cōflictātur
17. dēiūrānt, scrīptīs
18. mecastor, iūs iūrāndum, meherc(u)le
19. edepol

Exercitium 6

1. exīre = ēgredi; exit = ēgreditur; exeunt = ēgrediuntur; exiit = ēgressus est; exī! = ēgredere!
2. timēre = verērī; timeō = vereor; timēmus = verēmur; timēbāmus = verēbāmur
3. exspectāre = opperīrī; exspectāte! = opperīminī!
4. occidere ↔ orīrī; occidēs ↔ oriēns
5. temptāre = cōnārī; temptābat = cōnābātur; temptāvit = cōnātus est; temptāturus = cōnāturus
6. cēnsēre = arbitrārī = rērī; cēnsēo = arbitror = reor; cēnsēbat = arbitrābātur = rēbātur
7. ambulāre = gradi; ambulat = graditur; ambulābat = gradiēbātur
8. āmittere ↔ adipīscī; āmittit ↔ adipīscitur; āmisit ↔ adeptus est
9. errāre = vagārī; errāns = vagāns; errābam = vagābar; errābō = vagābor
10. interrogāre = percontārī; interrogant = percontantur; interrogāverunt = percontātī sunt
1. 1. ōrāre = precārī; ōrābit = precābitur; ōrēmus! = precēmur!
12. emere = mercārī; emō = mercor; emī = mercātus sum
13. prōmittere = pollicērī; prōmittō = polliceor; prōmīsī = pollicitus sum; prōmīsīt = pollicitus est
14. redīre = revertī; redeō = revertor; redeunt = revertuntur; redībō = revertar; redībunt = revertentur; redīte! = revertiminī!
15. dividere = partīrī; dividit = partitur; divide! = partīre!
16. gaudēre = laetārī; gaudeō = laetor; gaudeāmus! = laetēmur!
17. spectāre = intuērī; spectābat = intuēbātur; spectā! = intuēre!
18. tolerāre = patī; tolerō = patior; tolerāvī = passus sum; tolerābam = patiēbar

Exercitium 7

1. convīcisse, convictum
2. dēpulissee, dēpulsum
3. dēscīvisse
4. excerpisse, excerptum
5. exussisse, exustum
6. flōruisse
7. trāsgressum

CAP. XLVIII

Exercitium 1

1. memorābile, contulērunt
2. ultrō
3. blandiēbātur
4. trāiceret, adēgit
5. successit, distulit
6. vixdum, assuēsceret
7. magistrātibus, exsuscitāret
8. assentiēbantur, meruit
9. habile
10. nitēbātur

11. praetōrium, assēnsū
12. diripuit, hiberna
13. prōmōvit, oppidānis
14. trāicientēs, dispositis
15. impeditum, haudquāquam, alveō

Exercitium 3

1. intrōductis, dēnūtiārent
2. necdum, pervastātis
3. angulus, plānam, vergēbat
4. vineās, arietēs, quassāre, ēmūnitus
5. obsistēbant, missilibus, submōvērunt
6. tumultuārīō, incautē, trāgulā
7. quīn, oppugnātiō
8. circumsedēbant, apparātū
9. prōcideret, redēgērunt
10. tūtō
11. irrītātī, dēposcerent
12. grātificārī
13. perōrāvisset
14. in diēs, dēspērātiō, exspectātiō, ūnica
15. succīnctus
16. cōnsultant, excissum

Exercitium 5

1. praetōrem
2. assignātūrum
3. inviolātī
4. prīvātō, sēmet
5. pervāsīt
6. statīōnibus, mōmentō
7. excidiō, maeror, summā
8. sortītī sunt, ēvēnīt
9. equestrēs, īnsuper, quīnquerēmēs
10. comparātīs
11. auctōritāte, obligāre
12. omittite, mentiōnem, parturit
13. succlāmāverunt
14. labōriōsum, trānsitum
15. periochae

Exercitium 7

1. vigiliās
2. victimīs
3. angustiās
4. perangusta, patēscit, assurgunt
5. armātūram
6. inexplōrātō, faucēs, nebulā
7. adversō, imprōvīsīs
8. repēs, expeditī
9. adhortātor, prōstrāvit
10. nōscitāns, dēpopulātus
11. calcāribus subditīs, cōnfertōs, lanceā
12. vagī
13. praetor
14. propinquōs
15. circumfundēbantur, āvellī, inquisivissent
16. sōspitēs, exanimātae
17. prōpraetōrem
18. rescinderent
19. quāndō, nequiverant

Exercitium 9

1. Cūctātōre
2. crīmīnārētur, aequātum

3. insidēbant
4. callidus, sarmentis, alligātis
5. vicum, commūnīverunt, affluēbat
6. aquātōrēs, aquābantur, aditum, ēvectī
7. impatientiam, contrādicēbat
8. interpositus
9. cuneus, prōminēbat
10. irruentēs
11. iniqua, recentibus
12. fundā, dēficiēbant
13. opplētus, praetervectus/-vehēns, fūnestam
14. macte, cavē
15. obruērunt

Exercitium 11

1. mūnimentō
2. quaestōrēs, cōsulārēs, praetōrī
3. perfūctus
4. epulāberis, praedēcam
5. pēnsandum cēdam
6. exclūsisset, mātūra
7. ad, viaticum
8. pālātī
9. reliquīs, speciēs
10. absterruerunt
11. libēns, celebrāvit
12. perblandā, praeposuisent
13. aedilis

Exercitium 13

1. exposuit, grātēs
2. suprā, exuit
3. dīmīdium, expleret
4. īnsigne
5. supplēmentum, commeātum
6. tolerābilī, videlicet
7. ecquōs
8. cōnsultum
9. luxuriātus, ēnervārentur
10. prōcōnsul
11. dēscripserat
12. speculandī, obequitāvit
13. cōnscivērunt
14. pālōs
15. professus
16. trāscendit, ductū
17. acervus

Exercitium 15

1. dēbellāvit, trānsvectus
2. renūntiāvit
3. adamāvit
4. castīgārētur, hausit
5. possēsiōne
6. frēndēs, temperāns
7. obtrectātiōne
8. dēfōrmitāte, rēditūs, exsultābit
9. compōnere
10. alibī
11. disseruit
12. indūtiae, aliō
13. perfugās, trirēmēs, portīōnibus, obsidēs pēnsiōnibus
14. lūgubre

Exercitium 17

1. thema
2. thema praesentis, perfecti, supini
3. (1) infinitivus praesentis
(2) participium praesentis
(3) praesens indicativi
(4) imperfectum indicativi
(5) futurum
(6) praesens coniunctivi
(7) imperfectum coniunctivi
(8) gerundium
(9) gerundivum
(10) imperativus praesentis
(11) imperativus futuri
4. (1) infinitivus perfecti
(2) perfectum indicativi
(3) plusquamperfectum indicativi
(4) futurum perfectum
(5) perfectum coniunctivi
(6) plusquamperfectum coniunctivi
5. (1) supinum I
(2) supinum II
(3) participium perfecti (passivi)
(4) participium futuri

Exercitium 18

1. adēgisse, adactum
2. cucurrisse
3. dēfēcisse, dēfectum
4. distulisse, dilatum
5. diripuisse, direptum
6. disseruisse, dissertum
7. explēvisse, explētum
8. exscidisse, exscissum
9. exuisse, exutum
10. hausisse, haustum
11. inquisivisse, inquisitum
12. nequivisse
13. obiēcisse, obiectum
14. obruisse, obrutum
15. opplēvisse, opplētum
16. permiscuisse, permixtum
17. prōcidisse
18. prōfessum
19. trāiēcisse, trāiectum
20. trāscendisse

CAPITVLVM XLIX

Exercitium 1

1. infitiatur, antecedere
2. natiōnēs, praestat, quotiēscumque, congressus
3. dēbilitātus
4. hērēditās, puerulum
5. obitum, utpote, suffectus
6. comprobātum
7. posteaquam, foederatam
8. concidit
9. eā
10. cōseruit, prōfligāvit
11. indiguisset
12. verba dedit, dētrimentō, expēdīvit
13. obductā, dēligātis, dispālātōs, vīsū
14. operam, suspiciōnem

15. sēiungit

16. rēpit

Exercitium 3

1. quamdiū
2. enumerāre
3. facultātēs, impraesentiārum, com-pōneret
4. bīduō
5. nihilō sētius/minus
6. corōnā
7. vectīgālībus, pendī
8. grātiā, adversārius
9. palam, pūblicāvērunt, disiēcērunt
10. cōsiderāret
11. prōvidit, avāritiam
12. plumbō
13. inscientibus, aēneās, prōpatulō
14. praebuilt
15. dīlēcūtū

Exercitium 5

1. rōbustum, dissidēbat
2. utrobīque
3. cōsiliō
4. serpentēs, venēnātās, fictilia
5. cohortatiōnem, classiārīorum
6. praeceptō
7. nautica
8. aliās
9. ūsū vēnit
10. patrēs cōscriptī
11. cōsuētūdinem, fortuitō
12. arbitriō, cōsuēverat
13. pristinārum, acquiēvit
14. districtus, nōnnihil, doctōre
15. concēperat, eximere
16. dūcēbat, innumerābilēs, per-agrāvisset
17. mētārī
18. ēlegāns

Exercitium 7

1. vocāsse, vocāstī, vocāssset
2. vocārat, vocārit, vocārunt
3. cōsuēsse, cōsuēstī, cōsuēsset
4. cōsuērat, cōsuērit, cōsuērun
5. nōsse, nōstī, nōsset
6. nōrat, nōrit, nōrunt
7. petiisse/petisse, petiistī/petistī, petiisset/petisset
8. petierat, petierit, petierunt

CAPITVLVM L

Exercitium 1

1. initum, quinquāgēsīmō
2. vexāvit, collātis
3. supplicatiōnēs
4. hibernābat, trānsfugis
5. mercātus
6. āream, prōnūntiāvit, immūnēs
7. percēnsuit
8. avēbant, mīrābundi
9. raptim, praeoccupāverat
10. sēnsū, voluptātis, impēnsā
11. tantummodo, vicinīātis, quod
12. citeriōrem, pācāvit
13. conventus, ēdisseruit, subiēcīt,

dēportāre

14. prōsecūtī, servātōrem, acclā-mant

15. trānsportāvit

16. trīduum, infectum

17. continēns

18. mājōrēs

Exercitium 3

1. porrō
2. iugum, dirimit
3. permūniverat
4. verticēs, insiderent, callibus, circuirent
5. artā, nī, subsidiō
6. incautōs
7. sēniernibus, trāsmisit
8. circumvectus, contemplārētur
9. diurnō, continuātus
10. intermissā
11. dīlucēsceret, scālīs
12. exaequātus
13. peculātus, intercessit
14. dūxit
15. rādix

Exercitium 5

1. expeditiōnibus, ēventū
2. līs
3. deinceps
4. iactūrā
5. praecepta, (post) quam, murmur
6. increvit, fremitus, immemor, vēri similem
7. evānuīt, ōmen, insidēbat
8. augurium, laureātās
9. dēnūntiāvit
10. pulvināria
11. nāvālibus, coniūrātī
12. invios

Exercitium 7

1. contentus, extorris
2. miseratiōne, sortī, illacrimāvisse
3. ignōbilēs
4. clēmēntiam
5. abaliēnāvisset
6. mercātūrās/-am, lembō, dēveheret
7. cōnsciīs, posticum, māceriam
8. dēlituit
9. ministeriō, abscēdēbant
10. incolumitātem, trānsitiō
11. praetoriam
12. pullō, tabernāculum, introiit
13. cōsurrēxit, porrēxit, submittere
14. subactus, violenter, percontatiō-nem
15. fidūciam, utcumque
16. cōnspectum, effulgēbant
17. mūtatiōnis
18. flātū
19. accessiō

Exercitium 9

1. superfūdīt
2. continētī
3. praeses
4. distat, salūtāribus
5. disciplinā

6. solitō, secus
7. tribūnālī, tribūtum
8. artificibus, ludicram, athlētae
9. opulentia
10. vulgō
11. remedium
12. adoptāvit

Exercitium 11

1. successor
2. documentum
3. adoptiōnem, turmatim
4. praetextātōs
5. prōgeniē
6. cōnfudit, dēflēvisset
7. quaesō
8. inexpugnabilia
9. prōventus, gaza
10. impedimentum
11. dēstinat

Exercitium 13

1. 'cūr Iūlia plōret?'
2. 'Iūliam plōrāre, quia Mārcus eam pulsāverit'
3. 'puerum quī puellam pulset im-probum esse'
4. 'Lāocoontem poenam meruisse, quod ... sacrum rōbur laesisset'
5. 'Aenēam Trōiā vēnisse, cum quō virō pulchra Dīdō concubuisset'
6. 'quid petentēs vēnerint?' 'sē invītōs aliquid quod Tullō displiceat dic-tūros esse: rēs repetitum sē vēnisse'
7. 'filiam suam iure caesam esse!' 'nē sē, quem paulō ante cum ēgre-giā stirpe cōspexissent, orbem liberis facerent!'
8. 'rēgiōs puerōs Macedonēs/-as-que aliōs quī Samothrācae essent, si trānsiissent ad Rōmānos, incolu-mitatem libertatemque et sua omnia servātūros quae aut sēcum habērent aut in Macedoniā reliquissent'
9. 'omnēs ut in Eumenis rēgis con-currerent nāvem; quem sī cēpissent aut interfēcissent, magnō iis prae-miō fore'
10. 'nē id ā sē fieri postulārent quod adversus iūs hospitii esset'
11. 'et convīvium instruere et lūdōs parāre eiusdem esse quī vincere bellō sciret'
12. 'quod bellum per quadriennium quattuor ante sē cōsulēs gessissent id sē quīdecim diēbus perfēcisse!'

Exercitium 14

1. dēlitisce
2. dirēmisce, dirēptum
3. insēdisce, insessum
4. pependisce, pēsum
5. perrēdisce
6. porrēdisce, porrēctum
7. questum
8. subēdisce, subāctum
9. trānstulisce, trānslātum/trālātum
10. vīsdisce

CAPITVLVM LI

Exercitium 1

1. struī, dīlēcūs
2. dēprehendisse
3. perrogārentur
4. ēvicit, dēcrētō, perstāret
5. remōtum
6. compulērunt
7. irrita, expliciti
8. vituperandum, prōsecūtus, vigēre
9. Pseudo-, finxit, paelice
10. coibant, dētēcta, revicta
11. arbitrō, ērudītus
12. suffrāgābātur, aedilitatem
13. sortem, obstrūxit
14. circuitū
15. senecta, nervi

Exercitium 3

1. praedivitem
2. abstinentem
3. vēnātor
4. lābem, infirmāvit
5. prōditōribus, complōrātus
6. furcā, salutāre bre
7. caveā, accidit
8. ignōminiōsam, ratam
9. probātum
10. ultrō, luxuriā, disciplinam
11. scorta, sēcurni, recidit
12. septēnōs, vāllōs, vāllāre
13. exonerārentur
14. ēruptionēs
15. pābulātum, per vicem
16. dēlēvit

Exercitium 5

1. agrariās, triumvirōs
2. prōmulgāvit, ordinis, offēnsā, modum
3. exārsit, partis
4. optimātibus, fragmentis, subsellii
5. rogatiōnem
6. triumvirālibus, adversātus
7. quaestiō
8. ēloquentior
9. frūmentāriam, triente
10. admiscērentur, sublegerentur
11. perniciosae
12. tribūnātum, coloniās
13. seditiōsum

Exercitium 7

1. modestam, agitābat
2. formidō, artibus
3. abundantiam, lascīvia
4. dominatiōnis, abstracta, dilacerāta
5. nōbilitās, pollēbat
6. dispersa, asperā
7. bellicās, diripiēbant
8. cōnfinēs
9. modestiā, polluere
10. antepōnerent
11. vindicāre, noxia, āctiōnibus
12. dissēnsiō, permixtiō
13. moderāta
14. quōvis, pessum dedit.

Exercitium 9

1. accurrere	17. excerpere
2. adicere	18. effundere
3. alligāre	19. illūdere
4. acquirere	20. impellere
5. aspergere	21. instituire
6. attingere	22. occidere
7. cōgere	23. offerre
8. collābi	24. opprimere
9. comprimere	25. perficere
10. corripere	26. pergere
11. corrigere	27. prōsilire
12. dēligere	28. prōmere
13. dēscendere	29. redigere
14. diffidere	30. suscipere
15. digredi	31. succedere
16. displicere	32. tradere

Exercitium 10

1. dispersisse, dispersum
2. exārsisse
3. explicuisse, explicitum
4. finxisse, fictum
5. obstrūxisse, obstrūctum
6. polluisse, pollūtum
7. recidisce, recisum

CAPITVLVM LII

Exercitium 1

1. expedire, dehinc
2. attriverat
3. permānsit
4. concubina
5. dēreliquerat, decōrā
6. pollēns, inertiam, equitābat, iaculābātur
7. huius modī, anteibat
8. tametsi, negōtiō, vehementer
9. avidam
10. difficultatem, obiectare
11. appetēbat
12. clāritudinem, grātiā
13. factiōsi
14. pollicitābantur, vēnālia
15. sēcurnō, insuēsceret
16. aggressus, pariter
17. exāctā, novissimē, obtestātus, cārōs habēret
18. equidem, imbēcillum, dilābuntur
19. observārent, ēniterentur
20. sapientiā, ficta, agitābat
21. quit, mediocri
22. -que -que

Exercitium 3

1. rēgulī, iūsta
2. disceptārent
3. quīnquennii, rescindi
4. adoptatiōne
5. mōliēbātur
6. distribuendam, adulterinīs
7. occursant, abdita, scrūtantur, tugiō
8. divulgātur
9. frētus, contendere
10. contendit
11. quīs, acquirant

12. largitiōne, commutātiōnem, patrāvit
13. subvenirent, tībescere
14. flāgitia, anteferrent
15. dēprāvata, extollēbat
16. accūrātissimē
17. commoda

Exercitium 5

1. divisiō, portuōsior
2. pollicitātiōnibus, intendit
3. ex imprōvisō, praedātōriā
4. contumēliōsa
5. quippe quī
6. necessariō, sēmisomnōs
7. insecūtī
8. mātūrāntēs, malitiā
9. adulēscēntiā
10. cōpia
11. pēnūriam
12. cōfirmāvit
13. honōribus, ōcissimē
14. inceptō
15. dēfēnsābant, paciscerētur
16. negōtiātōrēs

Exercitium 7

1. obvēnit
2. familiārēs, adventārent, infectis
3. flāgitiosam
4. impugnāverat, administrum, assūpsit
5. fidē, indicium
6. permagnā, patefierent
7. impudentiam, lūdibriō, augēscēbant
8. insidiātōrēs
9. artificēs, ēgressūs, incōnsultē
10. reus
11. mātūrē, ēmp̄torem
12. meditābatur
13. aspera
14. homō novus
15. ignāviā, socordiā
16. meamet, inīquī, arrogant, imāginēs

Exercitium 9

1. dōna, vexillum, phalerās, cicātrīcēs
2. artificium, composita, faciēbat, ācta, praecepta
3. tūtata, imperitiā
4. sciēs, adnūtiminī, cōnsultor, iūxtā
5. abundē
6. capite cēnsōs
7. asperitāte, inculta, egentia
8. tumultōsum, imprōvisum
9. gentis, fācundus, facilis, largitor
10. illēxit
11. decimā parte, sarcinās, latrōciniō
12. sustentābant, strepentibus

Exercitium 11

1. dēfessīs, dē imprōvisō
2. sonitū
3. hibernāculis
4. quīs, expeditis, funditōribus
5. praesidiō, speculātōribus

6. pertimēscere, haesitāret
7. ilicō
8. rēferre, in prōmptū, cōpiam
9. negitābat
10. exquirīt
11. accersi
12. necessariis
13. sita

Exercitium 12-13

1. equitāre	13. hibernāre
2. iaculārī	14. laetārī
3. sitire	15. pācare
4. blandirī	16. finīre
5. insidiārī	17. iudicāre
6. cūstōdire	18. mollire
7. ordināre	19. largiri laudāre
8. sortirī	20. nōmināre
9. epulārī	21. osculārī
10. partiri	22. precārī
11. sacrāre	23. servire
12. largiri	24. comitārī

Exercitium 13-14

1. accersivisse, accersitum
2. adeptum
3. attrivisse, attritum
4. cōfissum
5. disseruisse
6. docuisse, doctum
7. illēxisse, illectum
8. intendisse, intentum
9. occidisse, occāsūrum
10. pactum
11. patefactum
12. pertimuisse
13. possēdisse
14. praestitisse
15. quivisse
16. reppulisse, repulsum
17. strepuisse, strepitum

CAPITVLVM LIII

Exercitium 1

1. interniciōne
2. secundō
3. prōtraherētur
4. infīnita
5. reportāvit
6. sescentēsīmō, sociāle, asserere
7. lēctōrum
8. numerōsōs, prōscripsērunt, ēvertērunt
9. Collinam, insatiābili
10. agēns
11. ultrā, aediliciī

Exercitium 3

1. composuisset, successū
2. commorātur
3. lūdō, congregātō
4. sagittāriis
5. infestābant, celeritāte
6. piraticō, praesertim
7. disertissimus, locuplētis
8. togam virilem, instituēbatur, rhētorē
9. excellēbant

10. ēloquentiā, exercitābatur, causās
11. patrōnus, patrōciniō
12. fervēns, nervōs
13. remitteret, abundantī, moderārētur
14. doctrinā, iuvenilī

Exercitium 5

1. meditātiōnibus, exercitātiōnibus
2. commentābatur, dēclāmitābat, suppeditat
3. commendātiōnem, elāborātās, elūcubrātās
4. biennium, celebrātum
5. gracilitās, infirmitās, prōcērūm
6. figurā
7. remissiōne, varietāte, contentiōne
8. moderātiōne, temperātius
9. applicāvit, āctōrem, praestantem
10. redundantem, impūnitāte, repressit, diffluentem
11. commūtātus, resēdisset, dēfervisset
12. remissus, lēnis, ōnātus
13. quaestūrā, mātūrītatem
14. dēsignātus
15. stilō, quicquid, quantumcumque
16. assiduitātem, exquisitum, vulgāre
17. praetūrā
18. prōpositum, perspiciamus

Exercitium 7

1. puerilis	22. glōriōsus
2. hostilis	23. Albānus
3. aureus	24. urbānī
4. poētica	25. lapideus
5. ōrātōria	26. mercātōria
6. cīvile	27. periculōsa
7. piraticum	28. Tiberinum
8. Mārtius	29. patria
9. nautica	30. bellica
10. foederatae	31. nāvāle
11. marmorea	32. flāgitiosa
12. hospitale	33. vulgāris
13. triumphālis	34. repentina
14. immortalēs	35. virilis
15. studiōsus	36. argentea
16. fōrmōsa	37. contumēliōsa
17. divīna	38. pretiosa
18. pecūniōsus	39. togātus
19. agrāriae	40. Vestālēs
20. circēnsēs	41. ōtiōsa
21. scaenici	42. fēmininum

CAPITVLVM LIV

Exercitium 1

1. vectigālibus
2. laccessitus
3. expetī
4. agitur
5. suscepit
6. macula, insēdit, inveterāvit
7. latebris, ēmergit
8. iniuriōsē
9. cōsulere
10. requirēt
11. comparātiōnem

12. disiunctis, contentiōne
13. firmamentum, singulārī
14. obliuio
15. tribuendum
16. afficta
17. exorsus
18. nāuiculārius

Exercitium 3

1. propter, retardātōs
2. commendarent
3. temperantiā, mānsuetūdine, hūmānitāte
4. differēbat
5. opīma, antecellat, ūbertāte, fructuum, pāstionis
6. exportantur
7. irruptiō, pecua, cultūra
8. decimā, scriptūrā
9. pēnsitant, publicān, exercent, exigunt
10. excursiōne, perbreuī
11. cūstodiis, ūtilitātī
12. gnāuī, negōtiantur, ratiō
13. diūtissimē

Exercitium 5

1. dēpressam, domicilia, permultās
2. opīnātur, impertūvisse
3. congesserat
4. collēctiō, tardāuit
5. misericordiā, afflictum, recreāuit
6. opīniō, religiōsissimī
7. longinquitāte, dēsideriō, prōgres-siōnem
8. aduentū ciīs
9. offēnsiōnem, praeterit
10. incommodis, medērī
11. cōnsultō, coniectūrā
12. praedicant, dissipāvisse

Exercitium 7

1. restat
2. dēliberātiōnem, antiq̄uitātis
3. scientiam
4. concupīuit, concertāuit
5. imperātōria, pār, inaudītum
6. prōstrātī
7. taetrum, attenuātum
8. tempestiū, quaestūs
9. adōrnāuit, ūndēquinquāgēsīmō
10. prō, extrēmā, ineunte

Exercitium 9

1. administrae, innocentia, facilitās
2. centuriātūs, dēprōmptam, quaestū
3. admurmurātiōne, irāscitur
4. quōcumque, recordantur
5. continēre
6. continentiā, sūmptum
7. perfugium
8. remorātum, dēuocāuit, amoenitās, dēlectātiōnem, cognitiōnem
9. querimōniae
10. gravitāte
11. vilitās, caritāte
12. insolitā, inflātum, minitāntem
13. splendōrem
14. rēmigēs

Exercitium 11

1. moderātiōne, ingrātus
2. obtemperāuerint, obsecundāuerint
3. impudentem, dētulērunt
4. opportunitās
5. prōfēcisset
6. petitiōne, repulsam
7. coniūrāuit
8. coniūrātiō, ēruta
9. coniūrātī
10. cōspirātiōnem
11. cōnsalūtātus, amplitūdinem
12. successit, lacrimābile

Exercitium 13

1. aditus	29. flētus
2. admirātiō	30. furor
3. aedificium	31. gemitus
4. argūmentum	32. horror
5. ardor	33. impedīmentum
6. cāsus	34. imperium
7. calor	35. largitiō
8. clāmor	36. lūctus
9. cognitiō	37. maeror
10. collectiō	38. meditatio
11. colloquium	39. mōtus
12. conventus	40. nāvigātiō
13. cōgitātiō	41. oppugnātiō
14. cōfessiō	42. partus
15. cōspectus	43. pavor
16. decor	44. plausus
17. dēditiō	45. pudor
18. dēsiderium	46. rīsus
19. discessus	47. sacrificium
20. diuisiō	48. sēnsus
21. documentum	49. splendor
22. dolor	50. studium
23. ductus	51. supplēmentum
24. error	52. terror
25. exitus	53. ūsus
26. exspectātiō	54. vestīmentum
27. favor	55. vigor
28. firmamentum	56. vāgītus

Exercitium 14

1. affinxisse, affictum
2. afflixisse, afflictum
3. concupīvisse
4. dēfervisse
5. dēpressisse, dēpressum
6. dēprōmpsisse, dēprōmptum
7. ēruere, ēruisse, ērutum
8. inveterāvisse
9. lacessīvisse, lacessitum
10. resēdisse

CAPITVLVM LV Ex 1

1. fēriis, relaxāret
2. ventitātūrōs
3. nancīscī, commodō, abūtī
4. disputāre, investigāre
5. vel, conquirere, attinēre
6. interuentus, propter, assidere
7. puer, pergrātus
8. paululum, fēriātī, prātō, apricō
9. siquidem
10. atquī, cōsiderātiō

11. vicissim

12. parietēs

13. sērō

Exercitium 3

1. globō, sphaerā, ratōs
2. disputātiōnēs, dissentiēbat
3. mūnus, ūsuī
4. explicāret, statum
5. approbāuerunt
6. persaepe
7. ingressus
8. coetus, commūniōne
9. coniūctiō, distincta
10. cōstitutiō, populāris
11. quodvis, dēvincit
12. dominātū, particeps
13. quamvis, aequābilitās, inīqui-tātem
14. exciderunt
15. secus

Exercitium 5

1. temperātum
2. firmītūdinem, exsistere, cōfusiō
3. discriptiōne
4. accommodābit
5. silvestris, bēluae, perhibentur
6. perceleriter, ascīuit, commūni-cātis
7. ōrātrīcēs
8. interitum, reccidit
9. fultus, locuplētāuit
10. cooptāuit
11. assecūtus, obscurātō, compāru-isset
12. subagrestis, impulsū, fertur
13. nūcupātus
14. cūnābulis, adultum
15. ferōcitatē, labefactātam

Exercitium 7

1. āream, arbitrātū
2. exemplārī
3. excessum, flāgitāret
4. dūxit, generātus, quālisumque
5. prōgeniem
6. aliēnigena
7. virītum, dēpopulātiōne, abundā-rent, perceptiō
8. immānēs, caerimōniis
9. celebritātēs
10. quamvis
11. maculātus
12. pudēs, recordātiōne
13. dēterrīmam
14. prōnum
15. inflexerit, invīsīus
16. rīte, immānitāte
17. prōcūrātor
18. postrīdiē
19. rēctōribus
20. stabiliōra, sempiternā

Exercitium 9

1. altitūdō	5. avāritia
2. amicitia	6. celebritās
3. amplitūdō	7. concordia
4. audācia	8. constantia

9. <u>crūdēlitās</u>	25. <u>malitia</u>
10. <u>dignitās</u>	26. <u>miseria</u>
11. <u>diligentia</u>	27. <u>multitūdō</u>
12. <u>fēlicitās</u>	28. <u>nōbilitās</u>
13. <u>firmitās/-itūdō</u>	29. <u>patientia</u>
14. <u>foeditās</u>	30. <u>paucitās</u>
15. <u>fortitūdō</u>	31. <u>perfidia</u>
16. <u>grātia</u>	32. <u>potentia</u>
17. <u>gravitās</u>	33. <u>pudicitia</u>
18. <u>hūmānitās</u>	34. <u>pulchritūdō</u>
19. <u>insānia</u>	35. <u>saevitia</u>
20. <u>iūstitia</u>	36. <u>sōlitūdō</u>
21. <u>laetitia</u>	37. <u>stultitia</u>
22. <u>longitūdō</u>	38. <u>tristitia</u>
23. <u>maestitia</u>	39. <u>superbia</u>
24. <u>magnitūdō</u>	40. <u>utilitās</u>

Exercitia 10

- ascivisse
- distinxisse, distinctum
- excidisse
- exstitisse
- fulsisse, fultum
- nactum
- placuisse/placitum esse
- reccidisse
- solitum

CAPITVLVM LVI

Exercitium 1

- collacrimāvit, caelitibus
- citrō, multam
- cubitum, excelsō, illūstri
- cohorruit, ēvertēs, hērēditārium
- octiēs, fātālis,
- ingemuit, arrīdēns
- potius
- offendit
- ānfrāctū
- nītitur

Exercitium 3

- cōservātōribus, dēfīnītum, aevō
- extinctūs, vinclīs
- alacer, dēfugeret
- quī, templō, globōsae, animātae, circōs
- pietātem, laxātī, lacteus
- candōre, elūcēns
- voluntur, extimus, infixae
- subiectae, moderātor, temperātiō,
- radiis, lūstrat
- citima, fulgōre
- subter, cadūcum
- tellūs, nutū
- cōnexa
- quoūsq̄ue
- rutilus
- pūctum

Exercitium 5

- concentus, gravibus, aequābiliter
- ratā, distinctīs
- stēllifer, conversiō, concitātor,
- acūtō, lūnāris
- immobilis
- sphacrae, nōdus
- nervōs
- obsurduērunt, accolunt, praecipit
- sēnsus, hebes, aciēs
- cingulīs, redimītās, subnīxī, ob-riguērunt
- habitābilēs, austrālem, trāns-versī, adversī, insistent
- interruptī, dilātārī
- interest
- eluvionēs, exustionēs
- populārīter, mētiuntur, discrip-tionem, vicēsima
- amputārī

- pruinā
- trānatāvit

Exercitium 7

- contuērētur, illecebrīs
- perennis, obruitur, posteritātis
- ciētur, inanimum, aliunde, pulsū
- fragile
- integer, ōcius, pērvolābit
- volūtantur, exagitātī
- renāscī
- aestuōsās, inhospitālem, fābulōsum
- aestivā
- torridā, ārida, quōcircā
- pharetrā

Exercitium 9

- exārdēscere, exārsisse
- dēfervēscere, dēfervisse
- ingemēscere, ingemuissē
- cohorrēscere, cohorruissē
- dēlitēscere, dēlituissē
- illūcēscere, illūxisse
- pallēscere, palluisse
- expavēscere, expāvisse
- obrigēscere, obriguissē
- ērubēscere, ērubuisse
- obstupēscere, obstupuisse
- conticēscere, conticuissē
- pertimēscere, pertimuissē
- contremēscere, contremuisse
- convalēscere, convaluisse

Exercitium 10

- pōne | sub cur | rū nīmī | um pro | pinquī
- sōli | s in ter | rā domi | bus ne | gātā
- dulce | rīden | tem La | la | gēn a | mābō
- dulce | lo | quentem

This book contains all the instructor's materials originally included in separate booklets:

- Teacher's Materials: 84 pages. Includes advice for the instructor and all Pensa from Books I and II, on separate sheets for photocopying and distribution.
- Lingua Latina Answer Key (Pensa Soluta) to Books I and II: 42 pages. Answers to all the Pensa (Exercises) in the two text volumes.
- Answer Key for Exercitia Latina I
- Answer Key for Exercitia Latina II

For further information on the complete series, as well as the complete list of titles available from Focus Publishing, additional student materials, and online ordering, please visit www.pullins.com.

Focus Publishing
R. Pullins Company
PO Box 369
Newburyport, MA 01950
www.pullins.com

ISBN 10: 1-58510-074-9

ISBN 978-1-58510-074-3

